

23

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

205 do mech 0492

**JAWNE
TAJNE**

Egz. nr.....

ZESZYTY NAUKOWE

Pik dr Julian BABULA
Pik dr Jan WOJNAROWSKI

ZAKRES SYSTEMATYKI
TEORII I PRAKTYKI MOBILIZACJI
SIŁ ZBROJNYCH

Rozprawa habilitacyjna

ZESZYT
Nr 06/87
Dodatek

12061

WARSAWA 1987

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

205 do mch 0493

JAWNE
TAJNE

Egz. nr..... 4

02487

ZESZYTY NAUKOWE

Plk dr Julian BABUŁA
Plk dr Jan WOJNAROWSKI

**ZAKRES SYSTEMATYKI
TEORII I PRAKTYKI MOBILIZACJI
SIŁ ZBROJNYCH**

Rozprawa habilitacyjna

**ZESZYT
Nr 06/87
Dodatek**

12061

WARSZAWA 1987

AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO WP
IM. GENERALA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

~~JAWNE~~
~~TAJNE~~

Egz. nr.....4

Imiel, Prof. 779/21. 08. 95

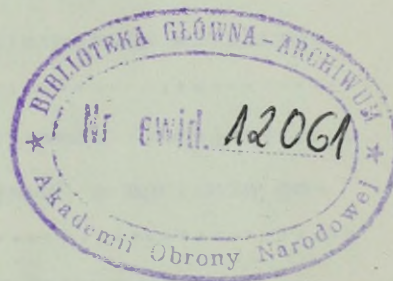

ZESZYTY NAUKOWE

Plk dr Julian BABULA
Plk dr Jan WOJNAROWSKI

ZAKRES SYSTEMATYKI
TEORII I PRAKTYKI MOBILIZACJI
SIŁ ZBROJNYCH

Rozprawa habilitacyjna

ZESZYT
Nr 06/87
Dodatek

WARSZAWA 1987

SPIS TREŚCI

	Strona
WSTĘP	7
I. RYS HISTORYCZNY ROZWOJU POLSKICH SYSTEMÓW MOBILIZACYJNYCH	17
1. Średniowiecze /od powstania państwowości do końca XV wieku/	20
2. Okres nowożytny /od XVI do XX wieku/	26
3. Okres historii najnowszej /1914-1945r./	36
4. Ludowe Wojsko Polskie /1943-1985r./	55
II. OCENA AKTUALNEGO STANU TEORII SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH PRL	76
1. Podstawowe wyznaczniki systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych	77
1/ definicja systemu mobilizacyjnego	77
2/ charakter systemu mobilizacyjnego	78
3/ prawidłowości systemu mobilizacyjnego	81
4/ wybrane związki systemu mobilizacyjnego z innymi dziedzinami nauki wojennej i z praktyką	83
5/ założenia systemu mobilizacyjnego	87
6/ czynniki wpływające na system mobilizacyjny	89
2. Podstawowe zasady systemu mobilizacyjnego	92
1/ centralizacja planowania i kierowania mobilizacją	92
2/ ciągłe utrzymywanie gotowości mobilizacyjnej	96
3/ realizacja zadań mobilizacyjnych w systemie gotowości bojowej	97
4/ cykliczność szkolenia rezerw osobowych	98
5/ terminowe uzupełnianie potrzeb mobilizacyjnych ..	99
6/ współdziałanie ogniw uczestniczących w mobilizacji	101

	Strona
7/ zachowanie tajemnicy przygotowań mobilizacyjnych	102
8/ kontrola przygotowań mobilizacyjnych	103
3. Cel, przedmiot i zadania badawcze systemu mobilizacyjnego	105
4. Struktura teorii systemu mobilizacyjnego	109
5. Uwarunkowania koalicyjne w dziedzinie systemu mobilizacyjnego	111
6. Wnioski z oceny aktualnego stanu teorii systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL	114
III. OGÓLNE ZAŁOŻENIA STRUKTURALNE I FUNKCJONALNE SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH PRL	116
1. Założenia pokojowego uzupełniania	116
2. Założenia mobilizacyjnego rozwinięcia	122
3. Założenia zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia	124
4. Założenia uzupełniania wojsk w wyniku poniesionych przez nie strat w czasie mobilizacji i wojny	127
IV. PERSPEKTYWY ROZWOJU I DOSKONALENIA ZASADNICZYCH ELEMENTÓW SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH PRL	131
1. Ogólne kierunki rozwoju i doskonalenia	131
2. Podział jednostek wojskowych pod względem wykonywanych zadań mobilizacyjnych i ukończenia stanu osobowym	136
3. Elementy bazy mobilizacyjnej	138
4. Przygotowanie i uzupełnienie zasobami podoficerów i szeregowych rezerwy	139
5. Przygotowanie i wykorzystanie zasobów środków transportowych /maszyn/	142
6. Materiałowe zabezpieczenie mobilizacji	144
7. Skryte mobilizacyjne rozwinięcie JW	146

8. Wykorzystanie ponadetatowego stanu osobowego /nadwyżek/ po mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych	148
9. Zasady uzupełniania strat wojsk w czasie mobilizacji i wojny	151
10. Działanie terenowych organów administracji wojskowej	156
11. Nauczanie problematyki mobilizacyjnej	159
12. Zastosowanie elektronicznej techniki obliczeniowej	160
13. Zabezpieczenie stanów osobowych mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych przed skutkami oddziaływania broni masowego rażenia	163
14. Przygotowanie i wykorzystanie rezerwowych kompletów uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych	165
15. Doskonalenie pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych	169
16. Prognoza rozwoju systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL	171
Zakończenie	175
Przypisy	178
Bibliografia	195
Załączniki	205
1. Klasyfikacja sił zbrojnych państwa polskiego /X-XX wiek/.	
2. Stan sił zbrojnych w czasie pokoju i ich wzrost po mobilizacji /X-XX wiek/.	
3. Tabela mobilizacyjna 9 DP /1939r./.	
4. Elementy bazy mobilizacyjnej jednostki wojskowej /1937-1939/.	
5. Podległość centralnych organów mobilizacyjno-uzupełnieniowych /1918-1960/.	

6. Zasadnicze przedsięwzięcia dotyczące mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia WP w 1939 roku.
7. Zasadnicze terminy osiągnięcia pełnej gotowości bojowej związków wojsk lądowych armii hitlerowskiej i Wojska Polskiego w 1939 roku.
8. Struktura wewnętrzna dyscypliny naukowej organizacja sił zbrojnych.
9. System mobilizacyjny sił zbrojnych.
10. Otoczenie systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych oraz jego powiązania z praktyką.
11. Powiązania systemu mobilizacyjnego z operacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych.
12. Stan zasobów wyszkolonych rezerw osobowych /dane ćwiczebne/.
13. Organizacja kierowania przebiegiem mobilizacji.
14. Realizacja zadań mobilizacyjnych w ramach osiągnięcia pełnej gotowości bojowej.
15. Zestawienie aktualnych zadań badawczych systemu mobilizacyjnego.
16. System uzupełniania strat sił zbrojnych.
17. Przekazywanie zarządzeń o mobilizacji.
18. Realizacja zadań mobilizacyjnych.
19. Gromadzenie wyszkolonych rezerw osobowych i sposób ich wykorzystania.
20. Organizacja pracy dowództwa okręgu wojskowego.
21. Wykorzystanie ponadetatowego stanu osobowego po mobilizacyjnym rozwinięciu sił zbrojnych.
22. System uzupełniania sił zbrojnych /nowa koncepcja/.
23. Organizacja komendy rejonu formowania.
24. Organizacja pułku zapasowego ZO /wariant/.
25. Organizacja ośrodka formowania.

26. Zabezpieczenie ciągłości funkcjonowania WSzW.
27. Zabezpieczenie ciągłości funkcjonowania WKU.
28. Wpływ czynników zewnętrznych na system mobilizacyjny sił zbrojnych.

WSTĘP

System mobilizacyjny i pokojowego uzupełnienia Sił Zbrojnych PRL - nazywany dalej systemem mobilizacyjnym - jest dziedziną rzeczywistości wojskowej /praktycznej działalności wojsk/ na tyle dziś ważną, rozległą i złożoną, aby podjąć ostateczne prace nad uogólnieniem i usystematyzowaniem tego obszaru wiedzy oraz jej tendencji rozwojowych. Wymaga to przeprowadzenia pogłębionych i kompleksowych badań naukowych.

Podjęte w niniejszej rozprawie problemy oraz przeprowadzone operacje myślowe mają charakter uogólniający i systematyzujący, a w znacznej części również wywoławczy, stwarzając w ten sposób warunki do prowadzenia szerszych badań.

Podjęcie badań nad przedstawionym tematem wynikało z profesjonalnych zainteresowań, wieloletniej praktyki dowódczo-sztabowej oraz aktualnego uczestnictwa autorów rozprawy w pracach nad rozwiązywaniem wielu współczesnych problemów dotyczących systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL. Należały do nich takie opracowania, jak: Dyrektywa MON o gotowości bojowej Sił Zbrojnych PRL, Plan mobilizacyjny "PM-83", "MEPROG - PT-7", "PROGNOZA-1,2,3,4", "OBRONA", instrukcje mobilizacyjne oraz inne dokumenty /opracowania/ dotyczące kompleksowego doskonalenia systemu mobilizacyjnego oraz uodparniania go na zakłócenia spowodowane oddziaływaniem różnych środków przeciwnika.

Celem rozprawy jest określenie uwarunkowań historycznych, prawidłowości rozwojowych oraz zmieniających się zasad funkcjonowania systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Chodzi również o dokonanie próby usystematyzowania jego teorii jako specjalności naukowej, zawartej w podstawowych pojęciach, definicjach,

hipotezach i zasadach. Ponadto dążono do określenia i scharakteryzowania istniejących tu wyznaczników oraz przedstawienia perspektyw rozwojowych systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL.

Aby osiągnąć założone cele badawcze, autorzy rozprawy uznali za konieczne podjęcie próby udzielenia odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie przyczyny i prawidłowości /uwarunkowania/ historyczne towarzyszyły rozwojowi systemów mobilizacyjnych.
2. Jakie czynniki zewnętrzne i wewnętrzne oddziałują na zakres, tempo i kierunki rozwoju systemów mobilizacyjnych.
3. Na jakim etapie rozwoju znajduje się współczesny system mobilizacyjny Sił Zbrojnych PRL, jaka jest jego struktura i otoczenie.
4. Czy można określić, wyodrębnić i sformułować podstawowe reguły /zasady/ funkcjonowania systemu mobilizacyjnego na obecnym etapie jego rozwoju.
5. Jakich zmian w systemie mobilizacyjnym można oczekiwać w bliższej i dalszej przyszłości /tendencje, wymagania, możliwości/.

Znaczna część problemów ujętych w niniejszej rozprawie sformułowana została po raz pierwszy. Dotyczą one między innymi niektórych wyznaczników systemu mobilizacyjnego, przedmiotu badań, struktury systemu, a także generalnych kierunków rozwoju. Zdaniem autorów wymienione problemy wymagają przeprowadzenia dalszych wnikliwych badań naukowych dla potwierdzenia słuszności przedstawionych w rozprawie przemyśleń /wniosków/.

Rozprawa obejmuje cztery rozdziały.

Rozdział pierwszy - pod tytułem "Rys historyczny rozwoju polskich systemów mobilizacyjnych sił zbrojnych", - stanowi genezę kształtowania się systemów mobilizacyjnych w różnych okresach

historycznych rozwoju sił zbrojnych, poczynając od powstania państwowości polskiej, a kończąc na współczesnym jego modelu. Analiza rozwoju systemu mobilizacyjnego na tle zmieniających się warunków wewnętrznych i zewnętrznych oraz struktur organizacyjnych sił zbrojnych, pozwoliła na sformułowanie szeregu wniosków dotyczących historycznych prawidłowości tego procesu.

Rozdział drugi - pod tytułem "Ocena aktualnego stanu teorii systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL" przedstawia podstawowe wyznaczniki systemu mobilizacyjnego /definicja, charakter, prawidłowości, związki, założenia, podstawowe czynniki, zasady i zadania badawcze oraz uwarunkowania koalicyjne systemu/. Ponadto przedstawiony tu został i wyjaśniony przedmiot badań oraz struktura wewnętrzna systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Problematykę tego rozdziału rozpatrywano w ujęciu teoretycznym systematyki mobilizacji, w którym pokazano strukturę wewnętrzną i elementy współczesnego systemu mobilizacyjnego.

Rozdział trzeci - pod tytułem "Ogólne założenia strukturalne i funkcjonalne systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL", przedstawia praktyczną działalność tych elementów systemu, które są szczególnym przedmiotem badań z uwagi na możliwości ich praktycznego zastosowania. Oceniono tu i rozgraniczono zamierzenie dotyczące mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk i zabezpieczenia tego procesu. W tym aspekcie dokonano charakterystyki zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych oraz założeń związanych z uzupełnianiem wojsk w wyniku poniesionych przez nie strat w czasie mobilizacji i wojny.

Rozdział czwarty - pod tytułem "Perspektywy rozwoju zasadniczych elementów systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL" wybiega przedstawionymi problemami w bliższą /do 1995/ i dalszą /do 2015/ przyszłość jego rozwoju oraz doskonalenia.

W prowadzonych badaniach autorzy korzystali ze znanych i dostępnych metod naukowych służących poznaniu oraz w miarę precyzyjnému usystematyzowaniu podstawowej problematyki mobilizacyjnej. W rozdziale pierwszym rozprawy, dotyczącym historycznego rozwoju systemów mobilizacji, zastosowano głównie metodę analizy literatury źródłowej, materiałów archiwalnych i publikacji. Na tej podstawie zebrano wnioski dotyczące przyczyn i uwarunkowań rozwoju określonych systemów mobilizacyjnych sił zbrojnych.

Oceniając aktualny stan systemu mobilizacyjnego wykorzystano metodę analizy obowiązujących dokumentów dyrektywnych i normatywnych oraz obserwacji naukowej, wywiadu i eksperymentu zastosowanego w czasie prowadzonych ćwiczeń mobilizacyjnych, kontroli w jednostkach wojskowych oraz ćwiczeń operacyjnych /treningów sztabowych/^{1/}. Zastosowane metody dedukacji i syntezy pozwoliły na uogólnienie zebranego materiału i sformułowanie wynikających z niego wniosków.

Autorom rozprawy zapewniono ponadto możliwość uczestniczenia w pracach naukowo-badawczych dotyczących prognozowania obronnego w okresie do 1995 i do 2015 roku. W ramach tych prac, stosując metody prognostyczne, zbadano i określono prawdopodobne kierunki

1/ Autorzy rozprawy od 1978r. czynnie uczestniczyli w wielu ćwiczeniach mobilizacyjnych i operacyjnych organizowanych przez Sztab Generalny WP oraz Sztab Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw-stron Układu Warszawskiego. Obserwacje wyniesione z tych ćwiczeń pozwoliły na wyciągnięcie wniosków do doskonalenia systemu mobilizacyjnego.

rozwoju systemu mobilizacyjnego, które posłużyły do sformułowania wniosków przydatnych w niniejszej rozprawie.

Problematyka mobilizacyjna z uwagi na zaostrzone rygory w zakresie zachowania tajemnicy, szczególnie w odniesieniu do praktycznych rozwiązań i wskaźników, nie posiadała w przeszłości i nie posiada obecnie szerszej literatury oraz publikacji. Niemniej jednak autorzy w toku prowadzonych badań korzystając ze specjalnych możliwości /wykonywanie obowiązków służbowych na kierowniczych stanowiskach w Sztabie Generalnym WP i ASG WP/ zebrali znaczną ilość literatury, którą można ogólnie podzielić na trzy podstawowe grupy.

Pierwsza grupa - najbardziej liczna, obejmująca różne pozycje z dziedziny historii sztuki wojennej. Przedstawiają one w większości wypadków na marginesie szerszych problemów operacyjnych /strukturalnych/, fragmentaryczne opisy problemów dotyczących mobilizacji sił zbrojnych. Niestety najczęściej są to opisy /przebieg zdarzeń/ bez próby głębszej analizy struktury i zasad funkcjonowania przedstawianych systemów oraz wynikających z tego wniosków. Do szczególnie cennych pozycji w tej grupie źródeł należą:

- "Zarys historii wojskowości w Polsce", M.Kukiel, Kraków - 1929r.;
- "Reformy wojskowe i organizacja sił zbrojnych za K.Wielkiego", Z.Kaczmarczyk i S.Weyman, Warszawa - 1959r.;
- "Przyszła wojna" Wł.Sikorski, Warszawa - 1934r.;
- "Siły zbrojne i sztuka wojenna w Polsce w latach 1918-1939", Stanisław Feret /rozprawa doktorska/, Warszawa - 1967r.;

- "U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1908-1914",
H. Bagiński, Warszawa - 1935r.

W wymienionych pozycjach zawarte są określone myśli i poglądy autorów, dotyczące rozwoju sztuki operacyjnej - w tym mobilizacji. Na podkreślenie zasługują tu poglądy, koncepcje i wizje gen. Władysława Sikorskiego. Poddaje on m.in. słusznej krytyce praktykę/założenia/przygotowywania sił zbrojnych wyłącznie do krótkotrwałej wojny i bez szerszego udziału w tych przygotowaniach gospodarki kraju. Przyszła wojna według tego autora, to szeroko rozumiana mobilizacja /zespolenie dla określonego celu/ całego społeczeństwa i gospodarki narodowej. Zasada ta jest podstawą współczesnego systemu mobilizacyjnego.

Warto przy tym zaznaczyć, że wszystkie przestudiowane pozycje historyczne przedstawiają określone poglądy na tematy mobilizacyjne, głównie z punktu widzenia praktycznego przebiegu mobilizacji /rozwinęcia całości lub wybranych części sił zbrojnych/ i jej skutków /efektów/, a nie organizacji i funkcjonowania stosowanych systemów mobilizacyjnych.

Są to wiadomości w znacznym stopniu rozproszone i fragmentaryczne. Określony wpływ na charakter tych opracowań miało również przygotowanie fachowe /specjalność wojskowa/ autorów.

Drużną grupę stanowią nieliczne prace naukowo-badawcze, publikacje fachowe-wojskowe i wydawnictwa wewnętrzne instytucji /akademii, ośrodków szkolenia/. Dotyczą one w zasadzie tylko wycinkowych zagadnień /elementów/ systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. W grupie tej znaczącą pozycję zajmują następujące opracowania:

- "Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych w latach 1920-1970" /rozprawa doktorska/, Wł. Łęzny, Warszawa - 1972r.

- "Doskonalenie systemu szkolenia rezerw osobowych dla potrzeb dywizji zmechanizowanej" /rozprawa doktorska/.

J.Uryniuk, Warszawa - 1986r.

- "Powstanie, rozwój i funkcjonowanie administracji wojskowej w latach 1944-1953" /rozprawa doktorska/, S.Dobrowolski, Warszawa - 1987r.

Poszczególne pozycje obejmują problematykę ściśle ustaloną tematami i wnoszą określone wartości poznawcze do systemu mobilizacyjnego.

Szereg materiałów zaliczonych do tej grupy, to artykuły opublikowane w Myśli Wojskowej, Biuletynach Informacyjnych Sztabu Generalnego WP, Zeszytach Naukowych oraz innych wydawnictwach ASG WP oraz różnych wydawnictwach Zarządu Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP i Centrum Doskonalenia Kadr Administracji Wojskowej. Treść większości zamieszczanych artykułów i wydawnictw traktuje o różnych zagadnieniach /rozwiązaniach/ systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Niektóre publikacje, zawierające sprecyzowane wnioski i uogólnienia, okazały się szczególnie przydatne w prowadzonych badaniach.

Trzecią grupę stanowią obowiązujące dokumenty dyrektywne i normatywne /dyrektywy i rozkazy ministra Obrony Narodowej, zarządzenia szefa Sztabu Generalnego WP i pozostałych wiceministrów Obrony Narodowej/, plany działania /w tym plan mobilizacyjny Sił Zbrojnych PRL "PM-83"/, instrukcje mobilizacyjne Sztabu Generalnego WP oraz uchwały Komitetu Obrony Kraju i Rady Ministrów PRL.

Dokumenty dyrektywne i normatywne regulują całokształt działalności IC MON, dowództw OW /RSZ/ i pozostałych wojsk mającej na celu utrzymanie wysokiego poziomu gotowości systemu

mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL. Z uwagi na to, że system mobilizacyjny jest organizmem żywym, zmieniającym się odpowiednio do potrzeb i możliwości sił zbrojnych /państwa/, wymienione elementy podlegają okresowej nowelizacji.

Istotnym ogranicznikiem w korzystaniu z tej grupy dokumentów jest wysoki stopień ich tajności /tajne specjalnego znaczenia - podlegające szczególnej ochronie/ i wynikające z tego niewielkie grono oficerów dopuszczonych do ich treści.

Ostatnia edycja instrukcji mobilizacyjnych Sił Zbrojnych PRL wydana została w 1982 roku. Zamknięty został w ten sposób ponad dziesięcioletni okres działalności mobilizacyjnej, w którym w siłach zbrojnych szeroko zakrojone zmiany strukturalne i organizacyjne, zweryfikowano założenia obronne oraz zdobyto wiele cennych doświadczeń w zakresie funkcjonowania systemu mobilizacyjnego. Prace nad nowymi instrukcjami miały na celu precyzyjne dostosowanie założeń mobilizacyjnych do wymogów wynikających z wprowadzonej wówczas dyrektywy MON o gotowości bojowej sił zbrojnych; usankcjonowanie szeregu nowych ustaleń wprowadzonych doraźnymi zarządzeniami, zapewnienie jednolitej interpretacji pojęć, zasad i metod działania oraz ujednoczenie dokumentacji planistycznej na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Nowe instrukcje /cztery - zawierające kompleksowo ujętą problematykę/ wprowadzono w miejsce dotychczasowych trzynastu /opracowanych w układzie problemowym/. Zawierają one szereg nowych elementów dotyczących zwłaszcza: podziału kompetencji i zadań w zakresie szeroko rozumianej działalności mobilizacyjnej /IC MON, OW, RSZ, WSzW, Wku, JW/, znacznego usamodzielnienia dowódców jednostek wojskowych /uruchamianie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia/, sprecyzowania

norm czasowych, zasad doboru kwalifikowanego, formy i treści dokumentów planistycznych i pomocniczych, organizacji szkolenia kadry, działalności kontrolnej, problematyki przeciwdziałania zakłóceniom, zasad planowania i uruchamiania świadczeń, uzupełniania strat i zabezpieczenia materiałowego.

Pięcioletni okres stosowania instrukcji mobilizacyjnych w praktyce wykazał ich wysoką przydatność. Szczególnie dobitnie potwierdziła się koncepcja dostosowania poszczególnych instrukcji do szczebli dowodzenia /IC MON - OW i RSZ, ZT - JW, WSZW - WKU, zakłady GN/. Zapewniono również w ten sposób odpowiednie skanalizowanie informacji o systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych.

Jednocześnie okazało się, że niektóre ustalenia zawarte w instrukcjach wymagają ponownego zbadania, częściowej weryfikacji lub wyeliminowania. Dotyczy to zwłaszcza potrzeby głębszego uwzględnienia w instrukcjach specyfiki rodzajów sił zbrojnych /WL, MW, WOPK/, wprowadzenia nowych elementów /np. rezerwowo komplety uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych, wykorzystanie nadwyżek po mobilizacyjnym rozwinięciu sił zbrojnych, nowy system uzupełniania strat itp./ oraz znacznego zmniejszenia ilości i treści opracowywanych dokumentów planistycznych i pomocniczych na wszystkich szczeblach organizacyjnych.

W niniejszej rozprawie szczególna uwaga i wysiłek autorów został zwrócony na potrzeby, możliwości i kierunki działań w dziedzinie doskonalenia obowiązującego systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL. Autorzy są przekonani, że ta część rozprawy ma charakter w pełni użytkowy i wychodzi naprzeciw pracom prowadzonym w Sztabie Generalnym WP i sztabach OW /RSZ/.

Pełne przedstawienie związanych z tym uwarunkowań i uzasadnień nie było jednak możliwe z uwagi na wspomniane już rygory w zakresie zachowania tajemnicy prac mobilizacyjnych. Stanowiło to poważne utrudnienia przy opracowaniu niniejszej rozprawy.

Nie uważamy naszej rozprawy habilitacyjnej za opracowanie w którym wyczerpująco przedstawiliśmy wszystkie podjęte problemy badawcze. Na obecnym etapie badań z pewnością szereg zagadnień nie zostało w pełni naświetlonych. Niektóre z nich tylko zasygnalizowano wskazując, że takie istnieją, funkcjonują bądź oddziałują na system.

Rozdział I i II opracował płk dr Jan Wojnarski, a rozdział III i IV płk dr Julian Babula. Wstęp, zakończenie, przypisy oraz załączniki są opracowaniem wspólnym autorów rozprawy.

I. RYS HISTORYCZNY ROZWOJU POLSKICH SYSTEMÓW MOBILIZACYJNYCH

Rzeczony nauki oraz jej zastosowań militarnych leżał zawsze u podstaw budowania i doskonalenia systemów bezpieczeństwa /obrony/ wszystkich liczących się krajów świata. Wysoka zdolność chłonna tych systemów na nowoczesne rozwiązania naukowe wynikała z trzech głównych przyczyn:

- po pierwsze - potrzeby militarne narastały zawsze niezwykle szybko, powiększał się obszar ich oddziaływania na otoczenie /gospodarkę narodową/ oraz wymagały one angażowania najnowszych zdobyczy nauki i techniki;

- po drugie - problematyka militarna jest zawsze wielowarstwowa, tak że nie ma właściwie dziedziny nauki, która by w stopniu bezpośrednim lub pośrednim nie miała dla niej istotnego znaczenia, nie byłaby użyteczna w przygotowaniu państw i ich sił zbrojnych do wojny;

- po trzecie - wysokiego poziomu dojrzałości sił zbrojnych, jak i zdolności do przyjęcia i zastosowania dorobku naukowego.

Nauka wojenna z natury rzeczy ma charakter interdyscyplinarny i to nie tylko w zakresie teorii ogólnej, ale również i teorii sztuki wojennej, włącznie z wyodrębniającymi się w ramach tej ostatniej takich odcinków wiedzy, jak chociażby organizacja i funkcjonowanie systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Problemy te są przedmiotem badań naukowych, mają swoją teorię, są częścią składową nauki wojennej.

Nauka wojenna, badając kierunki rozwoju sił zbrojnych oraz ich systemów mobilizacyjnych w różnych okresach historycznych,

przygotowuje wnioski do wykorzystania w przyjętej doktrynie wojennej. Określa ona, między innymi, zarówno ogólną koncepcję rozbudowy sił zbrojnych, odpowiednio do możliwości państwa i potrzeb przyszłej wojny /zobowiązań koalicyjnych/, jak też sposoby ich operacyjnego wykorzystania.

Wartość bojowa sił zbrojnych zależy od wielu czynników, a między innymi od ich organizacji. Powinna ona zapewnić siłom zbrojnym możliwości najlepszego wykonania ich zasadniczego zadania, jakim jest obrona państwa. Podstawowymi wymogami struktury organizacyjnej jest odpowiednie, najbardziej celowe ustawienie wszystkich elementów składowych sił zbrojnych w ich wzajemnej współzależności i z uwzględnieniem przewidywanych warunków działania.

Badania naukowe nad całokształtem zagadnień dotyczących organizacji sił zbrojnych powinny obejmować, także dziedziny, jak:

- ogólne zasady i prawidłowości organizacji wojsk /podstawowe pojęcia, kategorie i terminy; prawidłowości, związki przyczynowe/;

- warunki kształtowania organizacji wojsk oraz wymagania stawiane przez współczesne działania bojowe /warunki polityczne, społeczne, ekonomiczne, demograficzne, geograficzne, koalicyjne/;

- organizacja związków i oddziałów wojskowych /optymalne proporcje, wielkości, zaopatrywanie i dowodzenie/;

- systemy uzbrojenia i wyposażenia /rodzaje uzbrojenia, wielkości jednostek ognia, standaryzacja/;

- zachowanie wymaganej gotowości bojowej i mobilizacyjnej wojsk /zasady ogólne, normy i kryteria, ukończenie czasu pokojowego w stosunku do etatów czasu wojennego, załączki i rezerwy mobilizacyjne/.

Organizacja sił zbrojnych jest przedsięwzięciem niezwykle złożonym, kosztownym i długofalowym. Obejmuje ona kompleks zagadnień

/zamierzeń/ takich, jak:

- ustalenie ogólnej struktury organizacyjnej, stanu liczebnego, uzbrojenia i wyposażenia sił zbrojnych /etatu/ czasu pokojowego /załączka mobilizacyjnego/ oraz czasu wojennego;
- opracowanie sposobów przejścia sił zbrojnych ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na strukturę organizacyjną czasu wojennego /plan mobilizacyjny sił zbrojnych/;
- zorganizowanie systemu zapewniającego sprawne pokojowe funkcjonowanie sił zbrojnych /dowodzenie i kierowanie, gotowość bojowa i mobilizacyjna, szkolenie kadry i wojsk, służby tyłowe i zaopatrywanie, itd/;
- wdrożenie wydajnego systemu gromadzenia rezerw na potrzeby mobilizacyjne /kadra, podoficerowie i szeregowcy; samochody, maszyny, samoloty, okręty, zapasy materiałowe/ w wojskach i gospodarce narodowej;
- przygotowanie systemu uzupełniania sił zbrojnych w czasie pokoju, mobilizacji i wojny;
- opracowanie i konsekwentne realizowanie planów zmian organizacyjnych /doskonalenia i rozwoju/ w siłach zbrojnych.

Dążąc do odtworzenia /ustalenia/ kierunków i zakresu /tempa/ rozwoju systemów mobilizacyjnych w Polsce, niezbędnym jest czerpać wiadomości ze zmian zachodzących w koncepcjach militarnych i wynikających z tego strukturach organizacyjnych sił zbrojnych, istniejących w konkretnych warunkach społeczno-politycznych oraz ekonomicznych naszego państwa. Ogólne ramy rozwoju myśli teoretycznej i praktyki mobilizacyjnej w układzie historycznym tworzą następujące okresy:

1. Średniowiecze /od powstania państwowości do końca XV w./.
2. Okres nowożytny /od XVI do XX w./.

3. Okres historii najnowszej /1914-1945r./.

4. Ludowe Wojsko Polskie /1943-1985r./.

5. *Wojna Polska od 1939 -*
Każdy z okresów miał charakterystyczne cechy, uwarunkowania

i potrzeby. Tylko kompleksowa analiza wszystkich wymienionych elementów może stanowić właściwą podstawę do głębszych uogólnień i wniosków dotyczących prawidłowości i kierunków doskonalenia systemów mobilizacyjnych, będących zawsze podstawowymi dziedzinami przygotowań obronnych państwa.

Chodzi o możliwie pełne zrozumienie złożonego mechanizmu kształtowania tych systemów w różnorodnych warunkach, na podstawowych szczeblach i ze wszystkimi wewnętrznymi powiązaniem elementów, zjawisk i procesów. Wymaga to podjęcia badań naukowych opartych na wspomnianych analizach, studiach i uogólnieniach zjawisk i wyników praktyki /Załącznik 1 i 2/.

1. Średniowiecze /od powstania państwowości do końca XV w./

Bazę materialną do studiów i analiz tego okresu stanowią zachowane kroniki i częściowo nieliczne akty ustawodawcze. Brak jest jednak w tych materiałach zapisów dotyczących wyraźnie sprecyzowanych myśli o charakterze mobilizacyjnym. Można natomiast wywnioskować, iż w praktyce istniały pewne proste zasady i formy organizacyjne dotyczące struktury utrzymywanych wojsk oraz zwiększania ich składu /potencjału bojowego/ na czas wojny. *psu?*

W strukturze organizacyjnej wojsk występował praktyczny podział na wojska stałe, występujące w czasie pokoju oraz wojska doraźnie powoływane. W obu wymienionych przypadkach istniały elementy sił /jednostek/ terytorialnych /załogi grodów, załogi obron-

ne miast/ oraz przeznaczonych do działań poza nimi /operacyjnych/, do których zaliczono drużyny panujących /nadworne/ i pospolite ruszenie lub oddziały najemne.

Służba wojskowa w omawianym okresie polegała na świadczeniach osobistych, łącznie z własnym wyposażeniem i uzbrojeniem. Dlatego nie zechodziła potrzeba tworzenia bardziej skomplikowanych systemów zabezpieczenia tych zamierzeń.

Za panowania pierwszych książąt i królów w Polsce, podstawową siłę zbrojną tworzyły drużyny książęce, liczące od kilku do kilkudziesięciu tysięcy rycerzy i wojowników /przypis 1.1./. Było to wojsko stałe i zawsze gotowe do działania, lecz niewystarczająco duże do podjęcia generalnej bitwy czy wyprawy organizowanej przez księcia /króla/. Zrodziła się zatem myśl wzmocnienia go w drodze utworzenia /w czasie pokoju/ tzw. pospolitego ruszenia. Powołanie go na podstawie decyzji panującego polegało na "skrzyknięciu" /"zwołaniu"/ przy pomocy "wici"^{1/}. Ten sposób zwoływania pospolitego ruszenia stosowano do końca XV wieku, a następnie doręczano list królewski starostom i wojewodom.

Rycerstwo miało obowiązek stawić się na wezwanie, w określonym miejscu i czasie. Rycerz /wojownik/, który raz wziął udział w wyprawie wojennej uważany był za wyszkolonego w sztuce wojowania i wchodził do zasobów rezerw osobowych, stale gotowych do wykorzystania. W zależności od wielkości posiadanych

1/ "Wici" - gońcy z sygnałami wzrokowymi /pochodnie, stosy/ lub dźwiękowymi, którzy wysyłani w teren zwoływali ludność na wiece, gdzie ogłaszali udział w wyprawie wojennej.
Roman Grodecki. Kronika Polska, Wrocław, Warszawa, Kraków - 1965r.

dóbr ziemskich rycerze stawiali się sami /na koniu bojowym i z rynsztunkiem/ lub zabierali ze sobą odpowiednio zorganizowany i wyposażony orszak zbrojny.

Obowiązek świadczenia udziału w działaniach zbrojnych był w zasadzie powszechny i teoretycznie obejmował wszystkich mieszkańców w kraju. Jednak w praktyce zakres i charakter spełniania obowiązku służby był różny. Chłopi świadczyli przede wszystkim swoimi osobami i prymitywnym uzbrojeniem. Pełnili oni służbę jako żołnierze piesi, pracowali przy budowie umocnień /fortyfikacji/ lub wykonywali różnego rodzaju funkcje pomocnicze w zwiadzie, obsłudze taborów itp.

Główny trzon uderzeniowy ówczesnych wojsk stanowiła konnica, rekrutująca się z rycerstwa. Jednocześnie podstawową masę tego wojska, stanowili jednak piesi wojownicy /tarczownicy/. Rekrutowali się oni głównie z chłopów i służby rycerskiej.

W okresie rozdrobnienia dzielnicowego Polski wystąpiły znaczne trudności w zwoływaniu pospolitego ruszenia z poszczególnych dzielnic królestwa. Sprawy te uregulował dopiero król Kazimierz Wielki, który wprowadził zasadniczą reformę w wojsku. W XII wieku wsie otrzymały tzw. immunitety, to znaczy zwalniające je od obowiązku stałego wyznaczania żołnierzy. Tylko w razie bezpośredniej potrzeby wojny chłopci powoływani byli pod broń /na własny koszt/. Spoczywał ponadto na nich obowiązek straży /dozorowania/ przy grodach, przejściach granicznych, prowadzenia pościgu za rozbitym przeciwnikiem, dostarczania podwód, umacniania grodów i okresowego uzupełniania zapasów żywności dla załóg.

Mieszczanie natomiast mieli obowiązek obrony własnych grodów, konserwacji i remontów umocnień oraz produkcji potrzebnego

uzbrojenia i wyposażenia.

W XIII wieku, w związku z przyjęciem w Polsce "prawa rycerskiego", rozpoczęto łączyć obowiązek służby wojskowej wyłącznie z posiadaną ziemią, określając równocześnie liczbę żołnierzy z danego obszaru^{1/}. Obowiązek ten /tzw. wystawienia żołnierza/ ciążył również na wdowach po rycerzach i na instytucjach kościelnych posiadających ziemię na prawie rycerskim.

Rycerstwo było zobowiązane stawiać się do służby wojskowej na każde wezwanie władcy, ale tylko w granicach własnego kraju. Natomiast w razie wyprawy organizowanej poza jego granice, rycerze angażowani byli na zasadzie ochotniczej^{2/}. Uczestnictwo w wyprawie zagranicznej było przy tym odpowiednio nagradzane, a za poniesione straty wypłacano odszkodowania lub rekompensowano je w naturze /ziemia, konie, bydło, zdobycze/. W orszakach rycerzy dużo było wieśniaków, stąd siły te w większości wypadków miały charakter armii chłopskiej /kmiecej/.

Nadawanie ziemi na prawie rycerskim dotyczyło również sołtysów i wójtów po to, aby zobowiązać ich do służby wojskowej^{3/}. Jednocześnie w myśl prawa lokacyjnego określone było uzbrojenie /kusza, łuk, topór, dzida itp./, jakość konia oraz liczba towarzyszących sołtysowi /wójtowi/ uzbrojonych chłopów. Dzięki

1/ Prawa rycerskie określały tzw. "statuty kazimierzowskie z 1346r."
Z. Kacmarzyk, K1W, Warszawa-1948r.

2/ Od połowy XVI w. o zwołaniu pospolitego ruszenia decydował zjazd ogólnopaństwowy, sejm walny lub sejmiki prowincjonalne.
Julina Bardach, Historia Państwa i Prawa Polskiego do połowy XVI w., Warszawa - 1957r.

3/ Tamże. Funkcje sołtysa /wójta/ pełnili zamożni chłopcy oraz rycerze służebni, którym możnowładcy nadawali sołectwa tytułem uposażenia.

tym zabiegom zwiększyła się wydatnie liczba obywateli zobowiązanych do odbywania służby wojskowej /obrony kraju/.

Do organizowania i dostarczenia oddziału zbrojnego /drużyny/ w razie wybuchu wojny zobowiązywano także mieszczan będących na prawach lokacyjnych. W praktyce chłopci oraz mieszczanie łącznie znacznie przeważali nad rycerstwem i stanowili trzon pospolitego ruszenia. W XIV wieku stosunek ten wyrażał się jak 3:1 na korzyść chłopów i mieszczan.

Zmobilizowanie pospolitego ruszenia należało do obowiązków i uprawnień króla lub na jego polecenie /regionalnie/ odpowiednich wojewodów, starostów, kasztelanów, wójtów i sołtysów. Realizowane to było za pomocą tzw. listu królewskiego, odczytywanego na rynkach miejskich /targowiskach/ lub miejscach gdzie zebrani zostali mieszkańcy danej wsi.

Kasztelanowie zwoływali pospolite ruszenie ze swoich okręgów /później powiatów/, a wojewodowie mieli zadanie doprowadzić sformowane drużyny do wcześniej ustalonych miejsc /obiektów/. W miejscach tych przekazywali je pod komendę dowódcy wyznaczonego przez króla. Pospolite ruszenie bezpośrednio przed wyprawą biwakowało z reguły w szałasach /zankach/, doskonaliąc się w sztuce wojowania. W razie nagłej potrzeby /wtargnięcie przeciwnika/ starostowie mogli samodzielnie zwoływać rycerstwo pod broń i organizować obronę administrowanego obszaru.

Sołtys na podległym mu terenie spełniał obowiązek doręczania przesyłek, ogłaszania zarządzeń, w tym dotyczących potrzeby zwoływania pospolitego ruszenia. Pełnił on również funkcję sędziego /egzekutora/ w stosunku do chłopów uchylających się od służby wojskowej, płacenia daniny i dziesięciny^{1/}.

1/ Uchylanie się od służby wojskowej chłopów powodowało konfiskatę ich dóbr lub inne ustalone kary /najwyższy wyrok - kara śmierci/.

Podczas przygotowania wyprawy, szlachta z najliczniejszych rodów organizowała się samodzielnie w chorągwie na zasadzie terytorialności /z określonego obszaru/. Rycerstwo i sołtysi danego województwa /ziemi/ organizowali osobne chorągwie. W skład chorągwi ziemskich nie wchodził możnowładcy, którzy organizowali własne chorągwie rodowe. Chorągwie te stanowiły pewnego rodzaju kontynuację dawnych drużyn książęcych.

Król Kazimierz Wielki jako pierwszy zorganizował wojska zaciężne^{1/}. Zdyscyplinowana, dobrze wyszkolona i jednolita strukturalnie armia wojsk zaciężnych przetrwała do końca XV wieku. Podlegała ona bezpośrednio królowi i od niego była całkowicie uzależniona /wykorzystanie, wyposażenie, żołd, zabezpieczenie tyłowe/. Nadal jednak podstawową siłę zbrojną w państwie stanowiło pospolite ruszenie.

Wnioski:

- 1/ w omówionym okresie ukształtował się funkcjonalnie prosty model sił zbrojnych /wojska stałe i wojska doraźnie powoływane; wojska terytorialne i wojska do działania poza obiektami obronnymi/. Stwarzało to konieczność wypracowania i zorganizowania niektórych podstawowych /niezbędnych/ elementów systemu mobilizacyjnego /ustalenie wielkości powoływanych rezerw, system przekazywania zarządzeń, zabezpieczenie działań/;
- 2/ do końca XV w. mobilizacja uruchamiana była przez "wici", a następnie przez publiczne odczytywanie stosownego listu królewskiego. Mobilizowane pospolite ruszenie stawiało się -----
- 1/ Największy rozkwit wojsk zaciężnych nastąpił za czasów panowania Jagiellonów.

we wskazanym miejscu i czasie wraz z własnym uzbrojeniem /wyposażeniem/:

3/ służba wojskowa rycerstwa była obowiązkowa w stosunku do wszystkich, którzy posiadali dobra ziemskie i miała charakter służby osobistej. Rycerz zobowiązany był do pełnienia służby wojskowej wraz z uzbrojoną grupą tzw. poczetem rycerskim. Liczba pocztu była proporcjonalna do wysokości dochodów z dóbr ziemskich;

4/ największe zasługi w rozwoju wojska należy przypisać królowi Kazimierzowi Wielkiemu, który wydając tzw. statuty kazimierzowskie zreformował zasady utrzymywania i mobilizowania wojsk. } !

2. Okres nowożytny /od XVI do XX w./

W okresie tym nastąpiło dalsze, wielopłaszczyznowe doskonalenie systemu obronnego państwa i wszystkich związanych z nim elementów /dziedzin/.

Od połowy XV wieku pospolite ruszenie zaczyna tracić na dotychczasowej randze ze względu na zachodzące zmiany w technice prowadzenia wojny oraz rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej. Na uzbrojenie wojsk coraz szerzej wchodzi broń palna /w tym artyleria/, powodując radykalne zmiany w taktyce, głównie odnoszącej się do sposobów zdobywania silnie ufortyfikowanych miast i zamków obronnych. Wyraźny spadek znaczenia pospolitego ruszenia uwidocznił się w czasie prowadzenia tzw. wojny trzynastoletniej /1454-1466/, kiedy to na czoło walczących wojsk wysunęła się zdecydowanie piechota zaciężna^{1/}. ▽

1/ Wojny krzyżacko-polskie 1308-1521.
Encyklopedia PWN, Warszawa - 1976r.

Rozwój gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej, zmuszał szlachcica - rycerza do stałego i wnikliwego interesowania się własnym gospodarstwem. W związku z tym był on z reguły mniej zainteresowany udziałem w przygotowaniach i wyprawach wojennych. Coraz częstszym zjawiskiem było unikanie tego rodzaju świadczeń. Pospolite ruszenie coraz bardziej traciło na zdolności do zapewnienia skutecznej obrony państwa.

Czyniono w dalszym ciągu różnorodne próby zmuszenia szlachty do zachowania gotowości do udziału w wyprawach wojennych, wprowadzając między innymi tzw. "okazywanie". Polegało ono na okresowych kontrolach sprawności wojskowej /stan koni bojowych, uzbrojenie, wyposażenie, sprawność osobista, zgranie jednostek/. Prowadzono je na specjalnych obozach /zgrupowaniach/, lecz nie przynosiło to w praktyce oczekiwanych rezultatów, ponieważ szlachta w miarę bogacenia się często nie podporządkowywała się poleceniom króla, traciła nawyki oraz chęci do walki.

W końcu XV wieku i na początku XVI kształtują się podstawy prawne umożliwiające egzekwowanie od obywateli obowiązku służby wojskowej. Dotyczyło to stanów, które były właścicielami lub dzierżawcami dóbr ziemskich. Roczny dochód w wysokości 100 grzywien automatycznie zobowiązywał do organizowania i utrzymania pełnego pocztu podstawowego /dwóch żołnierzy lekkozbrojonych/^{1/}. W przypadku niższych dochodów, obowiązek sprowadzał się do delegowania na wyprawę wojenną jednego łucznika konnego lub pieszego^{2/}. W ten sposób dokonano nowelizacji zasad tworzenia

1/ Grzywna była jednostką płatniczą równą 210 gramom srebra.

2/ Kwestie te regulowały przepisy prawne sejmu piotrkowskiego z 1477r., a rozstrzygały sejmiki ziemskie w składzie: kasztelan oraz trzech przedstawicieli szlachty.
Z. Kacmarzyk. Reformy wojskowe i organizacja sił zbrojnych,
MON - 1958r.

pospolitego ruszenia, opierając go wyłącznie o właścicieli dóbr ziemskich. Organizowane na tej zasadzie formacje zbrojne otrzymywały w czasie działań wojennych określone ulgi /bonifikaty/ na zakup żywności i paszy^{1/}.

Pod koniec XVI wieku /od 1576r./ artykuły henrykowskie ograniczały uprawnienia /kompetencje/ elekcyjnego króla w zakresie zarządzania mobilizacji i użycia pospolitego ruszenia^{2/}. W myśl powyższych artykułów nie mogło ono być rozwijane i wykorzystywane w całości i dłużej szkolone na obozie niż dwa tygodnie. Wyprawa wojenna zorganizowana z sił pospolitego ruszenia nie powinna trwać dłużej niż trzy miesiące i miała być opłacana w wysokości pięciu grzywien każdemu szlachcicowi. Wprowadzenie w życie omawianych artykułów znacznie osłabiło gotowość i sprawność mobilizacyjną wojsk.

Podstawę dalszego rozwoju wojsk i mobilizacji po 1512 roku, stanowiły tzw. artykuły hetmańskie, regulujące tryb i zasady rozwijania wojsk^{3/}. W pierwszej kolejności zorganizowano wojska stałe /wojska kwarciane, piechota wybraniecka/.

Wojska kwarciane powstały w 1563r. i miały liczyć sześć tysięcy żołnierzy - w praktyce stan ten wynosił około czterech tysięcy /przybie 1.2./. Król był zobowiązany wydzielić jedną czwartą /kwartę/ dochodów ze swoich dóbr na utrzymanie tych wojsk. Organizowane były one na zasadzie zaciągu dokonywanego przez rotmistrzów /głównie wśród cudzoziemców/. Organizacyjnie składały się z rot i chorągwi, których trzonem była jazda wyposażona w białą

1/ Tamże. Ceny dla żołnierzy pospolitego ruszenia wynosiły przy zakupie np. dwóch gęsi - pół grzywny.

2/ Tamże.

3/ M.Kukiel, Zarys historii wojskowości w Polsce, Kraków - 1929r.

broń, łuki i rusznice. Rozpoczęto równocześnie wprowadzać działa regimentowe, które nieprzerwanie miały towarzyszyć w walce piechocie. Z analizy posiadanych materiałów wynika, że wojska kwarciane były dobrze wyszkolone, zdyscyplinowane i bitne.

W 1578 roku król Stefan Batory zorganizował piechotę wybraniecką /2.300 żołnierzy/, która rekrutowała się z chłopstwa /jeden żołnierz-wybraniec z dwudziestu łanów królewskich/^{1/}. Prowadzone przez chłopów-wybrańców gospodarstwo rolne zwalniane było w całości od pańszczyzny.

Powszechna niechęć właścicieli ziemskich do wysiłku finansowego nie sprzyjała zwiększeniu armii. Jedynie przypadki wybuchu wojny inspirowały ich do skupiania sił i ponoszenia związanych z tym kosztów. W tym przypadku na nadzwyczajne zaciągnięcia do wojska, potrzebna była jednak każdorazowo zgoda sejmu.

opis Obok wymienionych wojsk, magnateria polska posiadała prywatne pododdziały /rotty/, które w formie odpłatnych usług uczestniczyły w bitwach dowodzonych przez hetmana. Prywatne wojska posiadały między innymi następujące rody: Wiśniowieckich, Potockich, Radziwiłłów, Sapiechów, Zamojskich, Chodkiewiczów i Ostrogorskich. *Opalińskich, Lubońskich, Kalinowski*
z 1610 roku - Koniecpol

W XVI wieku reorganizowane kilkakrotnie pospolite ruszenie utraciło prawie całkowicie swoje znaczenie^{2/}, chociaż powoływano go jeszcze w latach 1621, 1649, 1651, 1655-57 i 1672 /przypis 1.3./.

Doceniając realne zagrożenie jakie istniało wobec Polski,

1/ łan królewski 50-54 ha, łan staropolski 146-156 ha, łan kmieci - 3,96 ha.
Encyklopedia PWN, 1974r.

2/ Jerzy Tupolski. Zarys dziejów Polski, Warszawa - 1986r.

rozpoczęto dalszą rozbudowę posiadanych wojsk zaciężnych i piechoty wybranieckiej. W 1655 roku zorganizowano dodatkowe wojska poprzez specjalne opodatkowanie szlachty i magnaterii /od każdego 15 łanów/. Wojska te nazwano zaciężną piechotą łanową, uzbrojoną w muszkiety, szable i siekiery bojowe. W praktyce ciężar obrony państwa przesunął się z króla na magnaterię, szlachtę i mieszczan. Decyzją Sejmu Wielkiego, obowiązani byli oni do wyznaczania jednego rekruta z każdego 50 dymów /domów/ dóbr duchownych i ze 100 dymów dóbr szlacheckich.

→ Począwszy od końca XVI wieku rozpoczyna się kształtować i rozwijać specjalistyczne piśmiennictwo wojskowe. Był to zarazem początek opracowywania i wydawania instrukcji, regulaminów oraz różnego rodzaju dokumentów regulujących zagadnienia organizacyjne i ewidencyjno-etatowe. Zapewniano w ten sposób wdrożenie i stosowanie jednolitych zasad organizacyjnych i taktycznych oraz regulujących tok codziennego życia wojska /organizacja służby wewnętrznej i wart, sprawy kadrowe, zabezpieczenie tyłowe itp./.

Pod koniec XVII wieku rozpoczęła się epoka wojska regularnego /etatowego/. W okresie pokoju jego stan liczebny wynosił około 18 tysięcy żołnierzy, a na okres wojny zamierzano zmobilizować armię o stanie 35 do 50 tysięcy żołnierzy /przypis 1.4./. Siły te zorganizowane były w korpusy, dywizje, brygady i pułki^{1/}. Podstawowa masa wojska, żołnierze z poboru, odbywali długoterminową służbę, trwającą 6-8 lat.

Epoka oświecenia przynosi między innymi nowe spojrzenie na organizację wojska, które wyrażone zostało np. dobitnie w publikacjach

1/ Siły zbrojne w tym okresie zorganizowane były w cztery dywizje w Koronie i dwie dywizje na Litwie.
M.Kukiel. Zarys historii Wojska Polskiego, Kraków - 1929r.

Hugo Kołłątaja: "... stworzyć regularną armię jako zasadniczy szkielet sił zbrojnych, uzupełnianą w miarę potrzeb milicją złożoną z wolnych obywateli"^{1/}. Rozwija się na tej podstawie idea uzbrojonego społeczeństwa, przez ustanowienie powszechnego obowiązku służby wojskowej /armia czynna/ i powołanie milicji /rezerwa armii/. Była to całkowicie nowa i demokratyczna idea organizacji sił zbrojnych w Polsce. Kolejny przedstawiciel tego okresu, Stanisław Staszic wysuwa myśl, aby przygotowywać młodzież do służby wojskowej już w szkołach powszechnych /przysposobienie wojskowe/.

Na początku lat dwudziestych XVIII wieku Rzeczpospolita przestaje dysponować liczącą się w Europie armią. Poważnie zaniedbano szkolenie żołnierzy /szczególnie kadr dowódczych/oraz planową działalność w zakresie doskonalenia struktur organizacyjnych, uzbrojenia i gotowości bojowej /mobilizacyjnej/ wojsk. W kraju panoszą się obce wojska i reakcja targowicka. Następują tragiczne wydarzenia - rozbiory Polski i utrata niepodległości^{2/}.

Brak elementarnych swobód obywatelskich i panujące anarchia, wywołują niezadowolenie większości społeczeństwa. Potęguje się pragnienie walki czynnej, czego następstwem jest siedemdziesięcioletni okres powstań narodowych /1794-1864r./.. Rodzi się myśl przekształcenia armii stanowej - broniącej interesów jednej klasy, w wojsko narodowe. Jego podstawę mają stanowić masy ludowe: biedota miejska, chłopstwo, rzemieślnicy i drobni urzędnicy.

1/ Hugo Kołłątaj, Listy anonimowe i prawo polityczne narodu polskiego, tom 1, Warszawa - 1954r.

2/ Po drugim rozbiorze Polski w 1775r. istniejące wojska regularne /24,5 tys./ częściowo zostają rozbrojone i wcielone siłą do armii rosyjskiej.

a także zwerbowani ochotnicy z innych państw. Następuje spontaniczna i szybka organizacja sił zbrojnych, działających głównie metodami taktyki partyzanckiej.

Twórcą armii narodowej był gen. T.Kościuszko. Jej żołnierze korzystali z szerokich praw obywatelskich, mogli zdobywać stopnie i stanowiska oficerskie. W 1794r. ogłoszono akt wzywający pod broń wszystkich obywateli w wieku 18-28 lat. W ciągu jednego tygodnia zmobilizowano około 4 tysięcy żołnierzy, przeznaczonych uprzednio do wojsk imperatora i około 2 tysięcy chłopów-kosynierów.

Na podstawie dalszych decyzji Rady Najwyższej powołano kolejne 96 tysięcy wojsk regularnych. Pozostałe formacje liczyły w tym czasie około 200 tysięcy żołnierzy, a w tym: milicja ruchoma około 28 tysięcy, milicja miejska około 18 tysięcy oraz reszta jako pospolite ruszenie. Dokonuje się szerokiej reorganizacji wojska, ulegają m.in. likwidacji chorągwie pancerne i husarskie, a na ich miejsce powstają brygady kawalerii.

Armia powstańcza licząca w sumie około 300 tysięcy żołnierzy, po klęsce powstania w części usiłowała przedostać się do Włoch i Francji, aby dalej kontynuować walkę o niepodległość Polski. Myśl tę podjął Jan Henryk Dąbrowski, twórca Legionów Polskich we Włoszech. Żołnierze legionów byli ochotnikami, rekrutowali się oni również spośród chłopów zbiegłych z armii austriackiej i pruskiej. Legiony Polskie^{1/} liczące około 40 tysięcy żołnierzy, od samego początku walcząc u boku Napoleona, nie przyczyniły się jednak do

1/ Legiony składały się z dwóch legii pod dowództwem gen.Wielchor-
skiego i gen.Rymkiewicza. W skład legii wchodziło 4 pułki pie-
choty, 2 pułki jazdy i kompania artylerii.

odzyskania niepodległości Polski.

Utworzone w 1806 roku przez Napoleona Księstwo Warszawskie posiadało zorganizowaną armię narodową, liczącą początkowo około 30 tysięcy żołnierzy /przypis 1.5./. Armia ta podporządkowana była operacyjnie królowi Saksonii - Fryderykowi Augustowi^{1/}. Pokojowy stan wojsk systematycznie zwiększano, osiągając w 1812 roku około 115 tysięcy żołnierzy. Pobór do wojska odbywał się w drodze losowania prowadzonego wśród mężczyzn w wieku 21-28 lat życia, uznanych za zdolnych do służby wojskowej. Czas trwania służby wynosił 6 lat. Zwalniani byli od niej jedynie nauczyciele wszystkich typów szkół.

W Królestwie Polskim /Kongresowym/ utworzonym w 1815 roku decyzją kongresu wiedeńskiego, armia liczyła około 22 tysięcy żołnierzy. W następnym roku ustalono jednolite zasady poboru żołnierzy do wojska, ustalając jej czas trwania na 10 lat. Od pełnienia służby zwalniana była inteligencja zawodowa, przemysłowcy, właściciele warsztatów rzemieślniczych oraz jedyni żywicieli rodzin /musieli oni jednak opłacać specjalny podatek/. Ponadto do wojska zaciągano ochotników, głównie spośród zubożałej szlachty szukając możliwości awansu społecznego. W praktyce ustawy przymus służby wojskowej był fikcją. Kto miał odpowiednie pieniądze mógł się od niej łatwo wykupić, wynajmując biednych chłopów. Średnia wysokość okupu wynosiła 2 tysiące złotych polskich /była to roczna pensja podporucznika/.

^{tym} W okresie ~~tym~~ rozwija się także szkolnictwo wojskowe, do

1/ Zgodnie z traktatem tylicyckim /7-9.07.1807r./ pomiędzy Francją, Rosją i Prusami. Obszar Księstwa wynosił 104 km², a ludność 2,5 mln.

*do 1920 do ~~tytu~~ powstania listop. 1930v.
małym wojsku armi. był c. ks. Karol
Cor. Krak. 5 1930v. przypis: zbyła rob. arm. pod
z przed. wojny jej ob. stłg
powstanie 1830v. 1830v.*

którego kandydują głównie młodzi, szlachetnie urodzeni mężczyźni^{1/}.

Z chwilą wybuchu powstania listopadowego /1830 rok/ stan armii polskiej wynosił około 27 tysięcy żołnierzy /5 tysięcy żołnierzy - legionistów powróciło z Francji/. Armia miała charakter kadrowy i stosunkowo szybko można ją było podwoić, przeprowadzając mobilizację wyszkolonych żołnierzy rezerwy. Jej słabą stroną była znaczna część korpusu oficerskiego, wyszkolonego przez zaborcę. Gruntownie wymusztrowani, lecz bez szerszej wiedzy wojskowej i zachowujący zbyt daleki dystans w stosunku do żołnierzy, pozbawieni byli niezbędnej inicjatywy i twórczego stosunku do służby.

Wybuch powstania listopadowego przyspieszony został wiadomością o zarządzeniu poboru rekruta /branki/. Car Mikołaj I chciał wziąć udział w stłumieniu belgijskiego powstania narodowego m.in. przy pomocy polskiego wojska. Jednak powstańcy pokrzyżowali te plany, zwiększając własne siły do 44 tysięcy żołnierzy, wywodzących się głównie z utworzonej straży bezpieczeństwa i ochotników. Powstały nowe pułki jazdy, piechoty i terytorialne. Docelowo przewidywano zmobilizowanie 180 tysięcznej armii /przybie 1.6./. W oparciu o te znaczące siły zakładano prowadzić rokowania z w.ks. Konstantym. W końcowym okresie powstania armia liczyła około 200 tysięcy żołnierzy. Po jego upadku armię rozwiązano, a młodzież objęto poborem do armii rosyjskiej.

1/ Szkolnictwo wojskowe składało się z następujących szkół: Korpus Katedów w Kaliszu, Szkoła Podchorążych Piechoty i Kawalerii w Warszawie, Zimowa Szkoła Artylerii, Szkoła Aplikacyjna w Warszawie.

*na liście poboru się planow, a per to
wydruk niepodp.*

Armia Polska formalnie przestała istnieć, aż do wybuchu I wojny światowej.

W ostatnim z powstań narodowych, powstaniu styczniowym 1863 roku, trzon armii powstańczej stanowili mieszczenie, rozwijająca się klasa robotnicza oraz chłopci. W toku powstania samorzutnie organizowały się oddziały powstańcze, złożone wyłącznie z ochotników i w większości dowodzone przez chłopów. Sięgano również często do oficerów rezerwy, którzy służbę wojskową odbywali w armii Królestwa Polskiego /częściowo również w armiach zaborczych/. Wykorzystywano też oficerów pochodzenia polskiego, a służących w armiach obcych. Przy ich pomocy organizowano punkty werbunkowe na terenie Rosji, Prus, Austrii, Francji i Włoch. Były również liczne przypadki, że oficerowie pochodzenia cudzoziemskiego brali udział w walkach po stronie powstańców. Liczbę uzbrojonych powstańców ocenia się ogólnie na 25-30 tysięcy^{1/}.

Wnioski:

- 1/ w omawianym okresie ukształtowały się już wyższe formy mobilizacyjne /instrukcje, przepisy prawne, podstawowe elementy bazy mobilizacyjnej, ewidencja wyszkolonych rezerw osobowych, zasady reklamacji/. Zapewniało to dobre planowanie oraz sprawne mobilizacyjne rozwinięcie wojsk /jednostek wojskowych/;
- 2/ na podniesienie wartości bojowej /zdyscyplinowania, wyszkolenia, wyposażenia/ i sprawności funkcjonowania wojsk duży

1/ Jerzy Tupolski. Zarys dziejów Polski, Warszawa - 1986r.

1. Wzrost z nowymi różnymi formami
wejskowymi ich struktur organizacyjnych
zwiększenie się liczebności, swój
obrony ci. P. i. w /systemu mob.

wpływ miało wydanie podstawowych aktów prawnych normujących tryb odbywania służby wojskowej /artykuły i statuty kazimierzowskie, henrykowskie i hetmańskie/^{1/};

- 3/ znaczącego wzmocnienia sił zbrojnych dokonano przez utworzenie wojsk regularnych i zaciężnych oraz zreorganizowanego pospolitego ruszenia. Duże znaczenie miało uzależnienie świadczeń na rzecz obrony od wielkości posiadanych dóbr ziemskich;
- 4/ wykazana została duża zależność poziomu gotowości mobilizacyjnej wojsk i sprawności procesu ich mobilizacyjnego rozwinięcia od stanu wiedzy kadry.

3. Okres historii najnowszej /1914-1945r./

W okresie poprzedzającym I wojnę światową i w toku jej trwania, nie było warunków umożliwiających utworzenia regularnego Wojska Polskiego /przypis 1.7./. Wynikało to z układu sił politycznych w Europie oraz wynikających z niego konsekwencji dla Polski. Dopiero w 1914r. Piłsudski u boku Austrii, z różnych organizacji strzeleckich utworzył załączek regularnego wojska pod nazwą Legiony Polskie, mające walczyć przeciw Rosji^{2/}.

Podczas trwania wojny powstawały jednocześnie i działały inne formacje wojskowe, które walczyły u boku różnych armii.

-
- 1/ Jan III Sobieski adoptował sprawdzone wzorce /zasady/ z innych armii. Zorganizował nowoczesną piechotę i kawalerię. Husarze polscy mawiali "My husarze gdyby niebo się miało zawalić, to koplami je podtrzymamy".
 - 2/ Legiony Polskie rekrutowały się z następujących formacji: Związki i Drużyny Strzeleckie, Drużyny Bartoszewo, Polowe Drużyny "Sokoła", Polska Siła Zbrojna oraz części jednostek polskich będących w składzie obcych wojsk.

W Roaji powstał na przykład Rewolucyjny Pułk Polski, Czerwony Pułk Rewolucyjny Warszawy, a we Francji Armia gen.Hallera /1917r./.

W momencie odzyskania niepodległości Polski w 1918r. powstały trudne warunki w zakresie pełnego zabezpieczenia organizacji nowoczesnych sił zbrojnych. Wynikało to głównie z ogólnego zacofania ekonomicznego, zniszczeń wojennych oraz braku niezbędnych zasobów uzbrojenia i wyposażenia. Doraźnie uzyskane lub zakupione wyposażenie materiałowo-techniczne było zbieraniem różnorodnych typów, systemów i pochodzenia /niemieckiego, austriackiego i rosyjskiego/.

Znaczna część uzbrojenia, sprzętu technicznego i wyposażenia przybyła wraz z jednostkami wojskowymi z Francji^{1/}. Brak jednolitego uzbrojenia powodował, że struktura organizacyjna formowanych jednostek wojskowych oraz ich potrzeby były różne. Ogólnie rzecz biorąc poziom organizacyjny i możliwości bojowe tych wojsk odpowiadały poziomowi europejskiemu z okresu ostatnich lat pierwszej wojny światowej.

Opracowana ówczesnie koncepcja organizacji i rozbudowy Wojska Polskiego uwzględniła wszystkie uwarunkowania społeczno-polityczne i ekonomiczne. Głównymi rodzajami wojsk, które zamierzano utworzyć była piechota, artyleria i kawaleria. Wprowadzono przy tym zasadę zaciągu ochotniczego do wojska /przypis 1.8./.

W początkowym okresie organizowania sił zbrojnych formowano liczne pododdziały i oddziały podstawowych rodzajów wojsk

1/ Armia gen.Hallera po przybyciu do Polski w czerwcu 1919r. liczyła około 100 tysięcy żołnierzy /5 dywizji strzelców, dywizja szkolna, 3 pułki artylerii ciężkiej, pułk czołgów, 7 eskadr lotnictwa, szkoła pilotów, batalion saperów, służby i jednostki tyłowe/.

/służb/, o różnym składzie organizacyjnym oraz uzbrojeniu. Następnie zakładano scalać je w pułki, brygady i związki taktyczne /operacyjne/. W okresie tym powstały również pierwsze organy centralnych władz wojskowych /np. 28 października 1918r. Rada Regencyjna powołała do życia Sztab Generalny i Ministerstwo Spraw Wojskowych/.

W wyniku powyższych działań na koniec 1918r. Wojsko Polskie posiadało dwadzieścia pięć batalionów piechoty, cztery szwadrony kawalerii i sześć baterii artylerii oraz niezbędne organy i elementy tyłowe. Trzonem tworzącej się armii byli ochotnicy, wywodzący się z szeregów byłych legionów oraz Polskiej Organizacji Wojskowej /POW^{1/}/, posiadającej znaczne zasoby kadrowe /około 22 tysiące członków/.

Ustawa o przymusowym poborze rekruta uchwalona przez sejm w dniu 7 marca 1919r. dawała prawną podstawę dalszego rozwoju sił zbrojnych. Szczególnie dotkliwie odczuwano wtedy brak odpowiednio zorganizowanego i sprawnie funkcjonującego terenowego aparatu administracji wojskowej /komend uzupełnień/.

1/ POW utworzona została jesienią 1914r. w Warszawie z inicjatywy J. Piłsudskiego. Była ona zakonspirowaną siłą zbrojną na terenach zaboru rosyjskiego. Z czasem zasięg POW rozszerzył się poza obszar dawnego Królestwa Polskiego. Celem organizacji była walka zbrojna o niepodległość, realizowana początkowo przez działalność wywiadowczo-dywerysyjną. Po zajęciu Królestwa Polskiego przez wojska ententy i niemieckie, część żołnierzy POW wstąpiła do Legionów, reszta pozostała w konspiracji. W 1917r. POW przeszła do działań konspiracyjnych przeciwko okupantowi niemieckiemu, nadal rozbudowując swoje szeregi. Jesienią 1918r. POW aktywnie uczestniczy w przejmowaniu władzy w Galicji i rozbijaniu Niemców na terenach Królestwa Polskiego. W grudniu 1918r. POW weszła w skład odradzającego się WP. Komendantem Głównym POW był Piłsudski, a po jego aresztowaniu przez Niemców, funkcję tę pełnił Edward Smigły Rydz.

Dążąc do rozwiązania tego problemu, postanowiono między innymi dokonać podziału kraju na 17 okręgów /15 w byłym Królestwie Polskim i 2 w Galicji/. W ramach tego 5 okręgów miało status okręgów generalnych z siedzibami dowództw w Warszawie, Łodzi, Lublinie, Kielcach i Krakowie. Każdy okręg mobilizował pułk piechoty, stanowiący załóżek przyszłej brygady. Jednostki innych rodzajów wojsk /kawalerii, artylerii, lotnictwa, saperów, łączności, kolejowych i taborowych/ miały być organizowane przez okręgi generalne.

W sumie w 1919r. rozwinięto 36 pułków piechoty, 14 pułków artylerii i szeroki zestaw jednostek pozostałych rodzajów wojsk i służb /przybie 1.9./. Uporządkowano również zagadnienia dotyczące podziału kompetencji na szczeblu centralnym - w szczególności pomiędzy Ministerstwem Spraw Wojskowych i Naczelnym Dowództwem WP.

Formowanie jednostek i ich związków nabrało planowego i zorganizowanego charakteru^{1/}. Rozpoczęto opracowywać ujednolicone etaty oraz tabele należności. Uporządkowano sprawę przynależności organizacyjnej wszystkich istniejących jednostek wojskowych.

Na przełomie lat 1919/1920 następuje dalszy przyspieszony rozwój sił zbrojnych związany z przygotowaniami do wojny ze Związkiem Radzieckim. W opracowanych planach mobilizacyjnych zakładano podwojenie istniejących wojsk. Koniecznością stało się rozszerzenie zasięgu poboru na kolejne roczniki poborowych i rezerwistów /np. w 1920r. wcielono trzy kolejne roczniki - razem około 110 tysięcy żołnierzy/. W rezultacie tych zabiegów powsta-

1/ Wydatki na rozbudowę sił zbrojnych pochłaniały 50% budżetu państwa.

je 700 tysięczna armia czynna. Wyposażenie i uzbrojenie dla formowanych jednostek było dostarczane z Francji i Wielkiej Brytanii.

W składzie zorganizowanych sił zbrojnych występowały między innymi cztery związki operacyjne /armie/, po 3-6 dywizji piechoty, 1-2 brygady lub dywizje kawalerii. Ponadto w ich skład wchodziły liczne oddziały rodzajów wojsk, urządzeń tyłowych i służb. Rozbudowa i doskonalenie sił zbrojnych realizowane było w warunkach prowadzenia wojny i rozwiązywania wielu złożonych problemów wewnętrznych młodego państwa. Tworzyło to niekorzystne warunki dla podejmowanych /omawianych/ przedsięwzięć.

W wyjątkowo trudnych sytuacjach operacyjnych na froncie, wysyłano do walczących wojsk poszczególne jednostki przed pełnym zakończeniem prac organizacyjnych i przeprowadzeniem szkolenia /zgrzywania bojowego/. Były to nawet pojedyncze bataliony i kompanie włączane w skład istniejących jednostek lub łączone w doraźne grupy bojowe i operacyjne /przypis 1.10./.

System powoływania żołnierzy rezerwy i poborowych oparto na komendach uzupełnień /PKU, RKU/. Przyjęto przy tym zasadę, że każdy powiat będzie uzupełniał jeden pułk piechoty, a nadwyżki żołnierzy kierowane będą do powiatów bardziej wyczerpanych pod względem zasobów ludzkich. Wykorzystanie dużego napływu poborowych ochotników i żołnierzy rezerwy utrudniał brak odpowiedniej ilości uzbrojenia, umundurowania i wyposażenia.

Rozwojem sił zbrojnych w tym czasie kierowały dwa naczelne organy: Ministerstwo Spraw Wojskowych i Sztab Generalny.

Sztab Generalny przejął funkcje naczelnego dowództwa^{1/} i zajmował się sprawami prowadzenia wojny /dowodzenia operacyjnego/ oraz służbą etapową^{2/}. Ministerstwu Spraw Wojskowych podlegały sprawy organizacji wojsk oraz ich mobilizacji, wyposażenia i szkolenia.

Należy wspomnieć również o zorganizowanej w 1919r. Armii Wielkopolskiej, którą tworząco głównie z oddziałów powstańczych, a uzupełniono poborowymi. Powstały w ten sposób regularne pułki i dywizje podporządkowane następnie Naczelnemu Dowódcy Wojska Polskiego^{3/}.

W składzie sił zbrojnych występowały również specjalne oddziały zapasowe, które szkoliły nowo wcielonych żołnierzy w czasie od 3 tygodni do 3 miesięcy /stosownie do specjalności wojskowej/. Tworzono z nich następnie tzw. kompanie marszowe, kierowane na front z przeznaczeniem uzupełnienia wojsk w wyniku ponoszonych przez nie strat. Każda walcząca dywizja i brygada otrzymywała wyszkolone uzupełnienie z przeznaczonego dla niej pułku zapasowego. Praktyka wykazała, że system ten funkcjonował sprawnie i wydajnie, zapewniając wysokie ukompletowanie liniowych jednostek wojskowych.

Rok 1919 zamknął się liczbą około 1 miliona żołnierzy two-

1/ Naczelne Dowództwo powstało 10.03.1919r.

2/ Każda armia posiadała dowództwo etapowe z odpowiednimi siłami i środkami: kompanie robocze i warownicze; kompanie ochrony i odbudowy linii kolejowych; pododdziały żandarmerii; obozy jenieckie; szpitale etapowe; ośrodki obsługi i zaopatrywania.

3/ W sierpniu 1919r. Armia Wielkopolska liczyła 80 tysięcy żołnierzy. Składała się z trzech dywizji strzelców, brygady kawalerii, trzech brygad artylerii, dwóch pułków artylerii ciężkiej, dwóch pułków obrony krajowej, samodzielnego pułku bytomskiego, pułku rezerwowego i czterech eskadr lotniczych.

rzących siły zbrojne odrodzonego państwa /przypis 1.11./. Uchwalona w 1921r. konstytucja marcowa dawała sejmowi prawo ustalania stanu liczebnego sił zbrojnych oraz udzielania zezwoleń na co-rocny pobór rekruta. Po zakończeniu wojny i przeprowadzeniu demobilizacji ustalono wielkość i strukturę sił zbrojnych czasu pokojowego oraz przyjęto ogólną zasadę, że na wypadek wojny stan ten ulegnie podwojeniu^{1/}.

Lata 1920-1925 były okresem ścierania się różnych poglądów i burzliwych dyskusji nad kierunkami budownictwa sił zbrojnych, a w tym nad zasadami ich mobilizacyjnego rozwijania. Były to lata przełomowe, ponieważ armia po przejściu na stopę pokojową rozpoczęła systematycznie szkolić żołnierzy, stanowiących przeszłe zasoby rezerw osobowych. Proces ten wymagał planowania, bieżącego kierowania i wszechstronnego zabezpieczenia. Należało opracować i wdrożyć w życie wszystkie struktury organizacyjne oraz dokumenty normatywne, które są niezbędne do pokojowego funkcjonowania każdych sił zbrojnych. W ramach tego zakończono prace nad organizacją terenowej administracji wojskowej, zasadami ewidencji i administrowania zasobami ludzkimi i trybem odbywania czynnej służby wojskowej. Rozpoczęto również studia nad planem mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, stosownie do przyjętych założeń operacyjnych.

Rozpoczęte studia i konkretne prace mobilizacyjne zmierzały do stosownego angażowania wszystkich gałęzi gospodarki narodowej oraz całego społeczeństwa w proces przygotowania systemu obrony państwa. W miarę postępu prac potwierdzała się potrzeba wychodze-

1/ Stan pokojowy sił zbrojnych ustalono na 30 dywizji piechoty, 11 brygad kawalerii, 10 pułków przeciwlotniczych oraz brygadę pancerną-motorową. Ten stan przetrwał do wiosny 1939r. i wahał się w granicach 220-280 tysięcy żołnierzy.

nia z problematyką mobilizacyjną na liczne dziedziny życia państwowego i gospodarczego. Nowe poglądy na teorię i praktykę mobilizacyjną wynikały również z rozwoju środków prowadzenia walki^{1/}. Powiększał się obszar prowadzenia ewentualnych działań wojennych, wydłużał się czas konfliktu zbrojnego, wzrastała liczba wojsk i niszczyielskie działania środków walki.

Koncepcje mobilizacyjne przyjmują kształt systemowy, oparty na kadrowej strukturze organizacyjnej sił zbrojnych oraz wszechstronnym zabezpieczeniu tego procesu przez gospodarkę narodową. Sprzyjało to tworzeniu teorii mobilizacji osadzonej w realnych warunkach potrzeb i możliwości Polski.

Z posiadanych materiałów wynika, że zdawano sobie sprawę z tego iż sprawne przeprowadzenie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych jest uzależnione od realnie i kompleksowo opracowanych planów mobilizacyjnych. Pierwsze prace nad przygotowaniem tych planów i wynikających z nich planów transportów operacyjnych, planów rozérodkowania i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych na wypadek wojny, podjęte zostały przez Sztab Generalny w 1922 roku i trwały do maja 1926 roku. W kolejnych latach opracowywano poszczególne warianty planów mobilizacyjnych^{2/}. Opierały się one na dotychczasowych doświadczeniach, wynikach studiów i badań oraz uzgodnieniach wynikających z zawartych sojuszy^{3/}.

1/ Następuje dynamiczny rozwój broni pancernej, lotnictwa, broni automatycznej, sprzętu artyleryjskiego, motoryzacji, gazów, telefonii i telegrafii oraz środków transportu.

2/ Kolejne warianty planów mobilizacyjnych opracowywano w latach:
1922 - 1923 - plan "W"
1923-- 1924 - plan "E"
1924 - 1925 - plan "H"
1925 - 1926 - plan "Z"
1926 - 1927 - plan "S" obowiązujący do 1938r.
1938r. - plan "W"
1939r. - plan "W2"

3/ W 1921 roku zawarto sojusz wojskowy z Francją i Rumunią.

Sojusz z Francją zobowiązał m.in. Polskę do rozwinięcia przeciwko Niemcom nie mniej niż 20 dywizji, natomiast sojusz z Rumunią zobowiązał do rozwinięcia przeciwko Związkowi Radzieckiemu 17 dywizji. Tymczasem w planie mobilizacyjnym przewidywano tylko 30 dywizji piechoty, 4 dywizje kawalerii oraz 5 brygad kawalerii. Wykonanie zobowiązań sojuszniczych pozbawiało więc Naczelnego Dowódcę wszelkich odwodów. Wspomniane siły miały być mobilizowane i skoncentrowane na ustalonych kierunkach działań w okresie 12 dni, licząc od chwili powstania zagrożenia /zarządzenia mobilizacji/.

Plany mobilizacyjne tego okresu /do 1925r./ zakładały tylko jeden wariant przeprowadzenia mobilizacji - mobilizację powszechną. Przy tym uzupełnianie potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych miało odbywać się eksterytorialnie w siedmiu ośrodkach formowania: Warszawa, Łódź, Poznań, Kraków, Lublin, Lwów i Wilno.

Do ośrodków tych zamierzano dowozić żołnierzy rezerwy często z dość dużych odległości. Powodowało to znaczne obciążenie transportu kolejowego, nadmierną koncentrację rezerw w kilku zaledwie ośrodkach formowania oraz nadmierne obciążenie zadaniami mobilizacyjnymi rozmieszczonych tu jednostek czynnych. Wydłużał się przez to ogólny czas formowania nowych jednostek oraz ich szkolenia /zgrzywania bojowego/.

Pod wpływem nacisków Francji do wiosny 1923r. opracowany został kompleksowy projekt 15 letniej rozbudowy sił zbrojnych^{1/}. Jego zre-

1/ Projekt zakładał posiadanie w wojennej strukturze sił zbrojnych: 8 dowództw armii, 20 dowództw GO, 60 dywizji piechoty /w tym 30 dywizji rezerwowych/, 9 dywizji kawalerii, 60 dywizjonów artylerii ciężkiej, 8 pułków artylerii /ciężkiej, najcięższej, górskiej/, 10 rezerwowych pułków artylerii, 30 kompanii moździerzy, 93 baterie przeciwlotnicze, 100 kompanii pomiarowych artylerii, 16 dywizjonów artylerii konnej, 180-200 eskadr lotniczych.

alizowanie miało zapewnić warunki prowadzenia równoczesnej wojny z Niemcami oraz ze Związkiem Radzieckim. Plan charakteryzował się dużym rozmachem i nie zawsze uwzględniał aktualne możliwości ekonomiczne Polski.

Interesujący przebieg miały prace nad wariantem planu mobilizacyjnego oznaczonego symbolem "S" /od nazwiska autora płk Sadowskiego - szefa Oddziału I Sztabu Generalnego WP/^{1/}.

Powstał on w wyniku studiów nad dotychczasowymi planami mobilizacyjnymi, potrzebami operacyjnymi i aktualnymi możliwościami kraju. Plan oparty był o wspomniany projekt rozbudowy sił zbrojnych. Jego nowym elementem było rozłożenie wysiłku mobilizacyjnego na trzy etapy.

W pierwszym etapie /zagrożenie wybuchem wojny/ - zakładano realizować czynności przygotowawcze do mobilizacji sił zbrojnych i związane z tym przygotowania w gospodarce narodowej. W drugim etapie /bezpośrednie zagrożenie wybuchem wojny/ miały być skrycie rozwinięte wojska osłonowe, stacjonujące w pobliżu granicy państwowej /stworzenie warunków do mobilizacyjnego rozwinięcia całych sił zbrojnych/. Pod osłoną tych wojsk przewidywano przystąpienie do realizacji trzeciego etapu - mobilizacji powszechnej.

Generalnie plan mobilizacyjny "S" stanowił poważny postęp w obronnych przygotowaniach państwa, ponieważ był dostosowany do polskich warunków. Całościowo ujmował on zagadnienia mobilizacyjne oraz rozwijał szereg nowych problemów, np. przechodzenie od mobilizacji skrytej do powszechnej, stopniowe rozwijanie sił zbrojnych /odpowiednio do stopnia zagrożenia państwa/, możli-

1/ Oddział I składał się z wydziałów: organizacyjno-mobilizacyjnego, administracji rezerw oraz materiałowego.

wość przerwania mobilizacji i powrotu do położenia wyjściowego /pokojuowego/.

Wprowadzono tu również szereg nowych rozwiązań organizacyjnych, które w większości mają zastosowanie współcześnie /odpowiednio dostosowane/. Dotyczyło to m.in. wyłączenia niewyszkolonych żołnierzy z ostatniego poboru i zastępowanie ich żołnierzami rezerwy /początek obecnej "nakładki"/, wydzielania załączków dla nowo formowanych jednostek wojskowych oraz zasad przydzielania zadań mobilizacyjnych.

Jednostki mobilizujące otrzymywały zadania stosownie do swoich możliwości /charakter jednostki, ukończenie, warunki koszarowe, położenie geograficzne/. Miały one z reguły formować jednostki jednorodne /tego samego rodzaju/, a ciężar zadań mobilizacyjnych rozłożony został równomiernie na wszystkie jednostki. Część zadań mobilizacyjnych zamierzano przekazać policji państwowej, Korpusowi Ochrony Pogranicza i wybranym resortom cywilnym /Załącznik 3 i 4/. Ten na wskroś nowoczesny plan nie został jednak do końca rozpracowany i po zamachu majowym całkowicie odłożony, aż do końca 1935 roku.

W okresie tym szczególnie niepokojące były, między innymi, zaniedbania w zakresie przygotowania kadry dowódczej do prowadzenia mobilizacji. Trudności pogłębiała przestarzała i skomplikowana pokojowa organizacja dowodzenia /kierowania/ wojskami na wszystkich szczeblach organizacyjnych /do pułku włącznie/.

W 1928r. Sztab Generalny przemianowany został na Sztab Główny^{1/}, który nie podlegał Ministrowi Spraw Wojskowych, lecz

1/ Organizacja Sztabu Głównego: oddział organizacyjno-mobilizacyjny, oddział wywiadu, oddział operacyjny, kwatermistrz, szefostwo komunikacji, sztab lotnictwa.

Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych^{1/}. Sprawy związane z przygotowaniem mobilizacyjnymi zostały zdecentralizowane i podzielone wycinkowo pomiędzy inspektorów armii oraz oddział organizacyjno-mobilizujący Sztabu Głównego /Załącznik 5/.

Lata 1935-1939 przebiegały pod znakiem wzmożonych studiów teoretycznych nad nową koncepcją mobilizacji sił zbrojnych. Opierała się ona na założeniu, że realność agresji w stosunku do Polski istnieje zarówno ze strony Niemiec, jak i Związku Radzieckiego. W efekcie prowadzonych prac powstał plan mobilizacyjny "W"^{2/}.

Założenia planu przewidywały realizację szerokiego zakresu zadań mobilizacyjnych w stosunkowo krótkim czasie /gdy agresja była już nieunikniona/. O przyjęciu takiej koncepcji zdecydowały warunki ekonomiczne Polski, a także możliwości utrzymania w czasie pokoju dość znacznej liczby sił zbrojnych, lecz stosunkowo "tanich" /piechota, kawaleria, artyleria/.

Plan charakteryzował się przy tym znaczną elastycznością, wyrażającą się w możliwości mobilizowania wybranych jednostek wojskowych, ich grup oraz całość sił zbrojnych. Szerzej uwzględniono tu możliwości w zakresie skrytości prowadzenia mobilizacji, obejmując nią większą liczbę jednostek wojskowych zaliczanych do pierwszej grupy rozwinięcia^{3/}.

1/ Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych składał się z:
- Biura Inspektorów
- Komitetu d/s uzbrojenia
- inspektorów armii.

2/ Plan mobilizacyjny "W" /autor płk Wiatr/ wprowadzony został w życie 21.04.1938r.

3/ Plan "W" ujmował również trzy okresy realizacji zadań mobilizacyjnych, ale już w pierwszym okresie /czynności wstępnych/ można było skrycie wykonywać przedsięwzięcia mobilizacyjne. Natomiast w drugim okresie /mobilizacja alarmowa, cicha lub kartkowa/ zakładano skrycie rozwinąć 3/4 całości sił zbrojnych.

Wł. Łęzny. Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych w latach 1920-1970, wyd. Warszawa - 1972r.

Ważną cechą tego planu było duże rozśrodkowanie mobilizacji oraz terytorialne uzupełnianie potrzeb jednostek wojskowych. W praktyce zasada terytorialności nastroczała szereg trudności /przypis 1.12./. Przyjęta zasada uwzględniania zawodów cywilnych oraz proporcjonalnego składu narodowościowego w jednostkach wojskowych powodowała, że rezerwiści mieli często przydziały mobilizacyjne do jednostek położonych w znacznej odległości od miejsc zamieszkania. Obciążało to przewozy kolejowe i komplikowało ogólny przebieg mobilizacji.

Podstawową zaletą planu była możliwość szybkiego zmobilizowania i rozśrodkowania dużej liczby wojsk przed rozpoczęciem konfliktu zbrojnego. Natomiast zasadniczym mankamentem planu były trudności pełnego zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, przy założonym pięciokrotnym ich rozwinięciu w stosunku do stanu czasu pokojowego /przypis 1.13./.

W latach trzydziestych zaczęto również dostrzegać możliwość wybuchu wojny z zaskoczenia. Stąd też wnioskowano, że może zabraknąć czasu na przeprowadzenie pełnej mobilizacji powszechnej w warunkach pokoju. Rozważania te miały stosowne odbicie w planie mobilizacyjnym "W". O niepokojach tych świadczyły również artykuły publicystów wojskowych, jak również niektóre prace studyjne i szkoleniowe Sztabu Głównego.

Przygotowania i prace mobilizacyjne w stosownym zakresie, prowadzone były na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych. Kompetencje w tej dziedzinie rozłożone były następująco:

- Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych - opracowanie generalnych założeń; przedstawianie rządowi postulatów dotyczących

obronności kraju - w tym dotyczących potrzeb mobilizacyjnych;
wydawanie dyrektyw szefowi Sztabu Głównego i Ministrowi Spraw
Wojskowych odnośnie kierunków przygotowywania sił zbrojnych
do wojny; prowadzenie działalności kontrolnej;

- Sztab Główny - opracowywanie założeń, planów i wytycz-
nych dotyczących mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych;
prowadzenie kontroli stanu przygotowań mobilizacyjnych;

- Ministerstwo Spraw Wojskowych - organizacja pokojowe-
go uzupełnienia sił zbrojnych; gromadzenie rezerw osobowych;
materiałowe zabezpieczenie mobilizacji;

- Dowództwo Okręgu Korpusu - organizacja i zabezpiecze-
nie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych stacjonu-
jących na administrowanym obszarze /przydzielanie zadań mobi-
lizacyjnych jednostkom wojskowym/; kontrola stanu przygotowań
mobilizacyjnych; gromadzenie rezerw osobowych; współpraca z
TOAP i zakładami pracy GN w zakresie przygotowania pojazdów
/konnych, samochodów, rowerów/, broni i środków materiałowych
przewidzianych na uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych; orga-
nizacja poboru;

- Rejonowa Komenda Uzupełnień - zabezpieczenie potrzeb
mobilizacyjnych jednostek wojskowych; pobór do zasadniczej
służby wojskowej;

- Komenda Garnizonu - synchronizacja przedsięwzięć doty-
czących mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych gar-
nizonu /alarmowanie, ewakuacja zapasów, opuszczenie MSD,
ochrona i obrona, wykorzystanie nadwyżek, zabezpieczenie
obiektów/;

- terenowe organa administracji państwowej i Policji
Państwowej - powołanie żołnierzy rezerwy i dostarczenie

innych potrzeb mobilizacyjnych; uruchomienie świadczeń osobistych i rzeczowych;

- Jednostka Wojskowa - organizacja, utrzymanie stałej gotowości i sprawne rozwinięcie przydzielonych jednostek wojskowych; szkolenie rezerw osobowych.

Plany mobilizacyjne opracowane w Sztabie Głównym /Oddział I Organizacyjno-Mobilizacyjny/ były następnie w postaci wyciągów przekazywane do Dowództw Okręgów Korpusów/Wydziały Mobilizacyjne/. Na tym szczeblu dokumenty dostosowywano do potrzeb i możliwości związków taktycznych i oddziałów. Dokumentacja mobilizacyjna na wszystkich szczeblach organizacyjnych w części planistycznej była bardzo ograniczona, natomiast rozbudowana w części wykonawczej /dzienniki czynności, przydział pojazdów i koni, podział zapasów, podział obiektów, obsada stanowisk itp./.

Prace mobilizacyjne w jednostkach wojskowych wykonywali oficerowie zawodowi po złożeniu przysięgi i pod kierownictwem wyszkolonych /przekwalifikowanych/ oficerów mobilizacyjnych. Problemowi zachowania tajemnicy tych prac nadawano szczególne znaczenie. Wyrazem tego było indywidualne "dopuszczanie", wydzielanie specjalnych pomieszczeń, zabezpieczenie korespondencji oraz odpowiednie zabezpieczenie ze strony aparatu KW^{1/}.

Zespół dokumentów obejmujących planowanie, organizację i zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostki wojskowej nazywano elaboratem mobilizacyjnym. Podstawową jego częścią były tak zwane dzienniki czynności. Zawierały one chronologicznie ułożone przedsięwzięcia i czynności, jakie musiały być wykonane w czasie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostki i podod-

1/ J. Izdebski. Mobilizacja 9 DP w 1939r. WPH nr 3/1979, s.190

działu. Były one podstawowym dokumentem kierowania przebiegiem mobilizacji.

W wytycznych Sztabu Głównego do opracowania planów mobilizacyjnych na poszczególnych szczeblach organizacyjnych, obok stosownych wyciągów z planu "W", przekazano następujące zasady wykonawcze:

- wprowadza się mobilizację alarmową i powszechną. Mobilizacja alarmowa /skryta/ jest rodzajem podstawowym /tym sposobem powinno się zmobilizować zdecydowaną większość wojsk/;
- mobilizację alarmową przeprowadza się terytorialnie, tzn. rezerwistów dostarcza w zasadzie obszar danego Okręgu Korpusu;
- rezerwistów powołuje się /konie, wozy, samochody, motocykle - pobiera/ w trybie alarmowym za pomocą wezwań indywidualnych;
- mobilizację powszechną obwieszcza się jawnie - plakatami;
- mobilizację poszczególnych jednostek przeprowadza się w garnizonach lub poza ich obrębem;
- mobilizacja alarmowa może poprzedzać w całości powszechną lub odbywać się częściowo, albo też łącznie z nią.

Warto również zwrócić uwagę na niektóre rozwiązania organizacyjne dotyczące mobilizacyjnego rozwinięcia związków taktycznych i oddziałów. Chodzi tu zwłaszcza o przyjętą zasadę wieloetapowego rozwijania tych jednostek /pododdziałami w ustalonych terminach czasowych/ oraz organizację elementów bazy mobilizacyjnej /prostota/. Zapewniało to płynne przechodzenie jednostek ze struktury czasu pokojowego na strukturę czasu wojennego /Załącznik 3 i 4/.

W pułku /równorzędnym/ rozwijano następujące elementy bazy mobilizacyjnej:

- służba informacyjna /SI/ - wzmocniona służba dyżurna;
- izba przyjęć /IP/ - badanie lekarskie /wg potrzeb/, ujęcie na ewidencję, nadawanie przydziałów;
- punkty umundurowania /PM/;
- komisja przyjęcia koni /KPK/ - 5-6 w pułku piechoty;
- komisja przyjęcia samochodów /KPS/ - przyjmowano tu również motocykle i rowery;
- komisja przyjęcia zapasów z GN /KPZ/;
- punkt kucia koni /PKK/ - naprawiano tu również uprzęż i wozy;
- punkt dostosowania samochodów /PDS/;
- punkt rozdziału zapasów /PRZ/.

Nie organizowano natomiast specjalnych organów kierowania przebiegiem mobilizacji. Funkcje zespołów kierowania spełniały etatowe sztaby jednostek wojskowych, utrzymujące łączność z wszystkimi elementami bazy mobilizacyjnej, sztabem przełożonego oraz zabezpieczającymi RKU.

Uruchomienie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia następowало na podstawie decyzji szefa Sztabu Głównego, przekazanych do jednostek wojskowych w postaci telegramów. Określona w nich była m.in. godzina A - początek liczenia czasu.

Opracowane podstawy teoretyczne i przedsięwzięcia planistyczno-organizacyjne systemu mobilizacji okresu dwudziestolecia międzywojennego, świadczą o dojrzałości polskiej myśli wojskowej /przypis 1.14./. Jej podstawą była wnikliwa ocena sytuacji polityczno-militarnej Europy oraz warunków i możliwości społeczno-ekonomicznych Polski. Słusznie przewidywano, że burzliwy rozwój nowych środków walki - szczególnie lotnictwa i broni pancernej oraz postępująca motoryzacja armii, kryje w sobie mo-

żliwość szybkiej koncentracji wojsk na określonych obszarach /kierunkach/ i w stosunkowo krótkim czasie. Działaniom tym sprzyjała wysoka sprawność mobilizacyjna wojsk.

W tej sytuacji oceniano, że siły zbrojne utrzymywane w okresie pokoju nie będą mogły skutecznie przeciwstawić się niespodziewanemu uderzeniu zgrupowań agresora. W związku z tym zakładano, że zajdzie potrzeba zmobilizowania odpowiedniej liczby jednostek wojskowych jeszcze przed rozpoczęciem bezpośrednich działań wojennych. Zrodziła się koncepcja przeprowadzenia mobilizacji skrytej w części sił zbrojnych. Miała ona stanowić uzupełnienie tradycyjnego systemu mobilizacji powszechnej. Uruchomienia mobilizacji powszechnej zamierzano dokonać tylko w sytuacji krytycznej, kiedy wybuchu wojny nie można już uniknąć /Załącznik 6 i 7/.

Skrytą mobilizację zamierzano realizować poprzez wykonywanie niezbędnych czynności mobilizacyjnych w ustalonych jednostkach wojskowych oraz równoległą realizację kompleksu przedsięwzięć maskujących. O problemach tych pisał gen.W.Sikorski stwierdzając, że założenia mobilizacyjne powinny przewidywać skryte powołanie części rezerwistów do jednostek wojskowych, już w okresie narastającego napięcia politycznego. Powinno to polegać na indywidualnym powołaniu żołnierzy do określonych jednostek rozlokowanych głównie na obszarach przygranicznych /rzut osłony/.

Mimo sugestii wysuwanych przez niektórych "teoretyków", jakoby przy opracowaniu planu "W" bazowano na niemieckiej teorii i praktyce mobilizacyjnej, to w oparciu o dostępne dokumenty archiwalne należy zaznaczyć, że twierdzenie to mija

się z prawdą. Przeprowadzona w 1938r. w przededniu aneksji Austrii, częściowa, ukryta mobilizacja niemieckich sił zbrojnych wykazała, że niemiecki system mobilizacyjny posiadał bardzo wiele braków i niedopracowań. Wykazał, że był niedostosowany do przeprowadzenia mobilizacji częściowej. Dopiero w oparciu o te doświadczenia Niemcy opracowali plan mobilizacyjny na przełomie lat 1938/1939, natomiast polski plan mobilizacyjny "W" opracowywany był w latach 1935-1937. Nie może być więc mowy o naśladownictwie ze strony polskiej, jak to usiłują sugerować wspomiani już "teoretycy".

Trafność przewidywania oraz dojrzałość ujętych w planie "W" koncepcji została potwierdzona w czasie mobilizacji przeprowadzonej w 1939r. Polska przed wybuchem wojny zdołała zmobilizować ~~42 z 52 ZT~~ a zakłócenia przebiegu mobilizacji w pierwszych dniach wojny dotyczyły tylko niewielkiej części jednostek. Polski system mobilizacyjny zdał egzamin w tych niezwykle trudnych warunkach. O wartości omawianych koncepcji świadczy fakt, że pomimo, iż od czasu ich opracowania upłynęło z górą pół wieku, niektóre z nich są nadal aktualne.

Wnioski:

- 1/ w omawianym okresie wypracowano od podstaw nowoczesny system mobilizacyjny WP. Jego założenia strukturalne i zasady funkcjonowania uwzględniały potrzeby sił zbrojnych i aktualne możliwości państwa;
- 2/ na podstawie studiów przeprowadzonych w Sztabie Głównym i Dowództwach Okręgów Korpusów w systemie mobilizacyjnym uwzględniono szereg na wskroś nowoczesnych zasad. Do głównych z nich można zaliczyć: elastyczne rozwijanie sił zbrojnych, szerokie włącza-

ruide

- nie różnych gałęzi gospodarki narodowej i terenowych organów administracji państwowej w proces zabezpieczenia mobilizacji, skryte rozwijanie ustalonych części sił zbrojnych, centralne kierowanie mobilizacją, uodpornianie na zakłócenia;
- 3/ opracowano prosty i sprawny system elementów bazy mobilizacyjnej jednostek wojskowych. Był on dostosowany do charakteru i wielkości jednostek oraz warunków lokalnych. Istotnym było również uprawnienie dowódców do wprowadzenia zmian w tym względzie stosownie do faktycznych potrzeb;
 - 4/ zorganizowano terenową administrację wojskową i zapewniono sprawne jej funkcjonowanie. Wypracowane przez nią metody pracy, dokumentacja oraz sposoby kierowania zabezpieczeniem mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych w znacznej części są aktualne obecnie;
 - 5/ zerwano z zasadą, że mobilizacja jest przedsięwzięciem nieodwracalnym.
 - 6/ rozpoczęto włączanie problematyki mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk do prowadzonych ćwiczeń taktycznych i operacyjnych /tzw. pierwszy etap ćwiczenia/;
 - 7/ rozpoczęto prace nad systemem przygotowywania kadr pionu mobilizacyjnego sił zbrojnych.

4.4. Ludowe Wojsko Polskie /1943-1985r./

W początkowym okresie organizacji ludowego Wojska Polskiego /1 DP, 1 KP w ZSRR/ poborowych, ochotników oraz żołnierzy rezerwy wcielano do powstających jednostek przy pomocy radzieckiego aparatu terenowej administracji wojskowej. Dopiero dekret PKWN z 15.08.1944r. stworzył warunki do przeprowadzenia

częściowej rejestracji i mobilizacji osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej. Praktyczną realizacją tych postanowień zajmował się Główny Sztab Formowania oraz stopniowo rozwijany system terenowych organów administracji wojskowej /RKU/.

Po zakończeniu wojny kierownictwo ludowego Wojska Polskiego skupiło swój wysiłek na sprawnym przejściu wojsk na stopę pokojową oraz doskonaleniu ich struktur organizacyjnych. Wypracowane wtedy założenia organizacyjne zmierzały do zmiany proporcji rodzajów wojsk, na korzyść wojsk technicznych /jednostki pancerne i zmechanizowane, jednostki lotnicze, jednostki przeciwlotnicze, marynarka wojenna/.

W ramach wymienionych przedsięwzięć rozpoczęto również szeroko rozumiane prace mobilizacyjne. Od początku napotymano tu na znaczne trudności w zakresie teoretycznym i praktycznym, ponieważ brak było założeń polityczno-militarnych dostosowanych do nowej sytuacji Polski. Nie było również dobrze przygotowanych kadr i materiałów szkoleniowych oraz zniszczona została podstawowa dokumentacja /w tym rejestry stanu zasobów rezerw osobowych^{x/}. Brak było jakichkolwiek przepisów dotyczących mobilizacji i pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych^{x2/} /przypis 1.15./.

Prace mobilizacyjne Sztab Generalny WP zakładał przeprowadzić w dwóch etapach - do 1951 i do 1954 roku. ▽ +

-
- 1/ Kompletne rejestry stanu zasobów rezerw osobowych założono dopiero w latach 1949-1950.
 - 2/ Przepisy ~~i materiały~~ mobilizacyjne sprzed II wojny światowej dostosowano do aktualnych potrzeb. W związku z tym powołany w grudniu 1947r. Oddział VI Sztabu Generalnego WP opracował pięć pierwszych instrukcji mobilizacyjnych: ogólną, dla dowódców okręgów wojskowych; wojskowych komend rejonowych; jednostek mobilizujących; komendantów garnizonów.

Etap pierwszy /1945-1950/ sprowadzał się do podejmowania podstawowych prac w zakresie teoretycznego przygotowania mobilizacji. Opracowano wtedy również podstawowe dane wyjściowe do planowania i przeprowadzenia mobilizacji /analiza potrzeb mobilizacyjnych i stanu zasobów w gospodarce narodowej/. W wyniku tych działań opracowany został pierwszy plan mobilizacyjny^{1/} oraz przepisy mobilizacyjno-uzupełnieniowe.

Drugi etap prac obejmował lata 1951-1954. Główny wysiłek skupiono na zbadaniu możliwości w zakresie zabezpieczenia materiałowego i technicznego mobilizacji oraz przygotowaniu rezerw oficerskich na potrzeby formowanych jednostek wojskowych. Rozwiązanie tych problemów zależało od ogólnego potencjału ekonomicznego państwa /możliwości produkcyjnych/ i wielkości dostaw sprzętu wojskowego z importu. Zagadnieniom tym poświęcono dużo uwagi, rewidując obowiązujące i perspektywiczne plany gospodarcze. Natomiast przygotowanie niezbędnych rezerw oficerskich zamierzano osiągnąć przez zorganizowanie odpowiedniej liczby ośrodków przeszkolenia oraz utworzenie studiów wojskowych przy wyższych uczelniach cywilnych, /miały one do 1953r. wyszkolić 18.700 oficerów rezerwy/.

W następnej kolejności wysiłek skupiono na gromadzeniu niezbędnych zasobów podoficerów i szeregowych rezerwy.

-
- 1/ Plany mobilizacyjne ludowego Wojska Polskiego:
- PM - 1 /1951r./ - rozwinięcie dwóch AO, jednostek lotniczych, OPL, MW i zapasowych /przypis 1.16./
 - PM - 53/1953r./ - trzykrotny wzrost sił zbrojnych oraz zwiększenie pokojowego stanu sił zbrojnych o 67%
 - ZPM- 53/1956r./ - eliminacja szczebla korpusu
 - PM - 58/1958r./ - rozwinięcie trzech AO, ALot.
 - PM - 63/1963r./ - powiązanie przedsięwzięć mobilizacyjnych z OWSGB

PM - 72/1972r./

PM - 83/1983r.

Wł. Łęźny. Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych w latach 1920-1970. Warszawa - 1972r.

Uwzględniono w tym zakresie przeprowadzoną reorganizację struktury organizacyjnej sił zbrojnych^{1/} oraz aktualne możliwości przeszkalania rezerwistów w ramach ćwiczeń wojskowych /przypis 1.17./.

Opracowane założenia teoretyczne stanowiły podstawę prac planistycznych i organizacyjnych. Ich autorami było wąskie grono pracowników Sztabu Generalnego WP. Poważną trudność w rozwijaniu i doskonaleniu koncepcji mobilizacyjnych stanowiły bariery ograniczające dostęp do tych prac szerszego grona oficerów /przedstawiciele OC MON; dowództw OW/. Wspomniane rygory dotyczy również jednostek mobilizujących^{2/}.

Wprowadzone ograniczenia obok rzeczywistych korzyści /zachowanie tajemnicy prac mobilizacyjnych/, wносиły również istotne utrudnienia i wynikające z nich niedopracowania. Na szczeblu centralnym brak było np. niezbędnej współpracy między komórkami Sztabu Generalnego WP, IC MON i resortami cywilnymi. Na szczeblu wykonawców zadań mobilizacyjnych nie utrzymywano współpracy z terenowymi organami administracji państwowej. Uniemożliwiało to właściwe rozwiązywanie wielu przedsięwzięć istotnych dla sprawnego przeprowadzenia mobilizacji w jednostkach wojskowych i garnizonach^{3/}.

-
- 1/ W latach 1954-1956 wyeliminowano ze struktury organizacyjnej sił zbrojnych szczebel korpusu armijnego i korpusu pancernego. Zmniejszono jednocześnie stan etatowy sił zbrojnych czasu pokojowego o około 85 tysięcy żołnierzy i o 100 tysięcy na czas wojny.
 - 2/ Do końca 1956r. w jednostkach mobilizujących do prac specjalnych dopuszczonych zostało po 3-4 oficerów. Pozostali oficerowie odpowiedzialni za rozwijanie jednostek mieli być zapoznani z zadaniami dopiero po zarządzeniu mobilizacji.
 - 3/ Brak współpracy był szczególnie odczuwany w zakresie: powiadamiania o zarządzeniu mobilizacji, wydzielania i dostarczania świadczeń osobistych i rzeczowych, doręczania dokumentów powołań.

Opracowane w pierwszym dziesięcioleciu plany mobilizacyjne nie uwzględniały m.in. potrzeb gospodarki narodowej w zakresie reklamowania osób niezbędnych dla utrzymania ciągłości produkcji /działalności/ przewidzianej na czas wojny w społecznie nych zakładach pracy, organach władzy i administracji państwowej, zakładach naukowych, organizacjach politycznych i społecznych. Mogło to mieć ujemny wpływ na proces przestawiania gospodarki na potrzeby wojenne.

Wzorując się na niektórych przedwojennych rozwiązaniach, uzupełnianie potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych ograniczono do obszarów okręgów wojskowych /terytorialność/. Zmuszało to w praktyce do angażowania dużej liczby transportów kolejowych do przewozu żołnierzy rezerwy, a w konsekwencji wydłużało czas zakończenia mobilizacji^{1/}. Wiązało się z tym pobieranie i rozśrodkowanie zapasów mobilizacyjnych, które przechowywane były w wojskowych składach centralnych i okręgowych oraz gospodarce narodowej.

W planowaniu i organizacji mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych i sił zbrojnych nie osiągnięto wyraźnego postępu w stosunku do rozwiązań /zasad/ sprzed wybuchu drugiej wojny światowej. Teoria natomiast, powoli ale coraz śmielej wkraczała w głąb problemów mobilizacyjnych, wyprzedzając praktyczne rozwiązania i możliwości.

Kolejne dziesięciolecie /1956-1965/ charakteryzowało się systematycznie prowadzonymi badaniami nad zastosowaniem wypracowanych założeń teoretycznych w realnie istniejących warunkach. W ramach tej działalności od 1958r. rozpoczęto zbieranie prak-

1/ W planach założono 40 dniowy termin zakończenia całkowitej mobilizacji sił zbrojnych /terminy składowe były znacznie zróżnicowane/

tycznych doświadczeń w wojskach /ćwiczenia mobilizacyjne/ oraz prowadzenia różnorodnych badań na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych /głównie w OW, RSZ i ZT/. Nadal jednak obowiązywały rygory szczególnej ochrony tajemnicy prac mobilizacyjnych, które w poważnym stopniu utrudniały prowadzone prace.

Podjęmowane w tym okresie działania skupiały się zasadniczo na problemach związanych z gromadzeniem zasobów rezerw w nowych specjalnościach wojskowych /przypis 1.18./. Problem ten był wynikiem postępującego utecniczenia wojska oraz wprowadzania nowego uzbrojenia i wyposażenia, które wymagało wysokiej klasy specjalistów. Wiązał się on z pilną potrzebą utworzenia i uruchomienia odpowiedniej bazy szkoleniowej /etaty, obsada personalna, pomoce szkoleniowe, limity, programy/. Szczególną uwagę skupiono przy tym na przygotowaniu kadry dowódczo-instruktorskiej.

Niezwykle korzystnym dla efektów prac mobilizacyjnych było podjęcie decyzji o szerszym włączeniu do tej działalności szefów IC MON, a w wojskach wszystkich dowódców jednostek mobilizujących oraz szefów rodzajów wojsk i służb. Jednocześnie w jednostkach wojskowych o dużej liczbie przydzielonych zadań mobilizacyjnych /trzy i więcej/ zezwolono na dopuszczenie do prac technicznych po jednej maszynistce /drukowanie poszczególnych części dokumentów - bez całościowych danych statystycznych, składu bojowego jednostek, uzbrojenia i zadań bojowych/.

W jednostkach mobilizujących i mobilizowanych wprowadzono jeden wzór zbiorczego dokumentu pod nazwą "Plan kierowania mobilizacyjnym rozwinięciem jednostki wojskowej". Wykonywano go na mapie z odpowiednimi danymi /legendami/, niezbędnymi do sprawnego kierowania tym procesem.

Na początku lat sześćdziesiątych /1961-1962/ po raz pierwszy uzyskano pełne zsynchronizowanie zamierzeń mobilizacyjnych z planem operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Dotyczyło to głównie terminów zakończenia mobilizacji i rejonów formowania oraz zmian w podporządkowaniu i dyslokacji /1960/ niektórych jednostek wojskowych^{1/}. Dokonano jednocześnie podziału wszystkich jednostek wojskowych na grupy, uwzględniając ich charakter, przeznaczenie operacyjne i sposób uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych^{2/}.

Dążąc do udzielenia pomocy jednostkom wojskowym w bieżącym rozwiązywaniu problemów mobilizacyjnych, zorganizowano etatowe grupy organizacyjno-mobilizacyjne przy jednostkach wojskowych, które były szczególnie obciążone zadaniami^{3/}. Grupy odpowiedzialne były za planowanie, organizację i zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek oraz utrzymanie w stałej aktualności dokumentów. Po otrzymaniu sygnału /zarządzenia/ grupy przeprowadzały mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych w miejscach stałej dyslokacji lub w rejonach mobilizacji, stanowiących wydzieloną część rejonu alarmowego. Osiągnięcie przez jednostkę wojskową pełnej goto-

- 1/ Przeformowano dywizje piechoty na dywizje zmechanizowane. Nastąpił podział sił zbrojnych na wojska operacyjne i OTK oraz lotnictwa na operacyjne i OPK.
- 2/ Terytorialność uzupełnienia, po zbilansowaniu zasobów rezerw osobowych, zamykała się w granicach 100 km i umożliwia uzupełnienie 40% jednostek wojskowych. Dla środków transportowych, terytorialność ograniczono do 200 km, co dawało 70% uzupełnienia jednostek wojskowych. Pozostałe potrzebne pobierane były eksterytorialnie.
- 3/ Na początku lat sześćdziesiątych uwidoczniło się nadmierne obciążenie jednostek wojskowych zadaniami mobilizacyjnymi /6-10 jednostek/. Siły zbrojne na okres wojny miały ulec podwojeniu, a zadania mobilizacyjne przewidziano tylko dla 30% jednostek istniejących w okresie pokoju.

wości bojowej oznaczało zakończenie działalności przez grupę organizacyjno-mobilizacyjną.

Ponadto utworzono etatowe /samodzielne/ grupy organizacyjno-przygotowawcze, wzmocnione żołnierzami rezerwy, których zadaniem było formowanie jednostek wojskowych na bazie załączków wydzielanych z jednostek istniejących w czasie pokoju. Jednocześnie zezwalano dowódcom jednostek mobilizujących na wcześniejsze /na zasadach MRA/ powołanie nieznaczącej liczby kierowców do ewakuacji zapasów, które w większości nadal znajdowały się w składnicach okręgowych /rodzajów sił zbrojnych/.

Jedną z ważniejszych dziedzin doskonalenia systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych była organizacja uruchamiania mobilizacji w jednostkach wojskowych /OW, RSZ/. Nadal obowiązywała tu zasada przekazywania zarządzeń na piśmie /przez oficerów łącznikowych/ i tylko ruchomymi środkami łączności /samolot, samochód, motocykl/. W rezultacie czas dotarcia sygnału do wykonawców był zbyt długi i różny w odniesieniu do poszczególnych jednostek wojskowych /opracowanie dokumentu, przewiezienie/ - przypis 1.19. Również doręczanie dokumentów powołania żołnierzom rezerwy i posiadaczom środków transportowych dokonywano łącznikami z wojskowych komend rejonowych /WKR/^{1/}.

Jednostkom wojskowym nie wolno było w tym czasie korzystać ze świadczeń osobistych i rzeczowych /obsada elementów bazy mobilizacyjnej, grupy ewakuacyjne, środki transportu, obiekty/. Wszystko to opóźniało rozpoczęcie i przebieg prac związanych z włączeniem żołnierzy w strukturę organizacyjną jednostek. Wprawdzie widziano te problemy i poruszano je w wielu publikacjach,

1/ WKR obejmowały swoim zasięgiem teren 2-3 powiatów i zobowiązane były powoływać grupy rezerwistów, którzy doręczali następnie dokumenty powołania adresatom. Trwało to około jednej doby.

lecz nie potrafiono ich w praktyce skutecznie rozwiązywać. Brak było przede wszystkim niezbędnych dla tego państwowych aktów prawnych i dokumentów wykonawczych.

Rok 1967 stanowił przełom w rozwoju teorii i praktyki mobilizacyjnej z uwagi na uchwalenie ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL^{1/}. Dokument ten określał podstawowe zadania i obowiązki obywateli oraz naczelnych i terenowych organów administracji państwowej, a także uspołecznionych jednostek organizacyjnych gospodarki narodowej związane z obroną kraju. Nakładał on również na obywateli obowiązki w zakresie świadczeń osobistych i rzeczowych. Ustawa dokonała podziału rezerw osobowych na rezerwy przeznaczone dla sił zbrojnych /I grupa/ i dla gospodarki narodowej /II grupa/. Przyczyniło się to wszystko do opracowania bardziej realnego planu mobilizacyjnego oraz wszechstronnego zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych /sił zbrojnych/.

W pracach przygotowawczych do wydania wspomnianej ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL wykorzystano wiele wniosków z niedawnych kryzysów politycznych /1961r. kryzys berliński, 1962r. kryzys kubański/. Powstałe sytuacje i zadania realizowane przez wyznaczone jednostki WP sprzyjały praktycznemu sprawdzeniu realności przyjętych założeń w zakresie gotowości bojowej^{2/}.

W kolejnych latach problematyce mobilizacyjnej poświęcano dużo uwagi i wysiłku Sztabu Generalnego WP i pozostałych

^{1/} Ustawa z dnia 21.11.1967 roku o powszechnym obowiązku obrony PRL.

^{2/} Całością przedsięwzięć obronnych kierował KOK powołany uchwałą Rady Ministrów z dnia 18.02.1959r. Do 1967 roku przeprowadzono szereg ćwiczeń na najwyższych szczeblach dowodzenia, mających na celu sprawdzenie stanu przygotowań do ewentualnego konfliktu zbrojnego.

IC MON. Dogodne warunki w tym zakresie stwarzało dalsze "odtajnienie" niektórych dziedzin /dokumentów/ związanych z przygotowaniem mobilizacyjnymi.

Niezwykle ważnym zagadnieniem na tym etapie było precyzyjne określenie realnych możliwości gospodarki narodowej oraz poszczególnych jej ogniw w zakresie zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk i osiągnięcia przez nie pełnej gotowości bojowej. Problem ten starano się rozwiązać w sposób kompleksowy, uwzględniając w nim całokształt czynników wpływających na zapewnienie gotowości obronnej państwa.

W trakcie prowadzonych badań okazało się, że zachodzi konieczność jednolitego kierowania przygotowaniem mobilizacyjnymi ~~w kraju~~ oraz ścisłej synchronizacji tych przedsięwzięć z gospodarką narodową i administracją państwową, na wszystkich szczeblach organizacyjnych. Chodziło o optymalne wykorzystanie istniejących możliwości oraz zapewnienie dogodnych warunków /priorytetów/ dla mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. W wyniku tych prac sprecyzowano istotę mobilizacji w państwie, a w niej miejsce mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, jako zasadniczej części systemu obronnego^{1/}.

Z zagadnieniem tym wiązała się potrzeba zapewnienia warunków właściwego funkcjonowania gospodarki i administracji państwowej, po wydzieleniu rezerw dla sił zbrojnych. Rozwiązania tego złożonego problemu dokonano przez opracowanie oraz wdrożenie zasad i trybu reklamacji zbiorowych żołnierzy rezerwy, niezbędnych do

1/ Przyjęto definicję mobilizacji w państwie:
"Mobilizacja w państwie oznacza przejście sił zbrojnych ze struktury pokojowej na strukturę organizacyjną czasu wojennego, przestawienie gospodarki narodowej na tory wojenne oraz dostosowanie administracji państwowej do potrzeb wojny".

sprawnego funkcjonowania państwa w czasie wojny.

Fundamentalne znaczenie miało również określenie oraz scharakteryzowanie stanów gotowości obronnej państwa oraz stanów gotowości bojowej sił zbrojnych. Pozwoliło to w pełni zsynchronizować przedsięwzięcia realizowane w siłach zbrojnych i gospodarce narodowej. Ustalenia te zapewniały ponadto elastyczne mobilizacyjne i operacyjne rozwijanie sił zbrojnych, odpowiednio do stanu zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Wyniki prowadzonych ćwiczeń mobilizacyjnych i kontroli wskazywały jednocześnie na występowanie wielu nieprawidłowości w funkcjonowaniu poszczególnych szczebli dowodzenia /kierowania/ oraz jednostek wojskowych. Zasadniczą przyczyną stwierdzanych niedopracowań i niedowładów organizacyjnych była słaba znajomość zadań mobilizacyjnych oraz zasad teoretycznych przez część kierowniczej kadry instytucji, jednostek i terenowych organów administracji wojskowej. W rezultacie opracowane plany były zbyt teoretyczne, a przedsięwzięcia organizacyjne nie w pełni przemyślane i zabezpieczone.

W jednostkach wojskowych przyjmowano często niewłaściwe założenia w zakresie organizacji wcielania rezerw osobowych i środków transportowych, zabezpieczenia warunków bytowych oraz szkolenia zgrywającego. Niedociągnięcia były wnikliwie analizowane, badano ich przyczyny, a następnie uogólnione znajdowały wyraz w rozkazach MON, zarządzeniach szefa Sztabu Generalnego WP i wydawnictwach fachowo-wojskowych.

Nowym elementem było wykorzystanie przez Sztab Generalny WP technicznych środków łączności do zarządzania mobilizacji /zintegrowany garnizonowy system alarmowania i powiadamiania/. Nastąpiło znaczne usprawnienie tego procesu i skrócenie czasu

detarcia z sygnałami /zaczętościami/ do poszczególnych jednostek wojskowych. Mając na uwadze potrzebę zachowania tajemnicy, opracowano jednolite tabele sygnałowe wykorzystywane w całych siłach zbrojnych. Wprowadzone zostały jednocześnie treningi z przekazywania sygnałów dotyczących osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej i mobilizacyjnego rozwijania wojsk.

Na terenowe organy administracji państwowej nałożono ustawowy obowiązek organizowania akcji kurierskich i posłańniczych oraz dowozu rezerw do miejsc prowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia. Zakłady pracy wydzielające środki transportowe /maszyny/ miały obowiązek, przy współudziale jednostek wojskowych, dostawiać je do potrzeb eksploatacji w siłach zbrojnych. Na niektóre zakłady pracy gospodarki społecznej nałożono obowiązek formowania jednostek wojskowych i przekazywania ich siłom zbrojnym. Dotyczyło to wyłącznie jednostek i urządzeń tyłowych /np. pododdziały transportowe, piekarnie, pralnie, łaźnie/, przekazywanych jako zadania mobilizacyjne zakładom o podobnym lub tym samym charakterze /przedsiębiorstwa PKS, PTHW, piekarnie itp./.

Wszystkich żołnierzy rezerw przeznaczonych dla sił zbrojnych zapoznano z przydziałami mobilizacyjnymi oraz dla części z nich wydano umundurowanie do domu /dotyczyło to powoływanych w ramach mobilizacyjnych rzutów alarmowych oraz uzupełnienia zasadniczego jednostek rozwiniętych/. Wprowadzono kompleksowy system szkolenia i gromadzenia żołnierzy na potrzeby mobilizacyjne jednostek wojskowych /w zasadniczej służbie wojskowej i w rezerwie w ramach ćwiczeń i przeszkalania w deficytowych specjalnościach wojskowych/. Przedsięwzięcie to wymagało prowadzenia wnikliwej analizy stanu zasobów i czasu potrzebnego na zgromadzenie /wyszkolenie/ odpowiedniej liczby żołnierzy rezerwy.

Realna możliwość nagłego wybuchu konfliktu zbrojnego oraz wzrost zasięgu środków rażenia, w tym przenoszenia broni jądrowej, zmusiły Sztab Generalny WP do podjęcia prac mających na celu skracanie terminów zakończenia mobilizacyjnego rozwinięcia poszczególnych jednostek wojskowych i ich grup /zestawów/ oraz osiągnięcia przez nie pełnej gotowości bojowej. Stwarzało to warunki do "uchylania" się od uderzeń przez szybkie i sprawne opuszczenie miejsc stałej dyslokacji i przeniesienie mobilizacji do rejonów alarmowych. Skracanie terminów determinowane było możliwościami jednostek wojskowych w zapoczątkowaniu mobilizacji /stopniem ukończenia w czasie pokoju/ oraz sposobem uzupełnienia ich potrzeb mobilizacyjnych^{1/}.

W omawianym okresie dokonano zmniejszenia etatów wojennych wszystkich związków taktycznych średnio o 9% oraz podzielenia jednostek wojskowych na cztery grupy - rozwinięte, o niepełnych stanach, skadrowane i nowo formowane. Podstawowym kryterium podziału było ukończenie stanem osobowym w czasie pokoju w stosunku do stanu osobowego według etatów czasu wojny. Pod względem realizacji zadań mobilizacyjnych, jednostki podzielono na trzy rodzaje: mobilizujące, mobilizujące się i mobilizowane.

Pierwsza grupa jednostek wojskowych /rozwinięta/ dysponowała dostatecznymi siłami i środkami do przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia w systemie alarmowym /"SA"/. Natomiast pozostałe jednostki wojskowe /z wyjątkiem nowo formowanych/ mu-

1/ Przyjęto m.in. zasadę deponowania dokumentów powołania w terenowych organach administracji państwowej oraz na posterunkach MO. W praktyce okazało się, iż koncepcja ta jest słuszna, lecz dokumenty wymagają ciągłej aktualizacji przez terenowe organy administracji wojskowej.

miały wzmocnić swoje stany pokojowe przez powołanie MRA i pobranie załączków oraz stworzyć warunki do włączenia uzupełnienia zasadniczego. Uruchomienia i przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek nowo formowanych musiały dokonać jednostki mobilizujące /mające przydzielone zadania mobilizacyjne^{1/}.

Wszystkim jednostkom wojskowym w okresie mobilizacyjnego rozwijania zezwalano na szerokie korzystanie ze świadczeń osobistych i rzeczowych. Ponadto jednostki o niskim stopniu pokojowego ukończenia zwolnione zostały z organizowania akcji doręczania dokumentów powołania żołnierzom rezerwy i posiadaczom środków transportowych /maszyn/. Powyższe zadania przekazano do realizacji Powiatowym Sztabom Wojskowym /PSZW/ oraz urzędom administracji państwowej stopnia podstawowego.

Nowe zjawiska i potrzeby wystąpiły również w dziedzinie pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych. Dotyczyło to zwłaszcza organizacji powoływania i zwalniania obywateli ze służby wojskowej. Dotychczas praktykowane jednorazowe w roku zwalnianie i wcielanie żołnierzy do jednostek wojskowych, powodowało okresowy spadek poziomu utrzymania ich stałej gotowości bojowej. W związku z tym zaistniała pilna potrzeba wprowadzenia dwukrotnego poboru w ciągu roku. Łagodziło to wspomniane trudności w okresie szkolenia podstawowego poborowych.

Kolejnym zabiegiem organizacyjnym mającym na celu utrzymanie wymaganego poziomu stałej gotowości bojowej jednostek wojskowych

1/ Problematyka mobilizacyjna w jednostkach wojskowych była częścią składową "Planów osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej".

było wprowadzenie tzw. "nakładki". Polegała ona na okresowym zastępowaniu niewyszkolonych żołnierzy, rezerwistami z najmłodszych roczników tuż po odbyciu zasadniczej służby wojskowej /zastępowanie to miało wyłącznie charakter planistyczny/.

Obowiązek utrzymania "nakładki" nałożono na szefów PSzW /na wniosek dowódców zainteresowanych jednostek wojskowych/. Jednakże praktyka wykazała, że zadanie to wymaga dużego nakładu pracy i czasu. Utrzymywanie "nakładki" było realizowane stosownie do terminów wyszkolenia poszczególnych specjalistów w jednostkach wojskowych /były to terminy znacznie zróżnicowane/. Powstały także wątpliwości, czy na wszystkie specjalności planować "nakładkę", czy tylko na te, które wymagają dłuższego czasu na uzyskanie wymaganych umiejętności. Ostatecznego rozwiązania tego problemu dokonano dopiero w połowie lat osiemdziesiątych.

Okres lat siedemdziesiątych charakteryzował się dużym nasileniem studiów i przedsięwzięć mobilizacyjnych, które wynikały ze znowelizowanych zasad osiągania wyższych stanów gotowości bojowej, zmian organizacyjnych i dyslokacyjnych oraz wprowadzenia nowych rodzajów uzbrojenia i techniki wojskowej. Pierwszoplanowym tematem badawczym było sprawdzenie zasadności założonych wariantów przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Pierwszy wariant zakłada skryte mobilizacyjne rozwijanie wojsk pod pozorem ćwiczeń lub prac na rzecz GN. Tym sposobem zamierzano rozwijać pojedyncze jednostki wojskowe, ich grupy /zestawy/ lub związki taktyczne w całości. Poszczególne czynności związane z rozwijaniem jednostek wojskowych i osiąganiem

pełnej gotowości bojowej realizowali dowódcy, stawiając kolejno zadania wykonawcom. Istotą tego wariantu było założenie, że rzeczywisty cel podejmowanych działań znać będą tylko ściśle określone osoby funkcyjne i dowódcy jednostek biorących udział w przedsięwzięciu. Pozostali mieli realizować przekazane im zadania i być objęci odpowiednio sterowanymi zabiegami maskującymi /przygotowanie do ćwiczeń, udział w pracach na rzecz gospodarki narodowej, udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych, przygotowanie do spodziewanych kontroli i inspekcji, itp./.

Drugi wariant zakładał mobilizację jawną, poprzez podanie tego faktu do publicznej wiadomości. Nie wnosił on nowych elementów do systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych.

W ramach omawianych prac poczyniono pierwsze kroki w kierunku uodparnienia systemu na zakłócenia. Nie wyszły one jednak poza sferę rozważań czysto teoretycznych. Do problemu powrócono ponownie na początku lat osiemdziesiątych, co znalazło stosowne odbicie w instrukcjach mobilizacyjnych i przedsięwzięciach praktycznych.

Zupełnie nowym problemem, który doczekał się pierwszego po wojnie opracowania, był system uzupełniania wojsk w wyniku ponoszonych strat w czasie ich mobilizacyjnego rozwijania, przegrupowania przez obszar kraju oraz prowadzonych działań bojowych. System ten miał funkcjonować w dwóch układach - wewnętrznym i zewnętrznym. W układzie wewnętrznym organizowano rejonowe punkty zbiorów, okręgowe punkty przesyłkowe oraz grupy awaryjnego uzupełnienia /GAU/^{1/}. Układ zewnętrzny obejmował punkty rozdziel-

1/ Każde WКУ organizowało jedną lub dwie GAU o stanie 80-100 żołnierzy.

cze organizowane na szczeblu ZO /WZO/ i związków faktycznych. Szczególnie ożywiona była działalność mobilizacyjna w latach 1975-1986. Złożyło się na to wiele elementów, a w tym: wprowadzenie nowego podziału administracyjnego kraju /1975r./, nowelizacja ustawy o powszechnym obowiązku obrony kraju /1979r./, nowelizacja dyrektywy MON o gotowości bojowej sił zbrojnych /1980r./ oraz wprowadzenie planu mobilizacyjnego sił zbrojnych "PM-83". W rezultacie podjętych działań osiągnięto i zapewniono utrzymanie wysokiego poziomu stałej gotowości bojowej i mobilizacyjnej Sił Zbrojnych PRL.

Praktyka mobilizacyjna dostarczyła w tym okresie wielu nowych tematów badawczych, ujmowanych w planach doskonalenia systemu mobilizacyjnego i pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych. Wyniki tych badań, zweryfikowane w ćwiczeniach z wojskami i treningach sztabowych /na różnych szczeblach organizacyjnych/ doprowadziły do usprawnienia szeregu istotnych zasad i rozwiązań systemowych oraz posłużyły do opracowania nowych instrukcji mobilizacyjnych. Problemy te zostały szczegółowo omówione w dalszych częściach rozprawy.

Wnioski:

- 5
- 1/ po zakończeniu drugiej wojny światowej i przejściu Sił Zbrojnych PRL na stopę pokojową, przystąpiono do opracowania systemu mobilizacyjnego odpowiadającego ówczesnym potrzebom operacyjnym i możliwościom ekonomicznym państwa. Zadanie to było nader trudne do rozwiązania z uwagi na brak wielu elementów polityczno-militarnych i ekonomicznych niezbędnych do prowadzenia studiów teoretycznych /przygotowawczych/ i działań praktycznych;

- 2/ pierwsze kompleksowe plany mobilizacyjne sił zbrojnych opracowane zostały na początku lat pięćdziesiątych. Zakładały one, zbyt wygórowane wymagania w stosunku do możliwości odbudowywanej po wojnie gospodarki narodowej /brak było pełnego pokrycia potrzeb w niektórych środkach materiałowo-technicznych/;
- 3/ na postępie prac związanych z doskonaleniem systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych w pewnym stopniu zaciążyły bariery związane z zachowaniem tajemnicy. Dopiero włączanie do nich szerszego grona oficerów stworzyło dogodne warunki do pogłębienia, zsynchronizowania i urealnienia planowania mobilizacyjnego w skali sił zbrojnych;
- 4/ pod koniec lat sześćdziesiątych opracowano nowe zasady kwatremistrzowskiego i materiałowo-technicznego zabezpieczenia mobilizacji /naliczenie potrzeb i opracowanie tabel należności; wydanie dla części żołnierzy rezerwy umundurowania do domu; dopasowano umundurowanie dla wszystkich żołnierzy rezerwy będących na przydziałach mobilizacyjnych; załadowanie części zapasów materiałowych na środki transportowe/. Wprowadzono jednocześnie obowiązek dostosowywania pojazdów samochodowych dla potrzeb eksploatacji w wojsku. Wszystkie te przedsięwzięcia służyły podniesieniu sprawności i skracaniu terminów mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych;
- 5/ ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL umożliwiła szersze zaangażowanie społeczeństwa, organów administracji państwowej i uspołecznionych zakładów gospodarki narodowej do zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. W myśl jej postanowień zagwarantowany został priorytet sił

zbrojnych w zakresie uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych. Rok uchwalenia ustawy /1967/ był przełomowym w rozwoju systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL;

6/ mobilizacja sił zbrojnych otrzymała status samodzielnej specjalności naukowej. Na tym etapie rozwoju nie posiadała ona jeszcze niezbędnego zaplecza naukowo-badawczego. Pierwszym ośrodkiem, który obok innych przedmiotów podjął się nauczania problematyki mobilizacyjnej, było CDO w Rembertowie.

Kolejnym ośrodkiem nauczania, który włączył się do tej działalności była ASG WP i utworzona w 1970r. Katedra Organizacji i Mobilizacji Wojsk. We wrześniu 1977r. utworzone zostaje Centrum Doskonalenia Kadr Administracji Wojskowej w Łodzi, mające zadanie przeszkalania kadr wykonujących zadania mobilizacyjno-uzupełnieniowe i kadrowe oraz rozwijanie myśli teoretycznej w tej dziedzinie;

7/ problematyka mobilizacyjna wprowadzona została w stosownym zakresie do programów nauczania wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych. W ten sposób powstał kompleksowy system nauczania problematyki mobilizacyjnej oraz zaplecze dydaktyczno-naukowe, któremu pod względem merytorycznym patronuje Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP;

8/ pod koniec lat sześćdziesiątych rozpoczęto praktyczne sprawdzanie stanu gotowości mobilizacyjnej jednostek wojskowych obejmując je specjalnymi ćwiczeniami i kontrolami. W czasie ich trwania szczególną uwagę zwracano na sprawność organizacyjną, stawiennictwo żołnierzy rezerwy, aktualność i przydatność obowiązujących dokumentów oraz organizację i wyposażenie elementów bazy mobilizacyjnej.

Wnioski z przeprowadzonych ćwiczeń mobilizacyjnych i kontroli stanowiły podstawę do weryfikacji przyjętych założeń teoretycznych i ustaleń organizacyjnych:

9/ zasadniczy wpływ na kształt i zasady funkcjonowania systemu mobilizacyjnego wywierały potrzeby operacyjne i system gotowości bojowej. Każdorazowa nowelizacja dyrektywy o gotowości bojowej wojsk lub planu operacyjnego /założeń/ powodowała konieczność wnoszenia zmian w zasadach funkcjonowania systemu mobilizacyjnego oraz nowelizacji planu mobilizacyjnego sił zbrojnych;

10/ po 1980r. nastąpił okres bardzo intensywnych badań naukowych inspirowanych przez Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP, a prowadzonych przez sztaby OW /RSZ/, ASG WP, CDKAW i zainteresowane IC MON.

Podjęto w tym okresie szereg tematów mających podstawowe znaczenie dla zapewnienia wysokiej sprawności i niezawodności funkcjonowania systemu mobilizacyjnego:

11/ przez cały omawiany okres szczególną uwagę zwracano na zapewnienie ścisłej synchronizacji planu mobilizacyjnego z planem operacyjnym Sił Zbrojnych PRL. W ramach tego rozwiązano szereg złożonych problemów dotyczących między innymi: wyprzedzającego rozwinięcia wojennego systemu dowodzenia /WSyD/, systemu kierowania ruchem wojsk /SKRW/, systemu uzupełniania strat oraz jednostek i urządzeń tyłowych;

12/ w latach osiemdziesiątych w coraz szerszym zakresie korzystano z dorobku Sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw-stron Układu Warszawskiego oraz wszystkich sojuszniczych armii. Popularne stały się w tym okresie wzajemne konsultacje, wymia-

na instrukcji mobilizacyjnych i materiałów szkoleniowych, pokazy i szkolenia kierowniczych kadr. Wniosło to znaczący wkład w doskonalenie systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL.

x x x

Historia rozwoju systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych w Polsce jest długa i bogata w wydarzenia. Wskazuje ona na ścisłe związki nauki z praktyką oraz uzależnienie tempa rozwoju systemów mobilizacyjnych od warunków politycznych, społecznych i ekonomicznych kraju. Systemy mobilizacyjne są organizmami żywymi, wymagają stałego doskonalenia i dostosowywania do aktualnych potrzeb i możliwości. We współczesnych warunkach gotowość mobilizacyjna sił zbrojnych w coraz większym zakresie uzależniona jest od sprawności działania organów administracji państwowej i uspołecznionych zakładów gospodarki narodowej oraz potencjału ekonomicznego państwa. Wynikają z tego fakty określone kierunki działania Sztabu Generalnego WP oraz wnioski organizacyjne i szkoleniowe Zarządu Mobilizacji i Uzupełnień.

II. OCENA AKTUALNEGO STANU TEORII SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH

Teoria systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych jest jedną ze specjalności naukowych, wchodzących w skład teorii organizacji sił zbrojnych /Załącznik 8/1/. Oparta jest ona na obowiązującej doktrynie wojennej /założeniach obronnych/, ogólnej teorii nauki wojennej oraz współczesnych osiągnięciach pozostałych nauk, które mogą być w tym zakresie wykorzystane. W jej ramach bada się i uogólnia zjawiska dotyczące zasad oraz organizacji przechodzenia sił zbrojnych ze struktur organizacyjnych czasu pokojowego na struktury organizacyjne czasu wojennego, a także uzupełnienia ich w wyniku strat powstałych w okresie mobilizacji i działań bojowych. Mieści się również w tym problematyka dotycząca demobilizacji sił zbrojnych /przejścia na stopę pokojową/.

Teoria systemu mobilizacyjnego ulega zmianom odpowiednio do zmian jej przedmiotu i otaczającej rzeczywistości oraz w miarę rozszerzenia /pogłębiania/ swego poznania i dojrzwania metodologii. Powinna ona jednocześnie wytyczać kierunki dalszych badań i studiów, tak praktycznych, jak i teoretycznych. Określać, jakie zagadnienia i problemy mają na danym etapie szczególne znaczenie i które z nich należy przede wszystkim rozwijać ze względu na tendencje światowe, działania /możliwości/ potencjalnego przeciwnika oraz wymagania nauki i doktryny wojennej.

1/ Mobilizacja sił zbrojnych jako teoria, rozwijała się dotychczas w ramach różnych dyscyplin naukowych.

Zadaniem teorii systemu mobilizacyjnego jest więc pojęciowe odzwierciedlenie rzeczywistości, objaśnienie faktów /zjawisk/, a także opracowanie zasad /sposobów/ działania ułatwiających pożądaną przekształcenie określonych dziedzin. W świetle powyższego można sprecyzować następujące szczegółowe zadania tej teorii:

- wnikliwe poznanie i zrozumienie całokształtu złożonej problematyki mobilizacyjnej;
- rozwiązywanie określonych zagadnień i problemów odpowiednio do aktualnych potrzeb;
- zapewnienie lepszego wykorzystania dorobku współczesnej nauki i techniki;
- prognozowanie zmian, a zwłaszcza postępu w dziedzinie mobilizacji;
- wytyczanie na potrzeby praktyki, kierunków prac badawczych, studiów i analiz;
- systematyzowanie i uogólnianie wiedzy o mobilizacji;
- porządkowanie pojęć i terminologii.

1. Podstawowe wyznaczniki systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych

1/ definicja systemu mobilizacyjnego

System mobilizacyjny sił zbrojnych jest to uporządkowany wewnętrznie układ elementów oraz zespół zasad i norm regulujących jego funkcjonowanie w czasie pokoju, mobilizacji i wojny /przypis 2.2./^{1/} - Załącznik 9.

1/ Przedstawiona definicja jest uogólnieniem autorskim /patrz - przypis 2.2./.

Pojęcie /definicję/ systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych należy rozpatrywać w dwóch aspektach:

- jako konkretnie zaplanowaną i zorganizowaną działalność praktyczną wojsk, związaną z pokojowym uzupełnianiem sił zbrojnych oraz przygotowaniem i prowadzeniem mobilizacji /przypis 2.1./;

- jako teorię uogólniającą doświadczenia historyczne, wnioski z przeprowadzonych ćwiczeń, kontroli i prac badawczych oraz doświadczeń sojuszniczych armii, mającą na celu wypracowanie optymalnych rozwiązań odpowiadających aktualnym potrzebom operacyjnym i możliwościom ekonomicznym państwa.

2/ charakter systemu mobilizacyjnego

Powyższy wyznacznik należy rozumieć jako stale funkcjonujące cechy, które w swojej istocie /naturze/ wyróżniają system mobilizacyjny sił zbrojnych od innych systemów. Współczesny system mobilizacyjny sił zbrojnych posiada następujące cechy: spójność, elastyczność, odporność, sprawność, terminowość i chłonność^{1/}.

Spójność systemu w poziomie określają jego powiązania z działalnością społeczno-polityczną, strategiczno-operacyjną /obronną/, organizacyjną i materiałowo-techniczną. Spójność w pionie wyrażona jest w scentralizowanym planowaniu i kierowaniu realizacją zadań mobilizacyjnych na poszczególnych szczeblach dowodzenia - od Sztabu Generalnego WP do jednostki mobilizującej włącznie.

1/ Skład i treść wymienionych cech może podlegać zmianom stosownie do rozwoju systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych.

Elastyczność systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych przejawia się w możliwości zvariantowanego co do czasu, miejsca i sposobu uruchomienia oraz prowadzenia mobilizacji. Zapewnia ona właściwe wykorzystanie istniejących warunków oraz reagowanie na te, które niekorzystnie wpływają na funkcjonowanie systemu. Cecha ta umożliwia również stosowanie dodatkowych form oraz metod postępowania, które wspólnie z doraźnie podjętymi decyzjami zapewniają efektywny przebieg mobilizacji prowadzonej w warunkach różnorodnych zakłóceń.

Odporność systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych przejawia się w strukturalnym, organizacyjnym, materiałowo-technicznym i osobowym /rezerw osobowych/ przygotowaniu go do niezawodnego funkcjonowania w niekorzystnych warunkach /zakłóceniach/. Wcześniej zaplanowane, uzgodnione i sprawdzone przedsięwzięcia, takie jak: wielowarstwowy system powoływania /pobierania/ rezerw; możliwość wykorzystania różnych środków łączności - w tym innych resortów; przygotowanie rezerwowych kompletów uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych; wykorzystanie żołnierzy i środków transportowych procentu zabezpieczenia stawiennictwa; zapewnienie ciągłości funkcjonowania TOAW /ZPU, RGO, zapasowa dokumentacja/; odtwarzanie zniszczonych elementów bazy mobilizacyjnej /szczególnie PPW/ - dają gwarancję przeprowadzenia pełnej i terminowej mobilizacji sił zbrojnych.

Sprawność systemu mobilizacyjnego wyrażona jest w precyzyjnie i realnie zaplanowanych, zorganizowanych i wykonanych przedsięwzięciach /czynnościach/.

Składa się na nią:

- w siłach zbrojnych - dobrze opracowana i aktualna dokumentacja planistyczna i pomocnicza; właściwie zorganizowany i funkcjonujący system obiegu informacji /przekazywania zarządzeń, napływ danych o przebiegu mobilizacyjnego rozwijania jednostek wojskowych, powstałe zakłócenia/, operatywne działanie ZKM /ZKMRJ/;

- w jednostkach wojskowych - dobrze opracowana i aktualna dokumentacja planistyczna i pomocnicza; właściwie zorganizowany i funkcjonujący system obiegu informacji; operatywne działanie służb dyżurnych /operacyjnych/ i ZKMRJ, dobre funkcjonowanie elementów bazy mobilizacyjnej oraz terminowe wykonywanie wszystkich zaplanowanych czynności.

Terminowość systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych polega na określonym w czasie wykonaniu wszystkich zaplanowanych czynności związanych z przeprowadzeniem mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych /jednostek wojskowych/, sprzyjają temu wypracowane i sprawdzone w praktyce normy czasowe, regulujące wszystkie czynności i przedsięwzięcia wykonywane w procesie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych /począwszy od przyjęcia sygnału nakazującego ich mobilizacyjne rozwinięcie, aż do pełnego ukończenia etatów wojennych/. Terminowe wykonywanie wspomnianych czynności zapewnia konieczną synchronizację przedsięwzięć realizowanych na poszczególnych szczeblach organizacyjnych i w efekcie przyczynia się do bezkolizyjnego osiągnięcia pełnej gotowości bojowej przez wojska.

Chłonność systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych polega na zdolności do przyjęcia i zastosowania /wykorzystania/ najnowszych zdobyczy nauki i techniki.

3/ prawidłowości systemu mobilizacyjnego

Poznanie istoty systemu mobilizacyjnego jest możliwe wówczas, kiedy określone zostaną właściwe temu systemowi prawidłowości, kierujące jego rozwojem i doskonaleniem^{1/}. Dzięki im można wnioskować, że system mobilizacyjny sił zbrojnych jest zbiorem uporządkowanym w czasie i przestrzeni, a określone przyczyny będą powodowały wymagane skutki /przypis 2.3./. Prawidłowości systemu mobilizacyjnego nie działają pojedynczo lecz we wzajemnym związku, ponieważ jest on zbiorem złożonym i uzależnionym od wielu czynników /otoczenia/.

Podstawową prawidłowością systemu mobilizacyjnego jest zależność procesu przygotowania i prowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych od prognozy prawdopodobnego rozwoju sytuacji polityczno-militarnej. Prognoza ta, a głównie charakter i przebieg początkowego okresu wojny, rzutują na decyzje dotyczące sposobów /wariantów/ przygotowania oraz realizacji zasadniczych zamierzeń mobilizacyjnych /przypis 2.4./. Trafność prognozowania pozwala właściwie zaplanować przebieg mobilizacji sił zbrojnych oraz zapewnić pełne zabezpieczenie tego procesu ze strony gospodarki narodowej i administracji państwowej.

Związki i zależności występujące w powyższej prawidłowości mają punkty styczne lub leżą u podstaw wszystkich założeń i zasad występujących w systemie. Dlatego też prawidłowość ta uważana jest za nadrzędną.

Następną prawidłowością systemu mobilizacyjnego jest zależność przyjętych koncepcji i rozwiązań od możliwości państwa

1/ Na obecnym etapie badań określono tylko dwie podstawowe prawidłowości systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych

/oblicze moralno-polityczne społeczeństwa, ekonomika, nauka, technika, demografia/. Przygotowanie oraz przebieg mobilizacji zawsze były uzależnione od aktualnych możliwości kraju. W miarę zachodzących zmian w tym zakresie /pozytywnych lub negatywnych/, muszą być podejmowane odpowiednie korekty w systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych.

Potencjał moralno-polityczny społeczeństwa wyraża się między innymi w jego stosunku do odbywania służby wojskowej oraz w gotowości do ponoszenia świadczeń osobistych i rzeczowych związanych z obroną kraju. Ekonomika, nauka i technika wywierają zasadniczy wpływ na stan uzbrojenia, wyposażenia i materiałowo-technicznego zabezpieczenia sił zbrojnych oraz na stan zapasów mobilizacyjnych /zgromadzonych w wojskach i gospodarce narodowej/.

Istotną cechą tej prawidłowości jest przewartościowanie interesów gospodarki narodowej i administracji państwowej na korzyść zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Dokonuje się ono przez włączenie w wojenną strukturę organizacyjną jednostek wojskowych znacznej liczby żołnierzy rezerwy, środków transportowych /maszyn/, a także szerokiej gamy środków materiałowych /paliwo, żywność, środki medyczne itp./. Można więc wyraźnie ustalić /określić/ i zobrazować mechanizm funkcjonowania omawianej prawidłowości w systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych.

4/ wybrane związki systemu mobilizacyjnego z innymi dziedzinami nauki wojennej i z praktyką

Teoria systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych, jak już wspomniano, nieustannie się rozwija pod wpływem szeregu czynników. Zachodzące tu związki są w konsekwencji wspólną płaszczyzną realizacji określonych zadań naukowych, tworząc otoczenie zewnętrzne systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych.

System mobilizacyjny posiada ścisły związek z doktryną wojenną /założeniami obronnymi/ państwa, która stanowi jednocześnie jego nadbudowę.

Płaszczyzna militarna doktryny wojennej steruje rozwojem elementu militarnego systemu obronnego państwa, którego realizatorem są siły zbrojne. Ich wartość zależy przede wszystkim od ilościowego i jakościowego stanu techniki wojennej /czasu pokojowego i wojennego/, wypracowanych form i sposobów jej wykorzystania, stanu i umiejętności ludzi, którzy są zdolni do posługiwania się będącą w ich dyspozycji techniką, a także od możliwości i sprawności dowodzenia /kierowania/ wszystkimi elementami potencjału militarnego.

Siły i środki systemu obronnego państwa okresu pokojowego muszą być utrzymywane w stałej gotowości, co oznacza, że muszą być one zdolne w każdej chwili i w najbardziej skomplikowanej sytuacji odeprzeć oraz załamać agresję przeciwnika.

Wszystkie wymienione elementy mają bezpośredni wpływ na kształt i zasady funkcjonowania systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych /przypis 2.5./.

Bezpośrednie związki łączą również system mobilizacyjny z teorią i praktyką sztuki operacyjnej, a szczególnie z jej specjalnościami /dziedzinami/, takimi jak: gotowość bojowa i operacyjne rozwinięcie sił zbrojnych.

Operacyjne rozwinięcie sił zbrojnych zespala się ściśle w czasie i przestrzeni z określonymi zadaniami systemu mobilizacyjnego. Wytycza ono systemowi kierunki działania /zadania, sposoby działania/ w zależności od rozwoju sytuacji polityczno-militarnej.

Zadania mające na celu zapewnienie siłom zbrojnym, a głównie wojskom operacyjnym, warunków do działania dotyczą przedsięwzięć z zakresu: odpowiednio uporządkowanego rozwinięcia jednostek wojskowych oraz uzupełniania wojsk w wyniku poniesionych przez nie strat w czasie przegrupowania i w rejonach ześrodkowania /odpoczynku, wyjściowych/. O skuteczności realizacji tych zadań przesądzać będzie sprawność organizacyjna systemu mobilizacyjnego /Załącznik 10 i 11/.

Teoria i praktyka gotowości bojowej sił zbrojnych zazębia się z systemem mobilizacyjnym w ten sposób, że w jej ramy /poszczególne stany gotowości bojowej/ ulokowane zostały określone zamierzenia /zadania, przedsięwzięcia/ mobilizacyjne^{1/}. Tworzą one szereg sprzężeń, powiązań oraz wzajemnie warunkujących się zależności /np. uzupełnienie do etatów czasu wojennego, efekty zgrywania bojowego, termin osiągnięcia pełnej gotowości bojowej itp./.

1/ Dowodem tego może być wspólny dokument obowiązujący na szczeblach taktycznych: "Plan osiągnięcia wyższych stanów gotowości bojowej" /zamierzenia gotowości bojowej i mobilizacyjnej/.

Występujące w wymienionych dziedzinach zależności można porównać do sprzężeń zachodzących w innych dziedzinach, np.: strategii, sztuce operacyjnej i taktyce. Często trudno jest ustalić "linię rozgraniczenia" między elementami składowymi /funkcjami/ poszczególnych dziedzin. Występuje tu jednocześnie zjawisko silnego oddziaływania na ich rozwój i doskonalenie. W aktualnych warunkach daje się zaobserwować częściowe odchodzenie od dotychczasowej zasady osiągania wyższych stanów gotowości bojowej w jednostkach wojskowych /teoretyczne rozważania/. Chodzi o skryte mobilizacyjne rozwijanie wybranych jednostek, bez wprowadzenia kolejnych stanów gotowości bojowej /dotyczy to wyłącznie stanu stałej i podwyższonej gotowości bojowej/.

Nie można w tych rozważaniach pominąć związków systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych z organizacją sił zbrojnych. Szczególne związki występują tu z takimi specjalnościami tej dyscypliny, jak: struktury organizacyjne jednostek wojskowych oraz przezbieranie i wyposażanie sił zbrojnych/. Struktura organizacyjna sił zbrojnych /ukompletowanie w czasie pokoju/ wpływa na szybkość /terminy/ ich mobilizacyjnego rozwinięcia /w całości i w części/. Struktura organizacyjna sił zbrojnych w czasie pokoju powinna zapewnić przy tym optymalne warunki dla wykonania zadań operacyjnych początkowego okresu wojny oraz zabezpieczyć /osłonić/ ich mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie.

Związki systemu mobilizacyjnego ze specjalnością przezbieranie i wyposażanie sił zbrojnych mają swoje podłoże w stałym jakościowym rozwoju środków walki. Każdy nowy środek walki

wprowadzony do uzbrojenia wojsk powoduje z jednej strony zmiany w ich strukturach organizacyjnych /etatach, tabelach należności/, a z drugiej wymaga gromadzenia w zasobach rezerw osobowych nowych specjalności wojskowych. Często zmusza to do dodatkowego przeszkalania /przekwalifikowania/ niektórych specjalistów w innych specjalnościach wojskowych /deficytowych/.

Dotychczas wymieniliśmy najważniejsze związki systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Istnieją jednocześnie dyscypliny naukowe, które również mają z nim ścisły i znaczący związek. Należą do nich: historia sztuki wojennej /określenie historycznych prawidłowości rozwoju systemów mobilizacyjnych/ oraz geografia wojenna /wpływ położenia i charakterystyki obszaru kraju na strukturę organizacyjną i funkcjonowanie systemu mobilizacyjnego/.

Nową i niezwykle perspektywiczną dziedziną mającą ścisłe związki z systemem mobilizacyjnym sił zbrojnych jest informatyka. Znalazła ona efektywne zastosowanie w kilku obszarach /dziedzinach/ systemu mobilizacyjnego. Dotyczy to szczególnie: gromadzenia zasobów wyszkolonych rezerw osobowych oraz środków transportowych /maszyn/ na potrzeby mobilizacyjne sił zbrojnych; oceny stanu gotowości mobilizacyjnej; stanu zasobów poborowych; rekrutacji do szkolnictwa wojskowego. /Załącznik 12/.

Z dyscyplin poza wojskowych na system mobilizacyjny sił zbrojnych w znacznym stopniu oddziałuje demografia, a szczególnie jej specjalność - populacja. Bada ona kształtowanie się zasobów ludnościowych w poszczególnych okresach czasowych rozwoju społeczeństwa. Wyniki tych badań stanowią podstawę planowania zasadniczych przedsięwzięć wchodzących w skład systemu mobilizacyjnego, a dotyczących pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych, gromadzenia

rezerw na potrzeby mobilizacyjne i reklamacji dla gospodarki narodowej. Prognozowane zasoby ludnościowe wpływają bezpośrednio na decyzje dotyczące długoletniej polityki ich wykorzystania na potrzeby państwa /w tym systemu mobilizacyjnego/

Można ponadto wskazać na związki systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych z niektórymi dyscyplinami nauk humanistycznych /prawo, psychologia, pedagogika/. Wychodząc jednak z założenia że są to związki ogólnie znane, ponieważ wpływają na problemy dotyczące czynnika ludzkiego, autorzy odstąpili od wykładania jego istoty i znaczenia w omawianej dziedzinie.

Teoria systemu mobilizacyjnego jako specjalność naukowa, wypracowuje teoretyczne podstawy dotyczące przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji w siłach zbrojnych. Rozwój tej dziedziny działalności sił zbrojnych będzie wówczas posiadał wartości poznawcze, jeżeli znajdzie to swoje korzystne odzwierciedlenie w praktyce mobilizacyjnej./która stanowi kryterium wiarygodności założeń teoretycznych/. Praktyka jest naturalną bazą, dostarczającą materiału badawczego i weryfikującą treści /założenia/ teoretyczne. Są to dziedziny działalności ściśle ze sobą powiązane, wzajemnie się warunkujące, a w efekcie służące jednemu celowi - poznania istoty systemu mobilizacyjnego.

5/ założenia systemu mobilizacyjnego

Analiza i ocena sił NATO oraz agresywnego charakteru i zaczepnych założeń jego polityki prowadzi do wniosku, iż w korzystnej dla siebie sytuacji międzynarodowej główne państwa tego paktu mogłyby zaryzykować konflikt zbrojny z państwami-stro-

nami Układu Warszawskiego.

Mając to na uwadze państwa socjalistycznej wspólnoty muszą tak przygotowywać i rozbudowywać swoje systemy obronne, aby były one w stanie sprostać odparciu każdej agresji. Należy przy tym podkreślić, że ich wielką historyczną zdobyczą jest fakt, iż obrony swoich krajów i rozwoju sił zbrojnych nie muszą planować i podejmować w izolacji.

Obecnie - ze względu na charakter ewentualnej wojny /a szczególnie sposobu jej rozpoczęcia/ i rozmiarów zagrożenia /strat/ - rola systemu mobilizacyjnego niepomniernie wzrosła. Spraw tych nie można współcześnie utożsamiać wyłącznie z działalnością sił zbrojnych. Takie ujmowanie zagadnienia jest już dzisiaj nie do przyjęcia, nie uwzględnia bowiem zmian zachodzących w poziomie zbrojeń i jakości współczesnych środków walki. Możliwości tych środków powodują, że zagrożone będą nie tylko wojska prowadzące działania bojowe, ale całe terytoria walczących państw, będące bazą systemów mobilizacyjnych.

Stosownie do powyższego przed współczesnym systemem mobilizacyjnym sił zbrojnych stawia się szczególne wymagania, do których zalicza się m.in. potrzebę:

- utrzymania odpowiedniej części sił zbrojnych /wojsk wydzielanych/ w stałej gotowości do przejścia do działań z miejsc stałej dyslokacji, bez uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych;

- utrzymania dobrze zorganizowanej i zabezpieczonej bazy mobilizacyjnej /jednostki mobilizujące, zasoby rezerw, zapasy materiałowe, system kierowania/ dla pozostałej części sił rozwijanych;

- zachowania zdolności do terminowego i sprawnego przepro-

wadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych w różnych warunkach polityczno-militarnych /przypis 2.4./;

- zachowania zdolności do mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych w sposób skryty /według zawczasu przygotowanych zestawów jednostek lub wybiórczo, bez wprowadzenia wyższych stanów gotowości bojowej/;

- zachowania wysokiej zdolności do skutecznego przeciwdziałania zakłóceniom w procesie mobilizacyjnego rozwijania sił zbrojnych.

6/ czynniki wpływające na system mobilizacyjny

Do podstawowych czynników, które wywierają wpływ na system mobilizacyjny sił zbrojnych można zaliczyć: doktrynę wojenną /założenia obronne/, przewidywany rozwój sytuacji polityczno-militarnej - w tym przebieg /wariant/ początkowego okresu wojny, położenie geograficzne, możliwości ekonomiczne kraju oraz poziom nauki i techniki. Istota i zakres oddziaływania tych czynników została już w większości wypadków zobrazowana przy omawianiu różnych aspektów systemu mobilizacyjnego /prawidłowość, wybrane związki z innymi dziedzinami nauki wojennej i praktyki, założenia/. Dążąc do uniknięcia powtórzeń, w niniejszym dziale przedstawione zostaną tylko niektóre elementy /cechy/ tych czynników.

Zgodnie z ustaleniami ~~stanowiskowej siły naszego narodu -~~
~~Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej~~ - nasza doktryna wojenna /założenia obronne/ w zakresie polityki zagranicznej za zadanie priorytetowe uznaje rozwój stosunków przyjaźni, soju-

szu i współpracy z ZSRR i pozostałymi państwami socjalistycznymi oraz stałe umacnianie powołanego w 1955 roku Układu Warszawskiego. Nasze siły zbrojne stanowią niezawodne ogniwo koalicyjnego systemu obronnego, którego podstawowym elementem jest wysoka gotowość systemu mobilizacyjnego. Przyjęcie wspólnie wypracowanej doktryny wojennej, w myśl której nasze przygotowania obronne wiążemy w nierozzerwalną całość z przygotowaniami pozostałych państw-stron Układu, wymaga aktywnej wymiany doświadczeń i ścisłej synchronizacji podejmowanych przedsięwzięć planistycznych. Ich celem jest zapewnienie racjonalnych warunków do efektywnego prowadzenia wspólnych działań.

Większa niż kiedykolwiek w historii zależność przebiegu i wyniku wojny od potencjału gospodarczego kraju wyznacza obecnie szczególną rangę działalności gospodarczej, jako dziedzinie stwarzającej materialne podstawy do realizacji ogółu zadań w ramach systemu obronnego - w tym dotyczących mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Stopień zaangażowania gospodarki narodowej w zabezpieczenie omawianych przedsięwzięć zależy od skali zaplanowanych przedsięwzięć /wielkości rozwijanych sił i środków na czas wojny/. W warunkach pokojowych stopień tego zaangażowania jest zazwyczaj niski, jeżeli natomiast wzrasta zagrożenie zewnętrzne, potrzeby w zakresie obronności zwiększają się, a gospodarka narodowa stopniowo przestawia się na tory wojenne, by w czasie wojny zaangażować większość swoich sił w działalność związaną z jej prowadzeniem.

Jednocześnie gospodarka narodowa wydziela na czas wojny ustalone rezerwy osobowe, środki transportowe /maszyny/ oraz

zapasy materiałowe dla potrzeb mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Wielkości wydzielanych sił i środków ustala Sztab Generalny WP na podstawie decyzji Komitetu Obrony Kraju.

Kraj nasz osiągnął stosunkowo wysoki poziom techniczny i technologiczny w wielu gałęziach gospodarki. Dysponujemy silnym i w dużym stopniu odnowionym potencjałem naukowo-badawczym. Posiadamy liczne, dobrze wykształcone kadry. Wszystko to - mimo obecnych trudności - stwarza dogodną bazę do dalszego rozwoju gospodarki, a tym samym pełnego zabezpieczenia procesu przygotowania i mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Położenie geograficzne Polski stanowi czynnik, który szczególnie mocno brany jest pod uwagę w planowaniu i organizacji mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Kraj nasz znajduje się na głównym TDW i stanowi wysunięty obszar operacyjny państw-stron Układu Warszawskiego. Wynikają z tego określone konsekwencje m.in. co do utrzymania części sił zbrojnych w stałej gotowości do użycia oraz stworzenia warunków rozwinięcia całych sił zbrojnych. Ważną rolę dogrywa tu infrastruktura obszaru kraju, która powinna być odpowiednio dostosowywana do zamierzeń mobilizacyjnych i operacyjnych. Na obszarze kraju dyslokują poszczególne jednostki wojskowe /i rozmieszczone są zadania mobilizacyjne/, w różnych warunkach koszarowych i garażowo-magazynowych. Aktualne położenie jednostek wojskowych nie zawsze korzystne ze względów operacyjnych i mobilizacyjnych zmusza do wypracowania realnych zasad ich uzupełniania w czasie "P" i "W" i wpływa w określony sposób na terminy zakończenia przez nie mobilizacyjnego rozwinięcia.

2. Podstawowe zasady systemu mobilizacyjnego

W przeszłości i obecnie Sztaby Generalne oraz teoretycy i praktycy wojskowi usilnie dążyli do wypracowania reguł, które zapewniałyby racjonalne postępowanie w zbiorowym działaniu. Podstawę do formułowania zasad organizacji i funkcjonowania systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych stanowią wykryte w nim prawidłowości, związki i zależności. Sformułowane i przedstawione w niniejszej rozprawie zasady są adaptacją ogólnych zasad prakseologicznych, przyjętych oraz stosowanych w sztuce wojennej.

Do wybranych zasad tej dziedziny działalności sił zbrojnych należy zaliczyć: centralizację planowania i kierowania, ciągłe utrzymywanie gotowości, realizację zadań w systemie gotowości bojowej, cykliczność szkolenia rezerw osobowych, terminowe uzupełnianie sił zbrojnych, współdziałanie zainteresowanych ogniw, zachowanie tajemnicy przygotowań oraz kontrola gotowości mobilizacyjnej.

1/ centralizacja planowania i kierowania mobilizacją

Scentralizowane planowanie i kierowanie mobilizacją wyraża się w odgórnym /hierarchicznym/ ustalaniu założeń oraz zadań, w którym uczestniczą cztery podstawowe szczeble dowodzenia sił zbrojnych:

- Sztab Generalny WP - opracowuje podstawowe założenia oraz zasady; ustala zadania oraz opracowuje kompleksowy plan mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych /wyciągi z planu

przekazuje do sztabów OW, RSZ i zainteresowanych IC MON/;

- dowództwa okręgów wojskowych /rodzajów sił zbrojnych, dowództwo zgrupowania jednostek zabezpieczenia/ - konkretyzują sposoby realizacji zadań mobilizacyjnych przekazanych przez Sztab Generalny WP, zapewniają wszechstronne ich zabezpieczenie oraz nadzorują działalność mobilizacyjną w podległych wojskach;

- dowództwa związków taktycznych i WSzW - zapewniają dogodne warunki do realizacji zadań mobilizacyjnych, organizują szkolenie rezerw osobowych, prowadzą działalność kontrolną;

- dowództwa oddziałów /samodzielnych pododdziałów/ i WKU - organizują i wszechstronnie zabezpieczają proces mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych; prowadzą systematyczne szkolenie rezerw osobowych; utrzymują stałe współdziałanie z uspołecznionymi zakładami pracy i terenowymi organami administracji państwowej świadczącymi na rzecz mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych.

Podstawę do scentralizowanego planowania i kierowania mobilizacją stanowią ustalenia dyrektyw MON dotyczących gotowości bojowej sił zbrojnych, potrzeby operacyjne /w tym wynikające z przynależności do UW/, instrukcje oraz wytyczne mobilizacyjne Sztabu Generalnego WP. W planowaniu uwzględniane są również zamierzenia rozwojowe sił zbrojnych /plan zmian organizacyjnych i dyslokacyjnych/, ustalenia z zakresu materiałowego zabezpieczenia, aktualne i perspektywiczne możliwości gospodarki narodowej oraz administracji państwowej w zakresie różnych form świadczeń na rzecz sił zbrojnych.

Scentralizowane planowanie mobilizacyjne ma na celu przygotowanie zorganizowanego, sprawnego i harmonijnego przejścia

sił zbrojnych ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na wojenną. Aktualnie obejmuje ono następujące elementy:

- skład zestawów jednostek wojskowych według przeznaczenia operacyjnego /kolejności rozwijania i osiągnięcia pełnej gotowości bojowej/;

- odpowiedzialnych za mobilizacyjne rozwinięcie poszczególnych jednostek wojskowych /zadań mobilizacyjnych/;

- miejsca /rejon alarmowy lub miejsce stałej dyslokacji/ i terminy mobilizacyjnego rozwinięcia /w godzinach lub dobach/;

- organizację kierowania przebiegiem mobilizacji;

- zasady uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych /rejonizacja, terytorialność, eksterytorialność/;

- kierunki i zadania pracy partyjno-politycznej;

- przedsięwzięcia zabezpieczenia materiałowego, technicznego, kwatermistrzowskiego i finansowego /tabele należności, wielkości zapasów, urzutowanie/;

- sposoby aktualizacji i koordynacji zaplanowanych przedsięwzięć /organizacja obiegu informacji/;

- zasady współdziałania z TOAP /MSW/;

- planowanie szkolenia rezerw osobowych;

- planowanie szkolenia mobilizacyjnego /WSO, akademie wojskowe, CDKAW, szkolenie doskonalące/;

- kontrolę i nadzór /udział poszczególnych szczebli dowodzenia/.

Kierowanie mobilizacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych obejmuje:

- uruchomienie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia /Sztab Generalny WP w całych Siłach Zbrojnych PRL; pozostałe szczeble

dowodzenia - zgodnie z kompetencjami/;

- zbieranie i analizowanie meldunków oraz ocenę sytuacji w toku mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk /wg systemu opracowanego przez Sztab Generalny WP/;

- podejmowanie niezbędnych decyzji i przekazywanie ich do wykonawców /zmiany w planie; reagowanie na zakłócenia/;

- koordynowanie działań /między OW, RSZ, IC MON; w ramach ZT; między WSzW i WКУ; z TOAP i organami MSW/;

- informowanie przełożonych o przebiegu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk /stan ukończenia wojsk/;

- opracowywanie meldunków i sprawozdań.

Zasada scentralizowanego planowania i kierowania mobilizacyjnym sił zbrojnych uwzględnia potrzebę zapewnienia jednostkom wojskowym /WSzW, WКУ/ odpowiedniej samodzielności w realizacji /zabezpieczeniu/ przydzielonych zadań mobilizacyjnych. Sprzyja to niezbędnej inicjatywie ze strony kadry odpowiedzialnej za stan gotowości mobilizacyjnej jednostek wojskowych.

Mobilizacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych kieruje Sztab Generalny WP poprzez dowódców /szefów/ kolejnych szczebli dowodzenia /zarządzania/. Organami wykonawczymi dowódców /szefów/ są zespoły kierowania mobilizacją /ZKM/, zespoły kierowania mobilizacyjnym rozwinięciem jednostek /ZKMRJ/ oraz zespoły kierowania zabezpieczeniem mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek /ZKZMRJ/ - Załącznik 13.

2/ ciągle utrzymanie gotowości mobilizacyjnej

Zaliczenie powyższego wymogu do zasad mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych wynika z aktualnego stanu zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Wynika stąd potrzeba zachowania

ciągłej i wysokiej gotowości mobilizacyjnej sił zbrojnych. Gdy jest ona częściowo naruszona /np. zmiana zadań mobilizacyjnych/, niezwłocznie podejmuje się działania mające na celu szybkie jej odtworzenie.

Pod pojęciem "gotowość mobilizacyjna" sił zbrojnych rozumie się zdolność jednostek wojskowych i przedsiębiorstw mobilizujących do wykonania określonych zadań mobilizacyjnych, a w terenowych organach administracji wojskowej do ich zabezpieczenia^{1/}. W ramach tego mieści się również posiadanie w jednostkach w pełni opracowanej dokumentacji, przygotowanych elementów bazy mobilizacyjnej oraz zapewnione uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych.

Powyższa zasada spełniania jest przez:

- dobrą znajomość zasad działania, kompetencji, obowiązków i zadań przez kierowniczą kadrę wszystkich szczebli dowodzenia i kierowania:

- prawidłowo opracowaną dokumentację planistyczną i pomocniczą oraz właściwie zorganizowany proces mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk:

- nagromadzenie w gospodarce narodowej odpowiednich zasob-

1/ Zbiór podstawowych definicji, skrótów i nazw stosowanych w pracach mobilizacyjno-uzupełnieniowych. Sztab Generalny WP, sygn. 1148/83.

bów wyszkolonych rezerw osobowych, pojazdów samochodowych /maszyn/ oraz zapasów mobilizacyjnych:

- stałą gotowość organów dowodzenia do uruchomienia i kierowania mobilizacją
- sprawne funkcjonowanie systemu łączności;
- właściwie zorganizowane systemy powołania potrzeb mobilizacyjnych /w wojskach i TOAP/.

Określanie stopnia przygotowania sił zbrojnych /jednostek wojskowych/ do mobilizacyjnego rozwinięcia dokonuje Sztab Generalny WP przez prowadzone kontrole i ćwiczenia mobilizacyjne.

3/ realizacja zadań mobilizacyjnych w systemie gotowości bojowej /Załącznik 14/

Zasada podporządkowania działalności mobilizacyjnej potrzebom operacyjnym znajduje pełne odzwierciedlenie w systemie gotowości bojowej sił zbrojnych. Poszczególne przedsięwzięcia mobilizacyjne zostały wkomponowane w proces osiągnięcia pełnej gotowości bojowej sił zbrojnych i realizowane są w kolejnych stanach gotowości /lub jednocześnie/.

Do ważniejszych przedsięwzięć mobilizacyjnych realizowanych w poszczególnych stanach gotowości bojowej należą:

- w stanie stałej gotowości bojowej: utrzymanie w stałej aktualności dokumentów mobilizacyjnych, gotowość elementów bazy mobilizacyjnej, gotowość systemów powołania rezerw, utrzymanie wysokiej jakości rezerw będących na przydziałach mobilizacyjnych oraz dobrego stanu zapasów;

- w stanie podwyższonej gotowości bojowej - realizuje się czynności przygotowawcze do wykonania zadań mobilizacyjnych

/rozkonserwowanie sprzętu technicznego i uzbrojenia, załadowanie zapasów materiałowych, skierowanie do macierzystych jednostek żołnierzy, którzy są na przydziałach mobilizacyjnych/:

- w stanie gotowości bojowej zagrożenia wojennego - w rejonach alarmowych lub miejscach stałej dyslokacji rozwija się elementy bazy mobilizacyjnej. Siłami jednostek i powołanymi z gospodarki narodowej dokonuje się ewakuacji zapasów oraz sprzętu technicznego. Jednostki rozwinięte uzupełniają się do pełnych etatów wojennych i osiągają gotowość bojową, pozostałe jednostki uzyskują gotowość do przyjęcia uzupełnienia zasadniczego:

- w stanie pełnej gotowości bojowej - następuje powołanie, przyjęcie i wcielenie do jednostek uzupełnienia zasadniczego oraz osiągnięcie przez nie pełnej gotowości bojowej.

4/ cykliczność szkolenia rezerw osobowych

Szkolenie rezerw osobowych organizuje się w celu systematycznego doskonalenia kwalifikacji żołnierzy rezerwy w wykonywaniu obowiązków na przewidzianych dla nich stanowiskach oraz zespołowego wykonywania zadań. Jest ono realizowane w ramach ćwiczeń wojskowych jednodniowych /do siedmiu razy w roku/, krótkotrwałych /do 20 dni/ i długotrwałych /do 90 dni w roku/.

Cykliczność szkolenia rezerw osobowych polega na ich okresowym /powtarzającym się/ powoływaniu do jednostek wojskowych, w celu doskonalenia umiejętności i nawyków zdobytych w czasie odbywania zasadniczej służby wojskowej. Zgodnie z tą zasadą szeregowcy i podoficerowie rezerwy, którzy odbyli zasadniczą służbę wojskową, mogą być powoływani na ćwiczenia wojskowe

o łącznym wymiarze do 12 miesięcy przez cały okres przebywania w rezerwie /do 40-go roku życia i dłużej w niektórych specjalnościach wojskowych/. Czas trwania ćwiczeń wojskowych w danym roku nie może przekroczyć 90 dni.

Zasada ta odnosi się również do żołnierzy rezerwy, którzy nie odbyli zasadniczej służby wojskowej z tym, że szkolenie realizowane jest w wymiarze 18 miesięcy.

Jednocześnie przyjmuje się, że w ciągu roku powinno zostać przeszkolonych 20-25% rezerwistów będących na przydziałach mobilizacyjnych w danej jednostce wojskowej. Umożliwie to powoływanie rezerwistów na ćwiczenia wojskowe co 3-5 lat /na pierwsze ćwiczenia powołuje się po dwóch latach od zakończenia zasadniczej służby wojskowej/. W ten sposób można dokonywać rotacji rezerw osobowych będących na przydziałach mobilizacyjnych, doskonalić umiejętności rezerwistów oraz gromadzić potrzebne specjalności wojskowe.

5/ terminowe uzupełnianie potrzeb mobilizacyjnych

Powyższa zasada jest jedną z najważniejszych ponieważ w dużym stopniu wywiera wpływ na czas osiągnięcia pełnej gotowości bojowej przez poszczególne jednostki wojskowe. Na terminowość uzupełnienia /przybycia rezerw będących na przydziałach mobilizacyjnych/ obok takich czynników, jak: czas przekazania i przyjęcia sygnału o zarządzeniu mobilizacji, sprawność uruchomienia akcji doręczenia dokumentów powołania, terminowe zorganizowanie dowozu żołnierzy rezerwy, organizacja przyjęcia i włączenia ich do jednostek wojskowych /pododdziałów/, wystąpienie zakłóceń -

rzutuje również terytorialność, rejonizacja i kompleksowość uzupełnienia jednostek wojskowych oraz zdyscyplinowanie żołnierzy rezerwy.

Terytorialność^{1/} uzupełnienia uzyskuje się przez przeznaczenie żołnierzy rezerwy oraz środków transportowych /maszyn/ pobieranych z gospodarki narodowej na potrzeby mobilizacyjne jednostek wojskowych, z obszaru macierzystego WSzW. Natomiast rejonizację uzupełnienia osiąga się w wyniku przeznaczenia do jednostek wojskowych żołnierzy rezerwy oraz środków transportowych /maszyn/ z jak najmniejszej liczby gmin, miast, dzielnic i zakładów pracy, najdogodniej usytuowanych względem miejsc mobilizacyjnego rozwijania jednostek wojskowych. Powinna ona w zasadzie sprowadzać się do obszaru administrowanego przez macierzystą /wyznaczoną/ Wku. W wypadku korzystniejszych warunków uzupełnienie może realizowane być z obszaru innych, sąsiednich Wku /WSzW/.

Kompleksowość uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych polega na systematycznym przygotowaniu na obszarze macierzystych Wku i WSzW żołnierzy rezerwy wszystkich specjalności, odpowiadających potrzebom /etatów/ uzupełnianych jednostek oraz na wykorzystaniu niezbędnych rodzajów, marek i typów środków transportowych /maszyn/. Stosowanie tej zasady pozwala w sposób zsynchronizowany powoływać do jednostek wojskowych żołnierzy rezerwy - specjalistów wraz z obsługiwanyimi pojazdami samochodowymi /maszynami/ oraz wchodzących w skład całych pododdziałów /przypis 2.7./.

1/ Biuletyn Informacyjny, Sztab Generalny WP nr 2/140, str.38-39.

Duże znaczenie w zakresie terminowego uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych ma dyscyplina i wyrobienie obywatelskie żołnierzy rezerwy. Zapewnia to warunki dotarcia do żołnierza rezerwy /aktualność adresu zamieszkania i miejsca pracy, znajomość obowiązków przez dorosłych członków rodziny/ oraz jego niezwłoczne przybycie do jednostki wojskowej /punktu zbiórki/.

6/ współdziałanie ogniw uczestniczących w mobilizacji

Sprawne mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych oraz poszczególnych jednostek wojskowych uzależnione jest między innymi od właściwego współdziałania wszystkich organów zabezpieczających ten proces. Polega ono na wcześniejszym zaplanowaniu oraz uzgodnieniu wszystkich czynności i przedsięwzięć co do czasu i miejsca ich wykonania. Dobrze zorganizowane współdziałanie powinno uwzględniać zvariantowane działanie sił i środków na wypadek wystąpienia zakłóceń w procesie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk. Myślą przewodnią współdziałania powinno być racjonalne wykorzystanie czasu, sił i środków oraz materiałów, mając na uwadze terminowe zakończenie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Organizatorami współdziałania w zakresie szeroko rozumianej działalności mobilizacyjnej są następujące organy dowodzenia /kierowania/:

- Sztab Generalny WP - z pozostałymi IC MON i resortami gospodarki narodowej /głównie MSW, MŁ, MK, MZiOS/;

- sztaby OW /RSZ/ - z urzędami i instancjami szczebla wojewódzkiego /UW, KW PZPR, WUSW, WIOC itp./;

- sztaby ZT i WSzW /WKU/ - z wszystkimi urzędami i instancjami rozmieszczonymi na obszarze rozmieszczenia podległych jednostek lub administrowania;

- sztaby jednostek wojskowych i komendy garnizonów - z wszystkimi instytucjami, zakładami pracy i jednostkami wojskowymi rozmieszczonymi na obszarze garnizonu.

Do najistotniejszych zagadnień współdziałania w toku prowadzenia mobilizacji należy:

- określanie miejsc realizacji poszczególnych zadań /np. ustalenie miejsc dowozu rezerw, dostarczenia środków transportowych oraz ochrony/;

- informowanie o doraźnie wprowadzonych zmianach do planów działania;

- ustalenie sposobów wykonania zadań;

- ustalenie terminów realizacji poszczególnych przedsięwzięć;

- informowanie o zakłóceniach oraz miejscach i wielkości powstałych strat.

7/ zachowanie tajemnicy przygotowań mobilizacyjnych

Powyższa zasada ma na celu niedopuszczenie do ujawnienia osobom postronnym przygotowań mobilizacyjnych. Realizowane jest to przez:

- udzielanie indywidualnych zezwoleń na wykonywanie prac mobilizacyjnych;

- wykonywanie prac mobilizacyjnych w specjalnie wybranych i urządzonych pomieszczeniach;

- szczególne postępowanie z dokumentami mobilizacyjnymi /wykonywanie, powielanie, ewidencja, zabezpieczenie/;

- prowadzenie systematycznej kontroli stanu zabezpieczenia tajemnicy prac mobilizacyjnych.

Żołnierze, którzy zostali wyznaczeni rozkazem personalnym na stanowiska służbowe /udzielone im zostały zezwolenia/, zapoznają się z zadaniami mobilizacyjnymi tylko w zakresie wykonywanych przez nich obowiązków. Przed dopuszczeniem do wykonywania tych prac zasięga się opinii właściwego organu WSW. Osoby wykonujące prace mobilizacyjne podpisują zobowiązania do zachowania ich w tajemnicy.

W celu niedopuszczenia do ujawnienia tajemnicy prac mobilizacyjnych zabrania się m.innymi:

- wnoszenia dokumentów z pomieszczeń wydzielonych do prac mobilizacyjnych;

- prowadzenia rozmów na te tematy przez techniczne środki łączności;

- dokonywania odpisów lub wyciągów bez zezwolenia dowódców jednostek wojskowych /szefów instytucji/.

W przypadku stwierdzenia utraty dokumentu mobilizacyjnego, włamania do pomieszczeń specjalnych lub ujawnienia tajemnicy państwowej związanej z przygotowaniem mobilizacyjnym, dowódca jednostki wojskowej składa meldunek o wypadku nadzwyczajnym.

8/ kontrola przygotowań mobilizacyjnych

Działalność kontrolna w zakresie gotowości mobilizacyjnej stanowi część składową ogólnego procesu kontroli w Siłach Zbrojnych PRL. Ma ona na celu systematyczne dokonywanie oceny jej

stanu faktycznego, ujawnienia braków i niedociągnięć oraz przyczyn i źródeł ich powstania, a także określenie sposobów ich usunięcia. Ponadto służy ona do sprawdzania słuszności przyjętych założeń i zasad.

Prawo kontroli gotowości mobilizacyjnej mają przełożeni stosownie do posiadanych kompetencji, a prowadzą ją upoważnione osoby /zespoły/ na podstawie zatwierdzonych planów. Kontrole prowadzi się również w jednostkach organizacyjnych gospodarki uspołecznionej, odpowiedzialnych za mobilizację jednostek wojskowych lub wydzielających pojazdy samochodowe /maszyny/, na uzupełnienie potrzeb jednostek wojskowych.

Terenowe organy administracji wojskowej /WSzW, WКУ/ są zobowiązane do prowadzenia kontroli w zakresie przygotowań mobilizacyjnych w uspołecznionych zakładach pracy. Ponadto kontrolują terenowe organy administracji państwowej stopnia podstawowego w zakresie realizacji zadań wynikających z ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL.

Najwyższą formą kontroli stanu przygotowań mobilizacyjnych są ćwiczenia mobilizacyjne z powołaniem uzupełnień w trybie alarmowym. Ćwiczenia te prowadzone są zgodnie z rocznym planem kontroli Sztabu Generalnego WP. Sprawdzeniu i ocenie podlegają wszystkie elementy mające wpływ na sprawność i terminowość uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych oraz osiągnięcia pełnej gotowości bojowej przez jednostki wojskowe.

W pełni reprezentatywna grupa jednostek objęta ćwiczeniami mobilizacyjnymi w każdym roku kalendarzowym /wszystkie OW, RSZ, zasadnicze typy i rodzaje jednostek/ pozwala ustalić ogólny poziom gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych PRL oraz najczęściej

występujące niedociągnięcia i braki. Stanowi to podstawę do podejmowania określonych decyzji przez Kierownictwo MON oraz podejmowania działań mających na celu dalsze doskonalenie systemu mobilizacyjnego.

3. Cel, przedmiot i zadania badawcze systemu mobilizacyjnego

Ogólnym celem badań w systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych jest optymalne wykorzystanie dorobku teoretycznego i praktycznego oraz poszukiwanie nowych rozwiązań, wynikających z aktualnych potrzeb i możliwości. Wynikają z tego trzy kierunki działalności badawczej:

- doskonalenie pokojowej struktury sił zbrojnych, jako bazy mobilizacyjnej rozwinięcia wojsk na czas wojny;
- opracowanie perspektywicznych rozwiązań strukturalnych sił zbrojnych, będących podstawą planu mobilizacyjnego;
- wielkości powstawania strat i ich uzupełniania w czasie działań bojowych sił zbrojnych.

W czasie ^{ci} pokoju przedmiot ^{ci} badań systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych /organizacja przejścia ze stanu "P" na "W"/ poznawany jest wyłącznie w czasie prowadzonych ćwiczeń mobilizacyjnych. Istnieją w nich dobre warunki do poznania częściowego przedmiotu badań, jego uwarunkowań i zależności. Zakres i wyniki prowadzonych badań uzależniony jest od rozmachu prowadzonych ćwiczeń /ilości mobilizacyjnie rozwijanych jednostek i powoływanych żołnierzy rezerwy, zakres świadczeń osobistych i rzeczowych, zastosowane systemy powołania, itp./.

*i pobawienie potab
rebo -*

Podjęcie badań odnośnie funkcjonowania przedmiotu w skali całych sił zbrojnych przewidzianych do rozwinięcia na czas wojny, nie jest możliwe z dwóch głównych powodów: skutków społeczno-politycznych oraz nieodwracalnych i dużych strat w gospodarce narodowej. Z tych powodów przedmiot całościowych i jednoczesnych badań systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych pozostaje założeniem hipotetycznym, którego przybliżony obraz możemy poznać w wyniku prowadzonych badań cząstkowych.

A zatem przedmiotem badań w systemie mobilizacyjnym powinien być zespół zjawisk, związków, zależności i realnie istniejących warunków w jakich może nastąpić przejście sił zbrojnych ze struktury czasu pokojowego na ^{pojęcie} strukturę czasu wojennego. Przedmiot badań określa w konsekwencji zakres i zasięg oraz funkcjonowanie systemu mobilizacyjnego. *dotyczy uw. 87*

Zadania badawcze mają na celu wykrycie i określenie uwarunkowań oraz związków i zależności występujących w systemie. Dlatego też część z tych zadań posiada aspekt prognostyczny o dość odalonym horyzoncie czasowym /2015 rok/. Dzieli się je na dwie grupy. Do pierwszej zalicza się problemy, które dotyczą praktyki mobilizacyjnej. Powinny być one rozwiązywane głównie przez profesjonalistów - etatowych pracowników IC MON, sztabów okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych oraz niższych szczebli dowodzenia /ZT, WSzW, oddział, Wku/. Natomiast druga kategoria zadań dotyczy uogólnień teoretycznych, służących rozwojowi nauk wojennej. Wiodącą rolę w tej dziedzinie powinni odgrywać przedstawiciele wyższego szkolnictwa wojskowego, którzy stale śledzą rozwój poszczególnych dyscyplin naukowych, w tym i systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Tu również powinny być rozwiązywane zadania

*Pude.
Zes.*

dotyczące założeń metodologicznych systemu mobilizacyjnego i metodyki szkolenia kadr.

Analizując prawdopodobne warianty wybuchu i przebiegu ewentualnej wojny należy przyjąć, że system mobilizacyjny sił zbrojnych będzie musiał ulegać dalszym przeobrażeniom /doskonaleniu/. W związku z tym należy prowadzić badania nad problemami, które w najbliższym okresie będą rzutowały na jego sprawność i niezawodność.

Aktualny wykaz zadań /tematów/ badawczych jest zestawem otwartym i potwierdza on interdyscyplinarność zastosowań naukowych w systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych /Załącznik 15/. Tempo rozwiązywania poszczególnych zadań jest o tyle istotne, że uzyskane wyniki będą ^{stymulacją} elementami rozwoju systemu mobilizacyjnego.

W dotychczasowych pracach badawczych znaczna część rozwiązywanych zadań miała charakter zbyt ogólny lub tylko epizodyczny, stąd ich zastosowanie było niewielkie. Obecnie chodzi o to, aby badania miały charakter celowy i kompleksowy oraz były bezpośrednio związane z praktyką mobilizacyjną. Zapewni to ich użyteczność i możliwość niezwłocznego wykorzystania w systemie mobilizacyjnym.

Zadania badawcze są obecnie z zasady formułowane /precyzowane/ w procesie naukowo-badawczym, a także w sytuacjach wymuszonych potrzebami praktyki np. w czasie nowelizacji planów mobilizacyjnych, opracowywania dyrektyw i wytycznych oraz instrukcji mobilizacyjnych. Inne podłoże formułowania zadań dyktuje teoria systemu mobilizacyjnego i jej poszczególne podspecjalności. Wynika to ze zmieniających się tendencji w za-

kresie rozwoju organizacyjnego sił zbrojnych. Stąd treść zadań badawczych jest tu formułowana na ich podstawie.

W celu zapewnienia właściwej organizacji i związanych z tym efektów prac badawczych, tematy należy ujmować w specjalnie zestawionym planie oraz precyzyjnie skoordynować wysiłek zespołów opracowujących dany problem. Aktualnie istnieje sprzyjające warunki w tym względzie. Powstało bowiem liczne już środowisko naukowo-badawcze, obejmujące: Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP, Katedrę Organizacji i Mobilizacji Wojsk ASG WP, Centrum Doskonalenia Kadr Administracji Wojskowej, pionery organizacyjno-mobilizacyjne sztabów okręgów wojskowych /RSZ/ oraz znaczną część wykładowców tego przedmiotu nauczania w wyższych szkołach oficerskich. Istnieje również dobre zaplecze materiałów źródłowych i pomocniczych /archiwa, biblioteki, ośrodki obliczeniowe, ośrodki informacji naukowej, drukarnie, powielarnie/.

Prowadzone dotychczas prace badawcze i wdrożeniowe oraz zbierane doświadczenia - w tym ich międzysojusznicza wymiana - pozwoliły zbudować odpowiadające aktualnym /zmiennym/ wymogom podstawy normatywne systemu mobilizacyjnego oraz przemyślaną jego praktykę we wszystkich ogniwach organizacyjnych. Dowodzi to słuszności przyjętych koncepcji i założeń oraz kierunków doskonalenia. Szersze włączenie do tego procesu metod naukowych zapewni przyspieszenie oraz podniesienie wartości merytorycznej wprowadzanych rozwiązań.

4. Struktura teorii systemu mobilizacyjnego

Składnikami teorii systemu mobilizacyjnego tworzącymi jego złożoną strukturę są podspecjalności naukowe oraz ważniejsze problemy /tematy/ badawcze. Na obecnym etapie rozwoju teorii systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych można wyróżnić cztery podspecjalności:

- założenia ogólne;
- założenia mobilizacyjnego rozwinięcia oraz pokojowego uzupełnienia;
- założenia zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia;
- założenia demobilizacji.

Założenia ogólne są podspecjalnością nadrzędną, stanowiącą nadbudowę teoretyczną systemu i mającą liczne powiązania z innymi teoriami naukowymi. Stanowi ona kłamerę spinającą /synchronizującą/ pozostałe podspecjalności w jedną całość. Celem tej podspecjalności jest wypracowanie założeń dotyczących: przedmiotu badań, struktury i otoczenia systemu, zasad jego funkcjonowania, metodologii badań i metodyki organizacji szkolenia. Korzeniami sięga się tu do uwarunkowań rozwoju historycznego.

Założenia mobilizacyjnego rozwinięcia oraz pokojowego uzupełnienia są główną podspecjalnością z punktu widzenia przedmiotu badań. Celem ich jest wypracowanie kompleksowych zasad i sposobów przechodzenia sił zbrojnych ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na strukturę organizacyjną czasu wojennego. Realizuje się go przez określenie wariantów i wynika-

jących z tego sposobów mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych /jednostek wojskowych/. Bada się też w oparciu o rozwój struktur organizacyjnych sił zbrojnych, potrzeby w zakresie pokojowego uzupełnienia, dylokacji jednostek, stanu i jakości zgromadzonych zasobów wyszkolonych rezerw osobowych, środków transportowych /maszyn/ oraz zapasów mobilizacyjnych. Ponadto bada się problemy związane z uzupełnianiem sił zbrojnych w czasie wojny.

Założenia zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia zasięgiem badań obejmują różne formy i dziedziny ich spełnienia. Celem badań jest wypracowanie sposobów zapewniających bezkolidyżne i pełne wykonanie zadań mobilizacyjnych w skali całych sił zbrojnych oraz poszczególnych jednostek wojskowych /przy-
pis 2.8./.

Prace badawcze skupiają się wokół problemów dotyczących zabezpieczenia materiałowo-technicznego, kwatermistrzowskiego i finansowego, organizowanego przez siły zbrojne i gospodarkę narodową. Ponadto w ich zakres wchodzi problemy związane z działalnością terenowych organów administracji wojskowej i państwowej /TOAWiP/ na korzyść mobilizacji sił zbrojnych.

Założenia demobilizacji obejmują problemy związane z przechodzeniem sił zbrojnych ze struktury organizacyjnej czasu wojennego na struktury organizacyjne czasu pokojowego /przy-
pis 2.6./.

Przedstawiona struktura teorii systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych przechodziła znaczne przeobrażenia w wyniku pojawiania się nowych problemów o zmieniających się warunkach działania. Obecnie zakres omawianych badań podlega rozszerze-

niu przez włączenie do niego zupełnie nowych problemów dotyczących np. militaryzacji w siłach zbrojnych i państwie, reklamacji, zastępczych form służby oraz nowych form świadczeń gospodarki narodowej na rzecz sił zbrojnych.

5. Uwarunkowania koalicyjne w dziedzinie systemu mobilizacyjnego

Polska wraz z pozostałymi krajami socjalistycznymi, mając na uwadze istnienie realnego zagrożenia jej bezpieczeństwa, zmuszona jest utrzymywać w czasie pokoju wysoki poziom gotowości bojowej i mobilizacyjnej oraz odpowiedni potencjał swoich sił zbrojnych. Zbiorowa gotowość i moc obronna państw wspólnoty socjalistycznej musi równoważyć siły potencjalnych przeciwników. Jest to konieczne, aby nie dopuścić do niekorzystnej dla nas sytuacji polityczno-militarnej oraz by skutecznie odwozдить przeciwników od prób rozpętania kolejnej wojny światowej. Istotną właściwością sił zbrojnych państw-stron Układu Warszawskiego jest wysoki stan moralno-polityczny żołnierzy, nowoczesne uzbrojenie i wyposażenie, doskonałe wyszkolenie oraz sprawne dowodzenie i zaopatrywanie.

Przynależność Polski do Układu Warszawskiego i przyjęcie wspólnie wypracowanej doktryny wojennej /założeń obronnych/ wpływają w decydujący sposób na kształt naszego narodowego systemu obronnego - w tym systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. System obronny PRL zbudowany jest z dwóch wzajemnie zsynchronizowanych układów: koalicyjnego, w którego ramach przewiduje się działanie wojsk operacyjnych /wydzielonych/,

przeznaczonych głównie do odparcia i rozgromienia agresora - w ścisłym współdziałaniu z wojskami pozostałych państw-stron Układu Warszawskiego na tzw. froncie zewnętrznym oraz wewnętrznym - w ramach obrony terytorium kraju /front wewnętrzny/.

Tak zbudowany system obrony stanowi rozgałęziony organizm, obejmujący różne dziedziny działalności państwa, wiążący w jedną całość zarówno problematykę militarną, jak i przygotowanie podejmowane na rzecz obrony państwa w całej gospodarce narodowej. Bezpieczeństwo naszego kraju i całej wspólnoty socjalistycznej można bowiem zapewnić tylko w wyniku kompleksowego rozwoju i doskonalenia wszystkich elementów systemów obronnych, z udziałem całych obronnie zorganizowanych społeczeństw, wszystkich państw-stron Układu Warszawskiego. Koalicyjność i kompleksowość przygotowań obronnych to dwa generalne założenia naszej doktryny, które legły u podetaw systemu obronnego państw socjalistycznych i naszego systemu obronnego.

W skład Zjednoczonych Sił Zbrojnych każda ze stron przygotowuje do wydzielenia określony kontyngent swoich wojsk. Ich liczebność i skład oraz struktury organizacyjne, uzbrojenie, wyposażenie i wielkość zapasów środków materiałowych zostały określone przez rządy każdego państwa z uwzględnieniem zaleceń Doradczego Komitetu Politycznego i sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych. W ustaleniach tych, uwzględniona została również wielkość /obszar, ludność/ i możliwości ekonomiczne poszczególnych państw-stron Układu Warszawskiego.

Koalicyjny charakter założeń obronnych oznacza konieczność precyzyjnego koordynowania wysiłku militarnego, zapewniającego stworzenie racjonalnych warunków dla osiągnięcia założonych celów

politycznych i militarnych. Jednorodność organizacji wojsk, jednolitość uzbrojenia i zasad jego zastosowania bojowego, podobne formy i metody szkolenia stwarzają sprzyjające przesłanki do kompleksowego wykorzystania sił i środków w każdych warunkach współczesnego pola walki. Jednym z zasadniczych kryteriów zapewniających wysoką gotowość i dyspozycyjność Zjednoczonych Sił Zbrojnych jest dokładne /skoordynowane/ planowanie i wszechstronne zabezpieczenie procesu ich przejścia ze struktur czasu pokojowego na struktury czasu wojennego.

Podstawowe znaczenie dla umożliwienia sprawnej realizacji planów operacyjnych /głównie w początkowym okresie wojny/ odgrywają jednolite zasady i sposoby mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych państw-stron Układu Warszawskiego. W ramach tego szczególnie ważną rolę odgrywają takie elementy, jak: ukompletowanie jednostek w czasie pokoju w stosunku do etatów czasu wojennego /wynikają z tego potrzeby mobilizacyjne/, sposoby szkolenia i gromadzenia rezerw będących na przydziałach mobilizacyjnych /odległość od mobilizowanych jednostek/, stopień odporności na zakłócenia, terminy zakończenia mobilizacji przez poszczególne związki i jednostki wojskowe, rejony mobilizacji oraz nagromadzone zapasy środków materiałowo-technicznych. Zapewnia to sprawne i terminowe tworzenie zgrupowań operacyjnych /związków operacyjnych i wyższych związków operacyjnych/ zdolnych do szybkiego przejścia do działań w ściśle wyznaczonych rejonach /kierunkach/ i czasie.

Aktualnie obowiązujące ustalenia w tym zakresie są wynikiem wieloletnich doświadczeń poszczególnych państw-stron Układu Warszawskiego i Sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych. We wpro-

adzonych rozwiązaniach zapewniono równocześnie stosowne miejsce na innowacje wynikające ze specyfiki poszczególnych armii - przy utrzymaniu ustaleń /norm/ decydujących o sprawności systemów funkcjonujących w ramach Zjednoczonych Sił Zbrojnych. Te ostatnie regulowane są stosownymi dyrektywami Naczelnego Dowódcy i rekomendacjami Sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych.

Wielką rolę w zakresie upowszechniania doświadczeń bratnich armii odgrywają wspólne ćwiczenia i treningi sztabowe, konsultacje, wydawnictwa fachowo-wojskowe oraz możliwość wymiennego przeszkalania /studiowania/ oficerów w uczelniach wojskowych. W efekcie zapewnia to sprawne i niezawodne funkcjonowanie sojuzniczych systemów mobilizacyjnych oraz stałą ich gotowość do uruchomienia i realizacji zadań.

6. Wnioski z oceny aktualnego stanu teorii systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL:

1/ obecny kształt systemu mobilizacyjnego zapewnia sprawne i terminowe rozwinięcie sił zbrojnych, stwarzając w ten sposób warunki do realizacji planów operacyjnych. Jednocześnie system ten, będąc organizmem "żywym", wymaga stałego doskonalenia w celu utrzymania jego wysokiej sprawności i niezawodności;

2/ rola problematyki mobilizacyjnej w najbliższych latach poważnie wzrośnie. Złożą się na to określone uwarunkowania zewnętrzne /prawdopodobny rozwój sytuacji polityczno-militarnej świata/ oraz wewnętrzne /II etap reformy gospodarki narodowej/:

M. M. M.

- 3/ istnieje potrzeba szerszego wsparcia prowadzonych prac doskonalących metodami naukowymi, zapewniającymi podniesienie ich wartości i przyspieszenie wdrożenia do praktyki;
- 4/ istniejący w siłach zbrojnych potencjał naukowy w dziedzinie mobilizacyjnej nie jest aktualnie w pełni wykorzystany. Należy podjąć działania mające na celu skoordynowanie i ukierunkowanie tych możliwości na rozwiązywanie bieżących i perspektywicznych problemów systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych;
- 5/ główny wysiłek badawczy należy skoncentrować na wypracowanie nowych zasad i rozwiązań w zakresie: zarządzania i przebiegu mobilizacji skrytej, zabezpieczenia rozwijanych wojsk przed bronią masowego rażenia, usprawnienia systemu kierowania, zapewnienia ciągłości funkcjonowania WSzW /WKU/, uodporniania na zakłócenia oraz gromadzenia wyszkolonych rezerw;
- 6/ w prowadzonych badaniach w szerszym zakresie należy uwzględnić element sojuszniczy.

III. OGÓLNE ZAŁOŻENIA STRUKTURALNE I FUNKCJONALNE SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH PRL

1. Założenia pokojowego uzupełnienia

Powszechnemu obowiązkowi obrony podlegają wszyscy obywatele polscy zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku. W jego ramach obywatele są obowiązani do: stawienia się do rejestracji i poboru, odbywania przysposobienia wojskowego, pełnienia służby wojskowej lub zastępczej służby poborowych, względnie służby w obronie cywilnej, szkolenia obronnego, uczestniczenia w samoobronie ludności, pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych, wykonywania świadczeń na rzecz obrony oraz spełnienia obowiązku meldunkowego /przypis 3.1./.

Minister Obrony Narodowej, jako zastępca przewodniczącego Komitetu Obrony Kraju do spraw sił zbrojnych i planowania strategiczno-obronnego sprawuje ogólne kierownictwo w sprawach wykonywania powszechnego obowiązku obrony. Kieruje on między innymi wykonywaniem obowiązku służby wojskowej oraz administrowaniem rezerwami osobowymi dla celów obrony, z wyjątkiem przeprowadzania rejestracji i poboru obywateli.

Administrowanie rezerwami osobowymi dla celów powszechnego obowiązku obrony obejmuje:

- przeprowadzenie rejestracji i poboru;
- określanie zdolności do służby wojskowej;
- przeznaczanie do: służby wojskowej, zastępczej służby poborowych, służby w obronie cywilnej, służby w jednostkach zmilitaryzowanych;

- uzupełnianie sił zbrojnych;
- prowadzenie ewidencji wojskowej;
- wykonywanie innych czynności w tym zakresie.

Organami wojskowymi właściwymi w wyżej wymienionych sprawach są dowódcy okręgów wojskowych oraz szefowie WSzW, którzy zadania w tym zakresie wykonują przez WКУ. Ogólne kierownictwo nad tą działalnością sprawuje z ramienia szefa Sztabu Generalnego WP - jego zastępca do spraw organizacyjno-mobilizacyjnych, który uprawnienia w tym względzie może powierzyć szefowi Zarządu Mobilizacji i Uzupełnień.

Do przeprowadzenia czynności związanych z wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony oraz do współdziałania z organami wojskowymi są właściwe terenowe organy administracji państwowej. Instytucje oraz przedsiębiorstwa państwowe i organizacje spółdzielcze są obowiązane do współdziałania z organami wojskowymi i właściwymi terenowymi organami administracji państwowej w zakresie administracji rezerw osobowych oraz do wykonywania związanych z tym czynności.

Organami właściwymi do orzekania o zdolności do służby wojskowej są komisje poborowe i wojskowe komisje lekarskie. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej określa kategorie zdolności fizycznej i psychicznej do służby wojskowej, zasady badania i orzekania o tej zdolności oraz zaliczenia do poszczególnych kategorii zdolności. Określa on również w tych sprawach właściwości komisji poborowych i tryb postępowania wojskowych komisji lekarskich /WKL/.

Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej oraz Zdrowia i Opieki Społecznej określa zasady i tryb przeprowadzenia rejestracji przedpoborowych połączo-

nej z przeglądem lekarskim, sposób wzywania ich do rejestracji, zasady prowadzenia ewidencji oraz właściwości organów w tych sprawach. Do rejestracji w określonym terminie i miejscu są obowiązani zgłosić się mężczyźni, którzy w danym roku kalendarzowym kończą osiemnaście lat życia /przedpoborowi/. Rada Ministrów może wprowadzić obowiązek zgłaszania się do rejestracji mężczyzn, którzy w danym roku kalendarzowym kończą siedemnaście lat życia.

Mężczyźni, którzy w danym roku kalendarzowym kończą dziewiętnaście lat życia /poborowi/, są obowiązani stawić się do poboru. Rada Ministrów może wprowadzić obowiązek stawienia się do poboru mężczyzn, którzy kończą osiemnaście lat życia. Do poboru mogą stawić się również ochotnicy, którzy ukończyli siedemnaście lat życia /przypis 3.2./.

Pobór zarządzają Ministrowie Spraw Wewnętrznych i Obrony Narodowej, a przeprowadzają go wojewodowie przy współudziale szefów WSzW oraz naczelników gmin. Jest on prowadzony według wojewódzkiego planu poboru opracowanego przez wydział spraw społeczno-organizacyjnych urzędu wojewódzkiego. Zwierzchni nadzór nad przebiegiem poboru sprawuje Minister Spraw Wewnętrznych.

Zasoby poborowych pod względem ich wykorzystania dzieli się na trzy działy:

- I - zasoby jednostek wojsk operacyjnych;
- II - zasoby jednostek obrony terytorialnej oraz zasoby przeznaczone do zastępczych form służby;
- III - zasoby czasowo nie podlegające powołaniu do zasadniczej służby wojskowej.

Poborowych uznanych za zdolnych do służby wojskowej /kategorie zdolności A, grupa A1, A2 i A3/ WKU przeznaczają do służby,

uwzględniając potrzeby jednostek wojskowych, orzeczenie komisji poborowej, kwalifikacje zawodowe oraz w miarę możliwości życzenia poborowych. Nadanie przeznaczenia powinno wynikać przede wszystkim z otrzymanych ze sztabów OW /RSZ/ zadań dotyczących uzupełnienia jednostek wojskowych w skali roku, potrzeb w zakresie gromadzenia rezerw osobowych dla celów mobilizacyjnych oraz struktury jakościowej zasobów poborowych kolejnych roczników w danej WКУ.

Poborowi przeznaczeni do jednostek specjalnych, szkół podoficerskich, ośrodków szkolenia i innych jednostek, w których służba wymaga stosowania szczególnych kryteriów doboru, powinni być powołani tylko do tych jednostek, a poborowi, którzy ukończyli przeszkolenie zawodowe lub specjalistyczne w ramach przysposobienia wojskowego, tylko w specjalnościach wojskowych odpowiadających nabytym w czasie przeszkolenia kwalifikacjom.

Jedną z form przygotowania zasobów poborowych na uzupełnienie sił zbrojnych jest przysposobienie wojskowe. W jego ramach przedpoborowi szkoleni są w zawodach i specjalnościach przydatnych w służbie wojskowej. Przeposobienie to prowadzą ośrodki LOK, PZMot i APRL /kierowcy samochodowi, pletwonurkowie, skoczkowie spadochronowi/. Zadania ilościowe w tym względzie ustala corocznie Zarząd Uzupełnień Sztabu Generalnego WP w porozumieniu z Komisją Planowania przy Radzie Ministrów.

Poborowych nie powołanych do zasadniczej służby wojskowej do końca roku kalendarzowego, w którym ukończyli 24 lat życia, WКУ przenosi do rezerwy. Poborowych, którzy z przyczyn niezależnych od organów wojskowych nie mogli być powołani do służby wojskowej, przenosi się do rezerwy z końcem roku kalendarzowe-

go w którym kończą 28 lat życia.

Przepisy ustawy stanowią, że kobiety posiadające kwalifikacje przydatne do służby wojskowej i uznane za zdolne do tej służby /kategorie zdolności A, grupa A1, A2/ mogą być przeznaczane do służby wojskowej /w praktyce postanowienie to nie jest realizowane w Siłach Zbrojnych PRL/.

Odroczenia zasadniczej służby wojskowej udzielają rejonowe komisje poborowe /ze względu na prowadzenie gospodarstwa rolnego i sprawowanie opieki nad rodziną/ oraz wojskowe komendy uzupełnień /ze względu na pobieranie nauki, wykonywanie zawodu i jedyne żywicielstwo rodziny/.

Czas trwania zasadniczej służby wojskowej wynosi 24 miesiące /w jednostkach pływających MW - 36 miesięcy/. Służba ta może być odbywana także w kilku okresach w ciągu trzech lat.

Służba wojskowa studentów i absolwentów szkół wyższych polega na: odbywaniu zajęć wojskowych w czasie trwania studiów oraz odbycia przeszkolenia wojskowego w czasie wolnym od zajęć w szkole wyższej lub po ukończeniu ostatniego roku uczelni albo po ukończeniu studiów. Studentów i absolwentów wyższych szkół powołuje się do odbycia długotrwałego przeszkolenia wojskowego nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ukończenia ostatniego roku nauki lub studiów, jednak nie później niż do końca roku kalendarzowego w którym kończą 28 lat życia.

Uzupełnianie stanu etatowego żołnierzy zasadniczej służby wojskowej oraz wakujących stanowisk podoficerów zawodowych w jednostkach wojskowych dokonuje się poprzez:

- powoływanie przez WКУ poborowych oraz wcielenie ich przez jednostki wojskowe do odbycia służby wojskowej;

- kierowanie absolwentów szkół podoficerskich i ośrodków szkolenia młodszych specjalistów oraz szkół podchorążych rezerwy na uzupełnienie jednostek wojskowych;

- przenoszenie przeszkolonych żołnierzy między jednostkami wojskowymi;

- powoływanie szeregowych i podoficerów, którzy z różnych przyczyn mieli przerwę w odbywaniu zasadniczej służby wojskowej do odbycia pozostałego okresu tej służby;

- kierowanie do jednostek wojskowych podchorążych, kadetów i elewów wojskowych szkół zawodowych, którzy zostali zwolnieni lub wydalenii z tych szkół;

- kierowanie na stanowiska absolwentów szkół wyższych - po ukończeniu szkolenia w SPR.

Podstawowymi organami planującymi uzupełnienie jednostek wojskowych jest na szczeblu centralnym Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP, a następnie sztaby okręgów wojskowych /RSZ/. Ustalane dla OW /RSZ/ limity żołnierzy zasadniczej służby wojskowej uwzględniają potrzeby na uzupełnienie:

- stanów etatowych żołnierzy zasadniczej służby wojskowej;
- wakujących stanowisk podoficerów zawodowych;
- powstałych wykruszeń;
- stanowisk elewów szkolonych ponadetatowo;
- innych potrzeb.

Termin zwalniania żołnierzy zasadniczej służby wojskowej po jej odbyciu ustala każdorazowo szef Sztabu Generalnego WP. W ramach tego terminu dokładną datę zwolnienia w poszczególnych jednostkach wojskowych /garnizonach/ określają sztaby OW /RSZ/. Zwalnianie w jednostkach wojskowych organizuje się w sposób uroczysty i zgodny z ceremoniałem wojskowym.

2. Założenia mobilizacyjnego rozwinięcia^{1/}

Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych jest jednym z głównych elementów osiągnięcia gotowości obronnej państwa. Jest to zorganizowane i harmonijne przejście wojsk ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na wojenną przy wykorzystaniu wydzielonych rezerw osobowych, środków transportowych i maszyn oraz zapasów materiałowych nagromadzonych w wojsku i w gospodarce narodowej. Obejmuje ono:

- uzupełnienie jednostek wojskowych stanem osobowym i pojazdami samochodowymi /maszynami/;

- wyposażenie jednostek wojskowych w środki materiałowe należne im według etatów, tabel i norm należności czasu wojennego;

- wydzielenie /przyjęcie/ załączków mobilizacyjnych;

- sformowanie pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych;

- uruchomienie systemów dowodzenia, obsługi i zabezpieczenia;

- przeprowadzenie zgrywania bojowego.

Zadania dotyczące uzupełnienia sił zbrojnych stanem osobowym oraz pojazdami samochodowymi /maszynami/ dotyczą:

- nagromadzenia odpowiedniej liczby wyszkolonych rezerw osobowych /oficerowie, chorążowie, podchorążowie, podoficerowie i szeregowi rezerwy/;

1/ Autorzy rozprawy nie widzą potrzeby szerszego przedstawiania założeń i przebiegu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, ponieważ są one szeroko ujęte w obowiązujących instrukcjach mobilizacyjnych.

- nadania przydziałów mobilizacyjnych żołnierzom rezerwy do jednostek wojskowych;
- systematycznego szkolenia rezerw osobowych i okresowego sprawdzania ich umiejętności;
- dokonywania rotacji na przydziałach mobilizacyjnych;
- typowania pojazdów samochodowych /maszyn/ pobieranych z gospodarki narodowej na uzupełnianie jednostek wojskowych i nadawanie im przydziałów mobilizacyjnych;
- okresowego sprawdzania przydatności i sprawności technicznej sprzętu przewidzianego dla sił zbrojnych;
- prowadzenia pracy polityczno-wychowawczej z żołnierzami rezerwy.

Zadania związane z wyposażeniem w środki materiałowe obejmują:

- ustalanie wielkości zapasów;
- przydzielanie środków materiałowych zgodnie z należnościami;
- okresową rotację środków materiałowych;
- prowadzenie kontroli stanu utrzymania zapasów materiałowych.

Zadania dotyczące wydzielenia załączków mobilizacyjnych polegają na imiennym lub ilościowym wytypowaniu i wydzieleniu żołnierzy czynnej służby wojskowej do określonych jednostek podlegających rozwinięciu. Załączki mają służyć obsadzeniu stanowisk decydujących o sprawnym zapoczątkowaniu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek. Załączki mobilizacyjne są wydzielane w zasadzie w ramach garnizonu i do jednostek wojskowych, które w okresie pokoju nie istnieją, bądź są w niskim stopniu ukom-

pletowane /załążki stanowi również terenowy aparat mobilizacyjny/. W określonych sytuacjach załążki wydzielane mogą być z innych garnizonów, a nawet WSzW i OW /RSZ/. Dotyczy to niektórych specjalności wojskowych i kadry zawodowej.

3. Założenia zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia

Zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych obejmuje szeroki wachlarz różnego rodzaju przedsięwzięć. Zalicza się do nich m.in.:

- przedsięwzięcia realizowane przez dowództwa garnizonów;
- przedsięwzięcia realizowane przez terenowe organy administracji wojskowej i państwowej;
- wydzielenie ustalonych środków materiałowych;
- osłonę wykonywanych zadań;
- pracę partyjno-polityczną /przypis 3.3./.

Zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek garnizonu realizuje się w oparciu o "Plan zabezpieczenia osiągnięcia WSGB przez jednostki garnizonu". W dokumentach tych rozpracowane są i doprowadzone do wykonawców zadania związane z: zabezpieczeniem ochrony obiektów garnizonu; bezkolizyjnym wyjściem jednostek do rejonów alarmowych; sprawnym rozdziałem środków materiałowych zgromadzonych w składnicach; organizacją awaryjnego dołączenia dokumentów powołania i wykorzystaniem nadwyżek po zakończeniu mobilizacji. Zadania te realizowane są we współdziałaniu z terenowymi organami administracji państwowej, organami MSW oraz uspołecznionymi przedsiębiorstwami gospodarki narodowej /przypis 3.4./.

Zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia przez terenowe organy administracji wojskowej i państwowej ma na celu zapewnienie sprawnego dostarczenia żołnierzy rezerwy oraz środków transportowych /maszyn/ do jednostek wojskowych. Obejmuje ono m.in.:

- organizację akcji doręczenia dokumentów powołania żołnierzom rezerwy oraz posiadaczom środków transportowych /maszyn/^{1/};
- organizację punktów zbiorów żołnierzy rezerwy^{2/} i dowozu ich do jednostek wojskowych.

Ponadto organy administracji państwowej wykonują inne zadania wynikające z ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL. Dotyczą one realizacji świadczeń osobistych, rzeczowych oraz szczególnych.

Materiałowe zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia obejmuje całokształt przedsięwzięć dotyczących materiałowego, technicznego i kwatermistrzowskiego zabezpieczenia^{3/}. Zgromadzenie zawczasu w siłach zbrojnych wszystkich środków materiałowych przewidzianych do zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jest niecelowe i niemożliwe. Dlatego też w wojsku gromadzi się w niezbędnych ilościach tylko środki typowo wojskowe,

1/ W terenowych organach administracji wojskowej /WKU/ organizuje się małą akcję kurierską /MAK/ do doręczania dokumentów powołania. Natomiast w terenowych organach administracji państwowej są organizowane: akcje kurierskie i posłańcze /AKiP/ urzędów miast, gmin, dzielnic; a w przedsiębiorstwach mobilizujących akcje kurierskie przedsiębiorstwa.

2/ Wojewódzkie, miejskie, gminne lub dzielnicowe punkty zbiórki.

3/ Sztab Gen. 1148/83, Warszawa 1984, Zbiór podstawowych definicji, skrótów i znaków stosowanych w pracach mobilizacyjnych.

natomiast środki materiałowe powszechnego użytku uzupełnia się z gospodarki narodowej w toku mobilizacji.

Osłona mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych realizowana jest w ramach przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego osiągania wyższych stanów gotowości bojowej /przypis 3.5./. W ramach tego wyróżnia się osłonę z powietrza oraz osłonę naziemną.

Osłonę z powietrza realizują WOPK, WOPL oraz jednostki wal-ki radioelektronicznej. Wojska OPK jako wyspecjalizowany rodzaj sił zbrojnych są przygotowane w czasie pokoju do osłony obszaru kraju - w tym mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Jednostki WOPL i WRE włącza się do osłony po wprowadzeniu w siłach zbrojnych wyższych stanów gotowości bojowej.

Naziemną osłonę mobilizacyjnego rozwinięcia stanowi: ochro-na i obrona, ubezpieczenie, inżynieryjna rozbudowa miejsc prowa-dzenia mobilizacji, maskowanie oraz służba porządkowo-ochronna i przeciwpożarowa. W ramach tego wzmacnia się siły wydzielone do bezpośredniej ochrony obiektów koszarowych i magazynowych oraz ochrony rozwijanych elementów bazy mobilizacyjnej. Ochronę i obro-nę węzłów komunikacyjnych i innych obiektów rozmieszczonych w garnizonach organizują siły obrony terytorialnej i MSW w ramach uzgodnionego współdziałania.

Zabezpieczenie partyjno-polityczne mobilizacyjnego rozwi-nięcia sił zbrojnych polega na planowaniu i realizacji przed-sięwzięć zabezpieczających sprawny przebieg tego procesu. W ra-mach tego opracowuje się specjalne materiały propagandowo-agita-cyjne, wykorzystuje technikę propagandową i prowadzi pracę kulturalno-oświatową.

4. Założenia uzupełniania wojsk w wyniku poniesionych przez nie strat w czasie mobilizacji i wojny

System uzupełniania wojsk w wyniku poniesionych przez nie strat w czasie mobilizacji i wojny - nazwany dalej systemem uzupełniania strat - jest jednym z podstawowych elementów organizacyjnych systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Ma on na celu zapewnienie jednostkom wojskowym odpowiedniego ukompletowania, niezbędnego dla zachowania zdolności /potencjału bojowego/ do prowadzenia skutecznych działań bojowych /przypis 3.7./.

System uzupełniania strat zorganizowany jest i funkcjonuje w dwóch układach: terytorialnym /na obszarze kraju/ i polowym /w wojskach operacyjnych/ - Załącznik 16.

Układ terytorialny stanowią organy mobilizacyjno-uzupełnieniowe szczebla centralnego /IC MON/, okręgowego /RSZ/ i terenowych organów administracji wojskowej /WSzW, WKU/ oraz etatowe ogniwa wykonawcze /rejonowe punkty zbiórek - RPZb, okręgowe punkty przesyłkowe - OPP/. W układzie tym występują również jednostki zapasowe, jednostki szkolne, ośrodki szkolenia specjalistów wojsk i służb, grupy awaryjnego uzupełniania /GAU/ i oficerskie grupy rezerwowe /OGRz./.

RPZb wchodzi w skład wojennej struktury organizacyjnej WKU i są ich organami wykonawczymi. Są one rozwijane w stanie gotowości bojowej zagrożenia wojennego /GBZW/, funkcjonowanie zaś rozpoczynają z chwilą wprowadzenia stanu pełnej gotowości bojowej /PłGB/. Do ich zadań należy przyjmowanie żołnierzy rezerwy i środków transportowych z gospodarki narodowej /GN/, wyposażenie /umundurowanie, broń osobista, amunicja/, żywienie,

formowanie grup uzupełnienia bieżącego i kierowanie ich do OPP.

OPP są organami wykonawczymi sztabów okręgów wojskowych i stanowią podstawowy element etapowy w zakresie dosyłania uzupełnienia bieżącego z kraju do punktów rozdzielczych /PROzd./wojsk operacyjnych. Do zadań OPP należy przyjmowanie grup uzupełnienia bieżącego z RPZb, ewentualnego uzupełnienia brakującego umundurowania i wyposażenia, formowanie pododdziałów uzupełnienia bieżącego, kompletowanie załóg /obsług/ sprzętu technicznego i uzbrojenia, organizowanie żywienia, zakwaterowania i pomocy medycznej. Zorganizowane pododdziały uzupełnienia bieżącego z OPP kierowane są bezpośrednio do punktów rozdzielczych wojsk operacyjnych.

Przegrupowanie pododdziałów uzupełnienia bieżącego odbywa się zwykle środkami transportowymi /autobusami lub samochodami ciężarowymi/ pobieranymi z gospodarki narodowej lub przy wsparciu kolumn skoncentrowanego transportu samochodowego. Sterowanie ruchem kolumn uzupełnienia bieżącego odbywa się w ramach systemu kierowania ruchem wojsk /SKRW/.

Układ polowy tworzą punkty rozdzielcze związków operacyjnych i taktycznych wojsk operacyjnych. Zadaniem tego układu jest zapewnienie sprawnego przepływu uzupełnień w strefie działań bojowych oraz terminowe i wydajne uzupełnianie wojsk. Punkty rozdzielcze są organami wykonawczymi sztabów poszczególnych szczebli dowodzenia, wykonującymi zadania w zakresie przyjęcia i rozdziału uzupełnienia bieżącego. Są one rozmieszczane z reguły w osiedlach znajdujących się w pobliżu tyłowych stanowisk dowodzenia /TSD/.

W założeniach systemu przewidziane jest stosowanie trzech sposobów uzupełniania strat - kompleksowego, bieżącego i awaryjnego.

Uzupełnianie kompleksowe polega na zastępowaniu wyeliminowanego z walki pododdziałów i oddziałów /początkowo również związków taktycznych/ jednostkami zapasowymi o zbliżonej lub analogicznej strukturze organizacyjnej, uzbrojeniu i wyposażeniu. Sposób ten dotyczy również łączenia załóg /obsług/ ze sprzętem technicznym i uzbrojeniem /czołgi, działa, itp./. W określonych sytuacjach do uzupełnienia kompleksowego mogą być wykorzystane także jednostki rezerwowe, które traktowane są jako jednostki odwodowe.

Uzupełnianie bieżące ma na celu sukcesywne wyrównywanie części codziennych strat powstałych w czasie prowadzenia działań bojowych. Polega ono na uzupełnianiu jednostek wojskowych grupami specjalistów, załogami /obsługami/, a nawet pojedynczymi specjalistami w celu podnoszenia ukończenia stanów osobowych.

Uzupełnianie awaryjne jest organizowane w celu uzupełnienia strat ponoszonych przez jednostki wojskowe w czasie mobilizacji i przegrupowania przez obszar kraju. Polega ono na do-
różnym uzupełnianiu jednostek mającym zapewnić rozwinięcie ich do etatów wojennych. W czasie mobilizacji do awaryjnego uzupełnienia wykorzystuje się żołnierzy procentu zabezpieczenia sta-
wiennictwa, dodatkowe ilości żołnierzy rezerwy powołanych przez macierzyste WKU na zapotrzebowanie dowódców jednostek oraz specjalistów z GAU. Podczas przegrupowania przez obszar kraju wykorzystuje się żołnierzy rezerwy z GAU, rozmieszczonych wzdłuż

dróg przegrupowania wojsk operacyjnych.

Systemem uzupełniania strat poniesionych przez wojska w czasie mobilizacji i wojny steruje Sztab Generalny WP /Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień/ przez sztaby OW /RSZ/ oraz przy ścisłym współdziałaniu z systemem kierowania ruchem wojsk /SKRW/.

IV. PERSPEKTYWY ROZWOJU I DOSKONALENIA ZASADNICZYCH ELEMENTÓW SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH PRL

1. Ogólne kierunki rozwoju i doskonalenia

Obecny układ sił politycznych na arenie międzynarodowej i nieustanny rozwój potencjałów wojennych wskazuje na to, że w najbliższym dziesięcioleciu nie należy oczekiwać wykluczenia ewentualności wybuchu wojny w Europie. Utrzymane zostaną dotychczasowe tendencje w rozwoju sytuacji polityczno-militarnej - określone państwa /lub koalicje państw/ dążyć będą do maksymalnego zwiększenia sił i środków służących wojnie, natomiast państwa, których celem jest zachowanie pokoju - do utrzymania równowagi w tym względzie.

W okresie tym większość krajów nie będzie w stanie stawić czoła zagrożeniu wielokrotnie przerastającemu ich możliwości obronne. Konieczne będzie zatem doskonalenie lub organizowanie obrony w systemach koalicyjnych, zwiększających szansę na skuteczne zapobieganie oraz przeciwdziałanie agresji. Od zachowania równowagi między tymi systemami zależeć będzie utrzymanie pokoju w skali globalnej.

System obronny PRL w omawianym czasie stanowił będzie nadal znaczącą część systemu obronnego państw socjalistycznych - sygnatariuszy Układu Warszawskiego. Państwa te, z uwagi na istniejące trwale zagrożenie, zmuszone będą traktować przygotowania obronne jako bezwzględłą konieczność. Przyjęte dotychczas założenia i elementy funkcjonalne systemu obronnego mimo dość dużych inowacji w koncepcjach strategicznych, nie ulegną

zasadniczym zmianom obejmując nadal następujące dziedziny życia państwa: polityczno-obronną, gospodarczo-obronną, militarną, porządku wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego oraz obrony cywilnej. Niezbędne podniesienie jakości i efektywności stosowanych rozwiązań w tym względzie będzie możliwe prawie wyłącznie w drodze procesów doskonalących.

System mobilizacyjny sił zbrojnych stanowić będzie nadal podstawowy element osiągnięcia gotowości obronnej państwa. Swym zasięgiem będzie on obejmował liczne /stałe poezerzające się/ dziedziny administracji państwowej oraz gospodarki narodowej, które będą brały udział w zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych. W systemie uwzględniane będą koalicyjne i narodowe założenia doktrynalne, aktualne potrzeby operacyjne oraz możliwości ekonomiczne państwa.

System mobilizacyjny przygotowany będzie planistycznie, organizacyjnie i materiałowo do niezawodnego funkcjonowania w trzech etapach:

- I - w czasie pokoju - zapewniając nieprzerwane utrzymanie sił zbrojnych w stałej gotowości do ich mobilizacyjnego rozwinięcia /planowanie mobilizacyjne, gromadzenie niezbędnych rezerw osobowych i materiałowych, szkolenie mobilizacyjne, kontrola stanu przygotowań mobilizacyjnych/.
- II - w czasie mobilizacji - zapewniając sprawne i terminowe rozwinięcie sił zbrojnych /uruchomienie mobilizacji, kierowanie jej przebiegiem, wykorzystanie nadwyżek stanu osobowego, uzupełnianie strat/ - Załącznik 17.
- III - w czasie wojny - zapewniając skuteczne uzupełnianie strat ponoszonych przez wojska, szkolenie rezerw osobowych, uzu-

pełnienie szkół wojskowych oraz sprawne formowanie nowych jednostek wojskowych.

Systematycznie prowadzone ćwiczenia operacyjne i mobilizacyjne oraz różnorodne treningi sztabowe z elementami mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk - w tym koalicyjne - dowodzą, że system mobilizacyjny sił zbrojnych zapewnia elastyczne i niezawodne mobilizacyjne ich rozwinięcie w różnych warunkach polityczno-militarnych. Rozwinięcie to w zależności od potrzeb może być realizowane etapami, w miarę wprowadzania wyższych stanów gotowości bojowej /WSGB/, lub przez jednoczesne wykonanie wszystkich związanych z tym czynności w celu osiągnięcia pełnej gotowości bojowej z pominięciem stanów pośrednich.

Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych może być również realizowane poprzez przejście ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na wojenną określonych rodzajów sił zbrojnych lub wojsk, grup jednostek /zestawów/, względnie wybiórczo poszczególnych jednostek wojskowych do zamiaru operacyjnego ich użycia /wykorzystania/.

Mobilizacja, z uwagi na czas jej przeprowadzenia, może rozpocząć się i zakończyć przed wybuchem konfliktu zbrojnego /wariant najbardziej korzystny/ albo rozpocząć się przed wybuchem wojny, a zakończyć w toku jej trwania /wariant najbardziej prawdopodobny/, względnie rozpocząć się i zakończyć w czasie trwania wojny /wariant najmniej korzystny/. Mechanizmem tym steruje Sztab Generalny WP na podstawie decyzji odpowiednich organów państwowych.

Nieprzerwanie podejmowane będą różnorodne działania mające na celu rozwiązywanie nowych problemów wynikających z koniecz-

ności doskonalenia systemu obronnego państwa, zmieniającej się struktury organizacyjnej sił zbrojnych i uwarunkowań polityczno-ekonomicznych. Głównymi celami tej działalności i ponoszonych kosztów, będzie zapewnienie wysokiej sprawności i niezawodności systemu mobilizacyjnego. W pracach tych korzystać się będzie w coraz większym zakresie z doświadczeń Sztabu Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw-stron Układu Warszawskiego, wszystkich sojuszniczych armii oraz najnowszych zdobyczy nauki.

Przewidywane kierunki prac doskonalących:

- usprawnienie procesu kierowania mobilizacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych /struktury organizacyjne punktów kierowania - ZKM, ZKMRJ, kompetencje, dokumentacja, systemy łączności/;
- dalsze uodparnianie systemu na zakłócenia spowodowane różnymi formami oddziaływania sił i środków przeciwnika /zapasowe punkty kierowania i systemy łączności - w tym środkami bezprzewodowymi, wielopłaszczyznowe systemy powołania żołnierzy rezerwy i pobranie środków transportowych oraz maszyn, zapasowe komplety uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych - zwiększenie ilości/;
- uwzględnienie specyfiki różnych wariantów rozpoczęcia i prowadzenia działań bojowych przez wojska wydzielane w skład ZSZ /nagły wybuch wojny, wpełzanie w wojnę, wariant obronny lub zaczepny/;
- zapewnienie skutecznych sposobów maskowania przedsięwzięć mobilizacyjnych /OWSGB/ realizowanych w stanie stałej i podwyższonej gotowości bojowej /cel mobilizacyjnego rozwijania wojsk, rozmach przedsięwzięć, terminy osiągnięcia gotowości przez jednostki/;

- podniesienie efektywności działania systemu uzupełniania strat ponoszonych przez wojska w czasie mobilizacji i wojny /wyższy poziom organizacyjny i wydolność, pełne zabezpieczenie kadrowe i materiałowo-techniczne/;
- zapewnienie wysokiej jakości uzupełnienia żołnierzami rezerwy mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych /utrzymanie niezbędnej kondycji szkoleniowej żołnierzy rezerwy, praca polityczno-wychowawcza/;
- zapewnienie lepszego przygotowania oficerów rezerwy do wykonywania obowiązków na stanowiskach określonych przydziałami mobilizacyjnymi /dowódcy batalionów, oficerowie sztabów pułków i dywizji/;
- zabezpieczenie stanów osobowych mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych przed skutkami użycia broni masowego rażenia;
- kontynuowanie - tam gdzie będzie to operacyjnie i ekonomicznie uzasadnione - powierzenia zadań mobilizacyjnych zakładom gospodarki uspołecznionej i organom administracji państwowej;
- wprowadzenie do praktycznego wykorzystania środków elektronicznej techniki obliczeniowej - szczególnie w terenowych organach administracji wojskowej /WSzW, WKU/;
- zapewnienie pełnego pokrycia potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych w zakresie pojazdów samochodowych i maszyn;
- ścisła synchronizacja uzupełnienia sił zbrojnych w czasie pokoju /poborowymi/ z potrzebami w zakresie gromadzenia wyszkolonych rezerw mobilizacyjnych.

2. Podział jednostek wojskowych pod względem wykonywania zadań mobilizacyjnych i ukompletowania stanem osobowym

Zachowany zostanie dotychczasowy podział jednostek wojskowych na jednostki mobilizujące i mobilizowane.

Jednostki mobilizujące będą to jednostki istniejące w pokojowej strukturze organizacyjnej sił zbrojnych /w różnym stopniu ukompletowania/ i mające zadanie przeformowania się według etatów czasu wojennego /uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych/ lub też mobilizacyjnego rozwinięcia powierzonych im jednostek wojskowych. Stosownie do charakteru jednostek mobilizujących /operacyjne, OTK, szkolne, specjalne/, miejsca dyslokacji /położenia na obszarze kraju/, warunków i potrzeb operacyjnych, ich obciążenie zadaniami mobilizacyjnymi będzie nadal znacznie zróżnicowane /od jednego do kilkunastu zadań/.

W tej grupie jednostek wojskowych istnieje potrzeba wprowadzenia nowych struktur organizacyjnych - ośrodków mobilizacyjnych /ośrodków szkolenia rezerw, ośrodków przechowywania sprzętu/. Były by to jednostki wojskowe istniejące tylko w czasie pokoju /posiadające etaty, stałą obsadę, tabele należności, obiekty koszarowe/, którym powierzono zadania związane z przygotowaniem i mobilizacyjnym rozwinięciem określonych grup jednostek mobilizowanych /nowo formowanych/. Wielkość obsady etatowej tych ośrodków uzależniona była by od obciążenia zadaniami mobilizacyjnymi /ilości i charakteru jednostek mobilizowanych/. Kadra zawodowa i wyposażenie ośrodków czasu pokojowego stanowiły by załączki jednostek mobilizowanych /Załącznik 18/.

Jednostki mobilizowane będą jednostkami nowo formowanymi, względnie jednostkami istniejącymi w czasie pokoju, których mobilizacyjne rozwinięcie powierzono dowódcom jednostek mobilizujących.

Zmiany w strukturze organizacyjnej, zasadach utrzymania gotowości bojowej i wykorzystania sił zbrojnych spowodują potrzebę weryfikacji dotychczasowego podziału jednostek wojskowych według stopnia ukończenia stanem osobowym w stosunku do etatów wojennych. Celowym wydaje się w miejsce dotychczasowych czterech /rozwinęte, o niepełnych stanach, skadrowane, nowo formowane/, wprowadzenie trzech grup jednostek: rozwinęte, skadrowane i nowo formowane.

Jednostki rozwinęte /operacyjne i WOPK/ w okresie pokojowym były by ukończone stanem osobowym co najmniej w 90-95% /uzbrojenie i wyposażenie - 100%, zachowując stałą gotowość do wyjścia do działań bez uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych, natomiast jednostki skadrowane w 25-50% /stosownie do charakteru i przeznaczenia jednostki/. Jednostki nowo formowane były by całkowicie rozwijane w czasie mobilizacji na bazie jednostek wojskowych, ośrodków mobilizacyjnych lub jednostek organizacyjnych administracji państwowej i gospodarki uspołecznionej.

Zmianami strukturalnymi objęte zostaną również IC MON, dowództwa OW /RSZ/, szkolnictwo wojskowe, ośrodki naukowo-badawcze i różnorodne komórki wojskowe funkcjonujące w organach administracji państwowej i szkolnictwie cywilnym /departamenty, studia/. Generalnym założeniem w tym względzie będzie dostosowanie struktur i obsady etatowej wspomnianych organów do faktycznie realizowanych zadań /obciążenia/. Powinno to przynieść

nacne oszczędności etatowe, finansowe i materiałowe przy odczuwalnym podniesieniu sprawności działania systemu kierowania i zarządzania.

3. Elementy bazy mobilizacyjnej >

Dotychczasowe elementy bazy mobilizacyjnej, organizowane w celu zapewnienia sprawnego i terminowego rozwinięcia jednostek wojskowych, w prowadzonych ćwiczeniach mobilizacyjnych potwierdziły swoją przydatność. W związku z tym nie przewiduje się w najbliższym czasie zasadniczych zmian w ich organizacji i roli w procesie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek. Zachowane będą dotychczasowe elementy: pośredni punkt zbiórki /PPZb/, punkt kontrolno-informacyjny /PKI/, pododdziałowe punkty wyposażenia /PPW/, punkt przyjęcia i rozdziału środków transportowych /PRT/ i grupy ewakuacyjne /GE/.

Dalsze podnoszenie sprawności działania tych elementów realizowane będzie w drodze : zapewnienie możliwości odtwarzania zniszczonych elementów /zwłaszcza PPW/, wyposażanie w lepsze środki łączności /w tym radiotelefony/ i usprawnienie obiegu informacji /urządzenia konferencyjne, telewizja przemysłowa/, uproszczenia /zmniejszenia/ dokumentacji, zapewnienia skuteczniejszej ochrony i obrony /umocnione obiekty, opancerzone pojazdy, pododdziały ochrony, dodatkowe środki walki/ oraz podniesienia efektywności szkolenia /trenowania/ obsługi /zwiększenie ilości godzin szkoleniowych na te cele, systematyczne treningi/.

Mając na uwadze potrzebę zachowania gotowości do rozwinięcia i funkcjonowania elementów bazy mobilizacyjnej zarówno w MSD,

jak i w rejonach alarmowych, szczególna uwaga zostanie zwrócona na wyposażenie ich w niezbędny sprzęt i środki do pracy /namioty, ogrzewanie, oświetlenie, punkty żywienia, sprzęt kancelaryjny/.

4. Przygotowanie i wykorzystanie zasobów podoficerów i szeregowych rezerwy

Zasadniczym celem gromadzenia rezerw osobowych będzie zapewnienie pełnego uzupełnienia rosnących potrzeb mobilizacyjnych i wojennych sił zbrojnych /uzupełnianie strat, nowe formowania/. Istota gromadzenia wyszkolonych rezerw osobowych będzie niezmiennie polegała na planowaniu i realizacji przedsięwzięć mających na celu przygotowanie niezbędnych ilości podoficerów i szeregowych rezerwy określonych specjalności wojskowych, gwarantujących terytorialne uzupełnienie aktualnych i perspektywicznych potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych, zapewnienie okresowej rotacji żołnierzy rezerwy będących na przydziałach mobilizacyjnych oraz uzupełnianie wojsk w wyniku ponoszonych strat w czasie mobilizacji i wojny.

Terytorialne gromadzenie podoficerów i szeregowych rezerwy realizowane będzie poprzez:

- odpowiednie zsynchronizowanie uzupełnienia jednostek wojskowych poborowymi z terytorialnymi potrzebami mobilizacyjnymi;
- właściwy dobór i efektywne szkolenie w deficytowych specjalnościach wojskowych /SW/ poborowych powoływanych do zasadniczej służby wojskowej, kosztem wydzielanego przez Sztab Generalny WP limitu żołnierzy rezerwy;
- planowe szkolenie żołnierzy rezerwy na kursach przeszk-

lenia i przekwalifikowania dla potrzeb mobilizacyjnych.

W planowaniu terytorialnego gromadzenia podoficerów i szeregowych rezerwy nadal będzie zasadą, że głównym źródłem ich przygotowania na potrzeby mobilizacyjne jest szkolenie żołnierzy w ramach zasadniczej służby wojskowej. Natomiast szkolenie /przekwalifikowanie/ żołnierzy rezerwy w deficytowych specjalnościach wojskowych w ramach ćwiczeń wojskowych będzie źródłem pomocniczym, mimo znacznie zwiększonych zadań w tym względzie /Załącznik 19/.

W planowaniu gromadzenia rezerw na potrzeby mobilizacyjne sił zbrojnych uwzględniane będą nowe czynniki, mające duży wpływ na przebieg tych prac. Należą do nich między innymi: zmniejszające się stany pokojowe sił zbrojnych i poszczególnych jednostek wojskowych /malejące możliwości szkolenia żołnierzy zasadniczej służby wojskowej - mniej wyszkolonych żołnierzy rezerwy/, znaczne zmiany strukturalne i wprowadzenie nowych środków walki na wyposażenie wojsk /nowe specjalności wojskowe, zwiększone wymogi w zakresie utrzymania wysokiej kondycji szkoleniowej żołnierzy rezerwy/, zwiększona ilość jednostek nowo formowanych /zwiększone potrzeby mobilizacyjne/.

W działalności tej będą musiały być brane pod uwagę konsekwencje utrzymującego się niżu demograficznego, którego skutki będą odczuwane prawdopodobnie do roku 1990. Następnie będzie on malał do roku 2002, po czym wystąpią zjawiska towarzyszące kolejnemu niżowi.

Przewidywane utrudnienia zmuszą do poszukiwania innych możliwości w zakresie efektywnego gromadzenia wyszkolonych rezerw osobowych. Zjawisko zmniejszenia możliwości szkolenia żołnierzy

w ramach zasadniczej służby wojskowej pogłębi deficyt niektórych specjalności wojskowych. Spowoduje to stopniowe zmniejszanie się ogólnych zasobów wyszkolonych rezerw osobowych, w tym zwłaszcza młodych wiekiem, najbardziej przydatnych na potrzeby mobilizacyjne.

W obecnej sytuacji ekonomicznej kraju szkolenie żołnierzy rezerwy w deficytowych specjalnościach wojskowych, na różnego rodzaju długotrwałych kursach, nie może być formą podstawową. Jest to bardzo kosztowne przedsięwzięcie /oderwanie żołnierzy rezerwy od produkcji, wypłacanie uposażenia, koszty ponoszone przez siły zbrojne/. Rozwiązania tego problemu poszukiwać się będzie w drodze szkolenia żołnierzy zasadniczej służby wojskowej w II /deficytowych/ specjalnościach /pod koniec służby/ oraz skracanie czasu trwania organizowanych kursów /zweryfikowanie programów szkolenia/. Ponadto w nadawaniu przydziałów mobilizacyjnych szerzej będzie się wykorzystywać żołnierzy rezerwy posiadających zawody cywilne przydatne w wojsku oraz zwiększy się czas utrzymywania rezerwistów na tych przydziałach.

Ze względu na przeznaczenie, zasoby rezerw osobowych będą odpowiednio selekcjonowane i dzielone dla potrzeb zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, uzupełnienia wojsk w czasie wojny /uzupełnienie wojsk w wyniku ponoszonych strat i nowe formowania/ oraz rezerwy wydzielane na potrzeby gospodarki narodowej, militaryzacji i obrony cywilnej.

Szczególne uwaga będzie zwracana na preferencje w uzupełnianiu potrzeb mobilizacyjnych żołnierzami rezerwy najmłodszych wiekiem i najlepiej wyszkolonych poprzez nadawanie im przydziałów mobilizacyjnych bezpośrednio po odbyciu zasadniczej służby wojskowej.

5. Przygotowanie i wykorzystanie zasobów środków transportowych /maszyn/

Jednym z głównych zadań obronnych gospodarki narodowej /GN/ będzie wydzielenie na potrzeby mobilizacyjne sił zbrojnych oraz utrzymanie w stałej gotowości do przekazania jednostkom wojskowym, niezbędnej ilości sprawnych technicznie i dostosowanych do potrzeb eksploatacji w wojsku pojazdów samochodowych.

Spośród ogółu samochodów znajdujących się w GN do najbardziej niezbędnych dla potrzeb sił zbrojnych będzie się nadal zaliczać: samochody ciężarowe skrzyniowe /terenowe i szosowe/ o ładowności 2 do 6 ton, samochody sanitarne wielonoszowe, cysterny samochodowe do paliw, ciągniki balastowe i przyczepy niskopodwoziowe oraz warsztaty naprawcze.

Możliwość wykonania powyższego zadania musi być przedmiotem nieustannych badań i analiz. Wyniki dotychczasowych badań wskazują, że stan zasobów, ich rozmieszczenie oraz różnorodność marek i typów mają niekorzystny wpływ na uzupełnienie potrzeb obronnych państwa. Najpoważniejsze trudności występują w uzupełnieniu jednostek wojskowych samochodami ciężarowymi o ładowności powyżej 2 ton. Przyczyny tego stanu rzeczy można było już zauważyć w drugiej połowie lat siedemdziesiątych, kiedy to właśnie nastąpił spadek produkcji oraz zmniejszenie dostaw nowego taboru do przedsiębiorstw gospodarki narodowej. Rezultatem tego był brak rotacji oraz postępujące naturalne "starzenie się" transportu samochodowego.

Sytuacja w tej grupie pojazdów pogłębia się i proces ten będzie trwał dalej. Jest to problem bardzo złożony i podyktowany

przede wszystkim takimi czynnikami jak:

- małe dostawy nowych samochodów;
- wymuszane przedłużanie resursów międzyremontowych pojazdów;
- ograniczanie limitu materiałów eksploatacyjnych;
- brak części zamiennych;
- funkcjonowanie zasady samofinansowania /ograniczenie zakupów/.

Znaczny wpływ na strukturę transportu samochodowego w kraju będzie miał również ogólnoswiatowy trend zmierzający do ograniczenia produkcji samochodów ciężarowych skrzyniowych, kosztem rozwijania produkcji samochodów specjalizowanych, przeznaczonych do przewozu tylko określonego rodzaju ładunków. Ponadto krajowy przemysł motoryzacyjny przejawia tendencje odchodzenia od produkcji samochodów ciężarowych skrzyniowych o ładowności 2 do 6 ton, w kierunku samochodów o ładowności powyżej 6 ton. Powoduje to systematyczne zmniejszanie się w GN stanu zasobów samochodów ciężarowych przydatnych dla sił zbrojnych.

W świetle przedstawionych zjawisk, koniecznością będzie podejmowanie skutecznych przedsięwzięć zaradczych. W ramach tego podjęto już decyzję o możliwości przeznaczania na uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych sił zbrojnych w miejsce samochodów ciężarowych skrzyniowych - samochodów ciężarowych z nadwoziami typu "furgon" oraz samochodów samowyładowczych /wywrotek/ z płaskodennymi skrzyniami ładunkowymi.

Ponadto przewiduje się rozpatrzenie możliwości wprowadzenia zmian do etatów i tabel należności jednostek wojskowych pod kątem zmniejszenia ilości samochodów ciężarowych średnio-

tonażowych /2-6 ton/, w drodze zastąpienia ich samochodami o dużej ładowności /powyżej 6 ton/. Rozważa się także możliwość udzielania priorytetów przedsiębiorstwom zakupującym z przemysłu samochody skrzyniowe, kierując się możliwością ich wykorzystania na potrzeby obronne w rejonach na których występują największe trudności w tym względzie.

6. Materiałowe zabezpieczenie mobilizacji

Do systemu materiałowego zabezpieczenia mobilizacji w najbliższych latach wprowadzone zostaną nowe elementy i rozwiązania wynikające ze zmian w strukturze organizacyjnej sił zbrojnych /zmiany w proporcjach między poszczególnymi rodzajami sił zbrojnych, nowe ustalenia w zakresie ukończenia jednostek wojskowych czasu "P", zmiana charakteru części jednostek wojskowych, zwiększenie zadań mobilizacyjnych przekazanych uspołecznionym zakładom GN/, nowych wzorów uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz zaostrzonych norm /terminów/ osiągania wyższych stanów gotowości bojowej.

Określony wpływ na sytuację materiałową i podejmowane działania mające na celu pełne pokrycie potrzeb mobilizacyjnych będą wywierać również takie czynniki jak: konieczność dalszego utrzymywania w siłach zbrojnych starszych typów uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz ograniczone możliwości w zakresie środków finansowych, dostaw z importu i produkcji własnego przemysłu. W tej sytuacji wprowadzanie nowych generacji uzbrojenia i wyposażenia oraz związanych z nimi środków materiałowych odbywać się będzie w sposób selektywny i rozłożony na dłuższe horyzonty czasowe.

Materiałowe zabezpieczenie mobilizacji obejmować będzie środki materiałowo-techniczne i kwatermistrzowskie znajdujące się w użytku bieżącym wojska - UB /zaliczone na pokrycie potrzeb mobilizacyjnych/, w zapasach nienaruszalnych i niezniża- nych /ZN, ZNz/ i w gospodarce narodowej /GN/. Środki te występować będą w następujących działach zaopatrzenia: techniczno- ogólnowojskowym, lotniczo-technicznym, typowo-morskim, topogra- ficznym, kwatermistrzowskim, propagandy i kulturalno-oświatowym.

Z punktu widzenia naliczania środki materiałowe dzielone będą na trzy grupy: grupa I - uzbrojenie i sprzęt tabelaryczny /ujęte w tabelach należności do etatów/, grupa II - materiały jednorazowego użytku normowane /ustalone w jednostkach wojsko- wych na podstawie norm określonych przez Sztab Generalny WP/, grupa III - sprzęt i różne środki materiałowe nietabelaryczne /ustalane na podstawie norm należności wydanych przez COZ/.

Kontynuowane będą działania mające na celu doskonalenie sposobów przechowywania zapasów środków materiałowych /nowe me- tody konserwacji i odświeżania/ oraz organizacji wydawania i ewakuacji /palety, pojemniki, stosy/. Obiekty i pomieszczenia magazynowe sukcesywnie przygotowywane będą do przyjęcia zwięk- szonych zapasów, sprawnego wykonywania prac za- i wyładowniczych w różnych warunkach, o każdej porze doby i roku, przy zachowa- niu wymogów w zakresie maskowania i bezpieczeństwa. Obiekty te wyposażane będą w niezbędny sprzęt mechaniczny, poszerzony bę- dzie ich front załadowniczy /rampy, podjazdy/ oraz udoskonalone bocznicę kolejową i drogi dojazdowe.

7. Skryte mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych

W celu zapewnienia skrytego przejścia określonych jednostek wojskowych /grup, zestawów/ ze stanu czasu pokojowego na stan czasu wojennego, może być zarządzane ich mobilizacyjne rozwinięcie bez wprowadzania wyższych stanów gotowości bojowej. Zachowanie skrytości realizacji tych zadań w stanie stałej i podwyższonej gotowości bojowej polegać będzie na uniemożliwieniu przeciwnikowi określenia celu i rozmachu podjętych przedsięwzięć oraz przeznaczenia mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych /systemów/.

Dla uzyskania pożądanego efektu koniecznym będzie podejmowanie kompleksowych zabiegów organizacyjnych /ograniczenie kręgu osób znających rzeczywiste cele mobilizacji, zwalnianie żołnierzy rezerwy: po odbyciu planowych ćwiczeń wojskowych, procentu zabezpieczenia stawiennictwa, z niektórych jednostek wojskowych - celowo powołanych w ramach maskowania/, szkoleniowych /planowe realizowanie szkolenia czasu "P"/ i propagandowych /informowanie o pracach sił zbrojnych na rzecz GN oraz o decyzjach dotyczących wzmożonego szkolenia w ramach przygotowań do dużych ćwiczeń z udziałem żołnierzy rezerwy/, zapewniających skuteczne maskowanie rzeczywistych zamiarów oraz dezinformację przeciwnika.

Główną rolę w tym względzie musi odgrywać Sztab Generalny WP. Polegać ona będzie na: ustalaniu jednostek wojskowych podlegających skrytemu mobilizacyjnemu rozwinięciu i terminów osiągnięcia przez nie pełnej gotowości bojowej, określeniu sposobów

wykorzystania rozwiniętych jednostek /wyjście do rejonów alarmowych, wyjściowych lub na pozycje bojowe/ oraz ustaleniu kierunków i rodzaju przedsięwzięć maskujących. Należać będzie również do niego koordynacja działań wszystkich instytucji biorących udział w zabezpieczeniu tego procesu.

W ramach przyjętych ustaleń Główny Zarząd Polityczny WP powinien określić rodzaje i zakres działań propagandowych. Zadania wynikające z tego powinny być przekazane podległym organom partyjno-politycznym oraz funkcjonującym poza siłami zbrojnymi /MSW, MSZ/.

Zadania dotyczące skrytego rozwinięcia ustalonych jednostek wojskowych powinny być przekazane dowódcom OW /RSZ/ w formie zarządzeń szefa Sztabu Generalnego WP, przesyłanych na piśmie /pocztą lub przez oficerów kierunkowych/, względnie przez dyżurne służby operacyjne /przy wykorzystaniu obowiązujących dokumentów tajnego dowodzenia/.

Dowództwa OW /RSZ/ powinny sprecyzować zadania związane ze skrytym mobilizacyjnym rozwinięciem nakazanych jednostek i przekazać je podległym sztabom oraz zapewnić wszechstronne zabezpieczenie mobilizacji. Prace te powinien wykonywać maksymalnie ograniczony zespół oficerów /dowódca, szef sztabu, zastępca do spraw politycznych, szef Zarządu WSW - ewentualnie zastępca szefa sztabu do spraw organizacyjno-mobilizacyjnych/. Zadania przekazywane dowódcom związków taktycznych /samodzielnych jednostek/ powinny mieć charakter wyłącznie wykonawczy - bez określania rzeczywistego celu podejmowanych działań. W określonych sytuacjach pełną informację można będzie przekazać tylko dowódcom /Załącznik 20/.

Powołanie uzupełnienia do zainteresowanych jednostek powinno być realizowane głównie przy wykorzystaniu sił i środków UPT. Jeżeli wymienione urzędy nie są w stanie doręczyć wszystkich potrzebnych dokumentów w czasie zapewniającym terminowe wykonanie zadań, należy wykorzystać również /w niezbędnym zakresie/ małe akcje kurierskie WKU /JW/, a także awaryjny system doręczania dokumentów powołania /ASD/.

Przed wdrożeniem omawianych sposobów działania opracowania wymagają następujące problemy: zasady współdziałania z MSW, MSZ, WSW; sposoby przekazywania zadań w relacjach - sztab OW /RSZ/ - jednostka wojskowa; sztab OW - WSzW /WKU/; skład grup na poszczególnych szczeblach dowodzenia znajdujących rzeczywiste cele podejmowanych działań; zasady składania meldunków o przebiegu mobilizacji; sposoby maskowania przedsięwzięć mobilizacyjnych /OWSGB/ dostosowane do poszczególnych grup odbiorców /społeczeństwo, wojska własne, władze terenowe itp./.

8. Wykorzystanie ponadetatowego stanu osobowego /nadwyżki/ po mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych.

Po mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych, w opuszczonych obiektach koszarowych /MSD/ i rejonach alarmowych /zapasowych i zasadniczych/ pozostaną żołnierze zasadniczej służby wojskowej i rezerwy stanowiący ponadetatowy stan osobowy /nie wykorzystany do uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych/ - dalej nazywany "nadwyżką". Pod względem ilościowym nie będzie ona wielkością stałą. W skali sił zbrojnych przewiduje się, że najwyższy poziom osiągnie ona w przypadku mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk

prowadzonego w okresie od momentu wcielenia poborowych do jednostek wojskowych, do zakończenia początkowego etapu szkolenia podstawowego /trwa to około jednego miesiąca po wcieleniu poborowych/.

Omawianą nadwyżkę stanowią będą żołnierze: wyszkoleni /żołnierze rezerwy z częściowo nie wykorzystanego procentu zabezpieczenia stawiennictwa; żołnierze rezerwy i zasadniczej służby wojskowej przybywający do miejsc mobilizacji po wyjściu jednostek wojskowych do działań/ i niewyszkoleni /żołnierze młodego rocznika zastąpieni nakładką, pododdziały szkolne/.

Wszystkich żołnierzy tworzących nadwyżkę, bez względu na źródło i przyczyny, pozostawiać się będzie w czynnej służbie wojskowej. W pierwszym etapie powstania nadwyżki /po stwierdzeniu faktu, ujęciu ewidencyjnym i organizacyjnym/ wykorzystywać się ją będzie do zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych /udział w rozkonserwowaniu i ewakuacji zapasów oraz sprzętu; wzmocnienie obsady elementów bazy mobilizacyjnej, wzmocnienie ochrony obiektów, udział w pracach związanych ze zbieraniem i zabezpieczeniem sprzętu i wyposażenia pozostawionego przez jednostki w rejonach alarmowych i MSD, udział w różnych pracach gospodarczych i porządkowych/.

Bezpośrednio po osiągnięciu pełnej gotowości bojowej przez mobilizacyjnie rozwijane jednostki wojskowe /zakończeniu wspomnianych prac pomocniczych/, dowódcy poszczególnych jednostek mobilizujących /dyrektorzy uspołecznionych przedsiębiorstw odpowiedzialni za mobilizacyjne rozwinięcie przydzielonych im jednostek wojskowych/ zapewnią przewiezienie nadwyżki z rejonów mobilizacji /MSD,RA/ do obiektów wcześniej wyznaczonych

/w czasie pokoju/ przez dowódców garnizonów /opuszczone obiekty koszarowe, szkoły, obiekty sportowe/. Zgrupowaną tu nadwyżkę podporządkowuje się bezpośrednio dowódcy garnizonu czasu wojennego.

W następnej kolejności przewiduje się nadwyżkę żołnierzy wyszkolonych kierować według planów sztabów OW /RSZ/ do najbliższych organów systemu uzupełniania strat /rejonowe punkty zbiorów, okręgowe punkty przesyłkowe lub ośrodki formowania jednostek marszowych/. Natomiast niewyszkolonych żołnierzy młodego rocznika zastąpionych nakładką będzie się przemieszczać do wyznaczonych obiektów koszarowych, przewidzianych w czasie pokoju do ich gromadzenia i szkolenia według skróconych programów czasu wojny. Po jego zakończeniu żołnierze ci kierowani będą do systemu uzupełniania strat lub do formowania nowych jednostek wojskowych /Załącznik 21/.

Sprawne i skuteczne funkcjonowanie systemu wymagać będzie podejmowania kompleksowych przedsięwzięć przygotowawczych w czasie pokoju. Mają one na celu: wytypowanie odpowiednich obiektów do gromadzenia i szkolenia nadwyżki, ustalenie zasad planowania i gromadzenia niezbędnych ilości środków materiałowych i sprzętu kwatermistrzowskiego, ustalenie zasad wykorzystania kadry zawodowej i rezerwy do sformowania, szkolenia i kierowania wykorzystaniem doraźnie zorganizowanych jednostek grupujących nadwyżki, opracowanie doraźnych struktur organizacyjnych, wydzielenie środków transportowych niezbędnych do realizacji przesunięć grup nadwyżki, przygotowanie niezbędnego aparatu kwatermistrzowskiego zapewniającego odpowiednie warunki bytowe/gotowanie strawy, bielizna pościelowa i osobista, kąpiel,

obsługa medyczna/.

9. Zasady uzupełniania strat wojsk w czasie mobilizacji i wojny

Prognozowane zmiany w strukturze organizacyjnej i uzbrojeniu sił zbrojnych oraz warunkach prowadzenia działań jak też zwiększony zakres przewidywanych strat, wymagają podjęcia prac mających na celu nowelizację systemu uzupełniania strat wojsk w czasie mobilizacji i wojny. Dotychczasowe założenia i rozwiązania w tym względzie z każdym rokiem tracą swoją praktyczną przydatność. Zjawisko to potwierdzają wnioski z wielu przeprowadzonych ćwiczeń i treningów sztabowych. Aktualne możliwości systemu nie zapewniają utrzymania wymaganego ukończenia wojsk we wszystkich etapach działań /70-75%/, charakteryzują się przy tym dużym stopniem improwizacji oraz brakiem odpowiedniego zabezpieczenia materiałowego.

W tych warunkach podjęte powinny być następujące kierunki doskonalenia systemu:

- zapewnienie korzystniejszych możliwości w zakresie ilościowego i jakościowego uzupełniania strat jednostek wojskowych w czasie mobilizacji oraz przegrupowania przez obszar kraju /pełne uzupełnienie stanów do etatów czasu "W"/;
- usprawnienie procesu dosyłania do wojsk uzupełnienia bieżącego /wszechstronne zabezpieczenie - dowodzenie, transport, żywienie, obsługa medyczna, ochrona i obrona/;
- zapewnienie możliwości uzupełnienia strat wojsk w początkowym okresie wojny - do czasu dosłania uzupełnień bieżą-

cych z obszaru kraju;

- zwiększenie ogólnej sprawności i skuteczności funkcjonowania systemu /struktury organizacyjnej, system dowodzenia i łączności, zabezpieczenie tyłowe, włączenie do systemu kierowania ruchem wojsk/;

- zwiększenie pojemności systemu /ilości dosyłanych uzupełnień/;

- zapewnienie możliwości integracji uzupełnienia stanem osobowym ze sprzętem technicznym i uzbrojeniem kierowanym do wojsk.

Założone cele przewiduje się realizować w całości nowej strukturze organizacyjnej systemu, która powinna obejmować: na obszarze kraju: komendy rejonów formowania jednostek marszowych /KRF/, ośrodki formowania jednostek marszowych /OFJ/ i zmilitaryzowane oddziały transportowe /ZOT/; w wojskach operacyjnych: etatowe jednostki zapasowe związków operacyjnych /pułki i bataliony zapasowe/ oraz punkty rozdzielcze związków taktycznych /Załącznik 22/.

Komendy rejonów formowania jednostek marszowych stanowią będą organy wykonawcze sztabów okręgów wojskowych. Ich rolą połączyć będzie głównie na koordynacji /na terenie kilku województw/ całokształtu zadań związanych z planowaniem, formowaniem i kierowaniem do wojsk jednostek marszowych. Na obszarze poszczególnych okręgów wojskowych przewiduje się zorganizować od 3 do 4 KRF, którym podlegać będzie kilka OFJ /2-6/. Komendy te będą funkcjonować również w czasie pokoju /będąc w głębokim skadrowaniu/ w obiektach wojskowych posiadających odpowiednie środki łączności /dowództwa związków taktycznych, wyższe szkoły oficerskie, WSzW/ - Załącznik 23.

Ośrodki formowania jednostek marszowych /istniejące tylko w czasie wojny/ będą odgrywały zasadniczą rolę w omawianym systemie uzupełnienia strat. W ich strukturze organizacyjnej występowały będą stany stałe /komenda ośrodka, pododdziały zabezpieczenia i obsługi, kadra pododdziałów/ i zmienne /Załącznik 25/

Stan stały wykonywał będzie zadania związane z kierowaniem działalnością ośrodka, organizacją przyjęcia żołnierzy rezerwy /ewidencja/, ich wyposażeniem /umundurowanie, uzbrojenie, środki higieny/, zabezpieczeniem warunków bytowych /żywienie, zakwaterowanie, pomoc medyczna/, ochroną i obroną, a także pracą polityczno-wychowawczą. Stan zmienny /żołnierze powołani z rezerwy lub nadwyżki żołnierzy zasadniczej służby wojskowej/ po przyjęciu i zorganizowaniu w jednostki marszowe, cyklicznie kierowany będzie do uzupełnianych jednostek wojskowych.

Bazę rozwinięcia i funkcjonowania ośrodków formowania jednostek marszowych stanowić będą obiekty koszarowe /wcześniej rozpoznane i zaplanowane/ zwalniane przez jednostki wojskowe po ich mobilizacyjnym rozwinięciu, ośrodki szkolenia poligonowego i obiekty jednostek szkolnych. W obiektach tych w czasie pokoju gromadzić się będzie odpowiednie ilości środków materiałowo-technicznych /umundurowanie, uzbrojenie, wyposażenie osobiste, żywność, środki medyczne/ niezbędnych do zabezpieczenia procesu formowania jednostek marszowych.

Organizacja /struktura/ i wielkość /skład/ wydzielanych jednostek marszowych uzależniona będzie każdorazowo od potrzeb oraz możliwości zasobów na danym terenie. Uwzględniając przeznaczenie formowanych jednostek marszowych zakłada się wydzielenie /organizowanie/ dwóch typów tych jednostek: dla wojsk

lądowych - o ekwiwalencie pułku zmechanizowanego oraz dla wojsk lotniczych - o ekwiwalencie batalionu.

Stan osobowy /w tym oficerów/, wyposażenie i uzbrojenie jednostek marszowych po ich dotarciu do miejsca przeznaczenia, przewiduje się w całości wykorzystać na uzupełnienie bieżące jednostek. Z tego względu struktura organizacyjna omawianych jednostek tworzona będzie doraźnie tylko na czas przegrupowania /bez typowych etatów i tabel należności/. Występowały będą w niej tylko te elementy organizacyjne, które są niezbędne do zapewnienia zorganizowanego przegrupowania. W ich ramach przewiduje się: dowództwo jednostki /dowódca, niewielki sztab/, pododdział zabezpieczenia oraz bataliony i kompanie marszowe.

Zmilitaryzowane oddziały transportowe przeznaczone będą do zapewnienia przewozu stanu osobowego z obszaru kraju /OFJ/ do punktów rozdzielczych wojsk operacyjnych /jednostek zapasowych/. Jednostki te funkcjonować będą systemem "wahadłowym" /OFJ - wojska - OFJ/. Podstawowym ich sprzętem transportowym będą autobusy komunikacji międzymiastowej pobrane z gospodarki narodowej. Do składu jednostek transportowych zostaną włączone odpowiednie pojazdy /pododdziały/ zabezpieczenia technicznego /warsztaty, ciągniki, cysterny paliwowe/, samochody ciężarowe i środki dowodzenia /RSŁ, radiostacje, autobusy sztabowe/ i urządzenia tyłowe /kuchnie polowe, zbiorniki na wodę, sanitarki/.

Etatowe jednostki zapasowe związków operacyjnych /pułki, bataliony/ składać się będą ze stanu stałego /dowództwo, sztab, pododdziały zabezpieczenia i obsługi/ i stanu zmiennego przeznaczonego na uzupełnienie bieżące wojsk. Jednostki te funkcjonować będą w sposób ciągły /stan zmienny będzie systematycznie odtwa-

rzany/, realizując zadania związane z przyjęciem, żywieniem i zakwaterowaniem oraz rozdziałem napływających jednostek marszowych. Na wyposażeniu jednostek znajdować się będą niezbędne środki materiałowe i sprzęt zapewniające im samowystarczalność /środki transportu, sprzęt tyłowy, sprzęt inżynierski, środki łączności, namioty, środki medyczne itp./ - Załącznik 24.

Jednostki zapasowe będą występować tylko w wojennej strukturze organizacyjnej wojsk operacyjnych. W czasie pokoju będą to jednostki nowo formowane, przekazane jako zadania mobilizacyjne wyznaczonym jednostkom mobilizującym. Rozwinięcie tych jednostek przeprowadzone będzie równoległe z jednostkami pierwszego rzutu operacyjnego, a następnie w ich składzie zostaną one przegrupowane do rejonu działań bojowych. W ten sposób zapewni się ciągłość uzupełniania jednostek wojskowych.

Komendy ośrodków formowania jednostek marszowych utrzymywać będą współdziałanie z zakładami remontowymi i składami wysyłającymi uzbrojenie /czołgi, samochody pancerne, działa itp./ i wyposażenie techniczne /radiostacje, warsztaty polowe, urządzenia techniczne i tyłowe/ do wojsk w ramach uzupełniania strat, w celu łączenia tych środków z obsługami /załogami/. Na zapotrzebowanie wymienionych instytucji z najbliższych ośrodków formowania jednostek marszowych wysyłane będą dobrane grupy żołnierzy, którzy po przyjęciu sprzętu i sformowaniu pododdziałów /pluton, kompania/ przetransportowani zostaną do walczących wojsk w ramach uzupełniania kompleksowego.

System uzupełniania strat sterowany będzie przez Sztab Generalny WP /Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień/ poprzez sztaby OW /RSZ/, przy ścisłym współdziałaniu z zainteresowanymi IC MON

oraz z systemem kierowania ruchem wojsk /SKRW/.

Dalszym etapem doskonalenia omawianego systemu powinna być rozbudowa jego struktur organizacyjnych i poszerzenie obszaru bezpośredniego oddziaływania /wzorem innych armii/. Można to osiągnąć przez wprowadzenie do związków taktycznych i samodzielnych oddziałów etatowych pododdziałów zapasowych /bataliony, kompanie, plutony/. Po zrealizowaniu tego przedsięwzięcia powstał by zamknięty system, zapewniający sprawne uzupełnianie wojsk, a przez to utrzymanie ich wysokiego potencjału bojowego.

W aktualnych warunkach realizacja przedstawionego zamierzenia musiała by być rozłożona na przestrzeni dłuższego czasu. W pierwszej kolejności /2-3 lata/ można by było wprowadzić do składu wojsk etatowe jednostki zapasowe, następnie komendy i ośrodki formowania jednostek marszowych /5-8 lat/ oraz całkowicie zakończyć ten proces po 10-15 latach.

10. Działanie terenowych organów administracji wojskowej

Terenowe organa administracji wojskowej /WSzW, WKU/ odpowiedzialne będą w dalszym ciągu za zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych rozmieszczonych na ich terenie, uzupełnienia formacji obrony cywilnej i jednostek przewidzianych do militaryzacji oraz administrowanie rezerwami osobowymi i środkami transportowymi /maszynami/. Od sprawności ich funkcjonowania zależeć będzie stan gotowości mobilizacyjnej oraz zabezpieczenie potrzeb w zakresie pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych.

W ostatnich 5 latach Sztab Generalny WP podjął działania mające na celu stworzenie lepszych warunków do pracy WSzW /WKU/

w czasie pokoju i wojny. W ramach tego wprowadzono zapasowe punkty dowodzenia /ZPD/ WSzW i WKU oraz etatowe pododdziały ochronny /WSzW - pluton, WKU - drużyna/. Poprawiono również możliwości w dziedzinie wykorzystania środków łączności /możliwość wykorzystania środków MON, MSW, MŁ, MK, wojewodów/. Większa uwaga została również zwrócona na dobór i przygotowanie kadr /zorganizowano specjalne kursy w CDKAW/. Znaczący wpływ na funkcjonowanie WSzW /WKU/ miało także zapewnienie im dobrych warunków lokalowych /remonty budynków, wprowadzenie do nowych obiektów, wyposażenie w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy/.

Dalsze podnoszenie poziomu i niezawodności ich działania powinno być realizowane poprzez:

- usprawnienie systemu kierowania w relacji sztabu OW - WSzW /w tym zmniejszenie dotychczasowej ilości WSzW lub powołanie pośrednich ogniw kierowania, np. Rejonowych Sztabów Wojskowych/;
- odciążenie pionów mobilizacyjno-uzupełnieniowych WSzW od dodatkowych zadań /mających nadal tendencję wzrostową/, przez wzmocnienie etatowe pionów operacyjnych /OTK/ i politycznych;
- wyposażenie nowoczesnymi środkami technicznymi /ETD, radiostacje, utajnione środki łączności, środki usprawniające prace biurowe/;
- zmniejszenie ilości i ograniczenie treści opracowywanych dokumentów planistycznych, sprawozdawczych i pomocniczych;
- - opracowanie i wdrożenie efektywnego systemu przygotowywania kadr przeznaczonych dla WSzW /WKU/;
- polepszenie warunków rozmieszczenia - w tym zapewnienie umocnionych i odpowiednio wyposażonych pomieszczeń do pracy w czasie wojny /wzmocnienie stropów i ścian, urządzenia filtrowe/.

wentylacyjne, źródła światła, ogrzewanie, bieżąca woda, zapasowe wyjścia/;

- zapewnienie bezkolizyjnego przejęcia kierowania przez ZPD /wzmocnienie kadrowe, wprowadzenie wydajniejszych środków łączności, wykonanie i utrzymanie w stałej aktualności niezbędnych zestawów dokumentów planistycznych, ewidencyjnych i pomocniczych/ - Załączniki 26-27;

- dostosowanie obsady etatowej do faktycznego obciążenia zadaniami poszczególnych WSzW i WKU /wprowadzenie podziału na kategorie różniące się ilością etatów, wysokością stopni etatowych i grup uposażenia/;

- jednoznaczne uregulowanie kompetencji i zasad kierowania problematyką obronną na szczeblu województwa /zadania mobilizacyjne przekazane uspołecznionym zakładom pracy, militaryzacja, reklamacja, świadczenia osobiste i rzeczowe, rekrutacja do szkolnictwa wojskowego/.

Niezwykle ważnym zagadnieniem jest radykalne usprawnienie funkcjonującego systemu ewidencyjno-sprawozdawczego i planistycznego w WSzW /WKU/. Dotyczy to ewidencji rezerw osobowych oraz środków transportowych /maszyn/, ich wykorzystania na potrzeby obronne, uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych, gromadzenia i szkolenia rezerw oraz pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych. Będzie to możliwe poprzez szersze zastosowanie metod i środków informatyki oraz uruchomienie kompleksowego systemu obejmującego szczebel centralny /Sztab Generalny WP i inne zainteresowane IC MON/, sztaby OW i RSZ oraz WSzW /WKU/.

11. Nauczenie problematyki mobilizacyjnej

Zwiększony zakres zadań i problemów mobilizacyjnych w siłach zbrojnych spowoduje między innymi potrzebę weryfikacji dotychczasowego systemu przygotowywania oficerów do tej działalności, a realizowanego w uczelniach wojskowych /wyższe szkoły oficerskie, akademie wojskowe, CDKAW/. Dążyć należy do stworzenia odpowiednich podstaw teoretycznych, niezbędnych do dobrej realizacji zadań mobilizacyjnych przez absolwentów na zajmowanych lub przewidywanych stanowiskach służbowych w sztabach i jednostkach wojskowych.

Doskonalenie programów i sposobów nauczania oraz popularyzowanie problematyki mobilizacyjnej w siłach zbrojnych realizować można poprzez:

- zwiększenie ilości godzin lekcyjnych w tym dziale /przedmiocie/ we wszystkich uczelniach wojskowych - szczególnie w akademiach wojskowych;
- lepsze przygotowanie fachowe kadry dydaktycznej uczelni wojskowych /organizowanie specjalnych kursów w CDKAW, wymiana doświadczeń i materiałów szkoleniowych między uczelniami, kierowanie na praktyki do jednostek wojskowych/;
- rozbudowę bazy szkoleniowej /urządzenie gabinetów mobilizacyjnych, wyposażenie w lepsze materiały szkoleniowe, filmy itp./;
- zwiększenie ilości publikacji dotyczących mobilizacji w wydawnictwach MON /Myśl Wojskowa, Biuletyn Informacyjny, Przegląd Wojsk Lądowych, Wojsko Ludowe/;
- zwiększenie ilości prac dyplomowych i rozpraw doktor-

skich na tematy mobilizacyjne - głównie w Akademii Sztabu Generalnego WP i wyższych szkołach oficerskich;

- okresowe organizowanie specjalnych sympozjów naukowych;
- szerokie uwzględnianie problematyki mobilizacyjnej w ćwiczeniach taktycznych prowadzonych w uczelniach wojskowych i jednostkach;

- opracowanie i konsekwentne realizowanie kompleksowego planu prac naukowo-badawczych w zakresie doskonalenia systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych.

W podejmowanych działaniach zapewni się odpowiednią korelację programów i tematów między poszczególnymi szczeblami nauczania i uczelniami. Tematyka zostanie jednocześnie ściśle dostosowana do specyfiki rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb.

Konsekwencje rosnącej roli gotowości mobilizacyjnej w ogólnym systemie gotowości bojowej sił zbrojnych, będą miały również stosowne odbicie w codziennej działalności służbowej wszystkich szczebli dowodzenia.

12. Zastosowanie elektronicznej techniki obliczeniowej

Procesy informacyjne i decyzyjne zachodzące w systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych charakteryzują się między innymi dużą ilością strumieni przepływu rozproszonych danych oraz obszerną dokumentacją planistyczną, organizacyjną i pomocniczą. Utrzymanie ich w stałej aktualności, ze względu na obowiązujące kryteria czasowe, jest niezwykle trudne przy zastosowaniu tylko metod tradycyjnych. Znaczne ilości danych wymagają sprawnego przekazywania /transmisji/ i odpowiedniego przetwarzania /agregowania/ na

wielu szczeblach organizacyjnych oraz udostępniania w formie pozwalającej na prowadzenie kompleksowych analiz problemowych. Stanowią one w większości wypadków podstawę podejmowania niezwykle ważnych decyzji i wynikających z nich działań.

Celem informatyzacji systemu mobilizacyjnego powinno być przede wszystkim skrócenie czasu obiegu informacji, poprzez eliminowanie sprawozdawczości tradycyjnej, zapewnienie jej aktualności oraz udostępnianie informacji o różnym stopniu szczególności na wszystkich podstawowych szczeblach struktury organizacyjnej sił zbrojnych /w układzie terytorialnym i polowym/. W znacznym stopniu uzależniona będzie od tego ogólna sprawność kierowania złożonymi procesami mobilizacyjnymi. Osiągnięcie pożądanego poziomu zaspokojenia potrzeb informacyjnych użytkowników w poszczególnych obszarach problemowych wymagać będzie skutecznego i szybkiego doskonalenia zastosowań nowej techniki i technologii przetwarzania.

Docelowo istnieją następujące zadania systemu informatycznego realizowane w poszczególnych ogniwach organizacyjnych sił zbrojnych:

- jednostki wojskowe - przekazywanie danych o potrzebach i przebiegu mobilizacyjnego rozwinięcia;
- Wojskowe Komendy Uzupelnień - rejestrowanie i przekazywanie danych oraz lokalne przetwarzanie;
- sztaby związków taktycznych, Wojewódzkie Sztaby Wojskowe, sztaby Okręgów Wojskowych /RSZ/ - rejestrowanie, przetwarzanie, udostępnianie i przekazywanie danych;
- Zarząd Mobilizacji i Uzupelnień Sztabu Generalnego WP - rejestrowanie, przetwarzanie i udostępnianie danych.

Mając na uwadze powyższe zadania przewiduje się następują-
ce wyposażenie w technikę:

- jednostki wojskowe - urządzenia transmisji danych;
- Wojskowe Komendy Uzupełnień - minikomputery, urządzenia transmisji danych dla potrzeb systemu sił zbrojnych i wymiany informacji z TBO PESEL;
- sztaby związków taktycznych i Wojewódzkie Sztaby Wojskowe - minikomputery, urządzenia transmisji danych;
- sztaby Okręgów Wojskowych /RSZ/ - końcówki abonenckie do udostępniania danych z komputera stacjonarnego, inteligentne terminale abonenckie /minikomputery/ do przetwarzania lokalnego w oparciu o własną bazę danych oraz dane przetwarzane i gromadzone w dużym komputerze, sieć transmisji danych między komputerami szczebla centralnego oraz między elementami systemu polowego i terytorialnego;
- Zarząd Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP - końcówka abonencka do pracy w trybie konwersacyjnym z dostępem do zintegrowanej bazy danych, lokalna sieć terminali anonenckich obsługiwanych przez automatyczny komputer, zarządzający bazami danych i współpracujący na zasadach abonenckich z komputerem szczebla centralnego.

Uwzględniając ograniczenia wynikające z prognozy problemowej rozwoju techniki informatycznej zakłada się, że przedsięwzięcia projektowo-wdrożeniowe obejmować będą następujące dziedziny:

- ewidencjonowanie poborowych, żołnierzy rezerwy oraz środków transportowych i maszyn w gospodarce narodowej;

- prognozowanie zasobów poborowych, żołnierzy rezerwy oraz środków transportowych i maszyn;
- gromadzenie danych o etatach /stan osobowy, uzbrojenie i wyposażenie/ i stanach ewidencyjnych jednostek wojskowych;
- rejestrowanie danych o narastaniu ukończenia mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych;
- dane niezbędne do oceny stanu gotowości mobilizacyjnej jednostek wojskowych;
- planowanie i wyniki działalności kontrolnej;
- planowanie i funkcjonowanie systemu uzupełniania jednostek wojskowych w wyniku poniesionych strat;
- różne dane pomocnicze /dane personalne kadry, planowanie pracy, planowane zmiany organizacyjne i dyslokacyjne, plany dostaw uzbrojenia i wyposażenia itp./.

W aktualnych warunkach ekonomicznych i organizacyjno-technicznych przewiduje się dwuetapowe wdrażanie omawianego systemu informatycznego w siłach zbrojnych. W pierwszym etapie /do 2000 roku/ zakłada się tylko uruchomienie ośrodków autonomicznych. Kolejnym etapem będzie włączanie ich do ogólnej sieci transmisji danych /JW - WKU - WSzW - OW, RSZ - Sztab Generalny WP/. Dopiero po zakończeniu tych prac system zostanie zamknięty i rozpocznie efektywne działanie.

13. Zabezpieczenie stanów osobowych mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych przed skutkami oddziaływania broni masowego rażenia

Użycie przez przeciwnika broni masowego rażenia spowoduje znaczne straty w zasobach rezerw osobowych i środkach transpor-

towych /maszynach/ przewidzianych na uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych sił zbrojnych. Powstałe straty oraz rejony zniszczeń i skażeń poważnie utrudnią prowadzenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych.

Integralną część przygotowań mobilizacyjnych realizowanych w czasie pokoju muszą stanowić przygotowania jednostek wojskowych i terenowych organów administracji wojskowej /WSzW, WКУ/ do realizacji zadań w warunkach użycia broni masowego rażenia. Dotyczyć to powinno zwłaszcza przedsięwzięć związanych z zabezpieczeniem stanów osobowych przed skutkami oddziaływania tej broni.

Celem podejmowanych przedsięwzięć w tym względzie powinno być między innymi:

- zapewnienie niezbędnych warunków ukrycia żołnierzy rezerwy na poszczególnych punktach zbiorów /gminnych, miejskich, wojewódzkich, pośrednich/, przez przygotowanie /adaptowanie/ i wykorzystanie istniejących obiektów stałych /hale sportowe i produkcyjne, tunele, piwnice itp./. We wszystkich punktach zbiorów powinno zapewnić się warunki do prowadzenia częściowych zabiegów sanitarnych /głównie usunięcia skażeń promieniotwórczych/. W tym celu należy wyposażyć je w bieżącą wodę, mydło i inne środki;

- uzyskanie częściowej ochrony żołnierzy rezerwy przed skażeniami w czasie przewozu /z punktów zbiorów do pośrednich punktów zbiorów/, przez wykorzystanie zamkniętych środków transportu /autobusy, samochody osobowe, warsztaty oraz inne tego typu pojazdy/;

- rozpoznawanie skażeń na punktach zbiorów i w rejonach

mobilizacji, a także prowadzenie kontroli dozymetrycznej i częściowych zabiegów specjalnych /sanitarnych/;

- udzielenie porażonym, w możliwym zakresie, pomocy lekarskiej lub dowiezienie ich do najbliższej położonej placówki służby zdrowia /przychodnia, szpital/;

- wyposażenie żołnierzy rezerwy w indywidualne środki ochrony przed skażeniami i pakiety odkazające.

Praktyczna realizacja przedsięwzięć mających na celu zabezpieczenie stanów osobowych przed skutkami oddziaływania broni masowego rażenia /w części realizowanej siłami jednostek wojskowych/ napotyka na zasadnicze trudności w jednostkach skadrowanych /o głębokim stopniu skadrowania/ i nowo formowanych. Siły i środki /pododdziały chemiczne/ przeznaczone do tego celu będą mogły być tu wykorzystane dopiero po ich mobilizacyjnym rozwinięciu.

Problem ten można rozwiązać w drodze wykorzystania sił i środków jednostek rozwiniętych /o niepełnych stanach/ na korzyść pozostałych jednostek, względnie przez wcześniejsze rozwinięcie etatowych pododdziałów chemicznych. Celowym było by również utrzymywanie niezbędnych elementów tych pododdziałów w pokojowej strukturze jednostek skadrowanych. Dotyczy to zwłaszcza specjalistów od rozpoznania skażeń, a także prowadzenia kontroli dozymetrycznej i częściowych zabiegów specjalnych.

14. Przygotowanie i wykorzystanie rezerwowych kompletów uzupełniania potrzeb mobilizacyjnych

W ramach przeciwdziałania przewidywanym zakłóceniom w procesie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych kontynuowane

będą prace związane z doskonaleniem sposobów przygotowania rezerwowych kompletów uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych - nazywanych dalej rezerwowymi kompletami - dla jednostek wojskowych ustalonych przez Sztab Generalny WP. Przewiduje się jednocześnie znaczne zwiększenie liczby jednostek /głównie operacyjnych/ dla których przygotowane będą takie komplety. Tempo i zakres tych przygotowań uzależniane będą od stanu wyszkolonych rezerw osobowych, gromadzonych w poszczególnych województwach lub aglomeracjach miejskich.

Potrzeba posiadania rezerwowych kompletów wynika z oceny, że określone rejony kraju z których planuje się powołać rezerwy osobowe oraz pobrać pojazdy samochodowe /maszyny/ na uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych, mogą być obezwładnione lub zniszczone zmasowanymi uderzeniami nieprzyjaciela - z uwagi na ich znaczenie polityczne, militarne lub ekonomiczne - w stopniu uniemożliwiającym ich powołanie /pobranie/ i włączenie w skład rozwijanych jednostek wojskowych. Powstanie takiej sytuacji mogło by spowodować w rezultacie znaczne opóźnienie lub nawet zerwanie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia szeregu jednostek wojskowych, stacjonujących w garnizonach uznanych za szczególnie zagrożone /problem ten reguluje Komitet Obrony Kraju/.

Rezerwowe komplety przygotowywać się będzie głównie dla jednostek operacyjnych. Organizacyjnie przygotowywane będą one w czasie pokoju i na obszarach położonych poza rejonami zagrożonymi. W zależności od stanu nagromadzonych rezerw i charakteru zainteresowanych jednostek wojskowych stosowane będą /w najbliższych 2-3 latach/ następujące warianty ich przygotowania:

I - dla każdej wyznaczonej jednostki wojskowej oddzielny komplet

- przeznaczony tylko dla niej /pełne potrzeby mobilizacyjne, łącznie z ustalonym procentem zabezpieczenia stawiennictwa/;
- II - jeden pełny komplet potrzeb mobilizacyjnych /łącznie z procentem zabezpieczenia/ dla 2-3 jednostek wojskowych tego samego rodzaju /typu/ np. pułki artylerii, pułki czołgów, bataliony łączności;
- III - niepełny komplet dla każdej jednostki wojskowej, składający się tylko z grup specjalistów decydujących o ich gotowości bojowej /zapewnienie wykorzystania głównego uzbrojenia i sprzętu technicznego /np. operatorzy wyrzutni, mechanicy-kierowcy, działonowi, specjaliści warsztatowi itp./;
- IV - komplet składający się z grup specjalistów decydujących o gotowości bojowej 2-3 jednostek wojskowych tego samego rodzaju /typu/.

Przygotowanie rezerwowych kompletów /dobór żołnierzy rezerwy, powoływanie na ćwiczenia wojskowe, wyposażenie, dokumentacja/ prowadzone będzie w zasadzie według ustaleń odnoszących się do kompletów zasadniczych. Jednocześnie brane będą pod uwagę możliwości zasobowe poszczególnych rejonów i wynikające z tego konsekwencje /potrzeba eksterytorialnego wykorzystania części żołnierzy rezerwy, konieczność podnoszenia granicy wieku żołnierzy przewidzianych do rezerwowych kompletów, szersze wykorzystanie zastępczych specjalności wojskowych, wydłużone czasy doręczenia dokumentów powołania i stawiennictwa w jednostkach wojskowych/.

Za utrzymanie niezbędnej kondycji szkoleniowej żołnierzy rezerwy mających przydziały mobilizacyjne do rezerwowych kompletów odpowiedzialni będą dowódcy wyznaczonych jednostek wojsko-

wych /bezpośrednio zainteresowanych/. W celu zabezpieczenia warunków niezbędnych do systematycznego szkolenia tych żołnierzy, jednostkom odpowiedzialnym przydzielane będą specjalne limity /osobowe, amunicji, paliw, środków pozoracji pola walki itp./. Za podstawowy sposób szkolenia żołnierzy tej grupy przewiduje się powoływanie na krótkotrwałe ćwiczenia wojskowe /2-6 dni/, w celu odbycia strzelań i udziału w ćwiczeniach taktycznych.

W czasie prowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, uruchomienie /powołanie/ rezerwowych kompletów następować będzie na podstawie decyzji właściwego dowódcy OW /RSZ/. Sygnał nakazujący powołanie takiego kompletu przekazany zostanie przez techniczne środki alarmowania sił zbrojnych. Doręczenie dokumentów powołania żołnierzom rezerwy /pobrania środków transportowych i maszyn/ realizowane będzie - w zależności od sytuacji polityczno-militarnej - jednym z przygotowywanych wcześniej sposobów /AKiP, ASD/.

W pracach doskonalących dążyć się będzie głównie do:

- wyeliminowania III i IV wariantu przygotowania rezerwowych kompletów, traktując je jako rozwiązanie doraźne /do momentu nagromadzenia odpowiednich rezerw w danych rejonach/;

- wypracowania bardziej efektywnych sposobów szkolenia żołnierzy rezerwy /podtrzymywania nawyków w obsłudze oraz wykorzystaniu uzbrojenia i sprzętu/;

- zapewnienia wszystkich środków materiałowych /umundurowanie, uzbrojenie, wyposażenie osobiste/;

- usprawnienia systemu powołania i włączenia w skład zainteresowanych jednostek wojskowych /w różnych sytuacjach operacyjnych/;

- wzmoczenia pracy polityczno-wychowawczej z żołnierzami rezerwy;

- uruchomienie wydajnego systemu gromadzenia rezerw osobowych /szkolenie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej, przekwalifikowanie, wykorzystanie określonych zawodów cywilnych itp./

- wspomnianego już zwiększenia ilości jednostek wojskowych dla których przygotowywane będą nowe komplety.

15. Doskonalenie pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych

W pokojowym uzupełnieniu sił zbrojnych w dalszym ciągu występować będą niekorzystne skutki głębokiego niżu demograficznego. Koniecznością będzie zatem podejmowanie wielopłaszczyznowych i skutecznych działań mających na celu uzyskiwanie korzystnych wyników poboru w poszczególnych latach. Utrzymanie niezbędnego wskaźnika poborowych uznanych za zdolnych do służby wojskowej będzie możliwe kosztem zmniejszenia procentowego udziału niezdolnych, powoływania do służby wojskowej większości liczby poborowych uznanych za jedynych żywicieli rodzin, jak również zmniejszenie stanu odroczonego z tytułu wykonywania zawodu i prowadzenia gospodarstwa rolnego.

W terenowych organach administracji wojskowej /WSzW, WКУ/ dokonywane będą musiły być okresowe analizy zjawisk wpływających niekorzystnie na kwalifikację zdrowotną, a także dotyczących udzielania odroczeń i uchylania się poborowych od służby wojskowej. Szczególnie starannie przygotowywani powinni być przedstawiciele wojska do pracy w komisjach poborowych oraz analizowane wyniki działalności tych komisji. W zakładach pracy,

szkołach, uczelniach i instytucjach prowadzone będą systematycznie kontrole ewidencji osób podlegających powszechnemu obowiązkowi obrony.

Do odbycia służby wojskowej powoływać się będzie w pierwszej kolejności poborowych najmłodszych roczników, w tym zwłaszcza młodych rolników oraz wszystkich uchylających się w różny sposób od służby, jak również tych, którzy utracili uprawnienia od odroczeń, którym przesuwano wcześniej termin powołania lub którym przywrócono kategorii zdolności do służby wojskowej. Rygorystycznie egzekwowany będzie obowiązek służby wojskowej od wszystkich zdolnych do jej odbycia absolwentów szkół wyższych.

Podjęte zostaną działania mające na celu zapewnienie maksymalnego dyskontowania w służbie wojskowej tych wszystkich wartości, które młodzi ludzie wynoszą ze szkół, zwłaszcza zawodowych szkół ponadpodstawowych. W ramach tego udoskonalony będzie dobór poborowych na poszczególne stanowiska młodszych specjalistów, mający na celu umiejętne łączenie posiadanego zawodu cywilnego z określonymi stanowiskami w jednostkach wojskowych. Powinno to zapewnić zaniechanie lub maksymalne skrócenie czasu przygotowania /szkolenia/ specjalistów w ośrodkach wojskowych. Rozwijane też będzie ukierunkowane przysposobienie wojskowe w zawodowych szkołach ponadpodstawowych i akcja obozowa PW, tak aby w tej drodze przygotować na uzupełnienie sił zbrojnych potrzebnych specjalistów /z pominięciem szkolenia w ośrodkach/.

Sytuacja demograficzna wymagać będzie dalszego kierowania do sił zbrojnych, nawet do wojsk operacyjnych, poborowych o obniżonych predyspozycjach zdrowotnych. Podjęte zostaną działania mające na celu grupowanie ich w miarę możliwości, w wytypowanych

pododdziałach /oddziałach/, stwarzając im - zgodnie z obowiązującymi przepisami - korzystne warunki socjalno-bytowe wraz z zapewnieniem określonych ulg w procesie szkoleniowo-wychowawczym, ograniczając tą drogą wykruszenia zdrowotne z wojska.

Na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych /IC MON, OW, RSZ, ZT, JW, WSzW, Wku/ intensyfikowane będą działania w zakresie prowadzenia skutecznej rekrutacji kandydatów z wojska i spoza wojska do zawodowych szkół wojskowych oraz poszukiwania nowych form oddziaływania na młodzież. Akcja rekrutacyjna będzie ściśle łączona z przedsięwzięciami informacyjno-propagandowymi i wychowawczymi, podejmowanymi przez instancje oświatowe, organizacje polityczno-społeczne i paramilitarne. Wojewódzkie Sztaby Wojskowe inspirować będą działalność werbunkową wojewódzkich komisji koordynacyjnych /WKK/ i przedstawić na posiedzeniach WKO stopień zaangażowania oraz uzyskiwane wyniki w tym względzie przez instytucje i organizacje skupiane w ramach komisji. Główny wysiłek akcji rekrutacyjnej skupiany będzie na pozyskiwaniu wymaganych ilości kandydatów do wyższych szkół oficerskich i niedopuszczaniu do nieuzasadnionych wykruszeń zwerbowanych już ochotników.

16. Prognoza rozwoju systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL

Analiza prawdopodobnych wariantów rozpoczęcia i przebiegu przyszłej wojny sugeruje, iż obowiązujący system mobilizacyjny sił zbrojnych ulegnie tylko nieznacznym zmianom w zakresie jego ogólnej koncepcji /cele, zadania, ogólna struktura i zasady działania, źródła rezerw/, natomiast poddany zostanie znacznym zabie-

gom doskonalącym we wszystkich sferach funkcjonowania. Przesłankami nowelizacji będą następujące czynniki:

- tendencje rozwojowe w dziedzinie sytuacji politycznej Europy i świata;

- uwarunkowania ekonomiczne kraju oraz pozostałych państw-
stron Układu Warezawskiego;

- sytuacja społeczno-polityczna kraju;

- uwarunkowania demograficzne;

- stan nauki i techniki.

Ogólna prognoza rozwoju systemu obronnego Polaki do roku 2015 wskazuje na to, że system mobilizacyjny sił zbrojnych będzie odgrywał w nim coraz większą rolę. Przemawia za tym obserwowana tendencja do zmniejszania wielkości sił zbrojnych okresu pokojowego - zarówno w zakresie ich stanu osobowego, jak i liczby jednostek wojskowych - przy tylko minimalnym zmniejszeniu ich na czas wojny /w ramach programowego doskonalenia struktur organizacyjnych/. Konsekwencją tego zabiegu będzie znaczne zwiększenie potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych /żołnierze rezerwy, środki transportowe, maszyny, zapasy materiałowe/ oraz obciążenie ich dodatkowymi zadaniami mobilizacyjnymi. Zwiększenie ilości jednostek nowo formowanych /zadań mobilizacyjnych/ odbędzie się głównie w drodze przenoszenia do tej grupy jednostek liniowych.

Zwiążezy się również zakres zadań realizowanych przez terenowe organa administracji państwowej i uspołecznione zakłady gospodarki narodowej /formowanie jednostek wojskowych dla potrzeb sił zbrojnych/. W świetle założeń reformy gospodarczej będzie to proces trudny, wymagający precyzyjnego określania potrzeb i możliwości ich realizacji.

Podnoszony stale poziom gotowości bojowej wojsk potencjalnych przeciwników, nasycanie ich coraz nowszymi generacjami uzbrojenia oraz rosnąca manewrowość oddziałów i związków taktycznych, zmuszać będzie Sztab Generalny WP do podejmowania działań mających na celu:

- przygotowanie systemu mobilizacyjnego do niezawodnego funkcjonowania w warunkach wojny prowadzonej środkami konwencjonalnymi i jądrowymi;
- maksymalnego uodpornienia systemu na zakłócenia spowodowane oddziaływaniem różnorodnych środków przeciwnika /broń jądrowa, nowe środki klasyczne, działania dywersyjno-propagandowe i psychologiczne, środki chemiczne i biologiczne/;
- stworzenie warunków organizacyjno-funkcjonalnych i materiałowo-technicznych do niezawodnego uruchomienia i przeprowadzenia "szybkiej mobilizacji";
- znaczne zwiększenie możliwości /wydajności/ systemu uzupełniania strat ponoszonych przez wojska w czasie mobilizacji i wojny /włączenie do niego uzbrojenia, środków transportowych, wyposażenia indywidualnego i innych środków materiałowych/;
- rozbudowę umocnionych obiektów mieszczących podstawowe elementy bazy mobilizacyjnej /PKI, PPW/ i zespoły kierowania /ZKM, ZKMRJ, ZKZMRJ/;
- uzyskanie wysokiego wskaźnika zrejonizowania żołnierzy będących na przydziałach mobilizacyjnych do poszczególnych jednostek wojskowych /operacyjnych/;
- wypracowanie i wdrożenie nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-technicznych w dziedzinie powoływania rezerw do mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych /szersze zastosowanie

środków łączności przewodowej i bezprzewodowej/.

Konsekwencją wzrostu znaczenia i zakresu szeroko rozumianej działalności mobilizacyjnej będzie m.in. potrzeba rozbudowy oraz wzmocnienia instytucji i komórek zajmujących się tą dziedziną funkcjonowania sił zbrojnych /również w gospodarce narodowej/. Podjęte będą też działania mające na celu odpowiednie przygotowanie kadr wojskowych i cywilnych do kierowania pracami bezpośrednio związanymi z utrzymaniem wysokiej gotowości mobilizacyjnej jednostek wojskowych.

ZAKOŃCZENIE

Mobilizacja jest tą dziedziną działalności sił zbrojnych, która wynikając z istoty wojny, podlegała zawsze systematycznemu doskonaleniu i wyprzedzającemu rozwojowi. Jeszcze w XIX wieku polegała ona głównie na zorganizowanym przejściu wojsk ze stanu statycznego, w jakim znajdowały się one w garnizonach podczas pokoju, do stanu manewrowego narzuconego przez warunki polowe czasu wojennego. Uruchomienie wojsk wymagało wtedy m.in. wyposażenia ich w polowe organy zaopatrywania i obsługi /transport środków materiałowych, żywienie, obsługa medyczna i weterynaryjna/. Elementy te w czasie pokoju były w większości wypadków zbędne lub miały zupełnie ograniczony zakres funkcjonowania.

Od początku XX wieku w systemach mobilizacyjnych sił zbrojnych zaczęły zachodzić daleko idące zmiany organizacyjne i funkcjonalne. Mobilizacja systematycznie powiększała obszar swego zainteresowania i wpływów, obejmując nimi liczne dziedziny gospodarki oraz życia społecznego poszczególnych państw. Główny wysiłek mobilizacji skupiał się na przygotowaniu i uruchomieniu rezerw ludzkich i materiałowych niezbędnych do rozwinięcia masowych armii oraz ich uzupełniania w czasie wojny. Przygotowanie mobilizacji sił zbrojnych /planowanie, gromadzenie rezerw, system kierowania/ stawało się przedsięwzięciem niezwykle złożonym. Wymagało to tworzenia dużych i wyspecjalizowanych organów sztabowych oraz ponoszenia wynikających z tego tytułu kosztów.

Jednocześnie wielkiego znaczenia zaczęło nabierać właściwe wykorzystanie możliwości tkwiących w osiągnięciach nauki i tech-

iki oraz środków politycznego, ideologicznego i psychologicznego oddziaływania na społeczeństwa, od których wymagano coraz większych wyrzeczeń i ofiar.

Rozmiary mobilizacji sił zbrojnych obrazują przykłady obydwo wojen światowych. Niemcy w 1914r. w wyniku mobilizacji powiększyły swoje siły zbrojne z 801 tysięcy żołnierzy do 4.216 tysięcy żołnierzy, Francja - 947 tysięcy do ponad 3.781 tysięcy, Rosja - 1.360 tysięcy do 5.700 tysięcy. W 1939r. stan liczebny hitlerowskiego Wehrmachtu wzrósł z 1.360 tysięcy do 4.600 tysięcy żołnierzy. Francuskie siły zbrojne po zakończeniu mobilizacji w 1940r. powiększyły się z 700 tysięcy do około 5 milionów żołnierzy. Siły zbrojne Związku Radzieckiego po przeprowadzeniu mobilizacji w 1941r. wzrosły z 1.433 tysięcy do 4.207 tysięcy żołnierzy. Liczby te wskazują dobitnie, że zarówno w pierwszej, jak i w drugiej wojnie światowej w ciągu kilku - kilkudziesięciu dni nastąpiła gwałtowna rozbudowa sił zbrojnych. Jest to dowodem wysokiej sprawności działania posiadanych systemów mobilizacyjnych.

W toku wojny siły zbrojne wymagały systematycznego uzupełniania walczących jednostek w wyniku poniesionych przez nie strat oraz formowania nowych jednostek wojskowych. Podczas pierwszej wojny światowej Niemcy zmobilizowały łącznie 13,3 miliona ludzi, Wielka Brytania - 5 milionów, Francja - 6,8 milionów. W drugiej wojnie światowej Niemcy hitlerowskie zmobilizowały 17 milionów, Francja - 6 milionów, Związek Radziecki - około 20 milionów żołnierzy. Jak z tego widać, w trudnych warunkach prowadzenia wojny, aparat uzupełnieniowy i organizacyjny funkcjonował sprawnie i wydajnie.

Warto zwrócić uwagę na to, że w pierwszej wojnie światowej mobilizacyjne rozwijanie sił zbrojnych walczących stron rozpoczęło się niemal równocześnie z wypowiedzeniem wojny. Ale już wówczas zaczęto przenosić część czynności związanych z osiągnięciem pełnej gotowości bojowej na okres bezpośrednio poprzedzający rozpoczęcie walk /mobilizacja skryta prowadzona w zastosowaniu różnych zabiegów maskujących/. W drugiej wojnie światowej niektóre państwa niemal w całości przeprowadziły mobilizację przed wybuchem konfliktu zbrojnego. Dotyczyło to zwłaszcza tych państw, które go wywoływały.

Mobilizacja we współczesnej dobie jest przedsięwzięciem niezwykle złożonym i obejmującym - w stosownym zakresie - prawie wszystkie dziedziny życia państwowego. Jej teoria i praktyka nierozzerwalnie związana jest ze zmianami, jakie występują w światowym układzie sił politycznych i militarnych oraz z wojskowymi zastosowaniami osiągnięć nauki i techniki. Coraz większą rolę w tej dziedzinie zaczynają przy tym odgrywać uwarunkowania wynikające z przynależności państw do poszczególnych układów koalicyjnych.

Właściwe poznanie prawidłowości towarzyszących rozwojowi systemów mobilizacyjnych uzależnione jest od wielu czynników. Dotyczy to zwłaszcza znajomości mechanizmów wojny i ich rozwoju w przekroju historycznym. Dopiero umiejętne zestawienie ich z wnioskami wynikającymi z analizy współczesnych czynników zmienności, może stanowić odpowiednią podstawę do krytycznego i twórczego spojrzenia na teorię i praktykę współczesnego systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL. Z tą myślą opracowana została niniejsza rozprawa.

PRZYPISY

DO ROZDZIAŁU PIERWSZEGO

- 1.1. Pierwsze załężki względnie stałej siły zbrojnej stanowiły drużyny książęce. Mieszko I dysponował 2-3 tysiącami wojowników, a Bolesław Chrobry drużyną rycerską w składzie około 4 tysięcy rycerzy pancernych i 13 tysięcy pieszych tarczowników. Za panowania Bolesława Krzywoustego upada drużyna książęca w 1138 roku.
Grodzki R. Kronika Polska. Wrocław, Warszawa, Katowice 1965r.
- 1.2. Tamże. Urząd hetmana ukształtował się w Polsce w latach 1501-1505. Hetman wielki koronny był wodzem wojsk zaciężnych, jemu podlegał hetman polowy, który dowodził obroną potoczną. Podobny urząd sprawowali hetmani na Litwie. Przy hetmanie był zorganizowany sztab - kilku urzędników: pisarz, strażnik, obożny, intendent, szpitalny, kaznodzieja i profos. Władza hetmana obejmowała wszystkie wojska. Król nadawał oficerom tytuły rotmistrzów, którzy towarzyszyli hetmanowi w wyprawie, dowodzili hufcami - doraźnie tworzonymi jednostkami taktycznymi.
- 1.3. W Polsce załężkiem stałej armii było nieliczne wojsko kwarciane opłacane z 1/4 dochodów dóbr królewskich. Niechęć do wysiłku finansowego i obawy przed absolutyzmem nie sprzyjała zwiększaniu się stanu liczebnego armii.
Terlecki J. Zarys dziejów Polski. Warszawa 1985 r.
- 1.4. Tamże. "...zwiększenie liczby wojska do 100 tysięcy oraz opodatkowanie dóbr szlacheckich w wysokości 10% i dochodów z dóbr duchownych do 20%".

- 1.5. Tamże. Dowództwo nad wojskiem, złożonym z trzech legionów powierzono Janowi Henrykowi Dąbrowskiemu, Józefowi Zajączkowi i Józefowi Poniatowskiemu.
- 1.6. Tamże. W 1863 roku uzbrojonych powstańców było zaledwie 25-30 tysięcy. Udział w powstaniu wzięli ochotnicy z wielu obcych krajów: Włoch, Francji, Rosji, Czech, Słowacji, Serbii, Anglii i Niemiec.
- 1.7. Zaczątki wznowienia sił zbrojnych rozpoczynają się od 1914 roku. Znalazły one wyraz w ruchu paramilitarnym /drobne drużyny/, a w toku trwania wojny tworzone regionalne formacje - Legiony Polskie, polska siła zbrojna, polskie formacje w Rosji i we Francji. Z tych zaczątków ukształtowało się w 1918-1920 roku Wojsko Polskie, uzupełniane z werbunku ochotniczego i poboru obowiązkowego od 15 stycznia 1919 roku. Encyklopedia PWN. Warszawa 1977 rok, t.IV, str.706.
- 1.8. W okresie I wojny światowej wystąpiło w sztuce wojennej zjawisko, że walczące armie zapoczątkowały /w większej skali/ realizację procesu mobilizacyjno-operacyjnego rozwijania sił zbrojnych, zwłaszcza wojsk osłony, już w okresie zagrożenia /wypowiedzenia wojny/ bezpośrednio przed wybuchem wojny. Osłonę rozwinięcia sił głównych, realizowano przez okres dwóch-trzech tygodni po wypowiedzeniu wojny. Gołąb Z. Początkowy okres wojny. Warszawa 1972r.
- Dekret Królewsko-Polskiej Komisji Wojskowej z 4 października 1918 roku w sprawie niezwłocznego, częściowego poboru rekruta. Jedyne naturalną białą gwardią, jedyną podporą prawdziwą dla rządu polskiego może być silne, karne i możliwe liczne Wojsko Polskie, oparte na zasadzie powszech-

nego poboru rekruta.

27 października 1918 roku Rada Regencyjna wydaje dekret o przystąpieniu do formowania narodowej armii regularnej. W pierwszej fazie, po odzyskaniu niepodległości, armia polska organizowała się na zasadzie zaciągu ochotniczego, ponieważ brakowało opracowanych założeń masowego poboru rekruta, odpowiedniego aparatu administracyjnego, kadr i urzędów.

Jędruszczak T. Historia Polski, t.IV. Warszawa 1984r.

1.9. 25 listopada 1919 roku Piłsudski wydał rozkaz formowania ochotniczej Dywizji Litewsko-Białoruskiej, która wesprzeć miała oddziały samoobrony polskiej w Mińsku i Wilnie, zaciąg prowadzono w całej Polsce. Był to krok nie tylko praktyczny lecz również propagandowy. W pierwszych dniach stycznia siły zbrojne obliczono na 110 tysięcy żołnierzy /jednaście DP, cztery BK/.

Terlecki J. Z dziejów drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa 1985r.

1.10. Tamże. Ministerstwo Spraw Wojskowych funkcjonowało sprawnie, w ciągu lipca i pierwszych dni sierpnia wcielało do jednostek liniowych wyszkolone uzupełnienie, odbudowywało stany osobowe, formowało nowe pułki i zasilalo wojska niezbędnym sprzętem ciężkim. Przygotowało około 50 batalionów artylerii lekkiej, 24 baterie artylerii ciężkiej, 200 dział, 1200 ckm. Były to wówczas liczby znaczące.

1.11. W drugiej połowie 1919 roku stan liczebny polskich sił zbrojnych przedstawiał się następująco: na froncie wschodnim było 14 dywizji piechoty, 3 brygady kawalerii, łącznie około 230 tysięcy ludzi; na granicy zachodniej przeciw

Niemcom było 4 dywizje piechoty, 1 brygada kawalerii, łącznie około 50 tysięcy ludzi. Poza tym 260 tysięcy żołnierzy znajdowało się wewnątrz kraju, przeważnie na przeszkoleniu. W sumie więc Polska miała wówczas 540 tysięcy żołnierzy pod bronią. Wiosną 1920 roku w wyniku prowadzonej mobilizacji liczba ta wzrosła do ponad 700 tysięcy żołnierzy. 14 kwietnia 1920 roku wiceminister spraw wojskowych gen. Sosnkowski wydał rozkaz o przerwaniu nauczania w wojskowych szkołach i na kursach oraz o wysyłaniu ich słuchaczy, oficerów i podoficerów na front, w celu uzupełnienia braków w jednostkach frontowych.

Na front wschodni skierowano też 4 dywizje piechoty i 1 brygadę kawalerii trzymane dotychczas dla objęcia ziem byłego zaboru pruskiego.

4 lipca 1920 roku gen. Sosnkowski wydał przepisy dotyczące werbunku do armii ochotniczej. Przewidywano, że jako ochotnicy mają zgłaszać się wszyscy obywatele polscy nie objęci dotychczas poborem przymusowym oraz ci, którzy otrzymali odroczenia /reklamowani/, a mianowicie szeregowi od 17 do 42 lat życia /oficerowie do 50 roku życia/.

Powołany zostaje Generalny Inspektorat Armii Ochotniczej pod dowództwem gen. Józefa Hallera.

Jędruszczak T. Historia Polski, Warszawa 1984 rok.

- 1.12. Niektóre jednostki rozmieszczone we wschodnich rejonach kraju, rozwijane w mobilizacji powszechnej, otrzymywały brakujące ilości podoficerów i specjalistów wojskowych z centralnych okręgów korpusów. Aby w przyszłości wyeliminować podobną praktykę nakazano wschodnim okręgom korpusów,

wyszkolić z miejscowych zasobów Polaków taką ilość podoficerów i szeregowych w poszczególnych specjalnościach wojskowych, jaka będzie potrzebna dla terytorialnego pokrycia potrzeb mobilizacyjnych. Cel ten zamierzano osiągnąć poprzez obniżenie wymagalności i złagodzenie kryteriów w stosunku do Polaków zamieszkałych na terenach wschodnich. Łężny Wł. Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych w latach 1920-1970. Warszawa 1972 rok.

- 1.13. Tamże. Największe zadania mobilizacyjne posiadały jednostki piechoty i artylerii, które oprócz własnych zadań mobilizacyjnych związanych z ich przejściem na strukturę wojenną, miały mobilizować dziewięć rezerwowych dywizji piechoty oraz szereg jednostek pozadywizyjnych, formowanych od nowa lub na bazie minimalnych zawiązków kadrowych. Zgodnie z założeniami planu "W" stan liczbowy zmobilizowanych jednostek liniowych miał wynosić około 1.050 tysięcy żołnierzy.
- 1.14. Do lutego 1938 roku wszelkie przygotowanie wojenne, plany mobilizacyjne i operacyjne przygotowywano przede wszystkim z myślą o wojnie z ZSRR. Dopiero w marcu 1938 roku naczelne władze wojskowe przystąpiły pośpiesznie do prac nad planem wojny z Niemcami.
Chocha B. Obrona terytorium kraju. Warszawa 1974 rok.
- 1.15. W celu fachowo specjalnego przygotowania aparatu mobilizacyjnego, który był tworzony od podstaw, w lutym 1949 roku zorganizowano w Rembertowie nieetatowe specjalne kursy dla oficerów. Na jednomiesięcznych kursach w pięciu turnusach przeszkolono około 500 oficerów dla RKU /komendantów i

kierowników pierwszych sekcji/.

Łęźny Wł. Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych w latach 1920-1970. Warszawa 1972 rok.

1.16. Tamże. Plan mobilizacyjny "PM-1" został wprowadzony w życie w 1951 roku. Według założeń tego planu, do etatów wojennych miały być rozwinięte: dwie armie ogólnowojskowe, pułki zapasowe i jednostki tyłowe wojsk operacyjnych oraz niektóre jednostki wojsk lotniczych, wojsk OPK i MW. Pozostałe jednostki zaliczone do pierwszego rzutu mobilizacyjnego, jak: instytucje centralne MON, okręgi wojskowe, wojskowe komendy uzupełnień, szkoły oficerskie oraz stacjonarne jednostki tyłowe szczebla centralnego i okręgowego, na wypadek wojny miały pozostać nadal według etatów pokojowych.

1.17. Tamże. Dla wyrównania niedoboru wyszkolonych zasobów w określonych specjalnościach wojskowych, zaplanowano przeszkolić w ramach ćwiczeń wojskowych w latach 1954-1956 około 140 tysięcy oficerów, podoficerów i szeregowych rezerwy.

1.18. Tamże. W celu wyrównania braków w zasobach wyszkolonych rezerw osobowych w deficytowych specjalnościach wojskowych, w latach 1953-1958 główny nacisk położono na krótko-terminowe /trzy miesięczne/ przeszkolenie rezerwistów, którzy nie odbyli zasadniczej służby wojskowej oraz na przekwalifikowanie pewnej części rezerwistów na specjalności wojskowe, których brak było w zasobach na pokrycie potrzeb mobilizacyjnych. Przedsięwzięcia te wyczerpały cały limit /60 tysięcy żołnierzy na trzy miesięczne ćwiczenia/ na szkolenie wojskowe rezerw osobowych.

1.19. Tamże. Na podstawie praktycznego sprawdzenia ustalono, że czas potrzebny na dotarcie sygnału do poszczególnych jednostek mobilizujących i PSzW, w zależności od pory dnia i roku oraz położenia garnizonu, wynosi od 20 do 80 minut. W oparciu o wnioski wypływające z praktycznego przekazywania tych sygnałów wydaje się, że istnieje możliwość jak również i potrzeba radykalnego skrócenia czasu ich przebiegu.

DO ROZDZIAŁU DRUGIEGO

2.1. System to celowo określony zbiór elementów, materiału, energii i ich struktury oraz relacji zachodzących między nimi, przy czym właściwości są cechami poszczególnych obiektów, relacjami zaś - stosunki wiążące poszczególne części składowe z całością.

Kossecki J. Cybernetyka społeczna. Warszawa 1981 rok.

Systemem nazywamy każdy złożony obiekt wyróżniony z badanej rzeczywistości, stanowiący całość tworzoną przez zbiór obiektów elementarnych /elementów/ i powiązań /relacji/ pomiędzy nimi.

Sienkiewicz P. Inżynieria systemów. Warszawa 1983 rok.

2.2. System mobilizacyjny sił zbrojnych - zespół przedsięwzięć organizacyjnych, planistycznych i szkoleniowych dotyczący przygotowania jednostek wojskowych i rezerw osobowych do wykonania zadań związanych z przeprowadzeniem mobilizacji sił zbrojnych.

Leksykon Wiedzy Wojskowej. Warszawa 1979 rok.

System mobilizacyjny sił zbrojnych to całokształt zasad organizacyjnych, ogół norm i reguł oraz zespół sposobów /metod/ działania w zakresie organizacji i przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych /wojsk, sił zbrojnych/.

Zbiór podstawowych definicji, znaków i skrótów stosowanych w pracach mobilizacyjnych. Warszawa 1984 rok.

2.3. Prawidłowościami w systemie mobilizacyjnym sił zbrojnych są określone różnymi przyczynami skutki, które ujawniają się w praktyce.

Przypis autorski.

2.4. Mobilizacyjne rozwinięcie może być całkowicie zrealizowane w okresie poprzedzającym działania wojenne lub w toku trwania wojny, względnie rozpocząć się w okresie poprzedzającym wybuch wojny i zakończyć w warunkach wojennych.

Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych Szt.Gen. 1088/82.

Współczesny system mobilizacyjny winien zapewnić możliwość mobilizacji sił zbrojnych w różnych sytuacjach polityczno-militarnych: przed rozpoczęciem, z chwilą rozpoczęcia lub po rozpoczęciu konfliktu zbrojnego, zarówno z użyciem, jak i bez użycia broni jądrowej. Dążność do osiągnięcia pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, przed rozpoczęciem konfliktu zbrojnego, aczkolwiek, najbardziej uzasadniona ze względów strategicznych, operacyjnych, zawiera niebezpieczeństwo natury ekonomicznej. Opóźnienie mobilizacyjnego rozwinięcia lub zbyt późne jej przeprowadzenie będzie miało czasem bardzo ujemne skutki dla gospodarki narodowej.

Mroccka St. Myśl Wojskowa /jawna/ 1978 rok.

2.5. Przedmiot systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych określa zakres i zasięg mobilizacji dla pozostałych dziedzin działalności gospodarczej, administracyjnej, propagandowej, naukowej itp.

Zasięg mobilizacji to obszar jej oddziaływania w państwie w czasie pokoju i wojny. Zakres mobilizacji to składowa oddziaływania na organizację i sposoby realizacji ustalonych zadań mobilizacyjnych. Zakres i zasięg mobilizacji sił zbrojnych wyrażony jest zadaniami wynikającymi ze stosunku pokojowego ukończenia sił zbrojnych /jednostek wojskowych/ do wojennego. Zakres mobilizacji dotyczy uzupełniania /dopełniania/ jednostek wojskowych do etatów wojennych stanem osobowym, środkami transportowymi i maszynami. Natomiast zasięg mobilizacji dotyczy zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Wyjaśnienia autorskie.

2.6. Demobilizacja jest to całokształt czynności związanych z przejściem sił zbrojnych /po zakończeniu wojny/ na strukturę pokojową, w celu przyjęcia organizacji i etatów pokojowych. Polega ona na zmniejszeniu sił zbrojnych przez rozwiązanie jednostek i oddziałów, sztabów, instytucji oraz zakładów utworzonych w czasie wojny. Rozróżnia się demobilizację:

- częściową, która polega na zwolnieniu tylko pewnych roczników lub formacji i pozostawienie w armii innych roczników, nie objętych poborem;
- ogólną polegającą na zwolnieniu rezerwistów, poborowych i ochotników tych roczników, które nie będą tworzyć pokojowego kontyngentu armii oraz przejściu do normalnej, rocznej rekrutacji poborowych i pokojowego szkolenia;
- demobilizacja personalna dotyczy stanów osobowych;

- demobilizacja materiałowa dotyczy pozostawienia na konserwacji sprzętu i materiałów oraz likwidacji sprzętu i materiałów.

Krawczyk E. Demobilizacja i pokojowa organizacja WP w latach 1920-1921. Warszawa 1971 rok.

Demobilizacja, ogół przedsięwzięć związanych z przejściem państwa oraz sił zbrojnych ze stanu wojennego w stan pokojowy. Polega na rozwiązaniu jednostek sformowanych na czas wojny, sprzedaży lub zniszczenia zbędnych materiałów wojennych i broni oraz przejściu do pokojowego uzupełniania i szkolenia wojsk.

Leksykon Wiedzy Wojskowej. Warszawa 1979 rok.

W jesieni 1946 roku rozformowano szereg ZT i oddziałów, przekazując gospodarce narodowej środki i siłę pociągową.

Chocha B. Obrona terytorium kraju. Warszawa 1974 rok.

2.7. Zasada ta obowiązywała również w armii okresu międzywojennego, która polegała na pozyskiwaniu zasobów z terytorium bezpośrednio przyległego do jednostki wojskowej lub oddalonego nie więcej niż 0,5 do 1 godziny marszu dostępnymi środkami lokomocji /dla rezerw osobowych wynosiło to 50-100 km, dla pojazdów mechanicznych 100-200 km/.

Berman Cz. Mobilizacja w teorii i praktyce. Warszawa 1964 rok.

Obecnie terytorialność uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych opiera się o granice administracyjne poszczególnych WSzW z wyjątkami, jeżeli zasoby rezerw nie pokrywają potrzeb mobilizacyjnych jednostek wojskowych, stacjonujących na tym obszarze.

Biuletyn Informacyjny 2/140. Sztab Gen.WP 1982 rok.

2.8. Materiałowo-techniczne zabezpieczenie mobilizacji wojsk to całokształt przedsięwzięć obejmujących planowanie i zabezpieczenie mobilizacyjnych potrzeb jednostek w sprzęcie i materiałach służb /rodzajów wojsk/ technicznych.

Materiałowe zabezpieczenie mobilizacji, całokształt przedsięwzięć obejmujących materiałowe, techniczne i kwatermistrzowskie zabezpieczenie mobilizacji.

Kwatermistrzowskie zabezpieczenie mobilizacji to całokształt przedsięwzięć dotyczących planowania i zabezpieczenia materiałowego, medycznego, komunikacyjnego i usługowego zabezpieczenia potrzeb jednostek wojskowych /sił zbrojnych/.

Zbiór podstawowych definicji, znaków i skrótów stosowanych w pracach mobilizacyjnych. Warszawa 1984 rok.

DO ROZDZIAŁU TRZECIEGO

3.1. Obowiązkowi służby wojskowej w zakresie określonym w niniejszej ustawie podlegają obywatele polscy: mężczyźni począwszy od 1 stycznia roku kalendarzowego, w którym kończą 18 lat życia, do końca roku kalendarzowego, w którym kończą 50 lat, a posiadający stopień chorążego lub oficera - 60 lat życia.

Ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL z dnia 21.11.1967 roku, art.61.

3.2. Tamże. art.31. Zwierzchni nadzór nad przeprowadzeniem poboru sprawuje Minister Spraw Wewnętrznych. Bieżący nadzór nad przygotowaniem i przebiegiem poboru sprawują wojewodowie. Kontrolę przeprowadzenia poboru w sprawach określenia zdolności do służby wojskowej oraz zakładania ewidencji wojskowej wykonuje Minister Obrony Narodowej i podległe mu organy. Wnioski organów wojskowych w sprawach objętych kontrolą podlegają rozpatrzeniu przez wojewódzką komisję poborową lub organ, który ją powołał.

3.3. W zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych nie poruszono problematyki zabezpieczenia finansowego, ponieważ uważano, że jest ona szczegółowo uregulowana w przepisach.

Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych na str.142 stanowi, że finansowanie mobilizacyjnego rozwinięcia polega na:

1/ zapewnieniu w czasie pokoju warunków umożliwiających

jednostkom wojskowym niezwłoczne uzyskanie środków pieniężnych na pokrycie potrzeb w okresie mobilizacji i początkowym okresie wojny:

- 2/ likwidacji gospodarki finansowej czasu pokojowego i przejście na gospodarkę czasu wojennego.

W punkcie 402 wspomnianej instrukcji określa się, że finansowanie mobilizacyjnego rozwinięcia obejmuje w szczególności:

- 1/ obliczanie potrzeb pieniężnych jednostek wojskowych na pierwszy i drugi miesiąc wojny /60 dni obliczeniowych/;
- 2/ wystawianie przekazów NBP na zaspokojenie potrzeb wymienionych w pkt.1;
- 3/ zdeponowanie we właściwych terenowych oddziałach NBP rezerw środków pieniężnych przewidzianych na wydatki jednostek wojskowych w pierwszym i drugim miesiącu wojny;
- 4/ zaopatrzenie jednostek wojskowych w przepisy oraz druki finansowe i bankowe.

Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych. Warszawa 1982 rok.

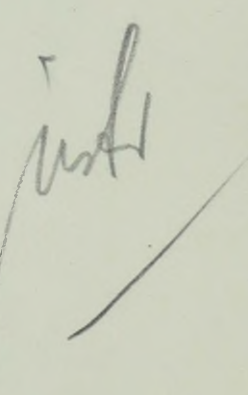
- 3.4. W planie zabezpieczenia osiągnięcia WSGB przez jednostki garnizonu ujmują się zagadnienia mobilizacyjne.

W części graficznej na mapie.

W części opisowej w rozdziale IV - zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych garnizonu.

Wzory dokumentów do instrukcji o mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych. Sztab Gen.WP, sygn. 1089/82, str.21.

- 3.5. Osłona mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych w myśl cytowanej już instrukcji o mobilizacyjnym rozwinięciu

jednostek wojskowych obejmuje:

- zabezpieczenie elementów bazy mobilizacyjnej oraz zorganizowanie ich ochrony w przypadku niespodziewanego napadu przeciwnika /grupy dywersyjnej/;
- zorganizowanie służby porządkowo-ochronnej, zapewniającej sprawne i bezpieczne dowożenie żołnierzy rezerwy oraz doprowadzenie pojazdów samochodowych /maszyn/ z miejsc stawiennictwa do miejsc mobilizacji;
- inżynierską rozbudowę miejsc rozmieszczenia elementów bazy mobilizacyjnej i zabezpieczenie przeciwpożarowe;
- maskowanie miejsc rozmieszczenia elementów bazy mobilizacyjnej przed obserwacją z powietrza i penetracją z zewnątrz.

3.6. Zasadnicze kierunki pracy partyjno-politycznej w zakresie przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji obejmują:

- powiązanie pracy partyjno-politycznej z podejmowanymi decyzjami Partii, KOK i Rządu PRL w celu wyjaśniania żołnierzom rezerwy zaistniałej sytuacji, oddziaływanie na ich postawy, pogłębianie patriotyzmu i wartości moralno-bojowych oraz braterstwa broni z armiami UW;
- zwalczanie propagandy antysocjalistycznej i zakłamania politycznego;
- kształtowanie życzliwych stosunków między żołnierzami zawodowymi i zasadniczej służby wojskowej a rezerwistami, mając na uwadze potrzebę szybkiego tworzenia kolektiwów żołnierskich;
- umiejętne wykorzystanie sprzętu propagandowego i materiałów.

Biuletyn Informacyjny nr 2/140. Warszawa 1982 rok.

3.7. System uzupełniania strat wojsk to całokształt zadań organizacyjnych, ogół norm i reguł oraz zespół sposobów /metod/ działania w zakresie wykonywania zadań związanych z uzupełnianiem strat w stanie osobowym i środkach transportowych /maszyn/ ponoszonych przez wojska w toku działań wojennych. Tworzą go organy uzupełnienia strat sztabów ZT, ZO i wyższych związków operacyjnych, a także organy sztabów okręgów wojskowych oraz wojskowych komend uzupełnień, jak również ustalone zasady i sposoby działania tych organów. Zbiór podstawowych definicji, znaków i skrótów stosowanych w pracach mobilizacyjnych. Warszawa 1983 rok.

I. ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

1. Centralne Archiwum Wojskowe /CAW/

- 1/ Ogólna instrukcja mobilizacyjna "M-1". Rok wydania 1923 /CAW.Dz.I.303.1,teczka 56/.
- 2/ Materiały dotyczące rozbudowy mobilizacyjnej armii z 1924 roku /CAW.Dz.I.303.1,teczka 58/.
- 3/ Instrukcja mobilizacyjna z 1930 roku /CAW.Dz.I.303.1,teczka 60/.
- 4/ Instrukcja o przygotowaniu i przeprowadzeniu mobilizacji przemysłu 1930-1931 /CAW.Dz.303.1,teczka 62/.
- 5/ Instrukcja mobilizacyjna dla dowódców jednostek mobilizujących cz.III /CAW.Dz.I.303.1,teczka 78/.
- 6/ Dyrektywa mobilizacyjna szefa Sztabu Generalnego WP oraz dokumenty planu "PM-1" /CAW.Dz.303.1,teczka 80/.
- 7/ Dyrektywa mobilizacyjna o wprowadzeniu planu "ZPM-53" /CAW.Dz.303.1,teczka 82/.

2. Biblioteka Naukowa ASG WP

- 1/ Bagiński H. U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1908-1914. Warszawa 1935r.
- 2/ Korzon T. Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. Lwów 1925r.
- 3/ Kukiel M. Zarys historii wojskowości w Polsce. Kraków 1929r.
- 4/ Kukiel M. Dzieje Wojska Polskiego w dobie napoleońskiej 1795-1815. Warszawa 1918r.

- 5/ Kutrzeba St. Polskie ustawy i artykuły wojskowe od XV do XVIII w. Kraków 1937r.
- 6/ Tokarz W. Armia Królestwa Polskiego w 1815-1830. Piotrków 1917r.
- 7/ Sikorski Wł. Przyszła wojna. Warszawa 1934r.

II. DOKUMENTY ZARZĄDU MOBILIZACJI I UZUPEŁNIEŃ SZTABU GENERALNEGO WP

1. Dyrektywy i plany

- 1/ Dyrektywa MON do działalności Sił Zbrojnych PRL w latach 1986-1990 /nr 005/Oper. z dnia 21.02.1986r./.
- 2/ Dyrektywa MON o gotowości bojowej Sił Zbrojnych PRL /nr 001/Oper. z dnia 25.11.1985r./.
- 3/ Plan mobilizacyjny Sił Zbrojnych PRL "PM-83".

2. Uchwały KOK

- 1/ nr 01/84 z dnia 12.01.1984r. w sprawie przyjęcia regulaminu KOK oraz ustalenia wykazu obowiązujących aktów normatywnych Komitetu w dziedzinie obronności.
- 2/ nr 05/83 z dnia 12.10.1983r. w sprawie zasad i trybu zwalniania od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej /reklamowania w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny/.
- 3/ nr 01/70 z dnia 16.01.1970r. w sprawie realizacji przez jednostki organizacyjne administracji państwowej i gospo-

darki uspołecznionej zadań mobilizacyjnych dla potrzeb sił zbrojnych.

4/ nr 04/81 z dnia 19.06.1981r. w sprawie mobilizacji.

3. Zarządzenia MON

1/ nr 58 z dnia 18.12.1980r. w sprawie służby wojskowej studentów i absolwentów szkół wyższych.

2/ nr 59 z dnia 30.11.1981r. w sprawie odbywania ćwiczeń wojskowych.

3/ nr 010 z dnia 23.12.1983r. w sprawie prowadzenia prac reklamacyjnych.

4/ nr 05 z dnia 12.09.1983r. w sprawie kompetencji organów wojskowych w zakresie militaryzacji.

5/ nr 09 z dnia 30.06.1983r. w sprawie realizacji przez kierowników urzędów i instytucji państwowych oraz jednostek gospodarki uspołecznionej zadań związanych z mobilizacyjnym rozwinięciem jednostek wojskowych.

6/ zarządzenie ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 16.09.1983r. w sprawie planowania i realizacji obowiązku świadczeń na rzecz obrony kraju.

4. Zarządzenia i wytyczne szefa Sztabu Generalnego WP

1/ w sprawie powoływania żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe.

2/ nr 0142/Mob. z dnia 2.11.1982r. w sprawie organizacji i funkcjonowania TAMob.

- 3/ nr 0159/Mob. z dnia 9.05.1983r. w sprawie planu mobilizacyjnego "PM-83".
- 4/ nr 036/Mob. z dnia 3.11.1986r. w sprawie doskonalenia działalności mobilizacyjnej i pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych w latach 1987-1990.

5. Różne

- 1/ przepisy kadrowe na czas wojny /kadr. 35/76/.
- 2/ zarządzenie GISz w sprawie zasad szkolenia żołnierzy rezerwy.
- 3/ wytyczne w sprawie doboru kwalifikowanego /Szt.Gen.1116/83/.
- 4/ uchwała RM nr 185/69 z dnia 16.10.1969r. w sprawie zasad i trybu przekazywania dla potrzeb obrony państwa środków transportowych, maszyn i urządzeń.
- 5/ rozporządzenie RM z dnia 17.07.1981r. w sprawie świadczeń na rzecz obrony narodowej.
- 6/ pismo MŁ nr DW-440/S/033 z dnia 6.02.1976r. dotyczące realizacji przez UPT zadań związanych z natychmiastowym doręczeniem dokumentów powołania.
- 7/ instrukcja Przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 17.03.1984r. w sprawie planowania przygotowań mobilizacyjnych w gospodarce narodowej.
- 8/ wytyczne GISz w sprawie zgrywania bojowego mobilizacyjnie rozwijanych jednostek wojskowych /Pf 290 z dnia 31.03.1983r./.
- 9/ instrukcje o gotowości bojowej wojsk /cz.I - szczebel operacyjny; cz.II - szczebel taktyczny/ - Sztab Gen. 1985r.
- 10/ podstawowe zasady i metodyka mobilizacyjnego rozwijania wojsk wydzielanych w skład ZSZ państw-stron UW. Sztab Gen. - 1985r.

- 11/ ramowy zakres wiedzy wojskowej wymaganej od kadry zawodowej
WSZW i WКУ. Sztab Gen. - 1983r.

III. INSTRUKCJE I PRZEPISY

1. Biuletyn Informacyjny nr 3/135. Warszawa 1980r.
2. Biuletyn Informacyjny nr 2/140. Warszawa 1982r.
3. Biuletyn Informacyjny nr 1/144. Warszawa 1984r.
4. Instrukcja w sprawie poboru i uzupełniania sił zbrojnych poborowymi. Sztab Gen. 1098/82.
5. Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu Sił Zbrojnych PRL. Sztab Gen. 1088/82.
6. Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu jednostek wojskowych. Sztab Gen. 1086/82.
7. Instrukcja o zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych przez terenowe organy administracji wojskowej. Sztab Gen. 1094/82.
8. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL z 21.11.1967r. Dz.U. z 6.08.1979r. nr 18, poz.111.
9. Wnioski z ćwiczeń "LATO-82", "LATO-84" /dodatki do Myśli Wojskowej/.
10. Vademecum mobilizacyjno-uzupełnieniowe. Sztab Gen. 1180/84.
11. Zbiór przepisów dotyczących powoływania żołnierzy rezerwy na ćwiczenia wojskowe oraz zasad ich szkolenia. Sztab Gen. 1172/84.
12. Zbiór przepisów mobilizacyjnych w sprawach związanych z natychmiastowym uzupełnieniem Sił Zbrojnych PRL. Sztab Gen. 790/76.

IV. PUBLIKACJE

1. Książkowe

- 1/ Askanazy Sz. Książce Józef Poniatowski 1793-1813.
Warszawa 1922r.
- 2/ Bagiński H. U podstaw organizacji Wojska Polskiego
1908-1914. Warszawa 1935r.
- 3/ Berman Cz. Mobilizacja w teorii i praktyce. Warszawa 1964r.
- 4/ Besela J. Wielcy hetmani Rzeczypospolitej. Warszawa 1983r.
- 5/ Bardach J. Historia państwa i prawa Polski do połowy
XV wieku. Warszawa 1957r.
- 6/ Bzowiecki A. Organizacja armii. Warszawa 1920.
- 7/ Chmielewski J. Syta A. Czasy, ludzie, wydarzenia cz. I i II.
Warszawa 1982r.
- 8/ Chocha B. Obrona terytorium kraju. Warszawa 1974r.
- 9/ Dąbrowski J. Obowiązek obrony kraju w XI-XIIw.
Warszawa 1951r.
- 10/ Dąbrowski St. Zagadnienia obrony narodowej w wojnie nowo-
czesnej. Poznań 1925r.
- 11/ Dziesięciolecie odrodzenia Polskiej Siły Zbrojnej
1918-1928. Warszawa 1928r.
- 12/ Feret St. Polska sztuka wojenna 1918-1939. Warszawa 1972r.
- 13/ Gołąb Zd. Rozwijanie wojsk lądowych w wojnie współczesnej.
Warszawa 1967r.
- 14/ Gołąb Zd. Początkowy okres wojny. Warszawa 1972r.
- 15/ Grabowski T. Inwestycje zbrojeniowe w gospodarce Polski
międzywojennej. Warszawa 1963r.

- 16/ Grodecki R. Kronika Polska. Wrocław, Warszawa, Katowice 1965r.
- 17/ Herbst St. Historia wojskowości: treść, dzieje, metodyka, metodologia. Zeszyty Naukowe WAP nr 5/21/1961r.
- 18/ Jasienica P. Polska Piastów. Wrocław, Warszawa 1961r.
- 19/ Jędruszczak K. Historia Polski, t.IV. Warszawa 1984r.
- 20/ Kacmarczyk Zd. Kazimierz Wielki /1333-1370/. Warszawa 1948r.
- 21/ Kacmarczyk Zd. Weygman St. Reformy wojskowe i organizacja siły zbrojnej za Kazimierza Wielkiego. Warszawa 1958r.
- 22/ Kacmarczyk Zd. Artykuły henrykowskie. Poznań 1946r.
- 23/ Kacmarczyk Zd. Leśniadowski B. Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do 1795 r. Warszawa 1957r.
- 24/ Karwin J. Pomianowski E. Rutkowski Sz. Z dziejów wychowania wojskowego w Polsce. Warszawa 1965r.
- 25/ Kotarbiński T. Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk. Ossolineum 1961r.
- 26/ Korzon T. Gembarzewski B. Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. Lwów 1925r.
- 27/ Krawczyk E. Demobilizacja i pokojowa organizacja Wojska Polskiego w latach 1920-1921. Warszawa 1971r.
- 28/ Kozłowski E. Wojsko Polskie 1936-1939. MON 1964r.
- 29/ Kozłowski E. Wrzosek M. Dzieje oręża polskiego, t.II. Warszawa 1973r.
- 30/ Łężny Wł. Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacyjnego sił zbrojnych w latach 1920-1970. Warszawa 1972r.
- 31/ Mazur M. Cybernetyczne teorie układów systemowych. Warszawa 1966r.
- 32/ Madejski A. Nauka wojenna. Warszawa 1981r.
- 33/ Metodyka opracowania prognoz systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych. Warszawa 1984r.

- 34/ *Metodyka prognozowania rozwoju organizacyjnego sił zbrojnych.* Warszawa 1984r.
- 35/ *Mirek J. Doskonalenie systemu terytorialnego gromadzenia rezerw.* Warszawa 1985r.
- 36/ *Modrzewski F.A. Dzieła wszystkie. O poprawie Rzeczypospolitej, ks.III O wojnie.* Warszawa 1953r.
- 37/ *Paprocki B. Hetman czyli kontefekt hetmański.* Kraków 1978r.
- 38/ *Pawłuk St. Przedmiot i treść teorii organizacji sił zbrojnych.* Warszawa 1973r.
- 39/ *Pieter J. Ogólna metodologia pracy naukowej.* Ossolineum 1967r.
- 40/ *Pietrzykowski R. Krótki zarys dziejów, cz.II.* Warszawa 1966r.
- 41/ *Ratajczak L. Historia wojskowości.* Warszawa 1980r.
- 42/ *Sienkiewicz P. Inżynieria systemów.* Warszawa 1983r.
- 43/ *Sikorski J. Zarys historii wojskowości powszechnej do końca XIX w.* Warszawa 1972r.
- 44/ *Sikorski Wł. Przyszła wojna, jej możliwości i charakter oraz związane z nią zagadnienia obrony kraju.* Warszawa 1934r.
- 45/ *Skałkowski A. Pamiętniki o Legionach Polskich.* Warszawa 1922r.
- 46/ *Starzyński Wł. Zarys nauki organizacji sił zbrojnych.* Warszawa 1930r.
- 47/ *Spiski Zd. Winner J. Wypisy źródłowe do historii polskiej sztuki wojennej.* Warszawa 1961r.
- 48/ *Terlecki O. Z dziejów drugiej Rzeczypospolitej.* Kraków 1985r.
- 49/ *Tupolski J. Zarys dziejów Polski.* Warszawa 1986r.
- 50/ *Umiestowski R. Podstawy obrony państwa.* Warszawa 1922r.
- 51/ *Uryniuk J. Doskonalenie systemu szkolenia rezerw osobowych dla potrzeb dywizji zmechanizowanej.* Warszawa 1986r.
- 52/ *Wojnarowski J. Prognoza rozwoju systemu mobilizacji i uzupełniania sił zbrojnych.* Warszawa 1987r.

- 53/ Zakrzewski T. Organizowanie siły zbrojnej w państwie.
Warszawa 1938r.
- 54/ Zajączkowski St.M. Służba wojskowa chłopów w Polsce do
połowy XV w. Wrocław 1958r.
- 55/ Żółtowski E. Zaskoczenie w wojnie współczesnej.
Warszawa 1966r.

2. Artykuły

- 1/ Mrocza St. Myśl Wojskowa /jawna/ 2/78.
- 2/ Stuglik M. Myśl Wojskowa /jawna/ 3/79.
- 3/ Stuglik M. Myśl Wojskowa /tajna/ 3/84.
- 4/ Wojnarowski J. Zeszyty Naukowe ASG WP nr 2/17/78 /tajny/.
- 5/ Wojnarowski J. Zeszyty Naukowe ASG WP nr 1/37/84 /tajny/.
- 6/ Wojnarowski J. Zeszyty Naukowe ASG WP Nr 1/85 /jawny/.

3. Encyklopedie i słowniki

- 1/ Encyklopedia PWN. Warszawa PIW 1977r.
- 2/ Mała encyklopedia wojskowa. Warszawa MON 1967r.
- 3/ Leksykon wiedzy wojskowej. Warszawa MON 1978r.
- 4/ Zbiór podstawowych definicji, znaków i skrótów stosowanych
w pracach mobilizacyjnych. Sztab Gen. Warszawa 1984r.
- 5/ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1920-1939.
- 6/ Encyklopedia wojskowa pod red. Laskowskiego.
T 1-6 i 7a,c. Warszawa 1931-1937.
- 7/ Mały rocznik statystyczny. Warszawa 1934-1939.

Z A Ł A C Z N I K I

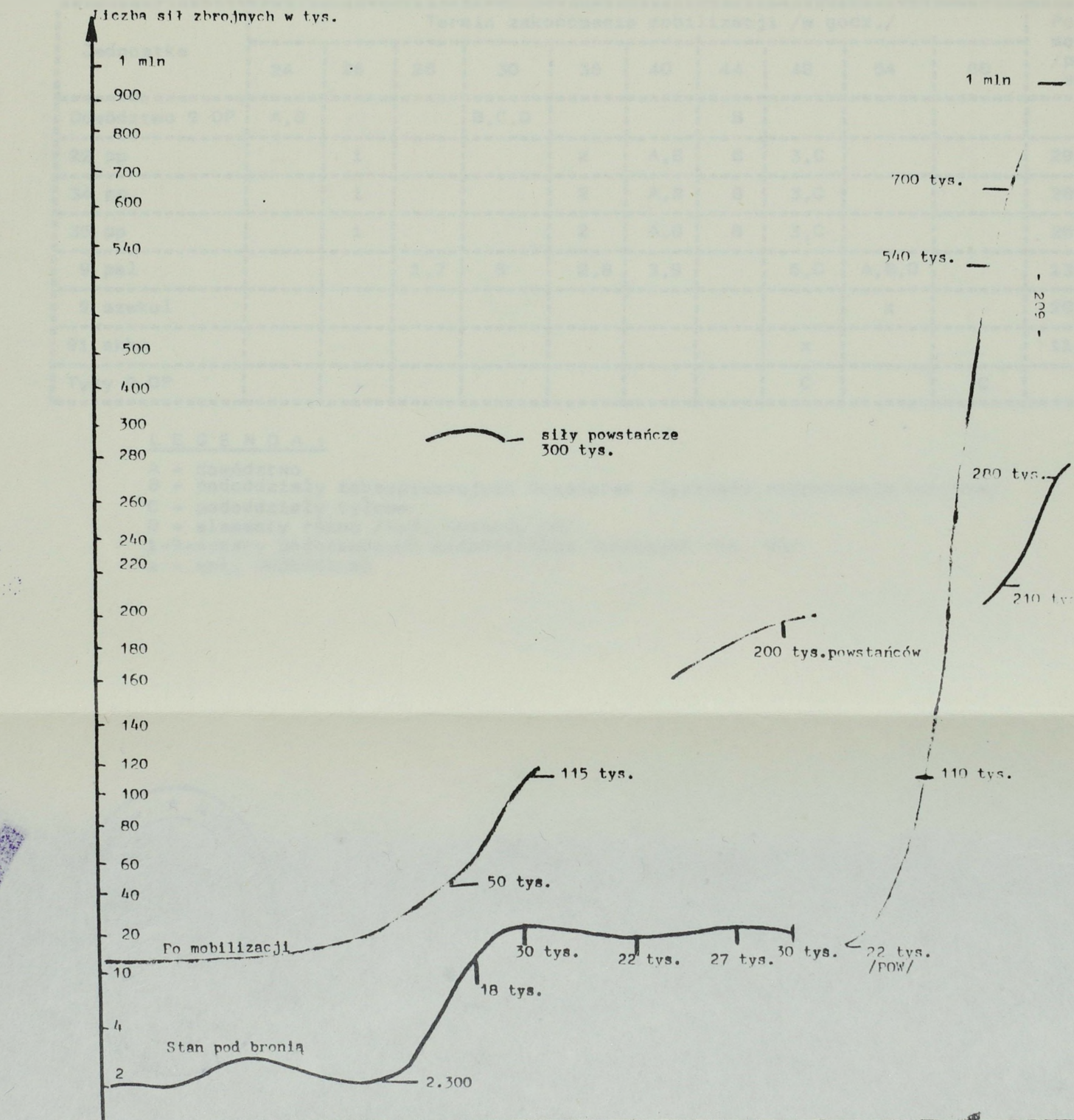
KLASYFIKACJA SIŁ ZBROJNYCH PAŃSTWA POLSKIEGO /X-XX WIEK/

Okres historyczny	Wojska stałe operacyjne terytorialne	Wojska doraznie powoływane terytorialne
1	3	5
Wczesno-feudalny	Założenia grodów/zdelegowanych w ramach powinności "stróża"/	Pospolite ruszenie /dzielnicy, okolicy/
Od połowy XII do połowy XV wieku	Założenia grodów przygranicznych /żołnierze najemni, straż miejska/	Pospolite ruszenie ludności wiejskiej dzielnicy /okolicy/; mieszczanie w obronie miasta
Drużyna penującego	Straż miejska	Mieszczanie w obronie miasta, pospolite ruszenie ludności chłopskiej
Oddziały nadworne	Oddziały nadworne, oddziały zaciężne /obrończe/	Oddziały najemne, oddziały zaciężne, szlacheckie pospolite ruszenie
Druga połowa XV wieku	Oddziały zaciężne /obrona/ po 1563 roku w ramach wojska kwarcianego, oddziały nadworne /gwardia królewska/	Oddziały najemne, oddziały zaciężne, piechota wybraniecka, oddziały prywatne, watahy, kozacy, lisowczyki

1	2	3	4	5
Od połowy XVII wieku do 1717 roku	Oddziały zaciężne w ramach wojska komputerowego, kozacy /wojska posiłkowe/, gwardia królewska	Straż miejska	Oddziały zaciężne powiększające wojsko komputerowe, piechota wybraniacka, wyprawy łanowe i dymowe	Szlacheckie pospolite ruszenie, wojska powiatowe, milicja miejska
Od 1717 do 1788 roku	Oddziały zaciężne o stałym etacie	Rezerwowe oddziały zaciężne /od 1792r./	Wyprawy obronne, milicja ruchoma, oddziały ochotnicze	Wojewódzkie pospolite ruszenie, milicja municypalna
Od 1788 do 1794 roku	Oddziały zaciężne uzupełniane rekrutem z poboru	uzupełniane rekrutem z poboru		
Od 1795 do 1807 roku /na obczyźnie/	Formacje ochotnicze			
Od 1806 roku do 1814 roku	Formacje regularne z poboru, wzmożone ochotnikami	Miejska gwardia narodowa /miejska ruchoma/	Pospolite ruszenie szlacheckie lub właścicieli ziemskich, ochotnicy	Gwardia narodowa departamentalna
Od 1815 do 1831 roku	Formacje regularne z poboru		Dodatkowe formacje z wysłużonych żołnierzy, oddziały wojewódzkie, formacje ochotnicze	Straż bezpieczeństwa, gwardia ruchoma

1	Od 1918 roku
2	Formacje regularne z poboru /częściowo i w różnym stopniu skadrowane/
3	Korpus Ochrony Pogranicza, Obrona Narodowa /w znacznej mierze skadrowana/
4	Uzupełnienie formacji regularnych rezerwistami, formowanie dywizji rezerwowych
5	Formacje Przystosowania Wojskowego, zmilitaryzowane formacje kolei i poczty

STAN SIŁ ZBROJNYCH W CZASIE POKOJU I ICH WZROST PO MOBILIZACJI
/X - XX wiek/

Lata	X - XII w		XIII - XV w		XVI - XVIII w		XIX w				XX w		
			1347r	1794r	Ks. Warsz. 1806r	Król. Polsk. 1815r	Powst. Listop. 1830r	Powst. Stycz. 1864r	1914r	1919r	1920r	1930r	
Liczba ludności	18 tys.	1,8-3 mln	2 - 6 - 8 mln	2,5 mln	4 mln	8-26 mln	27mln	34,8mln					
% SZ w stos. do licz. ludn. w okresie P/W	11% 83%	/czarna śmierć/ 0,16% 0,6%	0,1% 0,9%	0,25% 4,3%	1,2% 4,6%	0,55% -	0,67% 5%	0,75% -	0,12%	0,4%	0,7%	0,8%	

TABELA MOBILIZACYJNA 9 DP /1939r./

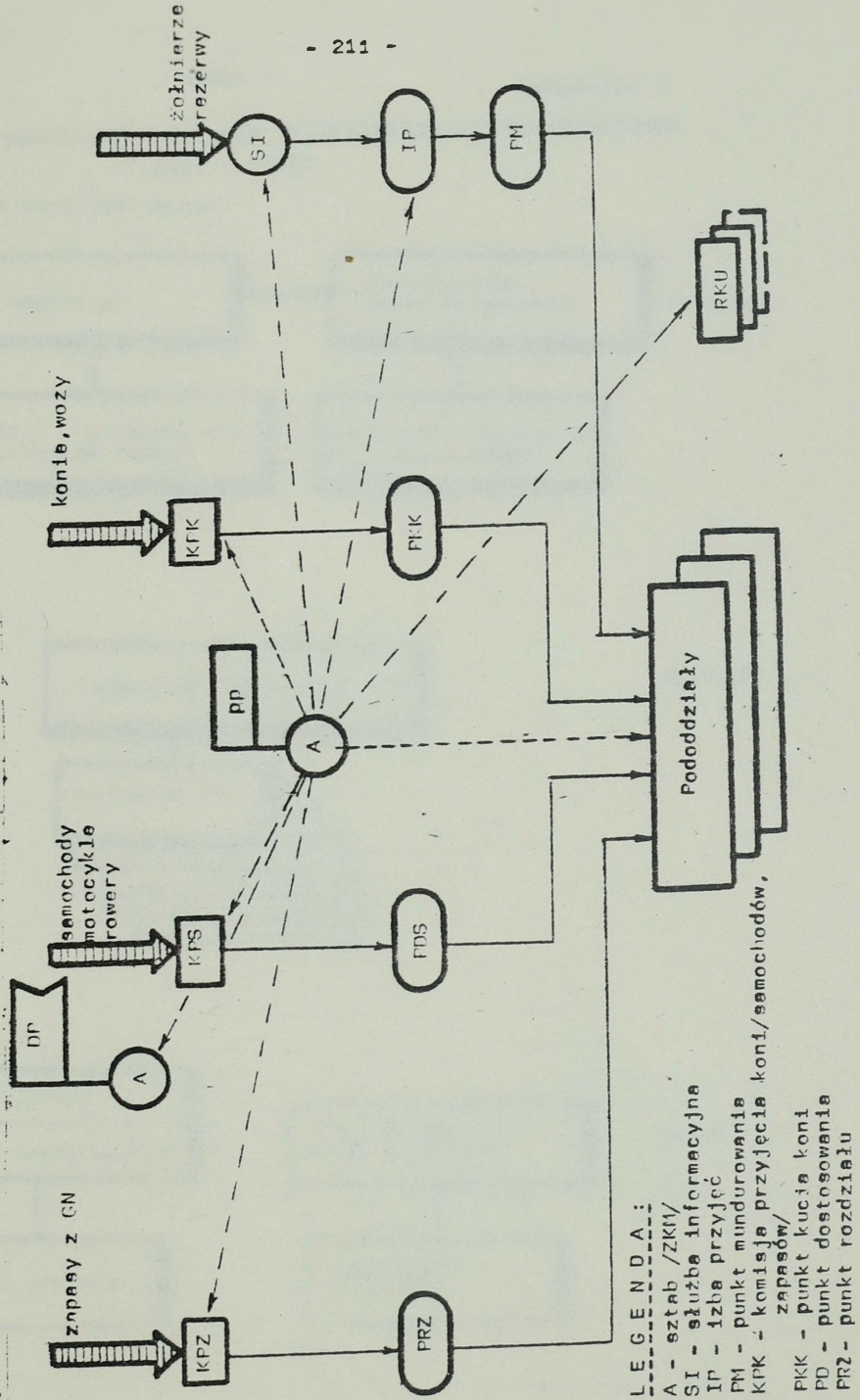
Jednostka	Termin zakończenia mobilizacji /w godz./										Potrzeby mobilizac. /podofig. i szereg./	
	24	26	28	30	36	40	44	48	54	60		
Dowództwo 9 DP	A, B			B, C, D			B					
22 pp	1				2	A, B	B	3, C			292/2353	
34 pp	1				2	A, B	B	3, C			289/2321	
35 pp	1				2	A, B	B	3, C			269/2259	
9 pal			1, 7	5	2, 8	3, 9		6, C	A, B, D		131/962	
9 szwkol									x		20/186	
91 skkm								x			11/150	
Tyły 9 DP								C			-	C

LEGENDA:

- A - dowództwo
- B - pododdziały zabezpieczające dowództwo /łączność, rozpoznanie, ochrona/
- C - pododdziały tylowe
- D - pododdziały tyłowe
- D - elementy różne /sąd, Komendy KG/
- 1-9-numery podstawowych pododdziałów liniowych /bp, ba/
- x - cały pododdział

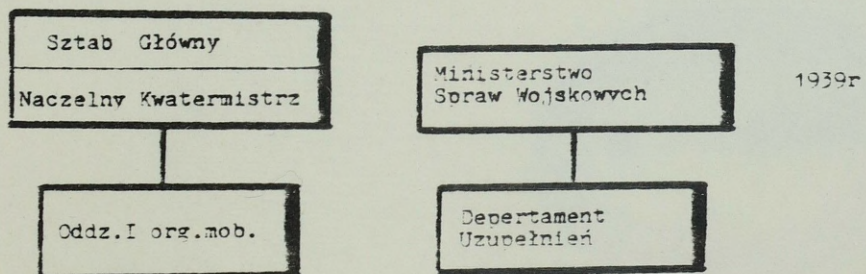
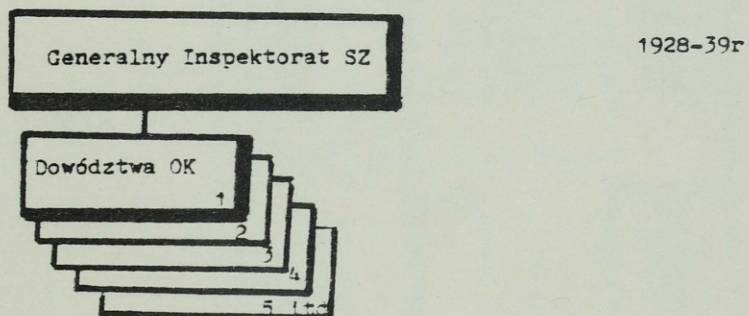
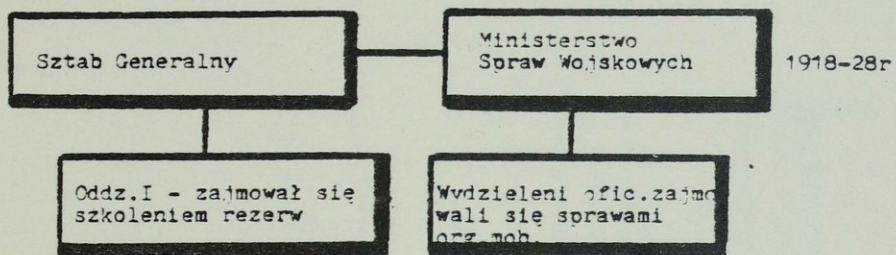
ELEMENTY BAZY MOBILIZACYJNEJ JEDNOSTKI WOJSKOWEJ

/1937-1939/

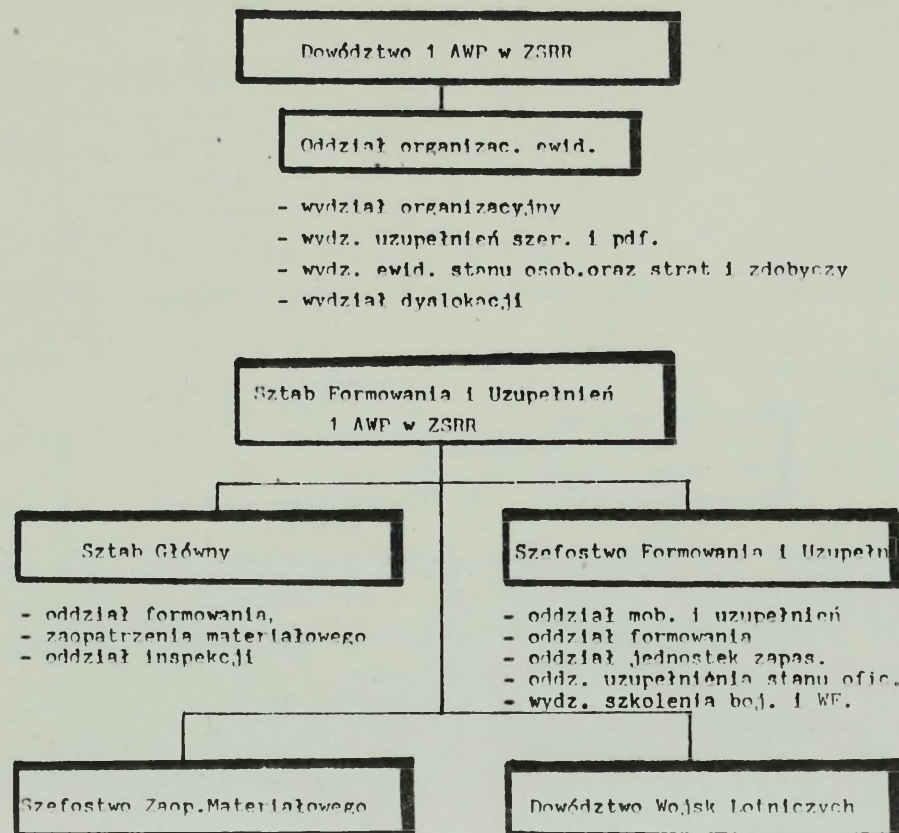

PODLEGŁOŚĆ CENTRALNYCH ORGANÓW MOBILIZACYJNO-UZUPEŁNIENIOWYCH
/1918 - 1960/

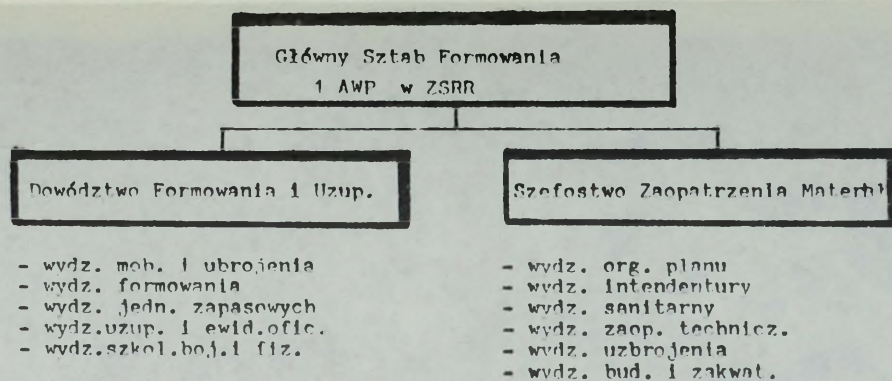
a/ w okresie międzywojennym;

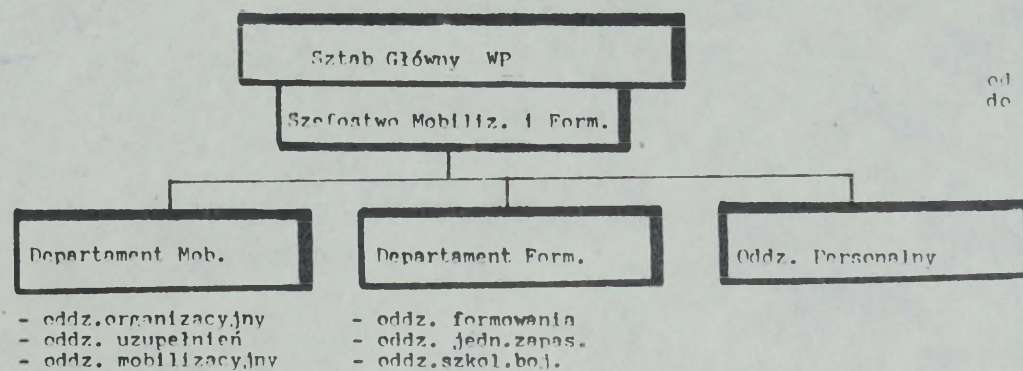
b/. w okresie II wojny światowej.

maj 1944r

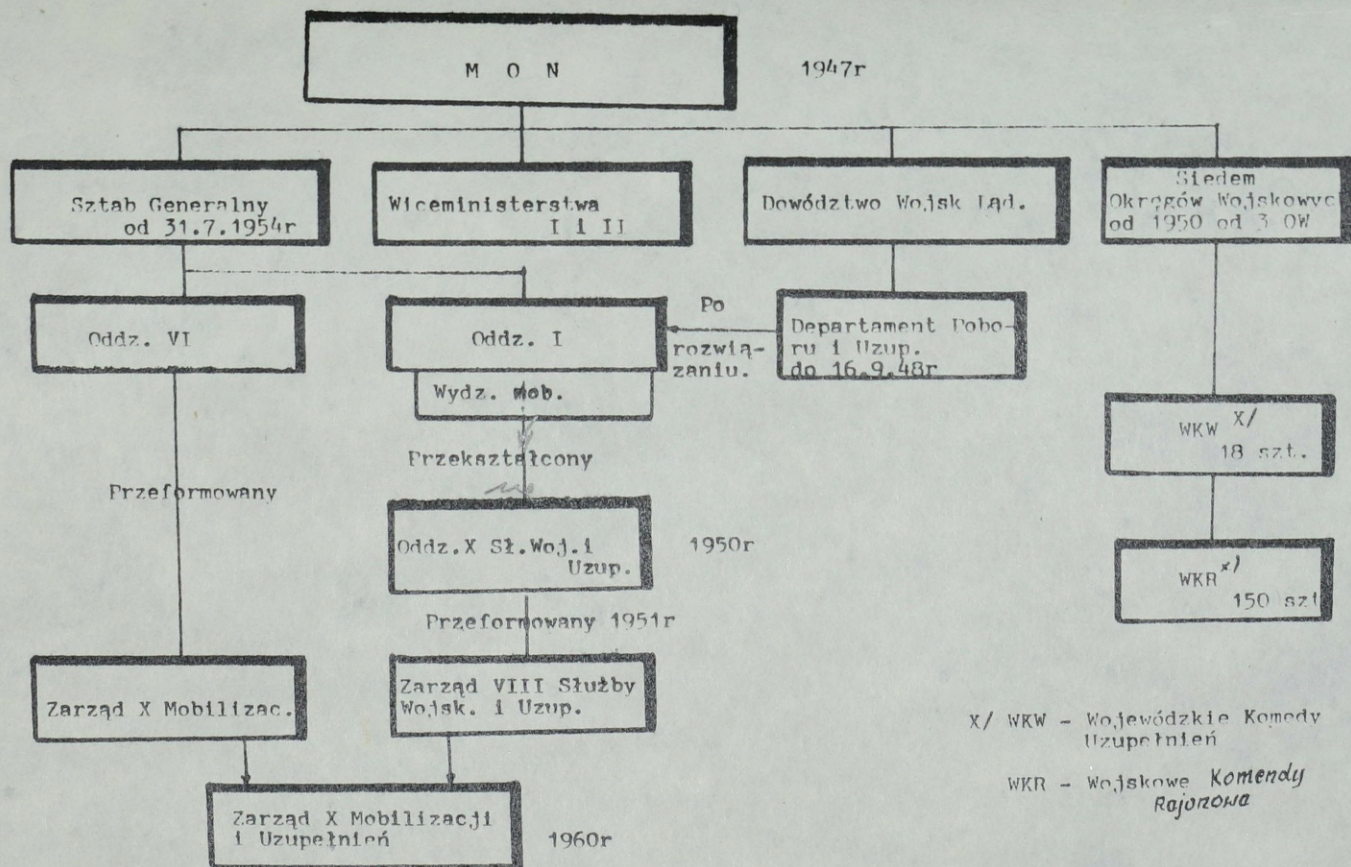
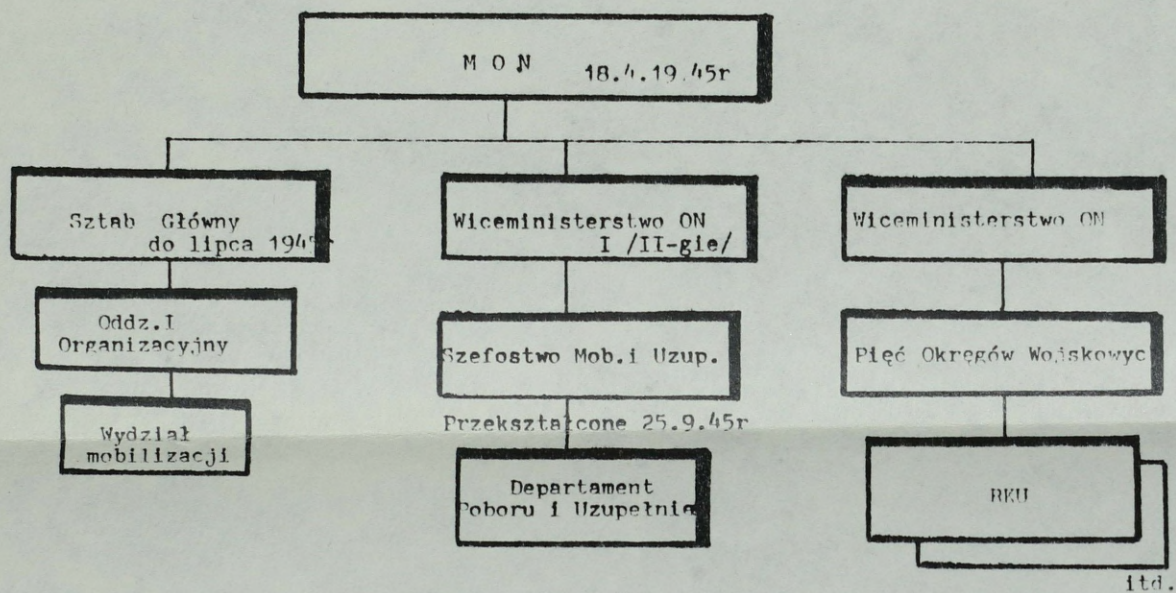
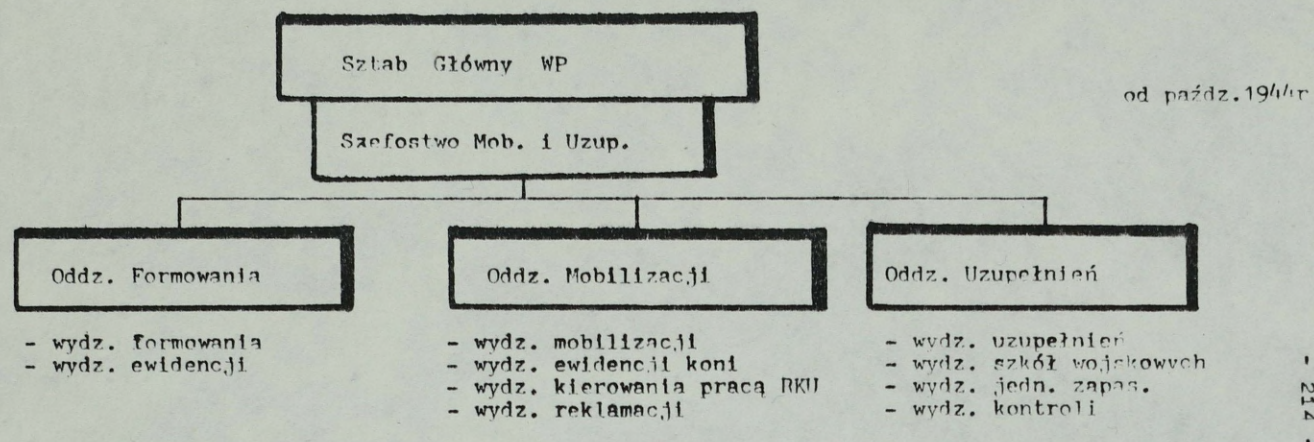

do 8 sierpnia 1944r

od 8 sierpnia 1944r
do 9 października 1944r

W terenie organem wykonawczym Szefostwa Mob. i Formowania były powołane dekretem z 18.08.1944r Rejonowe Komendy Uzupełnień /RKU/ oraz wydziały wojskowe przy powiatowych i wojewódzkich radach narodowych, a przy samorządach miejskich i gminnych - referaty wojskowe.

X/ WKW - Wojewódzkie Komendy Uzupnień

WKR - Wojskowe Komendy Rajonowa

Zarząd VII
1935r
Zarząd VII od 1947r

ZASADNICZE PRZEDSIĘWZIĘCIA DOTYCZĄCE MOBILIZACYJNEGO OPERACYJNEGO ROZWINIĘCIA WP W 1939 ROKU

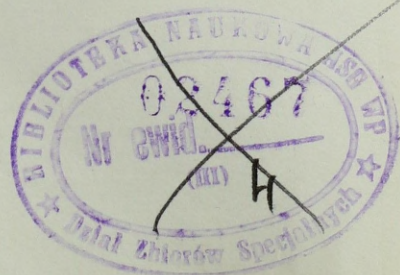
Ważniejsze czynności dotyczące rozwinięcia sił zbrojnych i planowania operacyjnego						
marzec	kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	
					1 - 22	23 - 31
OKRES WZRASTAJĄCEGO NAPIĘCIA W MIĘDZYNARODOWEJ SYTUACJI POLITYCZNEJ /Planowanie operacyjne, podnoszenie gotowości bojowej wojsk, prace nad przygotowaniem teatru działań/					OKRES NIEBEZPIECZNEGO ZAGROZENIA /Zajmowanie rejonów i podstaw wyjściowych, przevozy operacyjne/	
<ol style="list-style-type: none"> Odrzucenie żądań niemieckich odnośnie Gdańska i autostrady do Prus Wschodnich /26.3./. Skryte uzupełnienie do pełnych stanów czterech dywizji i brygady kawalerii /23.3./. Wzmocnienie czterech batalionów i ośmiu szwadronów KOP /26.3./. Uzupełnienie stanów osobowych dywizji i brygad w pięciu nadgranicznych okręgach korpusów /powołanie rezerwistów na ćwiczenia/. Utworzenie GO pięciu sztabów armii. Rozpoczęcie planowania operacyjnego /4.3./. Postawienie dowódcom armii zadań na pierwszą fazę działań /23.3./. Rozpoczęcie przez dowódców armii pracy nad planem działań. Rozpoczęcie prac nad planem łączności i planem kwaterymistrzowskim /koniec marca/. 	<ol style="list-style-type: none"> Wzmocnienie straży granicznej. Wprowadzenie pogotowia w oddziałach nadgranicznych /7-12.4./. Rozpoczęcie prac fortyfikacyjnych nad granicą. Przewiezienie nad zachodnią i północną granicę trzech batalionów KOP. Opracowanie przez dowódców armii wstępnych planów działań. 	<ol style="list-style-type: none"> Przystąpienie do opracowania planu przewozów operacyjnych. Aktualizowanie planu mobilizacyjnego. Rozpoczęcie budowy ośmiu mostów na Wiśle. 	<ol style="list-style-type: none"> Częściowa mobilizacja oddziałów inżynierskich /15.6./. Rozkazy w sprawie przygotowania niszczeń /15.6./. Rozpoczęcie prac nad rozbudowę obronnych /24.6./. Przesunięcie 9 DP z garnizonów na Pomorze /początek czerwca/. 	<ol style="list-style-type: none"> Przewiezienie 9 DO do Wielkopolski. Zorganizowanie dowództwa armii "Karpety". Prace fortyfikacyjne nad Narwią i Biebrzą. 	<ol style="list-style-type: none"> Mobilizacja alarmowa dwóch dywizji piechoty i brygady kawalerii /14-16.8./. Przesunięcie niektórych dywizji i brygad w pobliże rejonów wyjściowych /od 14.6./. Wydanie garnizonom nadgranicznym instrukcji alarmowych. 	<ol style="list-style-type: none"> Zarządzenie powrotu wojsk do garnizonów, mobilizacja II rzutu sztabów armii i oddziałów łączności /22.6./. Mobilizacja alarmowa lotnictwa, wojsk OPL i dywizji piechoty w przygranicznych okręgach korpusów /23.8./. Postawiono w stan gotowości bojowej 18 dywizji piechoty i 7 brygad kawalerii. Uruchomienie transportów /27.8./. Zarządzenie mobilizacji powszechnej pozostałych związków, mobilizowanych alarmowo - cztery dywizje piechoty, trzy brygady kawalerii /27.8./. Rozkazy do ewakuacji zapasów /28.8./. Rozkaz o przyjęciu ugrupowania wyjściowego /29.8./. Ogłoszenie i wstrzymanie jawnej mobilizacji powszechnej /29.8./. Powtórne zarządzenie mobilizacji powszechnej /30.8. 10.00-11.00/. Przyjęcie ugrupowania wyjściowego /30.8./. Wstrzymanie ruchu pociągów do Słowacji i zakończenie mobilizacji alarmowej /30.6./. Zarządzenie o uruchomieniu transportów wojskowych /31.6./. Wybuch wojny /1.9./. Pierwszy dzień ruchu transportów wojskowych z mobilizacji powszechnej.
			Ciągłe utrzymywanie na zachodniej i północnej granicy wzmocnionych oddziałów i związków przez powoływanie kolejnych turnusów rezerwistów.			
			Równoległe planowanie operacyjne /na szczeblu centralnym i w sztabach armii/ pierwszej fazy działań.			

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM

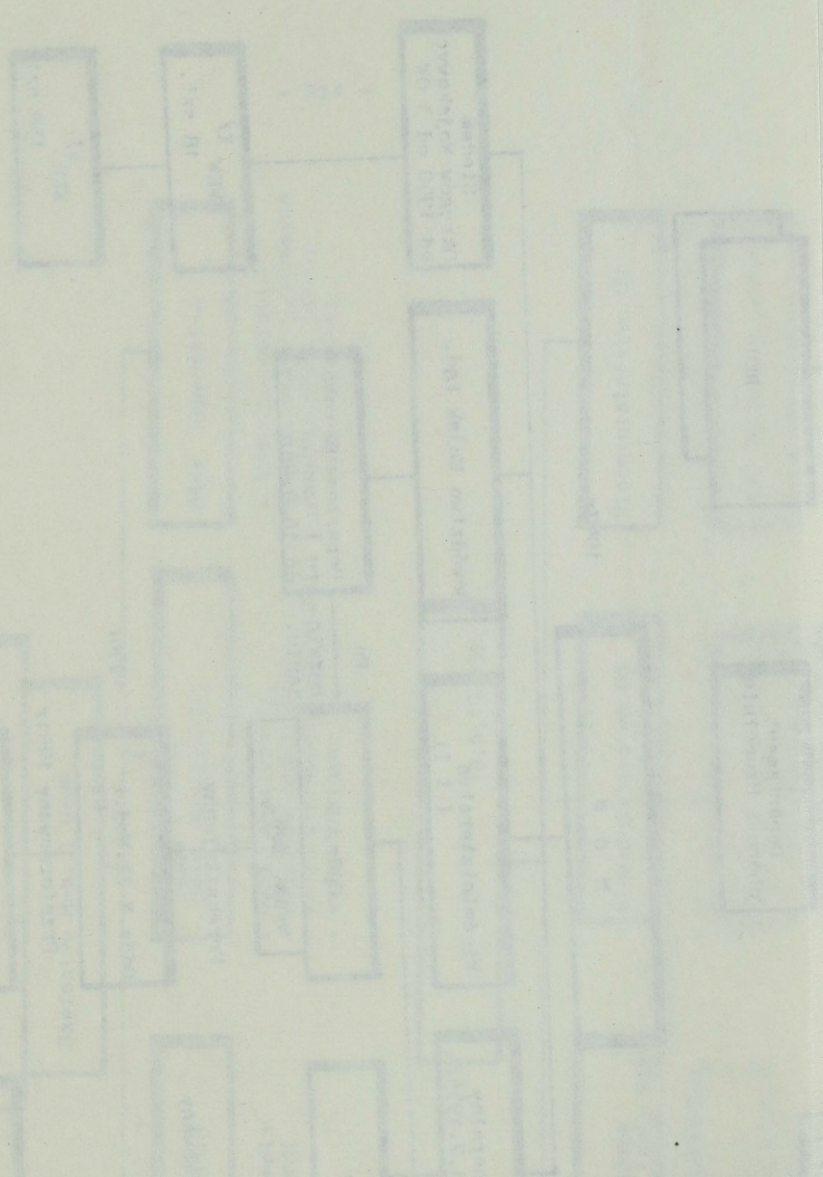
Akademii Obrony Narodowej

Nr ewid. 12061

Lwów

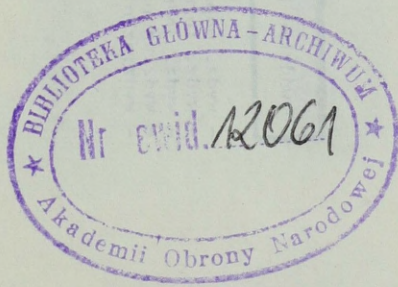

Wydawnictwo
1911 - 1912 - 1913
1914 - 1915 - 1916
1917 - 1918 - 1919 - 1920

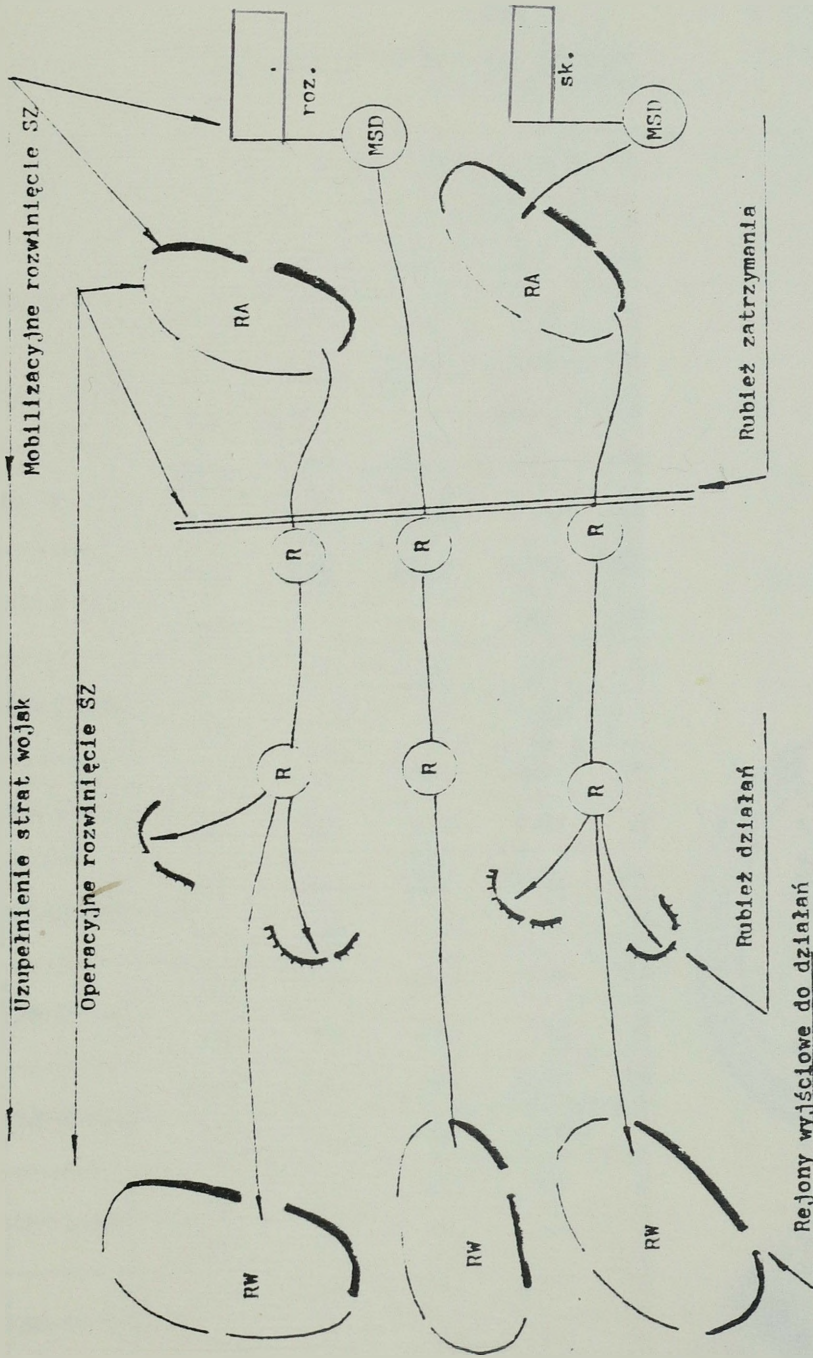

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej
Nr ewid. 12061

~~BIBLIOTEKA NAUKOWA ASP WP
Nr ewid. 02467
h~~
Dział Zbiorów Specjalnych

POWIĄZANIA SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO Z OPERACYJNYM ROZWINIĘCIEM SIŁ ZBRÓJNYCH.

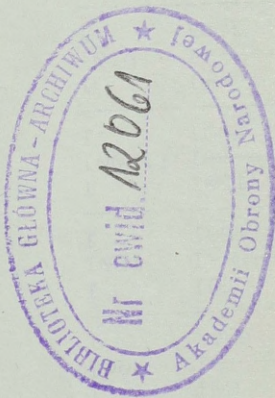

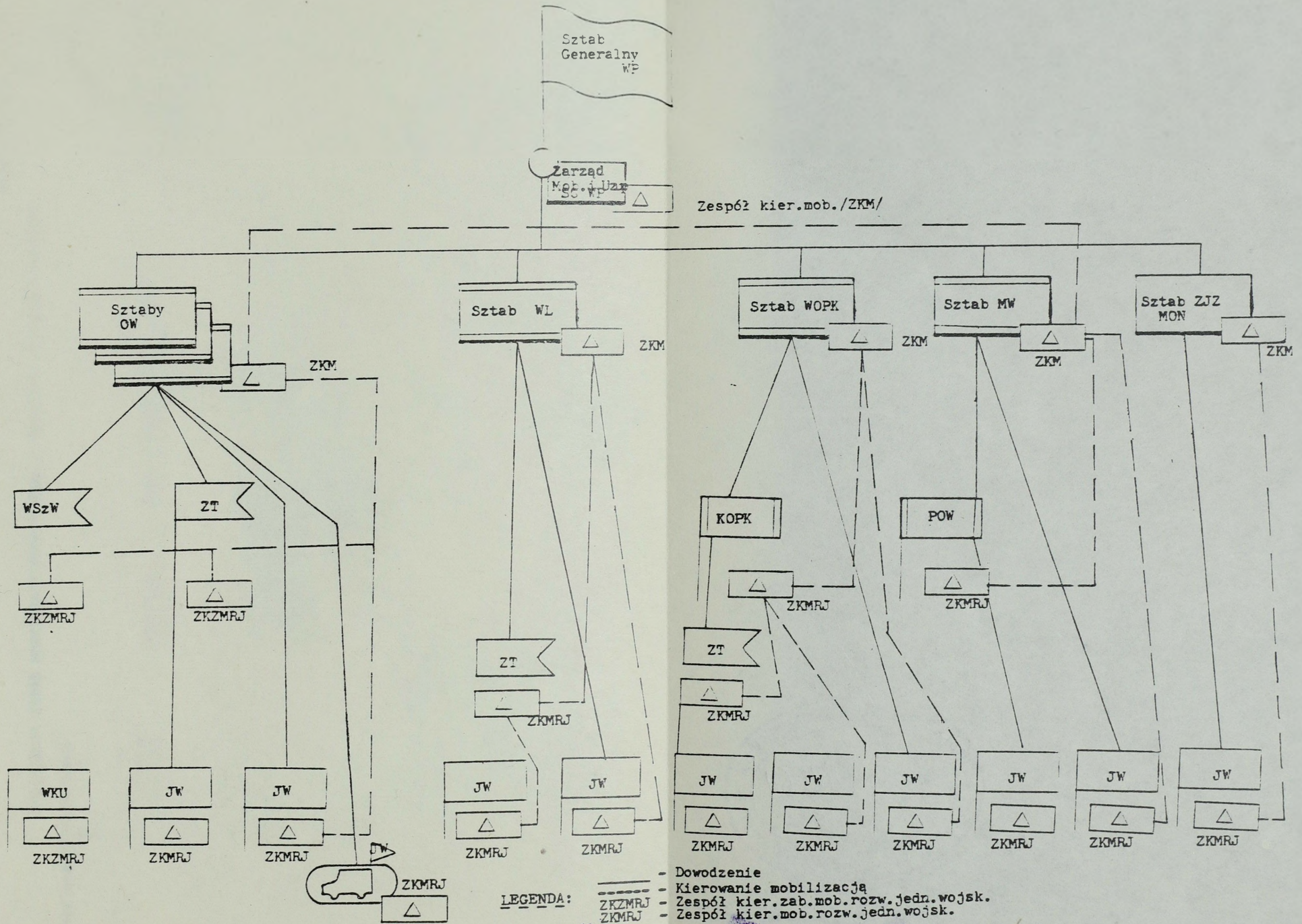
Rejony wyjściowe do działań

STAN ZASOBOW WYBRANYCH SPECJALNOSCI WOJSKOWYCH (SW)
W LATACH 1988 - 1996

I	I	STAN ZASOBOW / BRAN DO ETATU CZASU W										I	IPOTRZEJI IBY NA I	
		I 1988	I 1989	I 1990	I 1991	I 1992	I 1993	I 1994	I 1995	I 1996	I 1997			
I	I	8.150I	8.000I	7.500I	7.100I	6.500I	5.200I	5.000I	3.500I	1.500I			I	
I	I	300I	150I	---	---	100I	---	---	300I	---			I	800I
I	I	17.300I	17.800I	17.800I	21.100I	23.500I	28.400I	35.000I	38.000I	39.100I			I	147.000I
I	I	700I	1.200I	---	2.000I	2.500I	3.000I	6.500I	3.500I	5.500I			I	
I	I	800I	1.120I	1.500I	1.600I	1.600I	1.600I	1.650I	1.800I	1.800I			I	2.100I
I	I	100I	200I	300I	---	100I	150I	150I	---	200I			I	
I	I	250I	250I	320I	320I	320I	610I	610I	610I	840I			I	1.250I
I	I	50I	---	---	100I	100I	---	200I	---	200I			I	
I	I	60I	60I	60I	60I	60I	82I	82I	82I	60I			I	60I
I	I	20I	---	---	10I	---	20I	---	10I	10I			I	
I	I	120I	120I	180I	180I	240I	260I	260I	350I	350I			I	620I
I	I	20I	20I	---	30I	30I	---	20I	20I	---			I	
I	I	420I	480I	480I	640I	640I	860I	1.100I	1.200I	1.200I			I	1.500I
I	I	40I	40I	---	---	30I	30I	---	---	120I			I	
I	I	120I	120I	120I	210I	210I	260I	260I	260I	120I			I	150I
I	I	20I	20I	10I	10I	20I	10I	45I	10I	20I			I	
I	I	240I	240I	240I	360I	360I	360I	480I	480I	480I			I	800I
I	I	40I	60I	10I	10I	---	---	40I	---	80I			I	
I	I	60I	60I	80I	80I	80I	90I	100I	100I	120I			I	300I
I	I	20I	10I	---	10I	10I	---	---	30I	---			I	
I	I	260I	260I	350I	350I	350I	420I	420I	420I	680I			I	840I
I	I	50I	30I	20I	10I	---	---	20I	40I	10I			I	

22 11 1961

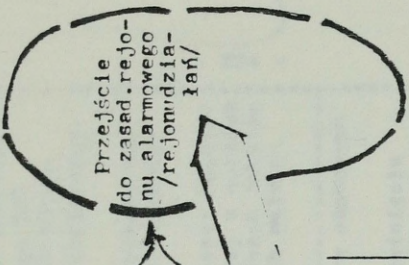

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
★ Nr ewid. 12061 ★
Akademii Obrony Narodowej

~~BIBLIOTEKA NAUKOWA
Dział Bibliotek Specjalnych~~

REALIZACJA ZADAŃ MOBILIZACYJNYCH W RAMACH OSIĄGANIA GOTOWOŚCI BOJOWEJ.

Stany gotowości bojowej					
PŁ.GB	Realizacja zadań operac.	Przyjęcie i wcielenie uzupełnienia zasadniczego. Osiągnięcie pełnej gotowości bojowej.	Powołanie MRA, świadczących i wydzielanie /przyjęcie/ załączków. Rozwinięcie elementów bazy i osignięcie gotowości do wykonania zadań mobilizacyjnych.		Rodzaje jedn. wojsk.
GBZW	Rozwinięcie do etatów wojennych /wydzielenie załączków/				Jednostki wojsk. nowo formowane
Pd.GB	/Powołanie MRA/			Mobilizacyjne rozwinięcie z pominięciem wyższych stanów gotowości bojowej.	Jednostki wojsk. skadrowane
St.GB	Jednostki wojsk. rozwinięte	Jednostki wojsk. o niep.stanach			Rodzaje jedn. wojsk.

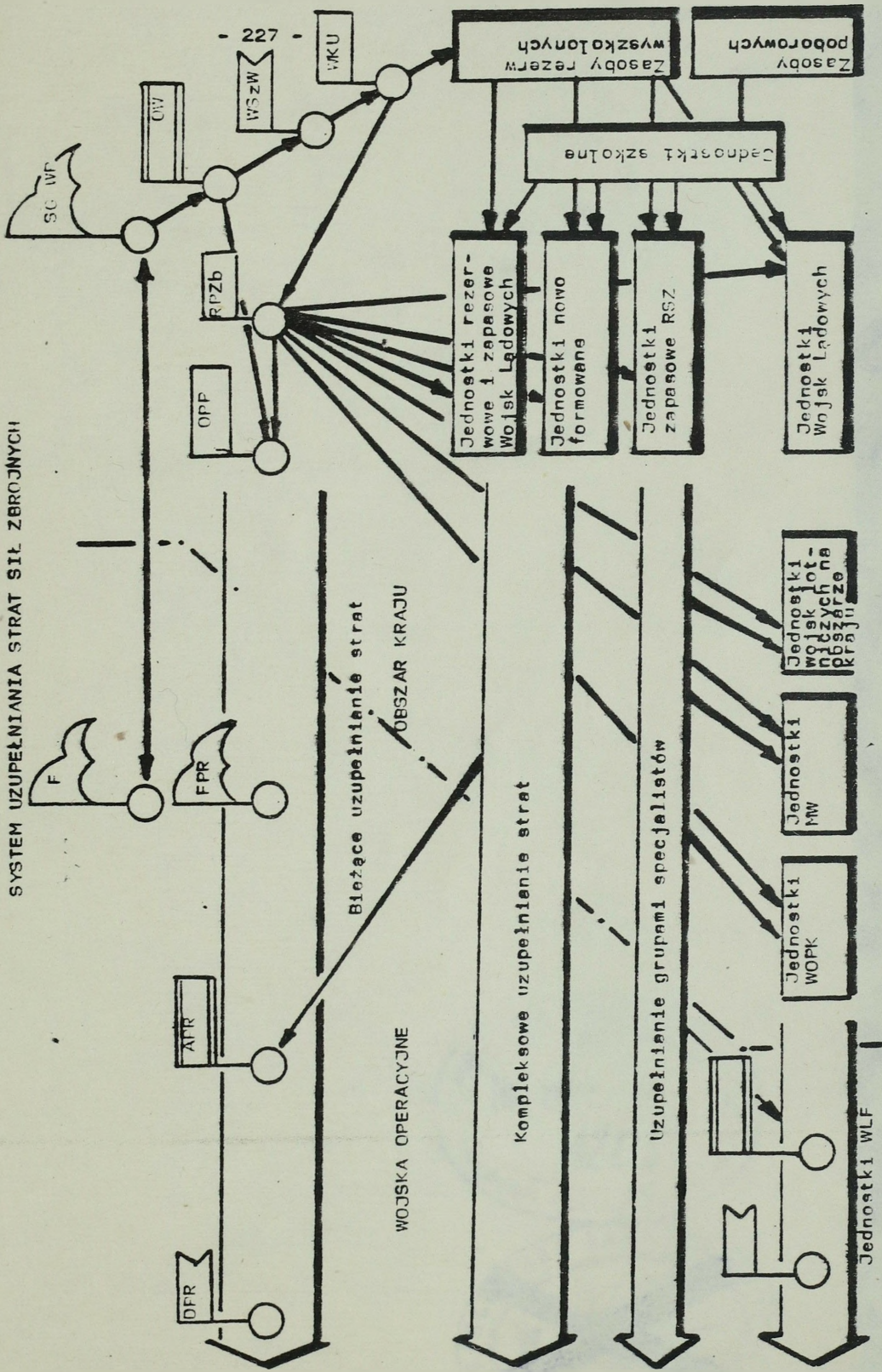
ZESTAWIENIE AKTUALNYCH ZADAŃ BADAWCZYCH SYSTEMU MOBILIZACYJNEGO

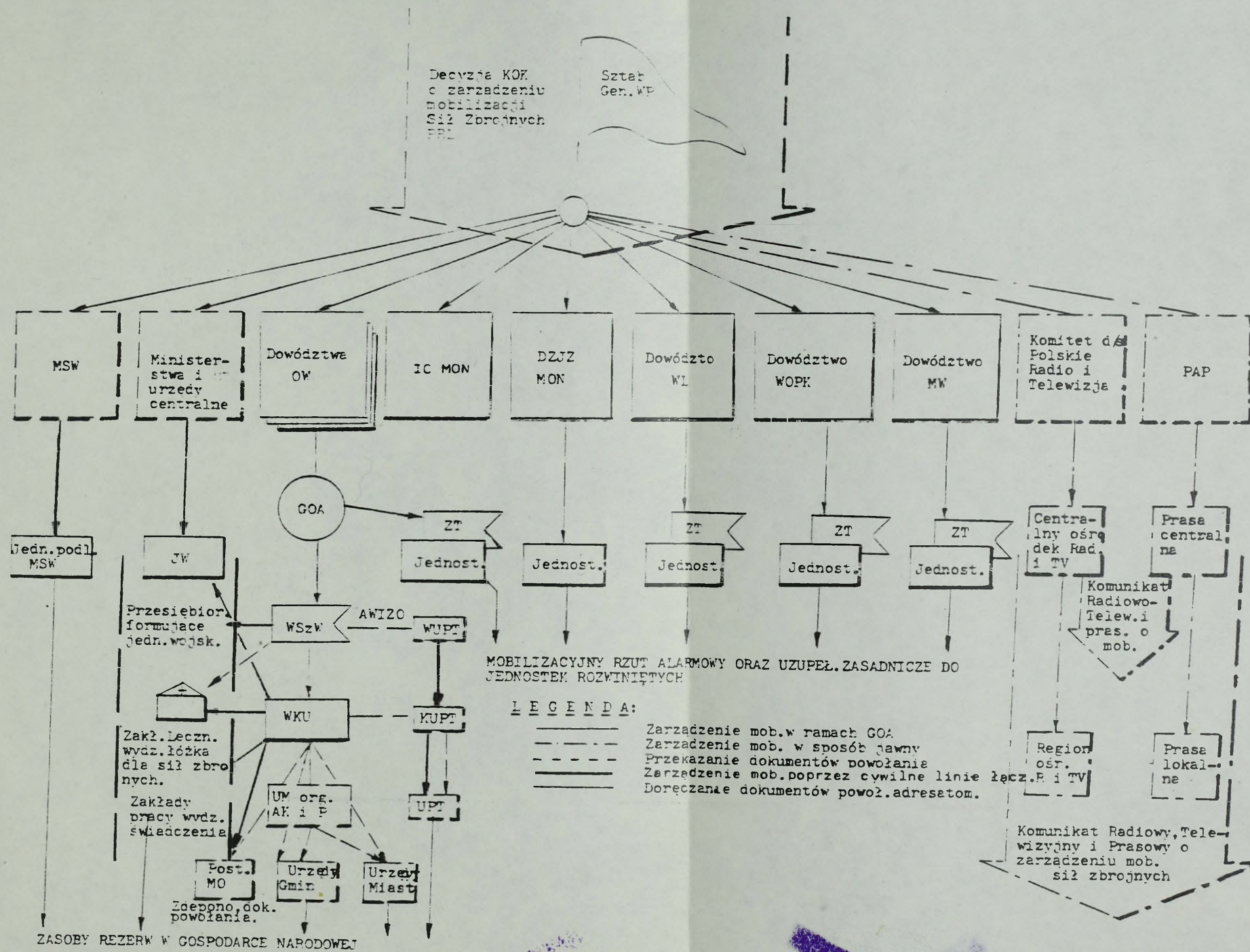
1 Dyscyplina	2 Specjalność	3 Podspecjalność	4 Zadania badawcze
Teoria organizacji sił zbrojnych	Teoria systemu mobilizacyjnego oraz pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych	1. Złożenia ogólne systemu mobilizacyjnego oraz pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych	<p>1.1. Miejsce systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych PRL w układzie koalicyjnym.</p> <p>1.2. Prognozowany rozwój systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych.</p> <p>1.3. Metodologia rozwiązywanie problemów badawczych z zakresu systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych.</p> <p>1.4. Metodyka podnoszenia efektywności nauzenia problematyki mobilizacyjnej w wyższym szkolnictwie wojskowym, ośrodkach szkolenia, dowództwach i jednostkach wojskowych.</p>
		2. Złożenia mobilizacyjnego oraz pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych	<p>2.1. Kompleksowe gromadzenie rezerw osobowych /dla całych pododdziałów/.</p> <p>2.2. Jednoczesne mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych rozmieszczonych w dużych garnizonach.</p> <p>2.3. Doskonalenie funkcjonowania /odtworzenia/ elementów bazy mobilizacyjnej jednostek wojskowych.</p> <p>2.4. Kierowanie mobilizacyjnym rozwinięciem JW ze szczególnym uwzględnieniem jednostek nowo formowanych.</p>

1	2	3	4
<p>2.5. Skryte mobilizacyjne rozwijanie sił zbrojnych.</p> <p>2.6. Doskonalenie zarządzenia i kierowania mobilizacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych na wypadek mobilizacji powozecznej.</p> <p>2.7. Doskonalenie organizacji odbywania ćwiczeń wojskowych z żołnierzami rezerwy rezerwowego kompletu uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych.</p> <p>2.8. Organizacja pokojowego uzupełnienia sił zbrojnych w okresach niżu demograficznego.</p>	<p>3. Założenia zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych</p>	<p>3.1. Organizacja uzupełnienia jednostek rozwiniętych w wypadku ich bezpośredniego wyjścia z miejsc stałej dyslokacji do działań bojowych.</p> <p>3.2. Zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia JW w warunkach zakłóceń.</p> <p>3.3. Zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk w zakresie opbmar.</p> <p>3.4. Role i zadania dowódców garnizonów czasu "W" w zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia JW oraz zagospodarowania nadwyżek.</p> <p>3.5. Wykorzystanie ETO w administrowaniu zasobami rezerw na uzupełnienie potrzeb mobilizacyjnych sił zbrojnych.</p> <p>3.6. Wykorzystanie obiektów i urządzeń w ramach świadczonych rzeczowych.</p>	

1	2	3	4
			3.7. Organizacja ochrony i obrony miejsc prowadzenia mobilizacji. 3.8. Możliwości rozwinięcia i zasady funkcjonowania TOAW na obszarze zajętych przez wojska sojusznicze.

SYSTEM UZUPEŁNIANIA STRAT SIŁ ZBRÓJNYCH

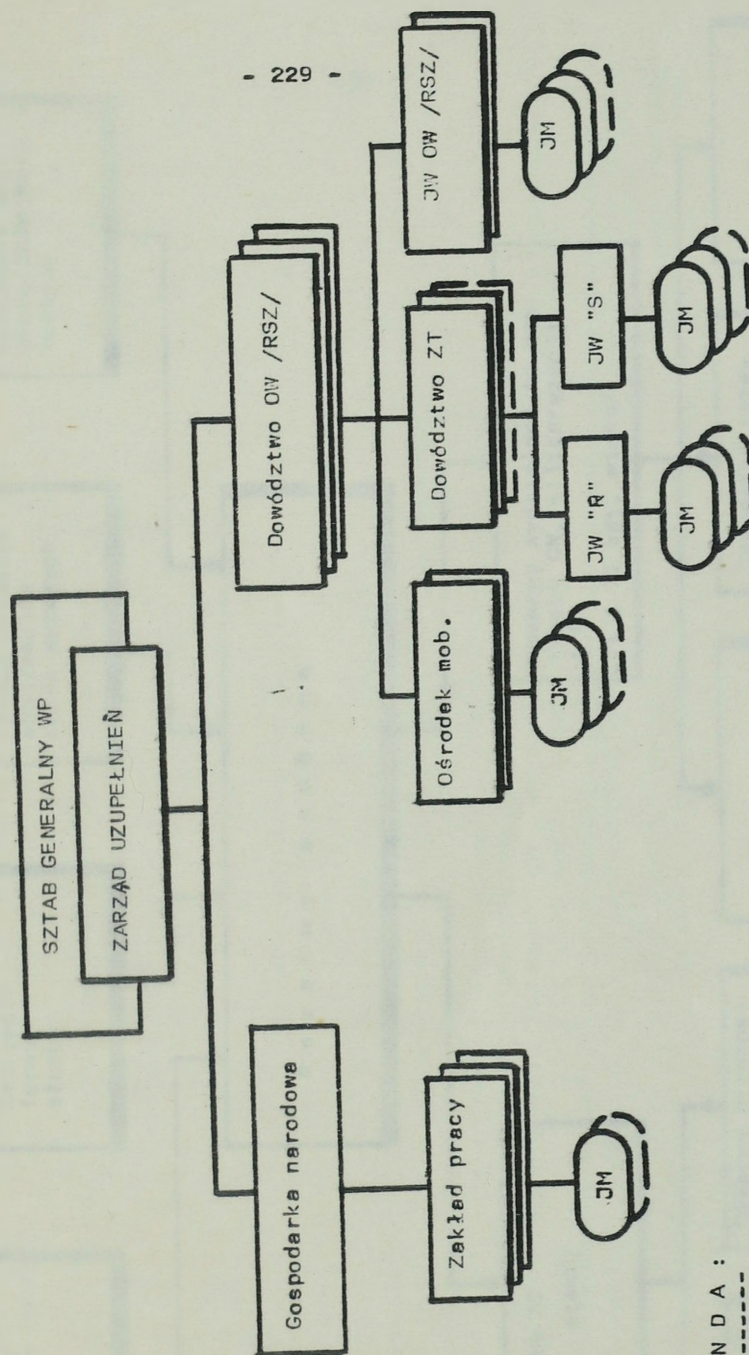

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
* * *
Nr ewid. _____
12061
* * *
Akademii Obrony Narodowej

BIBLIOTEKA NAUKOWA USB WF
* * *
Zbiórka Zbiorów Specjalnych

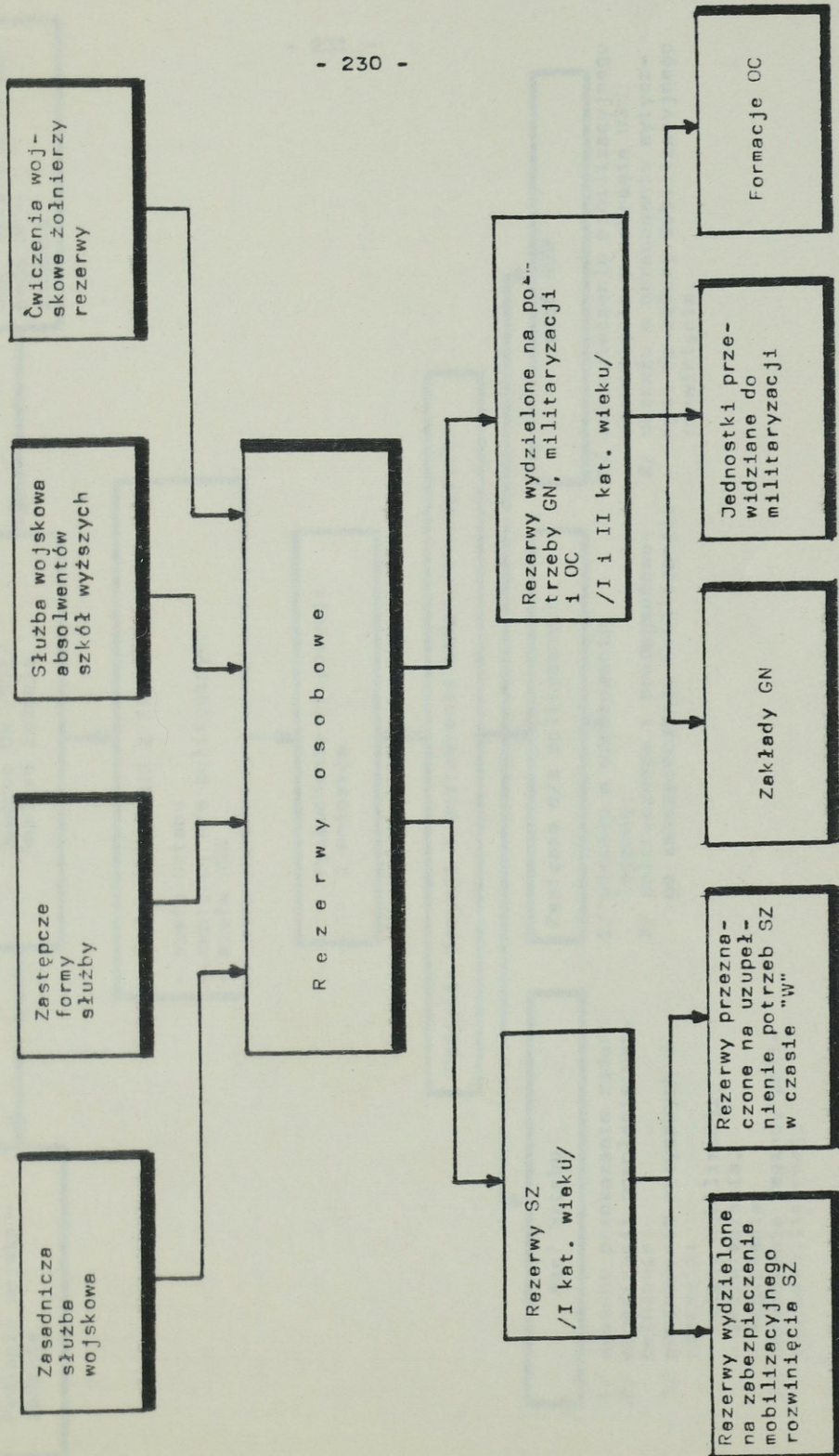
REALIZACJA ZADAŃ MOBILIZACYJNYCH /projekt/

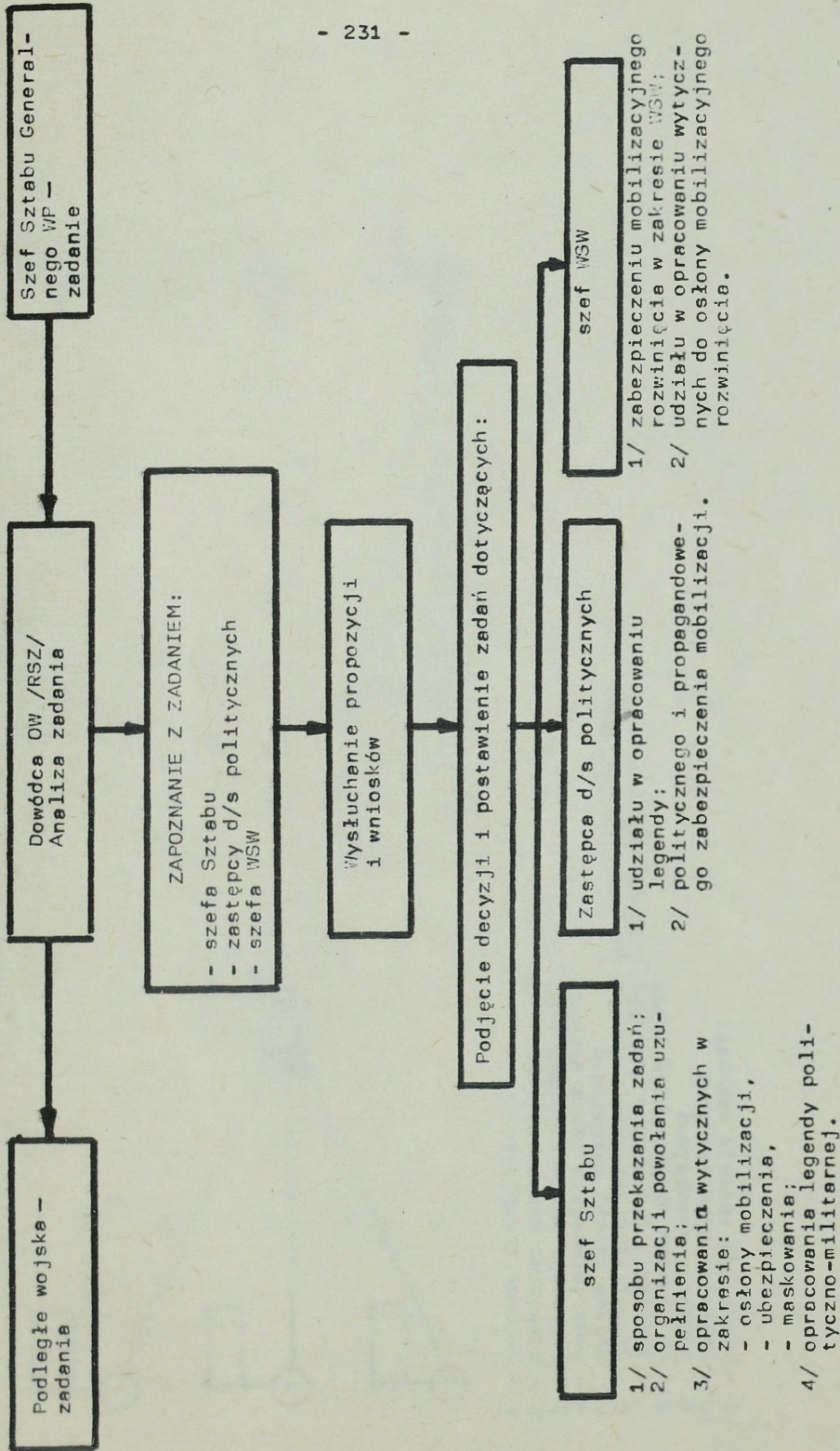
LEGENDA :

- JM - jednostki mobilizowane
- JW"R" - jednostki rozwinięte
- JW"S" - jednostki skadrowane

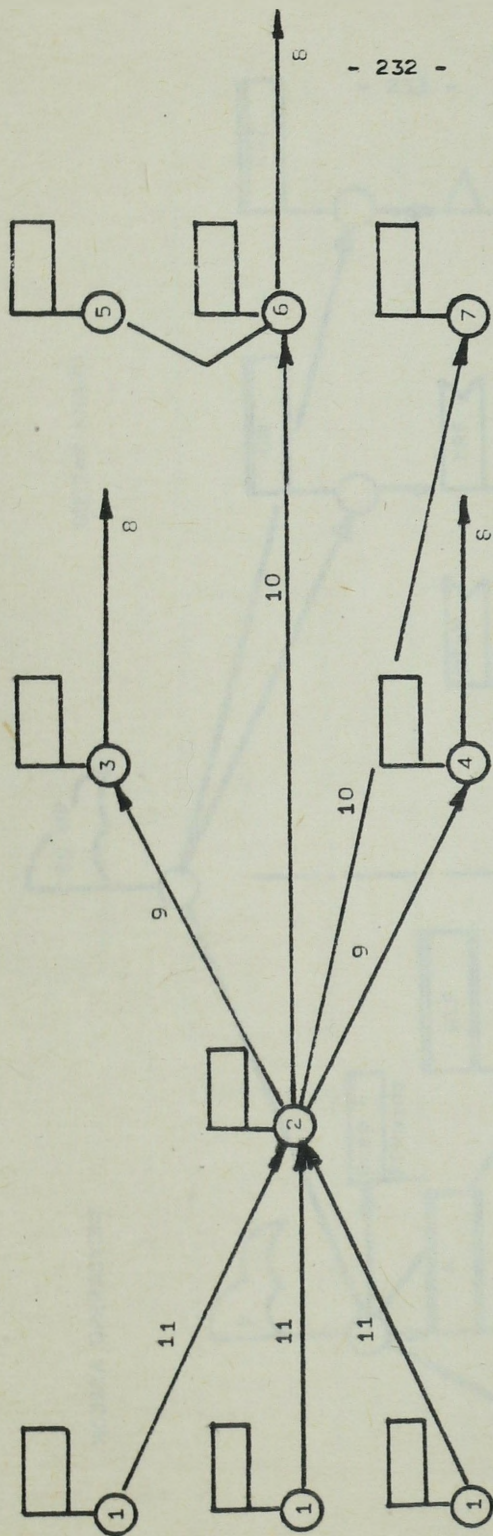
GROMADZENIE WYSZKOLONYCH REZERW OSOBOWYCH I SPOSOB ICH WYKORZYSTANIA

ORGANIZACJA PRACY DOWÓDZTWA OKRĘGU WOJSKOWEGO

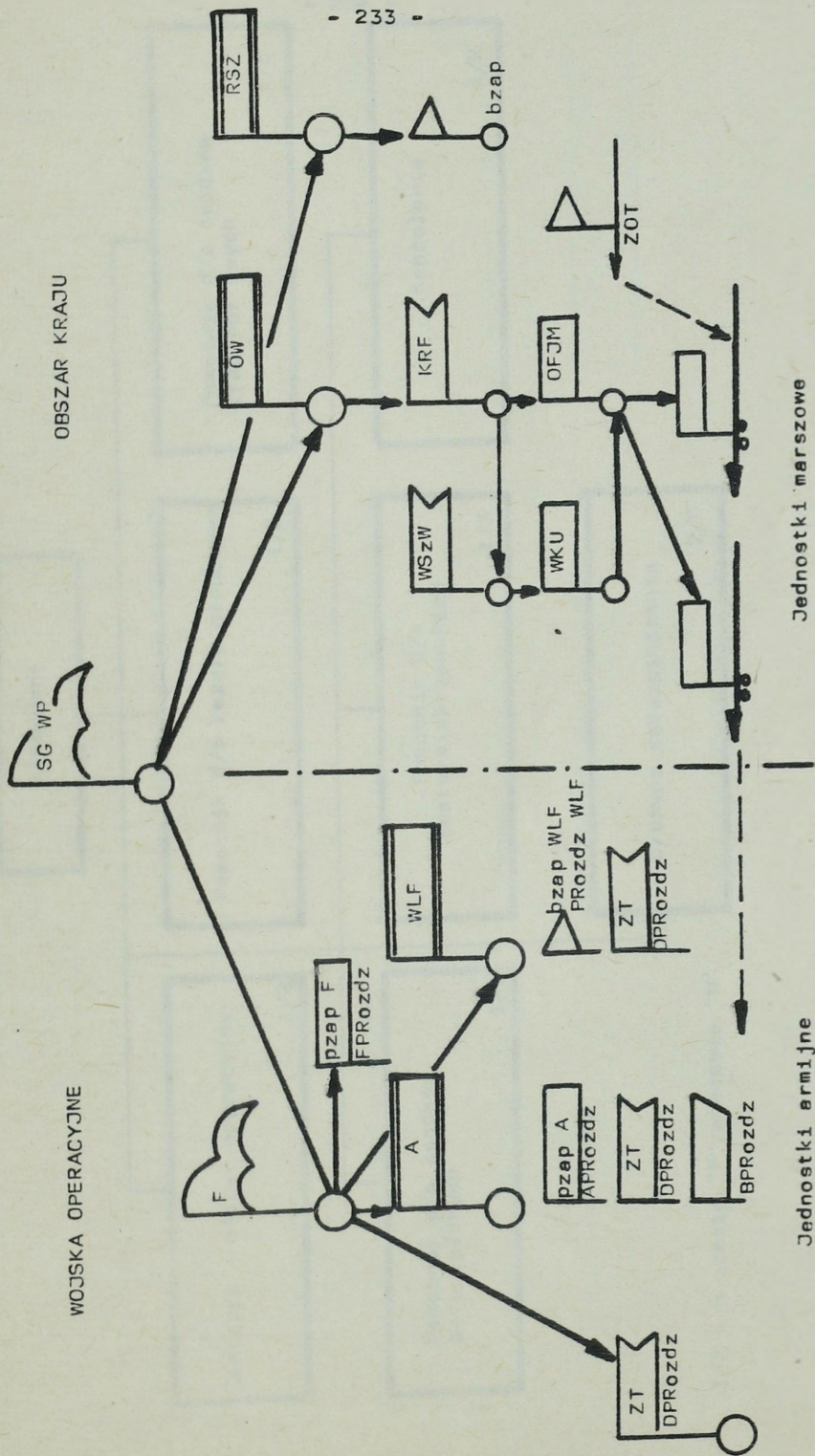

WYKORZYSTANIE PONADESTATOWEGO STANU OSOBOWEGO PO MOBILIZACYJNYM ROZWIŃNIĘCIU SZ

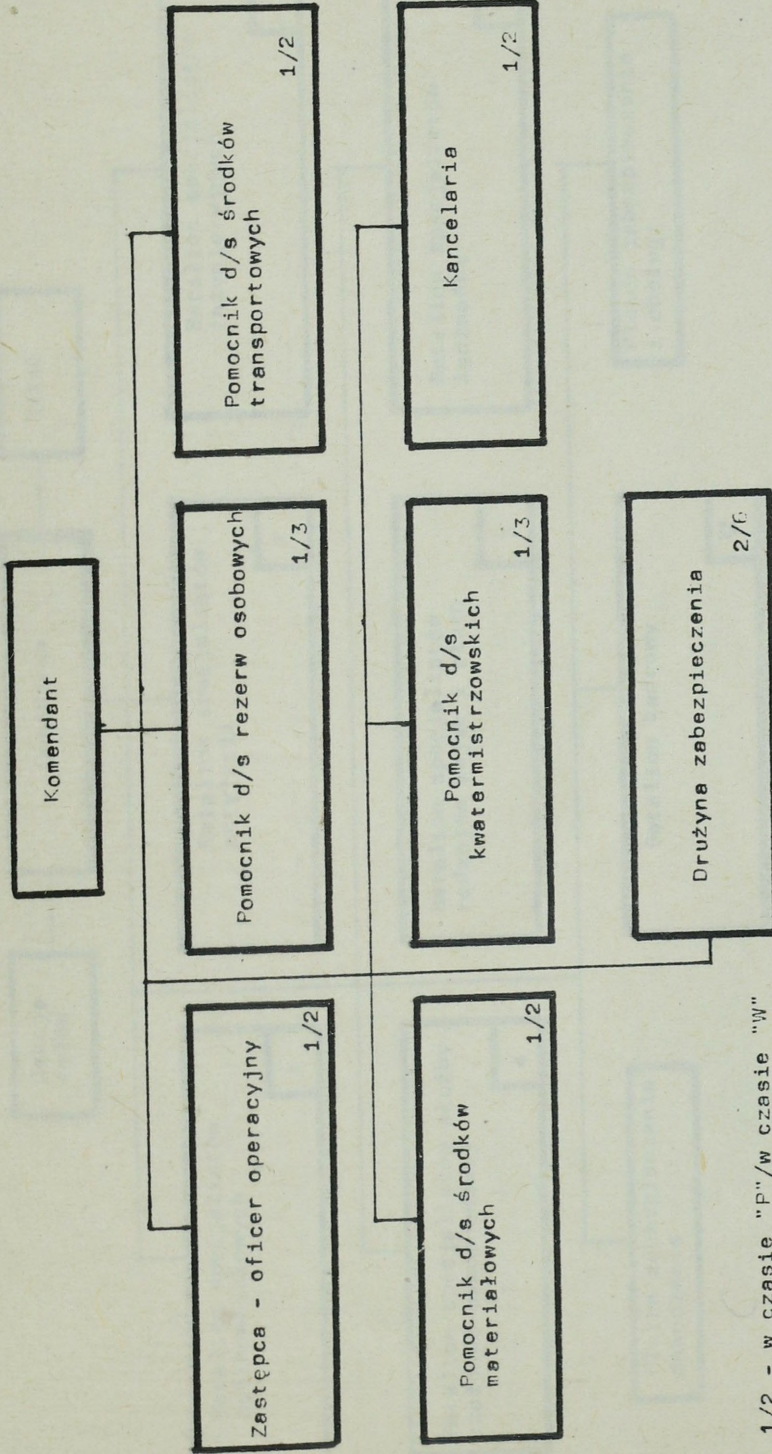

- 1 - jednostki mobilizujące
- 2 - dowództwo garnizonu / wyznaczony obiekt /
- 3 - jednostki systemu uzupełniania strat
- 4 - nowe formowania / poza planem /
- 5 - wyższe szkoły oficerskie
- 6 - jednostki gromadzące nadwyżkę / pododdziały szkolne /
- 7 - jednostki gromadzące nadwyżkę / pododdziały liniowe /
- 8 - do systemu uzupełniania strat
- 9 - nadwyżka wyszkolona
- 10 - nadwyżka niewyszkolona
- 11 - wszystkie rodzaje nadwyżki

SYSTEM UZUPEŁNIANIA STRAT SZ / koncepcja/

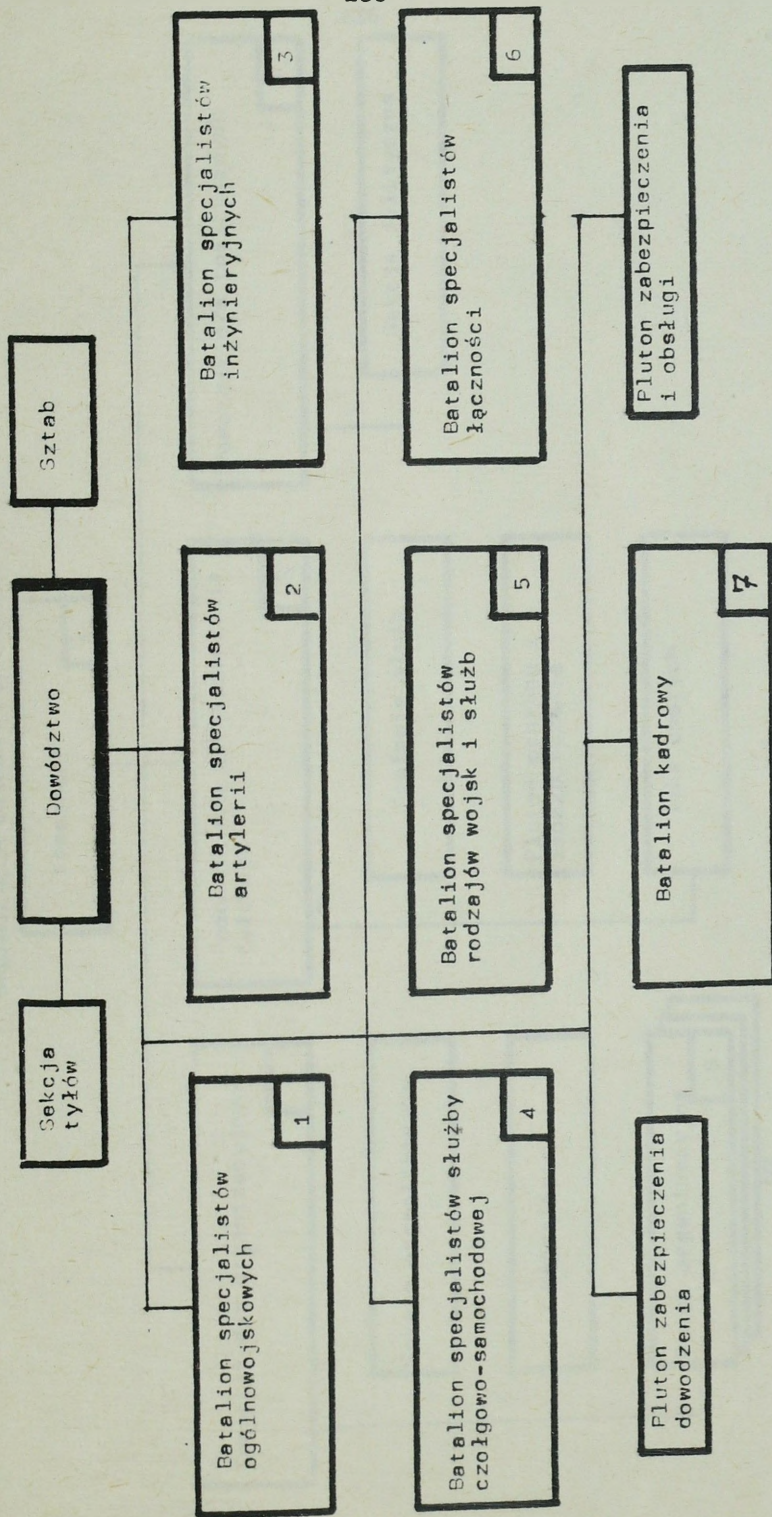

ORGANIZACJA KOMENDY REJONU FORMOWANIA

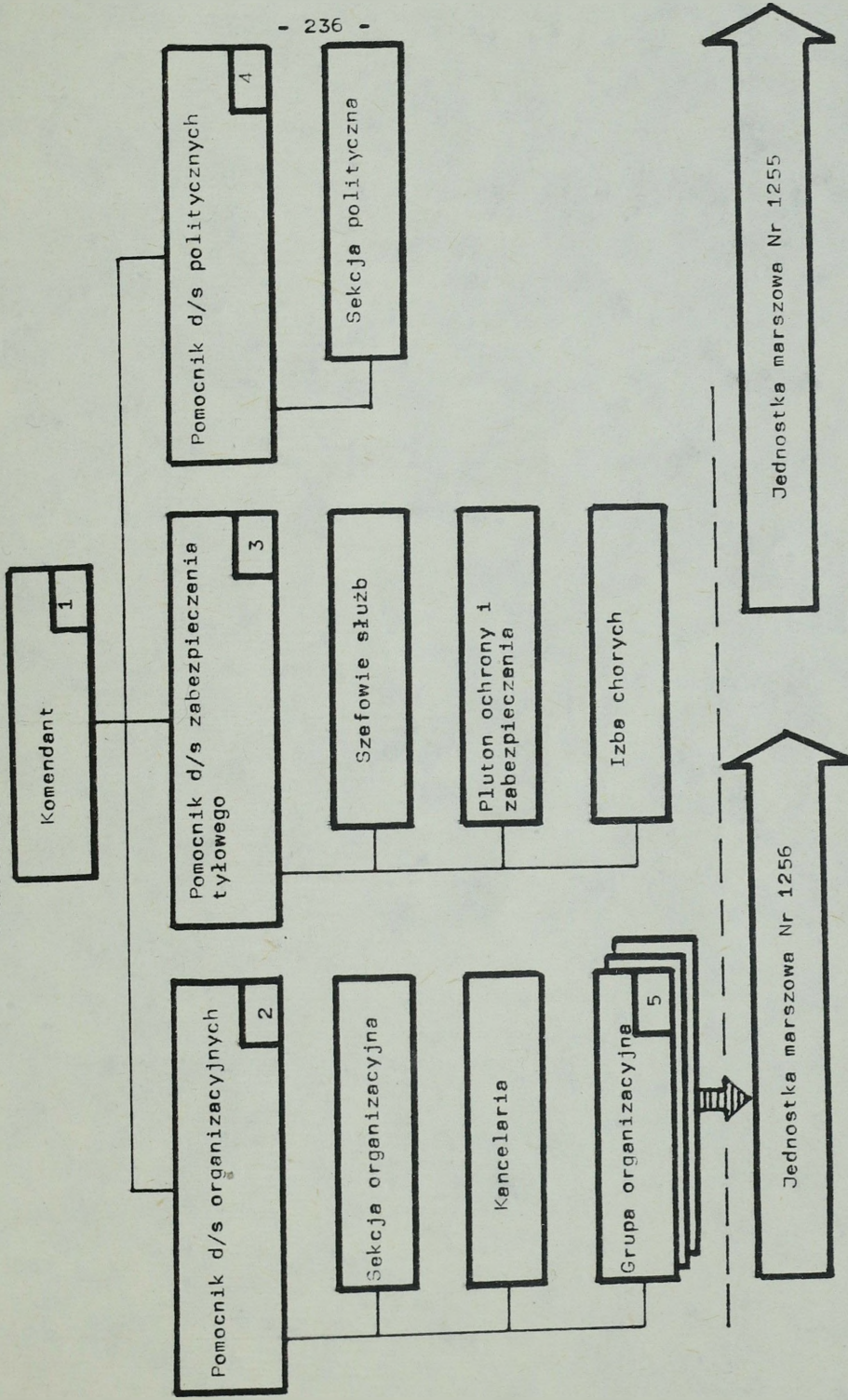

1/2 - w czasie "P"/w czasie "W"

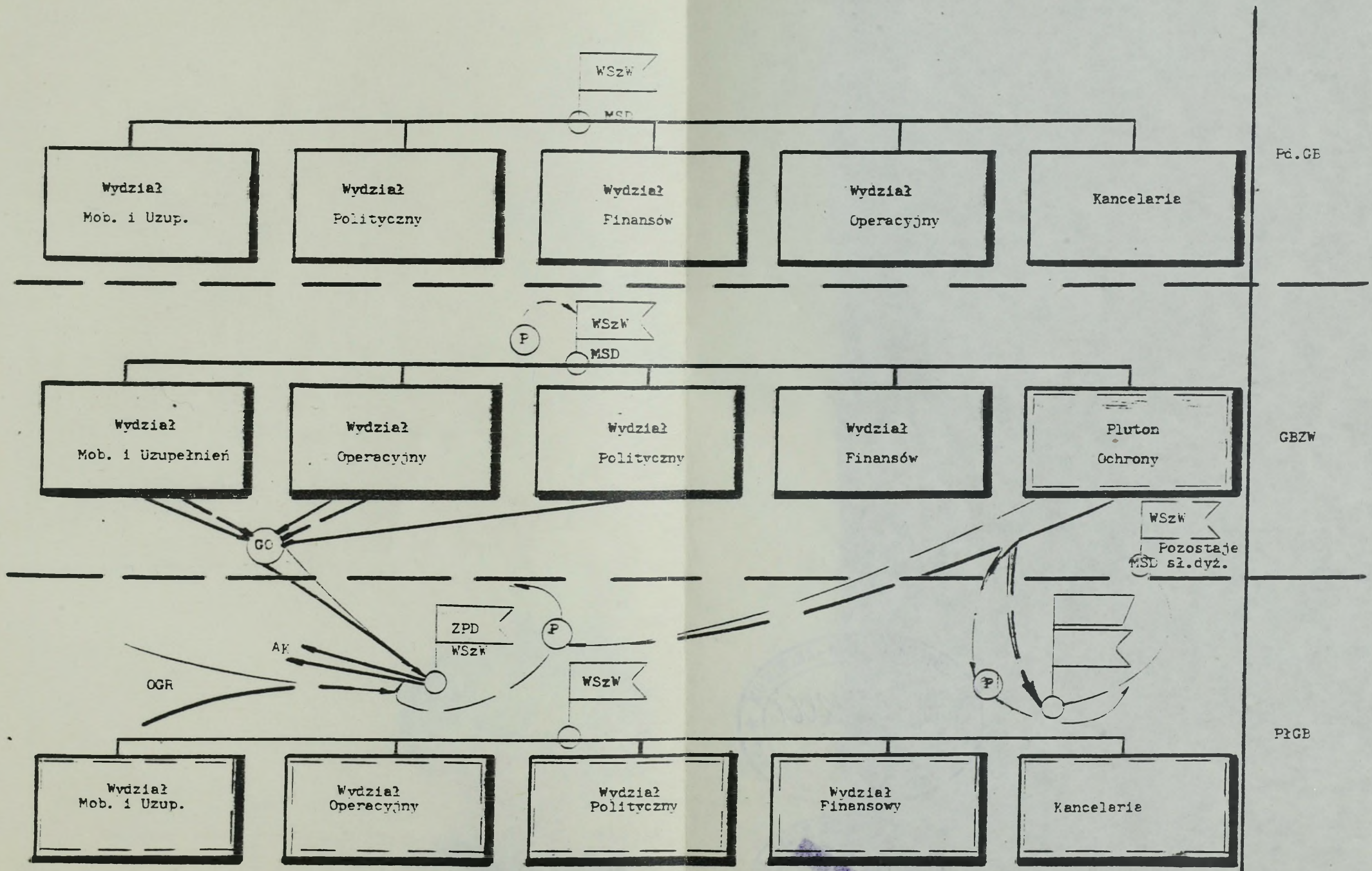
ORGANIZACJA PUŁKU ZAPASOWEGO ZO /WARIANT/

ORGANIZACJA OŚRODKA FORMOWANIA

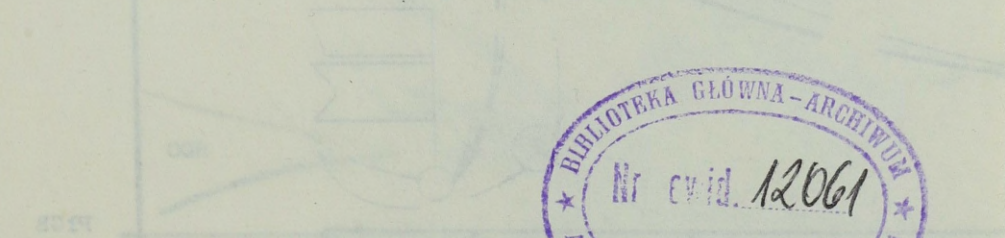
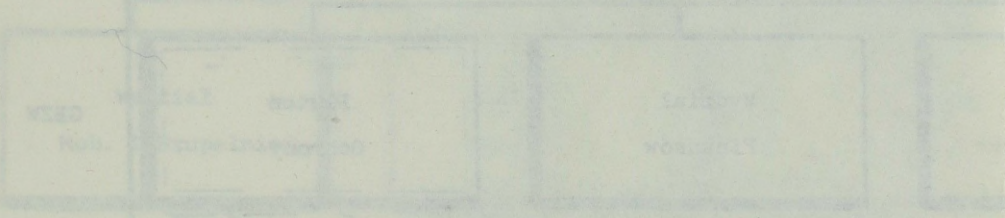
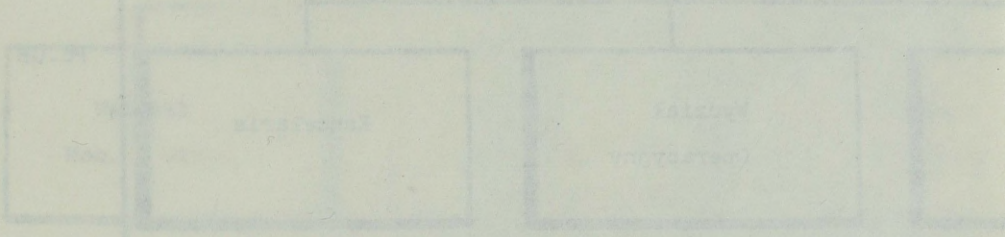

ZABEZPIECZENIE CIĄGŁOŚCI FUNKCJONOWANIA WSzW

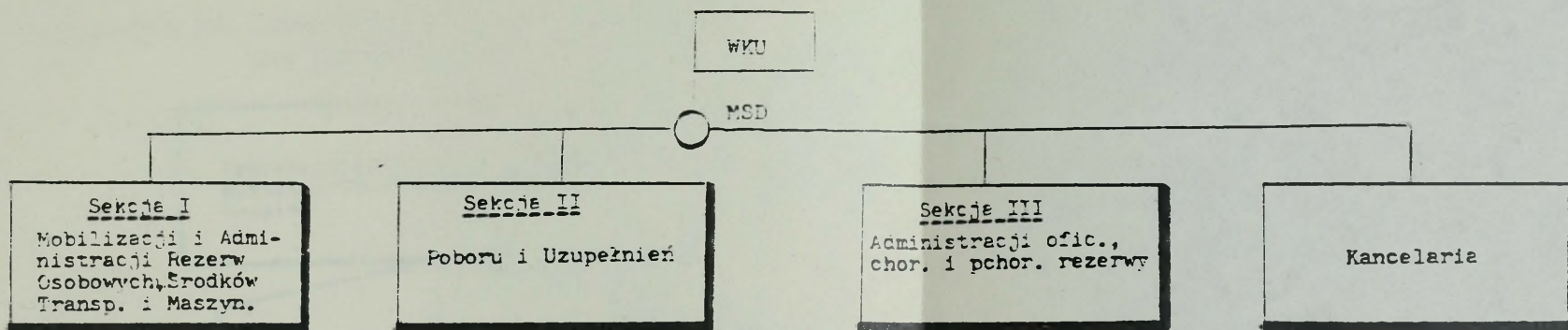
33 1000101

12061

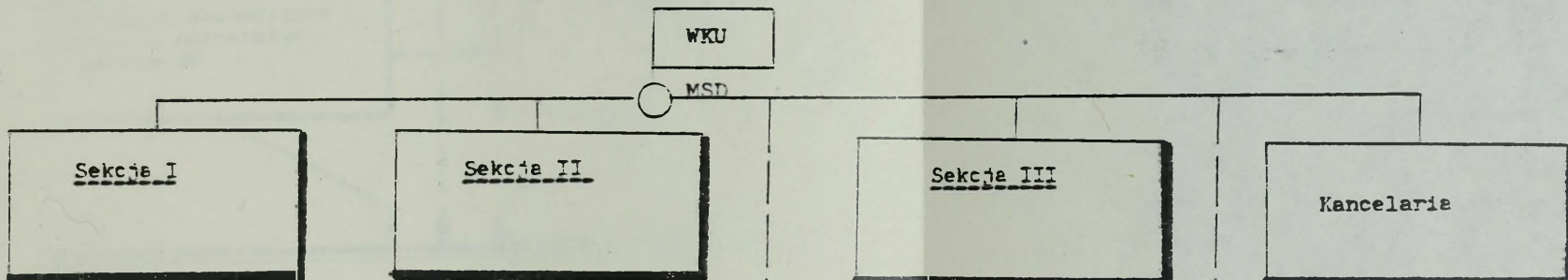

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
* Nr ewid. 12061 *
Akademii Obrony Narodowej

~~BIBLIOTEKA NAUKOWA ASP WE
Instytutu Studiów Strategicznych~~
(III) h

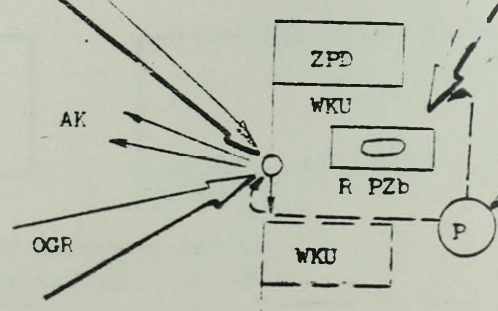
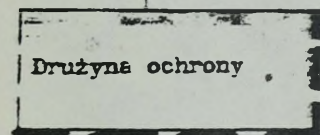
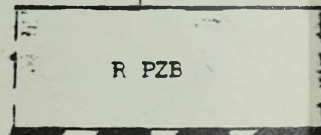

Pod. GB

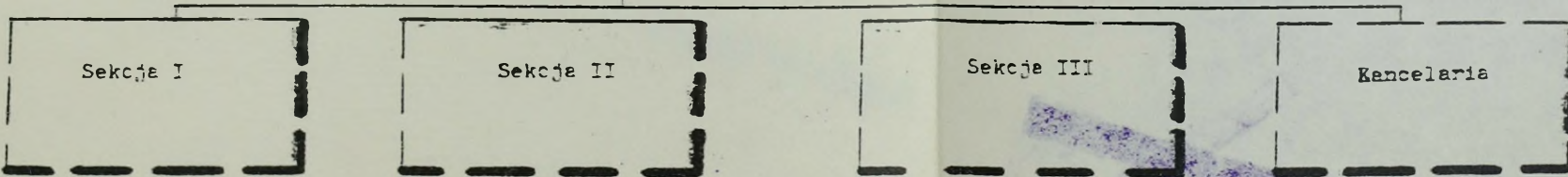

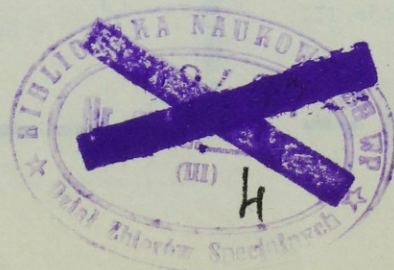
GBZW

GO WKU
- 1-2 z sekcji I
- 1-2 z sekcji II
Razem 2-3 osoby

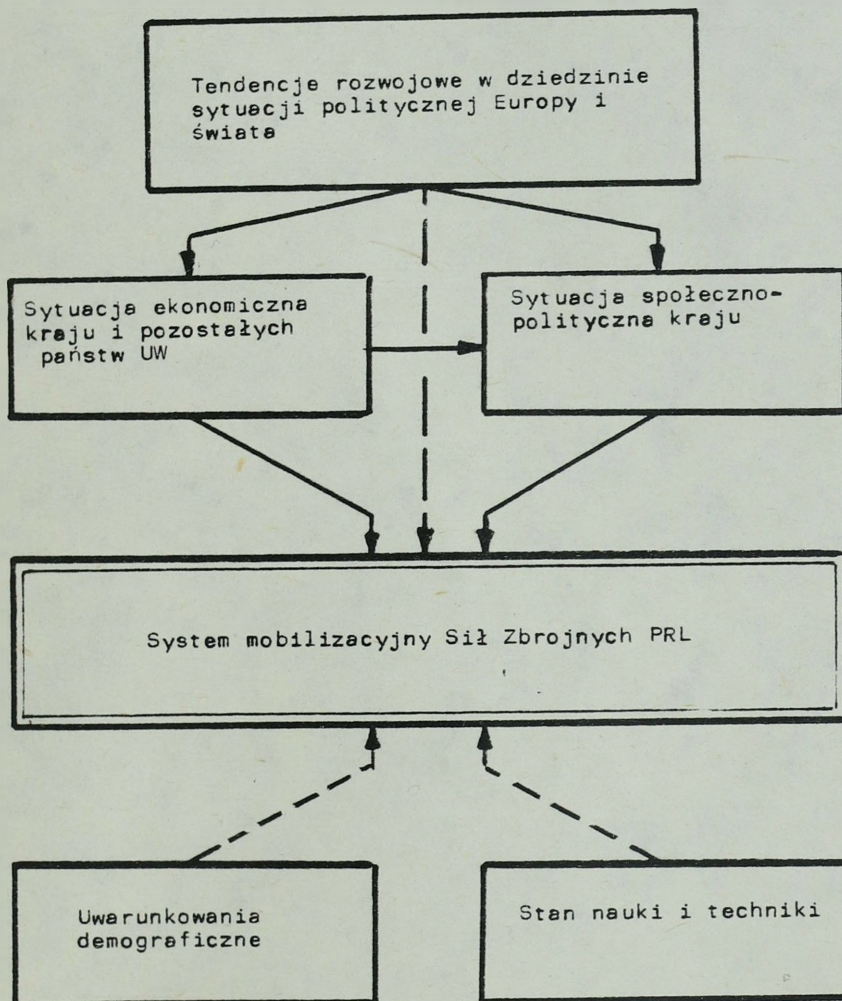

Pl. GB

WPŁYW CZYNNIKÓW ZEWNĘTRZNYCH NA SYSTEM MOBILIZACYJNY
SIŁ ZBROJNYCH

— - oddziaływanie bezpośrednie
- - - - - oddziaływanie pośrednie

Wydruk: 15
19. 8. 1987.

